

1705
1706

1707

H 120

L 4
C 29

IOSEPHI
ANCHIETÆ
SOCIETATIS IESV
SACERDOTIS IN
BRASILIA DEFVNCTI
VITA.

EX IIS, QVÆ DE EO
PETRVS ROTERIGIVS SOCIETATIS
IESV Praeses Prouincialis in Brasilia quatuor libris
Lusitanico idiomate collegit, aliisque monumentis fide
dignis.

A SEBASTIANO BERETARIO
ex eadem Societate descripta.

PRODIT NVNC PRIMVM.

Coll. Ap. Med.

*Secundum
Beretarius*

LVGDVNI,
Sumptibus Horatij Cardon.

M. DC. XVII.

Cum Priuilegio Regis.

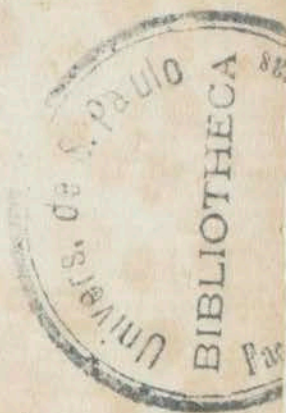
Admodum R. in Christo Patri,

P. MUTIO VITELLESKO,
PRÆPOSITO GENERALI
SOCIETATIS IESU.

HORATIVS CARDON S.

VNC codicem ab homi-
ne tuæ Societatis, deque
eiusdem corporis viri
opinione sanctitatis ma-
gni rebus præclare gestis cum elabo-
ratum esse cognoscerem, non tamen
veritus sum tot nominibus iam tuum,
eundem Lugduno Romam tibi mu-
neris specie delegare. Integer, fateor,
& membris omnibus absolutus abs te
in meas venit manus; sed nudus, &
viatoris in morem cute nonnihil de-
colorata venit. Nunc posteaquam

pulverem ipsius ex ore deterfimus, ac
natiuum colorem ex arte suppleui-
mus, eundem quidem re ipsa, & tuum
tibi sistimus: sed alium quoque, ac
nostrum, quàm expolitionis quidpiam
per nos ipsi adiectum est, tibi fidenter
inscribimus. Grata quidem per se fu-
tura erat Societatis hominibus, ac ex-
ternis libelli huius lectio: sed tanto ac-
cidet iucundior, cùm ex tui nominis
inscriptione tacita incidet legentium
oculis, animisq; prædicatio argu-
menti, atque lectionis. Vale.

Mutius Vitellescus, Societatis
Iesu Præpositus Ge-
neralis.

CV M Vitam P. Josephi Anchiète,
à P. Sebastiano Beretario, Societa-
tis nostræ Socerdote scriptam, tres eius-
dem Societatis Theologi, quibus id com-
missum fuit, recognouerint, & in lucem
edi posse probauerint, facultatem concedi-
mus, ut typis mandetur, si ita iis, ad quos
pertinet, videbitur. In cuius rei fidem has
litteras manu nostra subscriptas, & sigillo
nostro munitas dedimus Romæ 22. Fe-
bruarij 1616.

MVTIVS VITELLESCVS.

APPROBATIO.

IOANNES CLAVDIUS DEVILLE in
sacra Theologia Magister, in Sancti Pauli hu-
iusce Ciuitatis Canonicus, Librorum Censor
in hac Lugdunensi Diœcesi designatus: fidem
facimus nos hunc librum cui inscriptio est, *Vita
P. Iosephi Anchieta Societatis IESV, authore Se-
bastiano Beretario ex eadem Societate*, vidisse; ni-
hilque Catholicæ, & Romanæ fidei contrarium
in eo inuenisse. Lugduni apud Sanctum Pau-
lum 5. Idus Octobr. MDCXVI.

DEVILLE.

R. D. D. Thomæ de Meschatin la Faye
huius libri imprimendi facultas.

THOMAS DE MESCHATIN LA FAYE,
Comes, Canonicus, & Camerarius Eccle-
siæ Lugdunensis, & Vicarius Generalis in Ar-
chiepiscopatu Lugdunensi: Opus inscriptum,
*Vita P. Iosephi Anchieta Societatis IESV, authore
Sebastiano Beretario ex eadem Societate*, vt in lucem
edatur facultatem concedo. Lugduni 5. Idus
Octobr. 1666.

MESCHATIN LA FAYE.

*Summa Privilegij à Christianissi-
mo Galliarum Rege
concessi.*

LUDOVICI XIII. Galliaë
& Nauarraë Regis aucto-
ritate sancitum est, atque
patentibus Literis cau-
tum, ne quis in Regno suo, aliisve
locis ditioni suę subiectis, intra pro-
ximos annos decem, à die impres-
sionis primæ inchoandos, ac nu-
merandos excudat, vendat, excudē-
dum, vendendūmque quouis mo-
do, & ratione conetur librum, qui
inscribitur, *Vita P. Iosephi Anchietae
Societatis IESV, authore Sebastiano Bere-
tario ex eadem Societate, præter HO-
RATIVM CARDON Bibliopo-
lam Lugdunensem. aut illos, quibus
ipsemet concesserit. Prohibitum in-
super*

super eâdem authoritate Regiâ omnibus suis subditis, eundem librum extra Regni sui limites imprimendum curare, vel quempiam, vbi cûque fuerit, ad id agendum impellere, ac instigare sine consensu dicti HORATII CARDON. Idq; omne sub confiscatione librorum, aliisque poenis originali Diplomate contra delinquentes expressis. Datum Turonibus die 19. April. 1616.

De mandato Regis.

Signatum.

BERRVYER.

VITA

VITÆ

IOSEPHI ANCHIETÆ

SOCIETATE IESV.

LIBER PRIMVS.

ST diuina in homines Bonitas
cum in rebus omnibus laudan-
da, tum in electis vndique vo-
candis admiratione digna pro-
uidentia: quippe non, vt olim,
gentem vnã, & ex ea paucos, quos suo affla-
ret Spiritu, delegit; sed ex omnibus gentibus,
ac nationibus, quantumuis moribus inter se,
institutisque diuersis, nullo discrimine, quos
sibi æterno suæ mentis decreto destinauit, tan-
quam ab utero matris segregatos, ad suum
cultum venerationemque traducit: atque ita
humana consilia temperat, occasionibus mo-
deratur, euenta disponit; vt, vel ipsis insciis,
quos trahit, ad diuinam ipsius perficiendam
voluntatem omnia conspirent; nouaque suis
iniecã mente, eos à rerum humanarum stu-
dio abductos, ad noua consilia, noua instituta,
et omniaque confectanda studia conuertat: tan-

A

2 *Vitæ Iosephi Anchiætæ*

tâmq; in iis cum aliis eiusdem consilij sociis animorum facit coniunctionem, tantam voluntatum, morum, studiorumque consensionem, vt homines longè diuersis ingeniis, diuersisque assueti consuetudinibus, iisdem videantur nati parentibus, & sub iisdem tectis, eadem in familia vnà educati; vt Prophetæ illud ad nostrum vsu in Dei laudē vertere possimus: *Benedictus Deus, qui congregat nos de nationibus.* Mitto alias Religiosorum virorum familias, quæ multis eximia sanctitate, & doctrina viris semper floruerunt, & florent adhuc: nostræ Societatis initia si repetantur, quis vnquã futurum putasset, vt homo ex abdita Cantabria à bello, & armis derepente abstractus, tam lectos ex diuersis gentibus, Gallis, Hispanis, Lusitanis, Germanis, Belgis, Italis, tamq; vnanimes duces tanta consensione, tantoque animi ardore ad Christi vexilla conuocaret, ab iisq; numerosa ite ex omnib. gentibus generosorum militum agmina profecta, ad senescentem iam Religionis cultum in pristina iuuentutem renouandum; veteremq; abolita superstitione, in incultam Ethnicorum barbarie Christianæ veritatis lucem inuehendã, vniuersas orbis terre partes tam breui tempore peragraret? nimirum id ille Spiritus operatur, qui *habitare facit vnius moris in domo.* Idem ipse diuinus Spiritus Iosephum Anchiætam nostræ susceptæ narrationis argumentum, delegit, in quem vberem donorum suorum copiam effunderet, eumq; è terris à nostra consuetudine,

tudine, nostróq; cultu remotissimis, extra nostri orbis fines, in media Oceani vastitate constitutis, ex insulis vix antiquitati notis, per multa interualla sæculorum ne notis quidem nisi nomine; & in quas vix Euangelij lucem illatam esse existimares, quasi Abrahamum ex Vr Chaldeorum eductum, in terras lætiores, vberioresque, atque adeò in ipsos, vt ita dicã, Religionis Elysijs lectissimum germen transplantaret. Nempe *non est (vt inquit Petrus) personarum acceptor Deus: sed in omni gente, qui timet eum, & operatur iustitiam, acceptus est illi.*

Fuit hic multis, magnisq; donis à Deo cumulatus; multaque, & admiratione digna diuinã in eo virtutẽ inesse declararunt. Quę, quanquã in priuatis fermè rebus, & familiaribus perspecta sunt, noli tamen ea quisquã putet minoris esse faciendã, quã si in magnis rebus, arduisq; negotiis, in clara multarum gentium luce, & magnorum Regum ac procerum oculis gesta essent. Non enim minùs in rebus paruis, quã in magnis diuinæ sunt artes admirandę; neue minorum sunt indicia virtutum, quæ in tenuibus, quã quæ in præclaris rebus, & illustribus miracula eueniunt: tamq; diuinum fuit formicę minutissimę bestiolę, quã elephãti pecudũ omnium maximę animã, & vitã indidisse. Tam fuit Helias admirandus cum farine pugillũ, & lecythum olei mulieris viduę perennẽ fecit, quã cum igne de cœlo euocato quinquagenarios duces à Rege mislos momento cum

suis cohortibus absumpsit. Nec quia triēnalis illa siccitas, quæ ad illius iussum Regnum afflixit Israël, aut clara de Baalis Prophetis victoria illum fecere ad homines clariorem, idcirco minùs in eo diuinũ fuit, cùm in fuga solus per deuia, & solitudines sub cinericia placentula recreatus, quadraginta dierum nusquam consistens mensus est iter. Hæc idcirco attigi, ne quis multarum rerum narratione, quæ naturæ excedunt facultatem, solóque diuino Numine gestæ sunt; quoniam in rebus tenuibus, priuatisque inter homines eluxere, existimet diuinam virtutem rerum nostrarum magnitudine, paruitateve metiendam esse; spiritalēque sanctimoniam, diuini que Spiritus dona, quanta quæque sint, nostra æstimatione, nostris que momentis expendenda. Diuinā in sublimibus, humilibusve rebus suam potētiā declarare, diuini solius est iudicij: multique sancti viri, & in magnis, & in paruis rebus, vt res tulit, aut prophetica p̄notione, aut diuino miraculo gratiam sibi diuinitus collatā declararunt: neque tamen rerum discrimina, momentave diuini Spiritus, gratiæve momēta in rebus illis, gradusque discreuere. Quāquam si quis in Iosephi rebus accuratē introspiciat, rerum splendorē intelliget nō semper desiderari. Sed siue parua, siue magna illa sint, habeāt ipsa suam quæque admirationem, vitæ innocentiam, religiosam obseruantiam, integram obediētiam, in rebus asperis fortē patientiam, despi-

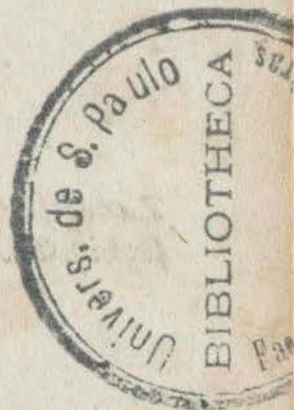
despicientiam, & abiectiōem sui, perennem
 suarum appetitiōnū victoriā, atque ipsam,
 vnde tantarum virtutum harmonia existeret,
 perpetuam cum Deo coniunctiōē. Hæc nul-
 lo discrimine, quæ omnes imitemur, propo-
 nēda esse duximus. Nā cum multis, præclarisq;
 dotibus, & à natura, & à doctrinæ studiis esset
 instructus, eas ita ad hominum vtilitatem cō-
 ferebat, vt nunquā à diuina cogitāda præsentia
 auocaretur; semp̄erq; quidquid ageret, loque-
 retur, cogitaret, Deum sibi præsentem intue-
 retur; vt verè cum Helia illud posset vsurpare.
Viuat Dominus, in cuius cōspectu ego sto hodie. Inde
 tanta illi cum Deo familiaritas, tanta in præci-
 bus assiduitas, & tam pura animi simplicitas,
 tantum studium, tamque indefessus labor in
 hominum salute procuranda, vt eum nullo
 vnquam tempore aut laboris, aut valetudinis
 incommodum, aut periculorum magnitudo
 ab opera indigentibus præstanda retardaret.
 Ex eodem fonte illud etiam hauriebat, vt &
 multa diuinitus cognosceret; & supra humanū
 modū multis difficultatibus occurreret; qui-
 bus rebus diuina Bonitas famuli sibi obsequē-
 tissimi virtutem illustrabat. Atque vtinam, vt
 multa ab ipso gesta post mortem certis aucto-
 ribus comperta, studiosè collecta sunt; sic
 quandiu ille vixit, artes, quibus ille ad iuuan-
 dos homines vteretur, eos ad pietatem exci-
 taret, motus animi componeret, sollicitudi-
 nes sedaret, mœrore oppressos erigeret; stu-

dium denique perfectæ virtutis omnium animis infereret, tum in familiaritate, conuictûq; illius responsa, colloquutiones, monita, hortationes notata essent, patientia in iniuriis, securitas animi in periculis, magnitudo in aduersis, fortitudo in arduis, in turbulētis æquanimitas, quarum rerum copiam suppeditat sanctorum virorum vita. Quàm multa alia, præter ea quæ scripta sunt, præclara virtutum exempla, quàm multa vitæ præcepta, salutaria monita, consiliâque nunc in lucem proferrentur, quæ sempiterna obruta oblivione delitescent? Nam etsi virtutem ipsam, atque intimam cum Deo coniunctionem, qualis, quantâque sit, memoria literarum assequi non potest; tamen, vt pictores spiritum & vitam arte non exprimunt, corporum verò lineamenta, mensuram, colores; persæpe etiam ipsos animi motus oculis obii-ciunt: sic ipsam virtutum vmbra, & quasi animi lineamenta, effigiêmque, quibus sanctorum virorum exemplo ad sanctimonix amorem, & studium accendimur, quantum humano licet modulo, monumentorum traditione intuemur. Sed id fere contingit in sanctis viris: vt, quemadmodum incendia interdum per fumum tantum videmus, noctu, quanta illorum magnitudo sit, clarè perspicimus: sic, quandiu illi nobiscum communi luce fruuntur, subobscurè illorum virtutem intueamur, sublatis ex oculis

lis, quasi mortis vmbra interiecta, clara multarum virtutum memoria fulgentes admiremur: iacturam tamen eorum, quæ obliuione deleta sunt, non recuperemus. Hactenus ad umbratam tantùm leuiter exquisitæ sanctimonix, & tanquam in abdito sepositam effigiem à longè, quasi intento digito commonstrauimus; nunc qualis à prima ætate per omnes vitæ gradus fuerit, sigillatim exponere aggrediamur.

IN ea Athlantici maris ora, quæ se maximè à Mauritanix litoribus Oceanus expandit in Occasum, insulæ emergunt, quas à felicitate nature prisca sæcula Fortunatarum insularum nomine notarunt. Eas Ptolemæus, veteresque Cosmographi, quoniam præter nostri orbis fines sitæ sunt, extremum vniuersi limitem existimarunt; vltra quos nihil cognitum, exploratumve habuit antiquitas, non terras, non æquora, non cœlum. Inde initium per gradus dimetiendæ terrarum longitudinis ad extremos vsque Eoos fecerunt. Verùm intermissa longo multorum sæculorum intervallo ob periculorum magnitudinem, & ventorum rabiem Oceani nauigatione, latuerunt; nomine tantùm, & Cosmographorum traditione nobis notæ, ignota prorsus, & intentata cœlo, marique ad eas nauigatione. Non ita multo ante nostram ætatem, magna consequentium sæculorum felicitate, admirando Lusitanorum ausu,

*Iosephi An-
chiætæ patriæ
genus, edu-
catio, & pri-
ma ætatis
studia.*

arte inuenta Oceani furorem superandi, eorundem Lusitanorum auspiciis repertæ, cursuque ad eas nauigandi notato, in Lusitanorum prius, postea Hispanorum venere potestatem; nouoque nomine Canariæ appellatæ. Sed vsque eò ab antiqua illa felicitate prolapsæ (tanta in longa ætate non in moribus solum, sed in ipsa etiam natura facta mutatio) vt non desint, qui illas esse negent, quæ olim tam beato nomine afficerentur. Vt vt est, communis Mathematicorum consensus, quæ recens inuentæ insulæ, Canariæ ab antiquo vnius earum nomine dicuntur, eas esse affirmat, quæ antiquis Fortunatæ dictæ sunt. Eæ nunc duodecim numerantur, sex ab antiquis tantum proditæ, quarum princeps nunc prerogatiua quadam nominis Canaria, & magna Canaria nominatur; reliquæ suis quæque nominibus notantur. Sitæ sunt ad tricesimum gradum supra æquatorem, in primo ipso limite antiquæ in longitudinem mensuræ. Earum vna, vt in tanta, & incolarum, & locorum asperitate, non ignobilis est Zanarifa. Hanc vnâ cum paucis etiam post illatum in reliquas à Lusitano Euangelium Barbari idololatræ aliquandiu tenuerunt: in Christiana tamen iura & ipsa tandem concessit. In ea natus Iosephus Anchiætæ anno à Christo nato millesimo quingentesimo tricesimo tertio, patre Cantabro, matre indigena, utroque in sua gente, & honesta familia nato, & florenti in fortuna

Zanarifa Iosephi patria.

*Nascitur
anno 1533.*

fortuna constituto; &, quod magni facien-
dum est, Christianæ Religionis studioso. Ita-
que diligentem prolis in pietate educandæ
curam suscepere. Educatus liberali discipli-
na in paterna domo Iosephus Latinas literas,
quantum puerilis patiebatur ætas, didicit.
Cum paulo esset adultior, quò & in studiis
processus faceret maiores, & cultioris vitæ
modum, formamque condisceret, Conim-
bricam in Lusitaniam cum fratre natu gran-
diore missus, in disciplinam venit Societatis
I E S V; quæ paucis antè annis nata Lusita-
norum Regum benignitate in ea vrbe, nobi-
lique Gymnasio Regiis opibus excitato altas
diuina iuuante Bonitate, radices iaciebat.
Tantaque fuit adolescentuli indoles, tanta
morum probitas, vt & omnibus, qui illum
nosset, apprimè charus, & adolescentibus
pudore, & modestia incitamento esset ad
virtutem: breuè tempore humanitatis,
Rhetoricæque studiis decursis, inter laudatif-
sima adolescentium ingenia floreret, siue so-
luta oratione, siue numeris adstricta certan-
dum foret. Sed mira præcipuè in eo ad scri-
bendum carmen fuit ingenij felicitas. Logi-
cæ quoque studia percurrit, & nonnihil et-
iam de Philosophia degustauit. Interim, vt e-
rat domestica educatione probè institutus,
longè etiam à domo, diuina eum gratia ad
meliora prouehente, pietatis studia toto ani-
mo complexus est. Iam in illius mente diuina

*Conimbricã
studiorum
causa mitti-
tur.*

Bonitas igniculos iniecerat, & earum virtutum semina, quæ, accedente ætate in immensas, frugiferasque arbores excrescerent; quò fiebat, vt vtrunque studium, & doctrinæ, & pietatis, cùm vicissim alterum altero iuuaretur, maiores in eo quotidie accessiones faceret. In primis verò candoris fuit, & pudicitiaë amantissimus: petulantiaë verò, & iuuenilis licentiaë osor acerrimus; eoque vsque processit, vt, cùm die quadam in templo ante altare Virginis Matris pronus in genua oraret intentius, ita intimis sensibus citari cœperit, ita ad earum virtutum amorem, quas Deiparæ placere sciret, inflammari, vt in ipso vestigio virginitatem, quam felici, singularique Dei dono ad eam diem illibatam seruarat, Virgini Matri voto dicarit.

*Virginitatē
vovit.*

Ex eo tempore sincerus animus maiora cœpit secum agitare, humanam felicitatem aspernari, diuina, æternaque cogitare; eam sibi vitæ rationem exoptare, vbi tutò ab omni iniuria, periculòque integrum depositum seruaret. Itaque & religiosam amplecti vitam, & eam in Societate IESV transigere in animum induxit. Nota erat adolescentis probitas, nota vitæ innocentia, notum ingenium, indoles magna omnia pollicebatur. Ita non magno negotio factus est voti compos.

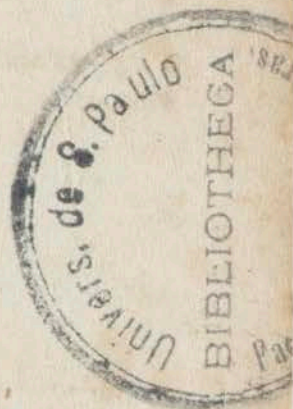
*In Societate
Iesu asciscitur.*

ANNOS natus septemdecim in Societatem IESV Canarinus adolescens (ita non contem-

contemnenda ignotæ pene patriæ fuit indoles) magno cum suo, multorumque postea, & rei Christianæ bono ascitus est. Admissus in Societatem, iis artibus, iisque rudimentis instituitur, quibus nouum illud vitæ genus ad omnem pietatem informatur. In primis verò veterum consuetudinum, humanarumque rerum omnium obliuione; nouæ mentis, nouorumque consiliorum, ac sensuum susceptione; vitæ simplicitate, studio diuina meditandi, sui abiectiōe, proprii iudicij abdicatione, suarumque appetitionum compressione, assidua, continentique sibi aduersandi exercitatione, & omnium aliarum virtutum duce tutissima obedientia. His præcipuè studiis huius spiritualis militiæ Tyrones in Societate I E S V exercentur: quorum studiorum fructus ille vel maximus existit; vt animus à caducarum rerum amore abductus, cum Deo quàm arctissimè concilietur. In hac palæstra Iosephus ita se exercuit, vt, hisce virtutibus omnibus initiatus, omnes boni Tyronis numeros ex disciplina Societatis expleret.

INTER has exercitationes, dum rudimenta poneret Societatis, in grauem morbum incidit, ac periculosum: morbi autem videtur non vna causa fuisse. Operam dabat, vt nouitius in templi ministeriis, solemnèque illi erat quotidie octo Sacerdotibus, interdum pluribus Missa facientibus ministrare. Quo in munere totum fermè tempus applicitus, in
genus

*Graviter a-
grotat.*

genia versabatur, & vt est illa ætas verecūda, & nouitiorū ardor ad pietatem imbibēdam, seseque edōmandos incitator, dum spiritalis dulcedinis explere studet sitim, & corpus ad obsequium animo præstandum adigit, non putauit eam rem, vnde tantam hauriret pietatem, vlli sibi incommodo futuram. Ergo corpore nondum per ætatem durato ad laborem, artus fatiscentes, quā femora circa sacrum os, & vertebram nectuntur, acerbos illi dolores ciere cœperunt. Sed, animo imbecillitatem sustentante, ne se priuaret eo fructu pietatis, sua præstare ministeria non destitit, modis que omnibus rem occultam habuit: corporis tantum in affectam partem inflexione dolorem lenire contendebat: tum zonam quam arctissimè ad lūbos astringebat. Quod dum sapius facit, & maiore nisu, quàm res ferret, femorum globi è coxendicum sinibus excussi, seu incuratione minùs aptè restituti; seu, quod vero similius est, neruis in viridi ætate semel laxatis minùs fideliter, vt docent Medici, nexum retinentibus, parum firmiter coiēre: inde vitium in vertebra, & humeros peruenit. Quò factum est, vt inde luxato dorso, humerisque, per omne tempus non sine aliqua deformitate vixerit. Crediderim tamen, non hanc vnā ossium luxationem tam pertinacis morbi causam fuisse: sed; vt fit, ad occulta alia naturæ vitia, id quoque incommodum momētum magnum attulisse. Nam;

adhi

adhibita ea, quæ solet in grauibus morbis curatione, est ille quidem multum alleuatus, sed morbum omnem depellere nulla medicina potuit. Quare mœrens suum incommodum dolebat: angebat iuuenilem animum illa in primis cura, quòd timeret, ne per valetudinem Societatis ministeriis par esse non posset. Hanc adolescentis sollicitudinem odoratus Simon Roterigijs, vnus è nouem B. Ignatij comitibus, qui Præpositi Prouincialis munere Societatem in Lusitania regebat, cum quæsisset ex eo, quæ valeret; ex eoque sermone morbi grauitatem, & iuuenis mœrorem percepisset, afflictum animum his paucis tantum verbis alleuauit. Ne sis sollicitus, inquit, fili de tua hac inualetudine: Deus enim te in hoc statu vult. Hoc solo sermone ita confirmatus est, vt nullum ex eo tempore mœrorem senserit. Triennium lentus hic tenuit lāgor, per tenui, aut nullo fructu spei melioris; cum, re deliberata, Medicis in consilium adhibitis, in Brasiliam Patres adolescentem mittere constituunt, haud dubia spe, ea soli, cœlique mutatione reparandæ valetudinis. Erat enim iam celebri fama euulgatum, eius cœli, solique bonitatem, & alimentorum lenitatem multum ad humanam salubritatem, vel reparandam, vel retinendam, augendamque conducere. Et sanè ea cœli temperies est, qua nil clementius esse possit; vt neque æstus, neque frigora, magnis excessibus discreta, humanis

corporibus grauia, noxiave sentiantur: terræ item, vt ad aspectum peramcænæ; ita etiam ad fructum vberes, eam frugum fundunt copiam, quarum nulla duritie, cruditateque ad conficiendum natura fatigetur.

*In Brasiliam
reparanda
valetudinis
causa mitti-
tur, anno
1553.*

ANNO igitur à Christo nato millesimo quingentesimo quinquagesimo tertio 8. Idus Mai, annos ipse iam viginti natus cum Odoardo Acoſta, qui Prætor ad prouinciam pro Rege administrandam proficiſcebatur, & paucis aliquot de Societate Olyſſipone ſoluerunt. Inter nauigandum, vt erat in maritimo aëre natus, quaſi in patrium cœlum remeaſſet, meliùs habere cœpit: ita vt itinere illo toto præſcripta ſibi nautica miniſteria (eſt enim illi penu, coquina, & foci cura demandata) ſumma cum omnium probatione ſtrenuè obierit. Eodem anno Bahyam Regni Braſilici caput tenuerunt. Sed, vt planiora ſint, quæ de Iosephi rebus, peregrinationibùſque toto illius vitæ decurſu narrabuntur, erit operæpretium totius eius terræ tractum, ſitum, naturam, partèſque, & quis eſſet per id tempus in iis locis Societatis ſtatus; quæque in loca Societatis homines diſtributi eſſent, quibùſque in miniſteriis verſarentur, paulo longiore, non tamen inutili digreſſione tranſcurrere.

*Braſilia de-
ſcriptio.*

IAM dudum ſatis ſupèrque notum eſt Braſiliam in ea noui continentis eſſe parte, quam vulgò Peruuium appellant. Regio toto in hemiſphærio Auſtrali ſita eſt, maximam
partem

partem in ea plaga, quam Zonam torridam dicunt: eius tamen non modica pars infra Capricorni tropicum demittitur, argenteo flumine, & Oceano illam in tenuem quasi cuspidem acuentibus. Initium capit à Septentrione duobus infra æquatorem gradibus, tenditque in Austrum ad quinque & triginta, etsi non desunt, qui eam in plures faciunt excurrere ad fretum vsque Magellanicum in quinquagesimum quintum gradum. Sed quæ proprio nomine Brasilia, Lusitanico paret Imperio, Paranao flumine, cui ab argento est nomen, quinto & tricesimo gradu finitur: ex quo mendum in libros nostrorum apparet irrepsisse culpa, vt videtur, Typographorum, in quibus pro triginta quinque, quadraginta quinque legimus. At Cosmographorum tabulæ, & nauigantium obseruatio argentei fluminis ostium, quò extrema pertinet Brasiliæ cuspis, in 35. gradu nobis indicant. Ad Orientem, quâ Hesperiiis Africae litoribus obtenditur, immani tractu Oceano alluitur: ora ipsa maritima multis sinibus, quâ maioribus, quâ minoribus, æquis. fermè inter se spatiis distributis serratæ frondis instar, quasi arte discissa tota. Accedunt crebra, & ingentia flumina latis admodum alueis, & ingenti aquarum mole labètia; quæ cum in mare se exonerant, patentes nauigiis, & còmodos pleraque tū ad quietā stationem, tum ad flumen subeundum aperiunt sinus. Intus ad Occidentē altissimis

mon

montibus includitur; qui eam perpetuo iugo quasi sinu complexi, videntur à reliquis Peruuij partibus auertere. Terra ferax, & benigna, & grata amœnitate delectabilis; frondosæ syluæ foliis, nunquam deciduis perpetuò vernant: & quamuis ex spissa arborum vmbra, vallibus paludosis, & vastis aquarum lacunis, vnde ingentes amnes effluunt, vapores ascendant cœli salubritati infesti, qui in pluuiam, & rorem soluantur, maximam tamen anni partem lenes ventorum flatus sub meridiem à mari exurgunt, qui in mediam vsque noctem spirantes omnem cœli discutunt grauitatem; ita vt oriente Sole cœlum subito purum, nitidumque reddatur. Tum earum mercium abundat copia, quarum in nostras terras inuentione Europa nostra redditur beatior. Omnino si naturæ dona species non facile in omnibus noui orbis terræ partibus, ac ne in nostrò quidem orbe parem felicitatem reperias; vt iam dudum constet orare Physicos, qui mediam hanc regionem Solis accessu exultant, hominum vsui à natura negatam prodiderunt.

*Brasiliorum
vitia.*

VERVM tanta hæc cœli, ac terrarum commoda haud disparibus incommodis cõpensantur. Primum, nulla humanæ naturæ verecundia, bestiarum more nudis profus torporibus incedunt viri, fœminæque: deinde hominũ ingenia hebetia, & inhumana; vt etiam humanarum carnum esum in sum-

ma

ma habere lautitia non horreant , tantùm in
vetere corroboratâque bona , prauâve co-
suetudine situm est : atque inter cultum legû,
barbarâque licentiam ad iustitiam, honesta-
témque inter homines retinendam , & bellu-
inam stoliditatem , feritatémque propagan-
dam interest; etsi non eadem naturæ impro-
bitas vbique: éstque vbi plus , minúsve crude-
litas grassetur. Quâquam inducta iam in gen-
tem Religione, paulatim, etsi magno cum la-
bore, ad humanitatem condocentur. Cæteri,
qui nondum Christiana Religione suscepta,
oram accolunt maritimam , longa iam cum
Lusitanis consuetudine mitigati, sensim & ipsi
ad humanitatem inflectuntur , etsi suo opte etiã
ingenio minùs feri, minùs asperos habeât mo-
res: ac, nisi iniuriis exasperentur , amicè nostris
cum hominibus societatem seruent ; neque à
iustitiæ legibus abhorreant , faciléq; ad Chri-
stianâ Religionem afficiantur; sed constantia
desideratur. Certas, fixâsque fere sedes habêt;
nec facilè tædio loci solum vertunt. Commer-
cia qualiacunque habent, & amicitia iura po-
puli cum populis, vici cum vicis, si nulla inter
eos oboriatur offensio , seruant inter se. Non
idem omnibus ingenium , qui mediterranea
tenent. Videas multos eorû populos iis, quos
diximus , similes , quietos , faciles , amicos
amicis: contrâ alios ita asperos , & efferatos,
vt ipsam hominum naturam odissè videantur.
Immites, iracundi, truculenti , sanguinarij, fe-
rarum more nulla iura norunt, nisi subitò co-

Тапуяе.

ortam pro re nata libidinem. Non facilè gentem aliam reperias, de qua illud veriùs dici possit: *Homo homini lupus*, seu, *draco magis*. Eos Tapuyas vocant: quod nomē ipsorum lingua gentem syluestrem sonat. Hi non cum Lusitanis tantùm, si ad ipsos penetrant, sed cum suis etiam gentilibus, qui cum Lusitanis pacè habent, bella gerunt. A cæteris Brasiliis consiliis, consuetudine, conuictùque sciuncti, inuisi omnibus, omnibus formidini, longè à mari varias in terras dispersi sedes habent, mutantque ad libidinem.

Carigij.

OMNIVM facillimi, mitissimique, atque ad cultum sua sponte proni sunt Carigij. Hi antiquo instituto vni ex omnibus Brasiliis viri, foeminaeque vtuntur indumentis ex gossipio ipsorum more contextis, forma à Mauricis tuniculis non absimili. Viuunt in tectis, domos sibi extruunt, agros colunt, mandiocam, leguminaeque ferunt. Forma iis, habitudoque corporis non inelegans, multùmque probanda; multique inter eos corporis conformatione, specieque cum Europæis comparandi; vt videatur animus, & ingenium ad bene conformandum corpus; aut animi organum corpus ad animi, ingenique perpolationem quandam vim habere. Qui ea loca lustrarunt, eos in ea Brasiliæ parte describunt, quæ infra Capricorni tropicum descendit: viginti circiter leucis distant à mari; vnde ad montes, quos incolunt, est ita asper ascensus, & erectus, vt nisi

stirpes, & enatarum arborum ex humo prominentes radices scalarum præbeant vsu, nullus ad eos ea parte pateat accessus. Sunt qui eos in interiore America Paraquarij fluminis accolas facere videantur: eorumque circiter ducentos, vt Christo nomen darent, Hispanis nonnullis ducibus, itinere sexcentorum milium passuum in Brasiliam suscepto à Barbaris Christianæ Religionis nomine interfectos ferunt. At Iacobus Monterius Societatis Sacerdos, qui proximè anno salutis *MDCCX*. Emmanueli Limæ Societatis in Brasilia Vifitatori adiunctus est comes; quique præsens loca cuncta adiuit, & testis oculatus peritè, & ad amissim Cosmographorum descripta ad Antonium Mascareniam pro Lusitania Claudio Aquaiuiuo Præposito vniuersæ Societati generali à consiliis hoc tempore Assistentè transmisit, eos in Brasilia non longè à Piratininganis montibus sedem habere demonstrat. Cum eo reliqua Carigiorum, & eorum, qui de Societate ad Carigos profecti sunt historia: multæque nostrorum hominum epistolæ per ea tempora in Brasilia datæ consentiunt. His vt adhæream suadet ratio. Nec mirum è proximis Paraquariis Hispanos transcenso montis iugo, ad Carigos penetrasse; si quidem legimus in Peruvianis literis nostrorum anni millesimi quingentesimi nonagesimi sexti, venisse Sanctam fidem urbem Paraquariorum cum aliis è Societate magno cum eius ciuitatis bo-

no Leonardum Arminium Neapolitanum totius eius comitatus præsidem. Quare potuere Hispani è Paraquariis in Brasiliam transgressi, Carigiis Christianæ Religionis studio incensis, auctores esse, & comites ad Sacerdotes Societatis perquirendos; & hi sexcenta passuum millia conficere: vtrique verò sui fusione sanguinis, illi Baptismi gratiam, hi suæ fidei, consiliorumque suorum præmia antevertere.

*Petrus Cor-
réa, & Ioan-
nes Sosa ad
Carigios
missi.*

POST hanc cædem venere alij ex eadem gente magistros Christianæ Religionis accersitum: missique sunt è sede S. Vincentij duo egregia sanctimonia viri, Petrus Corréa Sacerdos, & comes illi datus Ioannes Sosa, vterque Lusitanus, vterque in Brasilia versatus, & linguæ, Brasilicarumque rerum bene peritus: sed Corréa florenti in fortuna, magnis relictis opibus; Sosa humili vitæ genere insignem adeptus Christianæ integritatis laudem primo vterque Societatis in Brasiliam aduentu omni humanarum rerum spe præcisa, & humanorum consiliorum vinculis abruptis, Christi famulatu in Societate se adixerunt; in qua ita virtutum omnium exemplo cunctis se probarunt, vt digni primis illis temporibus, digni integerrimo illo Patrum cœtu censerentur. Hi magno cum fructu aliquandiu inter Carigios versati, ingentem eorum numerum ad Christum adduxerunt; latèque in dies Religio propagabatur. Sed zizaniorum sator Diabolus aliquot è popularibus instiga

instigauit; qui vel nõdum Christianam Religionẽ suscepant, vel, vt semper inter bonos aliqui sunt degeneres, in ea parum firmi tãtam integritatem, & vitæ innocentiam, quantam duo egregij magistri pietatis in gentem inducebant, perosi, confictis perfidi hominis criminationibus, quasi in Carigiorum perniciem validam armatorum manum paratam haberent, eò pelliecti sunt, vt magno cum rei malo Religionis, & veritatis Doctores interimerent. Hæc Nouembri mense anno humanæ salutis millesimo quingentesimo quinquagesimo quinto contigere, biennio post Anchiætæ aduentum in Brasiliam: cum illo ipso anno primùm è Vincentiana sede ad nouale illud proscindendum venissent. Quid ex eo tempore cum Carigiis actum sit, nullæ nos docent literæ, sed apparet ex iis, quæ per ea tempora nota scripsere, operarum paucitate, & magnitudine operis difficillimi continendi Neophytos, ne ad veterem prauitatem redirent, Catechumenosque à feritate abducendi, quibus maximè rebus in Brasilia tenebantur omnes impliciti, rem non tam omissam, quàm è manibus elapsam.

TENTATA iterum eadem profectio ad exitum adduci nunquam potuit, nempe Tartarea potestas eo maiore conatu huic consilio aduersari contendit, quo maior inde fructus expectãdus. Proximè anno 1610. cum Emmanuel Lima Visitator cum suo comite Iacobo

Monterio ea loca circa Piratiningam pro suo munere obiret, venere ingenti numero Carigij ad Patres Societatis euocandos: decretaque erat ad eos expeditio; spes erat e gente ad pietatem, & humanitatem prona magnaë messis animarum. Rogandus Dominus, vt incolumes adducat operarios in messem suam; & plantationi, irrigationique adspiret, detque incrementum, quod parataë segetes expectant. Nec plura scitu digna de Carigiis ad annum 1614. Romæ nota erant.

Brasilica terra vitia.

Hæc de gentibus, quæ Religionis lumine orbatæ Brasiliam tenent, summatim cognitioni dare potuimus. Sed sunt etiam in ipsis terris, quæ naturæ officiant bonitati, non tam naturæ, quàm incolarum culpâ, crebræ syluæ arborum densitate, & ramis inter se implicitis, continenti, densaque foliorum nube inumbratæ multum de viriditate hilaritate deperdunt; oculisque, ac sensibus, Europæis viroribus assuetis ad spectum paulo reddunt tristiores. Verum, si quemadmodum aliorum bonorum copia, ita etiam hominum cultu tellus abundet aliquando, succisa ad vitæ usum, & ad artes arborum crebritate, tota regio reddi possit amœnior. At verò continentibus bellis, mutuisque cædibus vicinis vicinos atterentibus, ac sese inuicem vorando absumētibus, regio hominum infrequentia, terræ cultu destitutæ syluescunt. Pauci tantum, qui bono suo casu gentilium suorum dentes euaserunt,

serunt, ad senectutem perueniunt. Sperandum tamen, Deo bene iuuante, inducta, & corroborata penitus Religione, naturæ speciosiore faciem, ciuitatibus ciuium frequentiam, & terris cultum suum diem aliquando allaturam. Hanc tam incultam, vastamque tot commodis, incommodisque compensatam regionem ante Lusitanorum æterna memoria dignas nauigationes nostro orbi, atque adeò hominum memoriæ, ac propè dicam generi prorsus ignotam Diuina prouidentia inopinato euento patefecit.

Post superatam Lusitanorum virtute sæuientis Oceani ferociã; & nauigationem per immensa, & nunquam antea tentata marium spatia ab vltima Hesperia ad Indos patefactam, ad rem Lusitanam in India constituendam, & Christi Euangelium in eam gentem inuehendum, Lusitaniæ Rex Emmanuel idoneam classem instruxerat. Ei Petrum Aluarũ Capralem, virum & generis nobilitate, & sua virtute clarum præfecit. Ij Martio mense anno ab humanæ salutis initio quingentesimo supra millesimum se mari commisere, longèque prouecti, dum Malacias circa Guineæ oras, & furentes æstus circa Bonæ spei promontorium deuitant, longo flexu in Occasum recedentes, ad refræ conspèctum venerunt, quam à natio insulam putarunt. Accurata dem nauigatione oram eius ad legentes, continentem esseprehenderunt. Huc, obseruato loco ad tu-

Brasilia inuenta anno 1500.

endas naues opportuno, exscensionem fecerunt; loco ab ipsius natura *Portus securus* nomen inditum mansit in hanc diem. Ibi 5. Non. Maias ipso die inuentioni S. Crucis dicato, religiosa, celebrique cerimonia ingens statuta Crux, & Christiano ritu ad aram pro tempore excitatam sacrificatum in litore. Inde totus ille tractus, *Terra sanctae Crucis*, nominatus. Vulgi deinde consuetudo euicit; vt, mutato sanctiore nomine, à rubro ligno, quod Lusitani *Brasilum*, Itali *Verzinum* nominant, quo abundat ea tellus, & ad tincturas adhibetur, regio *Brasilia*, gens *Brasili* dicerentur. Lusitani, resartis nauibus, captata tempestate, cursum inde suum tenuerunt, *Brasilia* relicta. Explorata deinde eiusdem Regis imperio terræ, fructuumque bonitate per Americum Vesputium Florentinum, clarum illum nauigationum, & tractandorum marium, ventorumque magistrum, à quo vniuersus noui orbis continens Americæ nomen traxit, cœpère, permittente, & probante Rege, è Lusitania tum clari viri, tum omnium ordinum multi, spe commodorum pertracti, ad ea loca nauigare: & vt qui in vacua venère, quæ quisque nacti loca sibi opportuna iudicarunt, in iis sedem posuère, terræque fructibus sua emolumenta augere: vt magni pretij merces inde magno cum Lusitaniæ, ac totius Europæ bono in nostrum orbem inueherentur; vicissimque eò nostræ terræ fruges, sementes, arboresque, & iumenta, quorum utilitate prorsus carebant, magno prouentu

cōportarentur. Emmanuele inde vita functo, Ioannes eius nominis tertius Emmanuelis F. Regni gubernacula suscepit. Is, cognito, quāti esset eius terræ, gentisque Imperium, ac totius mercimonij rationem ordinare, haud ita multis interiectis annis Martinum Alfonsum Sosa cum classe, ac summo imperio misit, qui suo nomine Brasiliam occuparet; eamque in prouinciæ formam redactam in plures iurisdictiones, seu Præfecturas distribueret. Singulis Præfecturis, coloniisve singuli Præfecti, ducēsve constituti. Iis, præter suos, quos quisque è Lusitania colonos deduxerat, terra secundum maris oram distributa, quinæ fere quinquagenæque leuæ cuique coloniæ definitæ: oppida in singulis coloniis, Præfecturisve extructa; ipsæ Præfecturæ ab oppidorum nominibus nuncupatæ. Omnium primam, eandemque remotissimam in ipso pene Brasiliæ extremo ad gradus viginti quatuor in Austrum sibi delegit ipse Alfonsus Sosa, qui toti rei præerat; quam à Sancto Vincentio nominauit; sequutus, credo, emolumentorum, quæ inde præcipuè sperabantur, opportunitatem, amplam enim iurisdictionem ad montes usque profert, qui Brasiliam à Paraquariis diuidunt. Oppidum ad amplum, & per commodum sinum, qui duabus occupatur insulis, situm est. Intra sinum inter litorum ambitum, insulasque duobus intrans ostiis, curuatus in arcum maris quasi euripus circumfluit, insulis

*Colonia S.
Vincentius.*

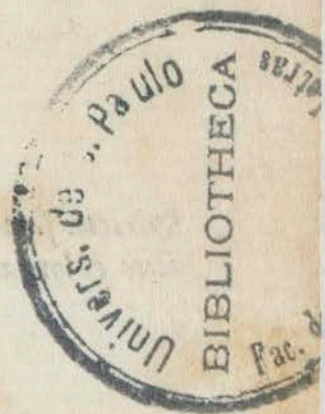
inter se non magno freto discretis. Sed euripi ostium, cui oppidum impositum est, aggestis arenis processu temporum penè obstructum, minutis nunc tantùm linitibus intratur: maioribus verò nauigiis non nisi per ostium alterum, circūnauigatis insulis, est iam ad oppidū accessus. Ad cuius claudendas fauces, portūque turris, quam Biritiocam nominant, extructa est. In anteriore insula oppido proxima, quasi claustrum aditus, oppidum est alterum castello communitum è regione S. Vincentij, cui à Sanctis nomen est: in vtroque oppido Societas IESV cum templo sedem habet. Ager porrò latè in mediterranea se porrigit, oppidāque duo insignia continet, Conceptionem in litore Itannia, decem leucis à S. Vincentio, & Piratiningam, seu alio nomine S. Paulum, quindecim introrsum leucis ab eodem oppido S. Vincentio recedens, ad altitudinem trium & viginti graduum cum dimidio sub ipso penè Capricorni tropico sitū, in montibus asperi quidem ascensus, sed, vbi altitudinem superaueris, soli mitioris, & arborum amœnitate non nihil inumbrati, tum lenibus, placidisque fluminibus irrigui. De Cōceptione, & Itannia dicetur sæpius in rebus Iosephi de quo scribimus.

Oppidum
Sancti.

Piratininga
oppidum.

PIRATININGA cum suis finibus ora videtur esse omnium, quæ sunt in Brasilia felicissima, proinde etiam oppidum ciuium frequentia fit auctius in dies: nam vbi ex oppido in
plana

plana descenderis, campestria omnia, latèque
patentia cœli benignitate, amœnitate campo-
rum, aquarum riuus, fontibúsq; campis Eu-
ropæis quàm simillima; prouentu etiam longè
meliora: agricolarum tâtùm circa sata curam,
industriamque desideres. Ea est enim soli fœ-
cunditas, vt triticum nuper ex Lusitania alla-
tum, parca admodùm, & inertì cultura satum,
curatùmque suprâ quàm credi possit, maiore,
quàm in Europa, copia fundatur. Nec dubitât
asserere mensuræ vnus fructum in centenas
multiplicari: vt, si molæ non desint, quarum
vsus iam parabatur, frumentum ad pinsen-
dam farinam toti penè prouinciæ seges sup-
peditare possit. Multis etiam, ac per bonis vi-
netis abundant, aliisq; frugum generibus è
Lusitania aduectis. Armenta præterea boum,
equorùmq; tanto numero fœtificant, vt equi
valde boni vilissimarum rerum, galeri vnus,
aut geminorum ex panno tibialium commu-
tatione parentur. Fuit cùm vaccæ nouem æris
alieni nomine minùs numorum trium au-
reorum ad hastam licitatore non inuene-
rint: tanta est fructuum copia, & pecuniæ, ve-
stiarixque rei inopia in iis terris, in quibus aut
prorsùs, aut seminudi homines incedunt. Hęc
tamen tam larga naturæ benignitas in campe-
stribus tantùm viget Piratininganis; cuius soli
natura, cœliq; temperies, præter reliquas Bra-
silicas oras magnam cum terris nostris habet
similitudinē: nam & hyberno tempore gelu,
prui

pruinæque terræ teguntur; subindèque vt montanis finitimæ, vt apud nos fit, consperguntur niuibus; neque æstiuâ tempora iustis caloribus carent, quod in Brasilia reliqua non fit. Quæ duæ contrariæ suis temporibus affectiones ad satorum iuuandas radices, & fruges ad maturitatem adducendas in primis profunt. Et hanc copiosam rerum vbertatem superioribus temporibus ignotam recens proximorum annorum experientia notam fecit.

ACCEDIT ad cumulum commodorum illud vel maximum, quod in montibus camporum feracitati imminentibus auri probati in vicesimum tertium gradum cum dimidio fodinæ reperiiebantur; cuius vsum ad inaurandi artem per commodum esse experimētum declarauit. Et huius tam benignæ vbertatis iam pridem à primis temporibus indicia non obscura notata in lucem tandem ipsa dies, & hominum protulit industria.

*Spiritus sanctus
colonia.*

SVpra Sanctum Vincentium curuata in Septentrionem nauigatione Præfecturam alteram frequentauit Vascus Fernandus Continuius à Spiritu sancto nominatam, anno salutis quinto & vicesimo supra millesimum & quingentesimum: quo item anno, aut non ita multo antè credere est, Sofam cum summa potestate in hæc loca venisse. Locus est in gradu 30. in Austrū: tellus est brasili ligni diuersarum specierum, in primis verò balsami admodum ferax; vnde balsamum hauritur: arbo-

res

res sunt prægrandes & excelsæ, ingenti & foli-
do trunco, & bene ramosæ: non vt in Palæsti-
na humiles arbusculæ. Forma nonnullas in
Europa facilè similes esse dixeris. Harum cor-
ticem totum multis vulneribus incidunt: tum
quà hiant scissuræ, gossipium, ad imbibendum,
qui distillat succum, inserunt; alternisque die-
bus exprimunt in vasa, massam illïc officinæ
interunt, admisto balsamo, ex qua globulo-
rum ferta conficiunt, qui eleganti opere ela-
borati, atque in multam duritiem concreti,
ad coronas precatórias, rosariáque odoris no-
bilitate in pretio habentur. Nec fere, præter
brasila ligna, & balsama, vlla maioris emolu-
menti merces huius terræ; etsi ne saccari qui-
dem prouentus desideratur. Pingue solum,
fertileque; sed parum strenuos nactum colo-
nos, minùs naturæ suæ respondet vbertati.

IN hac quoque colonia sedem habet So-
cietas I E S V, habetque adiunctos vicos ali-
quos, in quibus eiusdem Societatis Sacerdo-
tes resident, genti ad humanitatem, & pieta-
tem excolendæ. Hic diu versatus est Iosephus
Anchieta nostræ scriptionis argumentum: &
hæc sedes initium illi fuit administrationis,
cùm primùm ad regendos alios adhiberi cœ-
ptus est; in eaque sede vitam finiuit, eiusque
venerandum corpus sarcophago traditum est.

E O D E M anno ad Bahyam sinum peram-
plum, vbi postea Regia ciuitas, Regni caput
extructa est, Regis ipsius dono suam sedem,
iuris

*Bahya colo-
nia.*

iurisdictionemque collocavit Franciscus Pereria Continnius. Sed de hac cum ad aduentum Societatis in Brasiliam venerimus, dicendum erit accuratius.

*Portus securi
colonia.*

ANNO item 1526. supra Spiritus sancti coloniã infra Bahyã ad gradus 16. Portus securi coloniã, primo Lusitanorũ appulsu, stationeque, & Christiana Religione consecratã tenuit Petrus à Campo. In hac quoque sedem habent Societatis Sacerdotes, qui Lusitanis, indigenisque, ac vicis aliis excolendis dant operam.

HÆC prima Brasiliæ Regni per Ioannem Regem ordinatio; atque hæc primæ in Brasilia Regiis auspiciis coloniæ à Sosa descriptæ videntur. Et fieri potuit, ut præter has, alias quoque, quæ subinde commemorantur, ab iis, qui primi venerunt, occupatas, Rex ipse ratas haberit: aliæ etiam ab aliis post primam descriptionem Sosæ Regiis item auspiciis deductæ sint. Nam in suprema Brasilia, quæ tota fronte Septentrionem spectat, proxima equatori, primum locum tenet Itamaraca item colonia. Vrbs in insula est, angusto freto à continenti diuisa: hæc præter suos ciues habet in continenti Lusitanici nominis colonos, qui Goyanam unã cum indigenis incolunt. Præter hos, oppidum Paraibam cum suis finibus; qui directo in Occidentem tractu ad quadraginta leucas flumen magnum Marañonem attingunt. Hic extremus in Septentrione Lusitanici Regni limes est. Hoc loco castellum

*Itamaraca
colonia.*

omni

omnium, quæ sunt in Brasilia firmissimum, munitissimumque ostio fluminis, & finium tutelæ impositum, cum aliis circà locis suo Præfecto, propriâq; iurisdictione regitur. Atq; hæc oppida in Brasiliæ litore, quæ Septentrioni obiacet, censentur. In angulo altero, qui Orientem spectat, in ipso flexu ad Austrû, octo infra æquatorem gradibus est Pernambuco, omnium quæ sunt in Brasilia, coloniarum florentissima, & maximarum opum, aut certè nulli secunda. Ciuitas in summa collis planicie non multùm à mari eminet, bonis domiciliis, ædificiisq; extructa; nobilibus ciuibus, & opulenti, ac magno honestorum equitum numero illustris; vt inter opulentas etiam Europæ ciuitates honestum locum tenere possit. Portum habet ad ipsius collis radices. Emporium est in primis magni nominis, & mercimoniorum copia celebre, & opulentum: nam præter rubri ligni totius Brasiliæ præstantissimi ingentem numerum, centum viginti sacchararias officinas in sua dicitur habere ditio; vnde in Europam centum triginta, & centum quadraginta onerariæ saccharo onustæ cum ingenti negotiatorum, & rei Lusitanæ emolumento quotannis enauigant. Habet præterea Collegium Societatis IESV à Sebastiano Rege viginti ex ea Religione capitibus alendis fundatum, cum scholis tribus: in quarum prima quæstiones de conscientia casibus explicantur; in media Latinis literis iuuentus

Pernambucus colonia

uentus instituitur; in infima literas legere, & formare pueri docentur. Sunt præterea in mediterraneis vici sex indigenarum, admittis Lusitanis, in quibus ex ipsa Societate Sacerdotes resident, indigenarum institutioni, & animarum curæ. Qui verò in vrbe, & Collegio degunt, præter statas, solemnésque cum ciuibus occupationes, ad alia superioris oræ loca excurrunt Societatis ministeria circumferentes; quod in Brasilia tota Societatis Sacerdotibus solemne est. Primus eam coloniam constituit, eiusque tenuit dominatum Odoardus Coëlius.

Illæi colonia.

SECUNDVM Pernambucum ad gradus tredecim Bahya, quondam Frãncisci Pereriæ Præfectura, nunc Regia ciuitas est. Inter Bahyam, ac Portum securum ad decimum quartum in quintum gradum sunt Illæi. Eam Præfecturam primus tenuit Georgius à Fighereto Corréa. regio optimi soli; ac, si campos excipias Piratinganos, omnium Brasilia tota feracissimi: rubri ligni, & satiuarum rerum abundans, nec saccharariis carebat officinis: sed Barbarorum infestatione ita attrita omnia, vt propè ad vastitatem regio deuenit. Erat tamen spes his proximis annis, pacatis iam Barbaris, & parta rebus pace, terræ fugibus, & sacchari prouentibus, cum multa eius opificij instrui possint ædificia, haud longo tempore coloniam reualituram; & in hoc quoque oppido est Societati sedes.

HÆ ad annum humanæ salutis vndequin-
quage

quagesimum supra millesimum & quingentesimum adhuc in Brasilia erant Præfecturæ constitutæ. Interim rubri ligni, & faccari ingens numerus, & metallorum nescio quid è terra S. Crucis, nunc Brasilia nominata, quotannis exportabatur; nouæque subinde venæ metallorum aperiebantur.

ATQVE hæc de locorum natura, sitûque quantum satis esse visum est, in præsens dicta sint: alia, cum se offeret occasio, inter narrationem attingentur. Nunc tandem ad ipsum Societatis primum, deinde ad Iosephi Anchiætæ, cuius vnus causâ hæc exorsus sumus, in Brasiliam ingressum accedamus.

ANNO demum 1549. Ioannes Rex non tam Imperij, quam Christianæ Religionis propagandæ studiosus, cum in Brasiliam Thomam Sofam Prætorem destinasset, ad continendos in officio Christiani hominis Lusitanos, Ethnicósque indigenas ad Christi fidem allicandos, non contentus ea Sacerdotum, aliorumque religiosorum virorum copia, qui cum colonis ex Europa eò traiecerant, statuit è Societate I E S V, quæ per ea tempora nata, diuina fauente Bonitate felici prouentu subcrefcebat, Sacerdotes aliquot in eâ expeditione mittere; permotus maximè fama fructus, quem in eo genere Francisci Xauerij, & paucorum comitum ex eadem Societate labores, & industriam in India, aliisque vlterioribus gentibus peperisse cognouerat. Igitur petete Rege

à Simone Roterigio Præposito Societatis in Lusitania Prouinciali, quatuor lecti Sacerdotes, Emmanuel Nóbrega, Leonardus Nunnius, Antonius Pireus, & Ioannes Aspliqueta Nauarrus, magni illius Martini Aspliquetæ patruelis. His additi non Sacerdotes eiusdem Societatis fratres duo, Vincentius Roterigius, & Didacus Iacobæus; Lusitani omnes, præter Nauarrum Aspliquetam. His omnibus datus ex eorum numero Rector Nóbrega, magnæ doctrinæ, & spectatæ virtutis, prudentiæque vir. Et quidem hunc nominatim Rex ipse optauerat, hominem fama sibi notum, antequam Societati se adiungeret, cum Conimbricæ studiis operam daret, ingenij laude præstantem, & Martini Aspliquetæ, primam in professione sacrorum canonum cathedram tenentis testimonio inter præcipuos probatissimum. Hæc tantula manus ad ingentem omnino syluam expurgandam, colendamque destinata. Aberat sub ipsum profectiois tempus huius consilij ignarus Nóbrega: nam tum fortè varia loca concionabundus peragrabat. Confestim admonitus, cum omnem festinationem adhibuisset, præuertente nauigandi tempestate, classis ipse discessum anteuertere non potuit. In nauim igitur Procuratoris Regij, qui eius rei causâ substiterat, receptus, secundaque nauigatione vsus, classem in cursu assequitur; vnâque cum aliis ad Villam veterem ineunte Aprili mense exscenderunt, cum
Olysiip

Olysiptone Kalendis ipsis Februariis sol-
uissent.

F V I T Villa vetus, vt apparet, ante id tem-
pus cum portu Præfectura non ignobilis, pro-
pe fauces inclyti illius sinus, cui ob egregiam
situs, naturæque speciem commune nomen
idioma Lusitanicum proprio quodã iure, ex-
cellentiaque attribuit Bahyam. Est enim Ba-
hya Lusitanis maris sinus; & cum de Brasiliæ
locis sermo est, Bahya excellenti quadam præ-
rogatiua hunc sinum significat. Eum Ioannes
Rex Francisco Pereriæ Continuo, yti supra
demonstrauimus, possidendum concesserat,
quem Pereria hæredibus reliquerat, & siue
duæ Præfecturæ fuerant, siue, quod vero si-
milis est, in Præfecturam vnã Villa vetus,
& Bahya coierant, Ioannes Rex, obseruata
postea loci opportunitate, Pereriæ hæredibus
digna compensatione remuneratis, Bahyam
ad iura Regia traduxit. Igitur mense vno in
Villa vetere exacto, ad lectum nouę vrbi con-
dendæ locum intra sinum ipsum, duobus in-
de milliariis est itum; eoque translata multi-
tudo, paucis in veteri sede relictis, quibus lo-
cum deserere haud fuit commodum. Locus
vrbi lectus in summo colle intra sinus ostium,
portui imminens, vrbi à Salvatore nomen in-
ditum.

I A M sinus ipse ea pulchritudine est, natu-
ræque præstantia, vt nihil ad adspectum amœ-
nius esse possit. Videtur in eum effingendum

*Bahya de-
scriptio.*

natura ad lasciviam vsque artis vires contēdisse: eius ambitus in triginta circiter leucas circumagitur; plus viginti in eo peramœnæ videntur insulæ, frequentes penè omnes, & ad cultum, fructumque opportunæ: plus quadraginta saccarariæ officinæ circà numerantur. In eum cum fluuij alij, euripique è mari exscēdentes, vagoque, ac multiplici flexu in mare remeantes, terram iucundo prospectu variè discindunt; tum duo ingentes amnes, Paraquasurius, & Siriginus eò se exonerant, qui omnes, quasi certamine suscepto, pro se quisque prospectus contendunt augere dignitatem. Litora omni conchiliorum genere, quæ grata sunt esui, referta; mare ipsum piscatu abundans: &, vt nihil desit ad oblectationem, certo anni tempore à Iulio mense ad Octobrem balænarum greges quæ maiorum, quæ minorum eò se inferunt; &, velut opes suas ostentantes, suam quæque prolem præ se agunt: tum blando discursu variis lusibus oberrant litora, sæpèque saltu è fluctibus se tollunt; rursusque quasi palæstra exercitata, multa cum elegantia in vndas se demergunt, emerguntque, & quasi hominum amore captæ, familiariter inter nauigia se inferunt. Diceres eas his quasi choreis hominum probationem, plausumque captare. Ad hæc naturæ commoda illa etiam benignitas, quasi cumulus accedit. Extra sinum ante fauces vtroque in litore tum ad dexteram, tum ad læuam non cōtemnen-

da

da electri vis, seu ambra colligitur; non quidem illi similis, quod apud nos in Septentrionis oris ex arboribus exsudat; sed quod præter vulgatum ambra nomen, commune cum illo habeat nihil. Colori nullus est honos, ad odoramenta adhibitum magno in pretio est; vt pari æstimatione cum auro pendatur. Vnde gignatur, incertum. Est illud tantum obseruatum; massam liquidam in fundo maris, sensim concretam, cautibus adhærescere, colorémq; induere ferrugineum, in atrum vergentem: albi etiam coloris non rarò inuenitur, maioris etiam pretij; è cautibus postmodum æstu maris auulsam, quod piscium, marinarumq; auium escæ superest (incredibile est enim omne genus piscium eius cibi quàm sit auidum) in litus eiici; ibi etiam à testudinibus, cancris, aliisque eiusmodi bestiolis auidissimè vorari: exiguam omnino partem in vsum hominum relinqui. Hoc spectando theatro, & speciosa naturæ ostentatione vrbs ipsa beatior. Hæc summo in colle, porrecta planicie explicata quatuor firmis castellis munitur. Infra portum habet, quantumuis magnarum classium commodè capacem: locum ad opportunitatem omnem aptiorem, aut oculis nobilius oblectamentum non facilè alibi reperias; vt ex vsque Belgio pingendi nobiles artifices eò venerint ad locum contemplandum, tantum vt eximiam speciem ad pascendos oculos in tabula proponant. Hic locus lectus Regni sedes,

Ambra odoramenta.

Lusitanorum conuentus princeps, & vniuersæ caput iurisdictionis tum Regiæ, tum Ecclesiasticæ. Hic etiam Collegiata, & Cathedralis Ecclesia post annos aliquot cum suo Episcopo sedem habuit: ex eoque tempore firma Regia potestate in Brasilia, forma Reip. constituta. Sed nos ad vrbs iam fundatæ, & constitutæ ciuitatis recensenda commoda sensim deuenimus, nunc ad ipsa eius primordia redeamus; & primo Societatis I E S V in Brasiliam accessu cognito, eius progressiones ad Iosephi Anchieta aduentum percurramus.

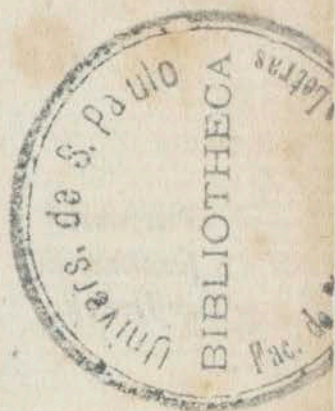
Vrbs Saluator ad Bahyam conditur.

Loco vrbi condenda designato, & sua cuique areæ parte ad ædificandum attributa, Patribus quoque Societatis I E S V, & templo excitando, & ædificandis ædibus locus assignatus. Sed illorum prima cura fuit Barbarorum animos ad nouorum hospitem amicitiam adiungere, atque ad Dei rerum omnium conditoris cognitionem, Christianamque Religionem allicere. Et sanè non tam fera, durave ingenia incolarum his in locis, quam qui primi ad has terras appulerunt, nacti sunt. An quod suapte natura minùs ab humanitate abhorrent? an aliqua cum Lusitanis consuetudine nonnihil mitigati? Nam etsi certum Regem, cuius imperio regantur, nullum habent, vicatim tamen distributi habitant, singulisque vicis vnus aliquis, si minùs potestate, auctoritate certè præstat cæteris. Ita siue fixam sedem habeant, siue vagentur, vt grues, & cerui, aliquem

Brasilorum mores.

aliquem gregis sui sequuntur ducem. Ita quot sunt vici, ac pene familiæ, tot quasi sylvestris plebeculæ Respublicas esse dixeris. Conspirât tamen alicubi vici multi quasi eiusdem pagi, ingentem vnam, totâque natio in gentes plures diuisa, nullam tamen ciuitatis formam habet, nullas leges, conuentus nullos, commune consilium nullum, nisi quod fortuita cuique libido suggestit temerè: ita & sedes mutant, & bella gerunt inter se, vt cuique libitum fuerit, aut subitò subcrescens ira animos inflammavit. Rarò admodùm cōtingit, vt communi consilio publicè aliquid aggrediantur. Similitudinem nonnullam agnosceas in vaga illa hominum gente, qui è facie Ægyptiorum, & arenis Libycis se prognatos blaterant, quos in Europa Zingaros vocamus: qui etiam æneo colore è Brasilia videntur cognatione profecti. Sed Zingari proni sunt ad furta, à quibus Brasili abhorrent. Zingari vitant bella, quibus se mutuò Brasili consumunt. Vtuntur nostris indumentis, & tenuia quædã exercēt opificia, quibus pecuniolam cogunt. Brasili nudi, inertes, operæ inimici, nulla industria alia, nisi venatu, piscatûq; vitam sustentât in diem. Verùm qui circa hæc loca ad Bahyam versabantur, lōgo Europæorum vsu emolliti, multùm iam de insita barbarie detriuerant: proinde quieti imperio parebant; & sermones de Deo, diuinisque rebus libenter audiebant. Patres ad suos vicos adeuntès humaniter excipiebant;

Zingari

eosdem vicos alios obeuntes multo cum obsequio prosequerentur: nostram humanitatem, morésque placidos amabant; admirabantur solertiam, literas maximè suspiciebant, nobisque se similes esse etiam in Dei cultu peroptabant. Ita in extruenda vrbe adiutores Lusitanis se præbebant. Sed non facilè ab insita feritate, & corroborata per omnem mundi ætatem prauitate auellebantur penitus. Pueri tantùm, quibus nondum per ætatem altè impressa barbaries erat, planiusque ex eorum ingeniis naturæ lumina emicabant, mirum in modum nostra consuetudine, nostraque institutione tenebantur; & fere ipsis parentibus non inuitis, multis etiam probantibus: ita vt non Christianæ disciplinæ præcepta tantùm, solemnésque preces, quas suos postea edocerent, sed Lusitanicam etiam linguam, & nostras literas magno parentum gaudio condicerent; vt appareat barbariem, & prauitatem non à genere, neque à locorum, cœliue natura; sed à praua institutione, fœdâque consuetudine hominum moribus adhærere. Hæ plâta summa cura ad omnem probitatem, humanitatemque læto prouentu excolebantur; ipsoque initio eorum lecti greges, & quasi seminaria instituta. Quod cõsiliũ fuit ad multas utilitates opportunum: nam & ipsi primùm belluino illi vitæ generi subducebantur; & ad continendos in fide parentes, & gentiles eorum, res erat ad primè expedita: nam paulo

adu!

Pueri ad humanam institutionem faciles.

Puerorum seminaria instituta.

adultiores facti, nostræque Religionis mysteria edocti, propria lingua, quæ didicerāt, suos edocebant; carminéque catechistico delectabant. Et cùm Patres indigenarum vicos excurrebant; illis se comites addebant, & cùm interpretum, tum catechistarum munere per commodè fungebantur; vsque eò, vt dictatas interdum gentili lingua conciunculas explicarent. Quibus rebus incredibiliter ipsorum parentes lætabantur. Ita factum est, vt breui, præter pueros, non contemnendus, vt se dabant initia, aduultorum numerus ad Baptismũ idoneus legeretur. Reliqui minùs in sua feritate crudeles, sensimque ad vorandos homines minùs proni: quanquam in hoc genere non nisi quos aut ex rixa, aut in bello cœperunt, occideruntve fere solemne est iis comedere. Quod nõ magis edacitatem, quàm iram, odiũque explendi causâ faciunt: nam quos captos hostiliter abducunt, diligenter custoditos, ac multa sagina refertos, præpingues gulæ sacrificant, genialitèrque inter se festacum lætitia, ac tripudio conuiuantes absument. Et cùm veniunt vel morbo, vel ætate ad extrema, intelliguntque sibi esse moriendum, queruntur iniquo animo se mori, nisi aliquid ex inimicorum carnibus mandendum sibi detur. Ita comparati animo ad diuinæ iustitiæ tribunal sui mali ignari miseri deueniunt, alioqui sanctam societatem inter se amicè, fidelitèrque conseruant. Matrimonia cùm cer-

*Quatenus
humanarum
carnium e-
su utantur
Brasili.*

*Coniugia
Brasiorum.*

certa nulla habeant, sed quam quisq; nactus est mulierem, vnam, vel plures, tandiu cum illis viuat, quandiu cum vtrisque bene conuenit, orto dissidio ad libitum faciãt diuortium: multi tamen Patrum præceptis obtemperantes, firmum cum vna matrimonium constituebant. Hæc primo quatuor Sacerdotum accessu facta sunt.

Patrum Societatis labores & arũna.

IN TER hos labores non omiſſa cura est extruendi cum templo domicilij. Sed neque erat, vnde fabri, operæve accerferentur, singulis satis superque in suo opere occupatis; neque pecunia in sumptus suppetebat: quò fiebat, vt & opus ipsi exsequi per se, & materiam è sylua suis manibus cædere, humeris conuehere, aliorũque exemplo, ea, qua poterant arte, componere cogerentur: &, vt erant magna præditi industria, vsu cogente, paucis diebus fabrilem tum lignariam, tum cémentariam æquè atque periti magistri exercebant. Quibus in laboribus pauculis illis, quas ex Lusitania attulerant, vestibus detritis, ac lacris, breui tẽpore excalceati, ac seminudi, vtroque in opere, & disseminandi verbi Dei, & extruendi ædificij versabantur. Sed obsoletus, lacèrq; vestium habitus inter homines nudos verbũ Dei prædicantibus nitori erat; vt dicere illi possent, qui euangelizabantur Euangelistis suis; *Vestimentum tibi est: esto Princeps noster.* Accedebat & illud incommodum omnium durissimum, quòd omni apparatu destitutis quo

quotidianum victum mendicatò quærere necesse erat. Sed haud multo interiecto tempore Prætoris cura illorum inopiæ subuentū est.

CÆTERVM in re Christiana procuranda non minùs primis temporibus cum Christianis, quàm cum Barbaris, illis negotij fuit. Et quidem eos, qui cum classe venerant, non magnum fuit continere in officio, integros adhuc è Lusitania asportatos, & nulla externorum morum contagione inquinatos: qui verò à primis temporibus in has terras transfierant, longo multorum annorum decursu Ecclesiastico Pastore, Doctoréque bono destituti, licentiæ assueti, multùm à Christiana integritate degenerauerant: mira Religionis negligentia: Christiani hominis officij nulla cura; nullum nisi augendæ rei studium, & voluptates comparandi. Nullum iniuriarum genus in indigenas non iustum putabatur: eos dolis circumuentos excipere, iniusta detinere seruitute, modis omnibus vexare, nulla religio; quin etiam impedimento erant, quo minùs ad Christianam Religionem vocarentur, ne potestate eos diuexandi priuarentur. Adhæc ancillarū, pellicūmque greges Barbarorum more alere decori erat. Episcopus per id tempus nullus, nullus Antistes, Ecclesiastica potestas nulla. Illi ipsi, qui prohibere debuissēt, qui ex Europa magistri morum venerant, socij in scelere, hortatores erant ad iniuriam: licere impium genus, Christiano nomini infestum omni con-

*Christiano-
rum nostra-
tium corru-
pti mores.*

tume

tumelia afficere. Ita praua doctrina non modò scelera fouebant, sed multa etiam audacia vera docentium conatibus aduersabantur. Erant mancipiorum, tum seruorum, tum ancillarum greges, quos contra ius, fasque quâ dolo, quâ rapto occuparant, dimittendi; erant ipsi Christiani ab illorum rapina, atque ab iniuria auocandi; quorum vtrumque, vt nouû, & ad eam diem ipsis inauditum, morte grauius existimabatur. Multi præterea è tenuioribus, & ex infima fæce in tâta Religionis negligentia, & effrenatæ libidinis licentia, quod illi genti pronum est, Barbarorum consuetudine, & ipsi efferati in mediterranea secesserât; ibique inter Barbaros Barbarorum more viuebant, Christianam propè Religionem obliti. Et hi quoque ad suos fuère reuocandi.

Malefici inter Barbaros Patribus aduersantur.

SVPER hæc omnia erat etiâ propria, & quasi domestica Barbarorum scabies, & rubigo exterenda. Malefici inter eos, qui cæteris audacia præstabant; impostores hebetissimi se Sanctos, & deos faciebant: vana multa pollicebantur, prædicebantque euentura; & cum absurda multa stultè blaterarét, illorumque mendacia tantùm non manibus tenerentur; tanta tamen est in gente hebetudo, vt illis nihilominùs fides haberetur. Hi modis omnibus populares à Patrum cõsuetudine auerrebant; Patres id moliri, vt, vel deceptos in seruitutem abducant, vel iis exitium, extre-
mâque

mámque perniciem parent. Enimuerò in tam alta barbarie non vsque eò infans impietas fuit, afflatu præsertim Tartareo adiuta, vt non interdum aliquid ad persuadendum non ineptum proferat. Et hi quoque fuère superandi. Sed magna vis est veritatis, diuina præsertim gratia fauente. Constantia tandem, & diuina ope Patrum labores promouente, cœperunt hæc quoque monstra ferocia mitescere: multi enim è nostratibus reprehensionum grauitate permoti, ipsa præsertim æquitate causæ perspecta, diuina affulgente luce, probare tandem cœpère, quod iniquo antè animo ferebant. Ita multi reuocati ab iniuria, multaque contra ius, fasque occupata seruitia manumissa; exactisque pellicibus, legitima matrimonia coniuncta multa: tum qui cum Barbaris viuere assueuerant, non sine magno labore ad Christi vexilla reuocati; & magna quoque ex parte harioli compressi. Et, quoniam malum longè per omnes oras emanarat, rebus vtcunque ad Bahyam compositis, fuère Patres in Præfecturas alias dispertiendi. Leonardus Nunnus cum Didaco Iacobæo ad S. Vincentij coloniam profecti, ibi hæserunt. Eodem fermè tempore Emmanuel Nóbrega Pernambucum venit. Vtrobique Dominicus ager iis, quas dixi sentibus expurgandus. Ita, diuina fauente ope, post multos exhaustos labores, satæ segetes fructus lætiores protulerunt. Vtrobique locus lectus extruendis

In S. Vincentij Præfectura, & Pernambuci sedes Patribus datur.

Socie

*In Illis, Por-
tusecuro, &
Spiritu san-
cto coloniis,
Societati se-
des datur.*

Societati ædibus, & templo. Cæteri Patres cùm in Bahya residerent, cæteras circà Præfecturas, Illæos, Portum securum, & Spiritum sanctum obeuntes, agrum Dominicum quotidie lætioribus frugibus fœcundiozem reddebant. Interim in his tribus Præfecturis domicilia Societati sunt extructa, & puerorum indigenarum seminaria magno cum rei Christianæ fructu legi cœpta. Sed Asplicuetam præcipuè totum peregrinationes ad Barbarorum vicos etiam in mediterraneis longè positos abripiebant. Et, vt olim Paulus ad Gentes edocendas; sic ille præter cæteros, ad Barbaros erudiendos diuino instinctu lectus videbatur. Ipsorum idioma, quòd quandam cū suo gentili similitudinem habere videretur, omnium aptissimè perceperat. Sic, quocunque se conferret, magna vbique gratia excipiebatur. Fructus etsi non par labori, aliquid boni tamen ad rem Christianam semper afferebat: nam, quamuis non omnibus, qui iam capaces essent, Baptismum ob eorum feros mores, & inconstantiam credere auderent, multi tamen in ipso mortis confinio baptizabantur, & pueri ad seminaria legebantur. Tum dilatatum ipsum Christianæ rei votum sensim illos ad suæ feritatis odium afficiebat. Subinde tamen Patres stans temporibus ad Christianorum loca concionibus, & Sacramentorum administratione fidelibus excolendis se referebāt. Hoc Christianæ rei fructu

primus

primus post in Brasiliam aduentum annus circumactus.

ANNO postmodùm millesimo quingentesimo quinquagesimo quatuor alij Sacerdotes auxilio missi, Saluator Rotericus, Franciscus Pireus, Emmanuel Payua, & Alfonsus Blasius: subindéque alij quotannis mittebantur. Aucto operarum numero, auctus etiam laborum fructus: multísque in locis Societati sedes constitutæ, & domicilia, diuersoriaque variis in oppidis, vicísque tum Christianorũ, tum Ethnicorum extructa. Addita præterea seorsim à frequentia Oratoria, paruáque sacella, tum ad Societatis vsũ, tum ad pietatẽ laicorum excitandam: ad quæ & quisque priuatim ad orandum commear, & è vicis, oppidísque supplicationes pro tempore agmine ire consuescent. Aucta præterea etiam puero-

*Anno 1550.
quatuor alij
Sacerdotes
veniunt.*

*Domicilia
Societatis
alia extru-
cta.*

*Puerorum
seminaria.*

rum seminaria, ad S. Vincentium, ad Spiritum sanctum, ad Illæos. Sed in vrbe Saluatoris ad Bahyam ducenti circiter indigenarum filij alebantur, qui omnes vsu linguæ, & suorum consuetudine ad suæ gentis homines ad Religionem alliciendos, magno erant Patrum laboribus adiumento. Res denique Dei beneficio secundiore in dies cursu procedebat, & Christiani veteres non ab iniuria modò, sed à vitæ quoque prauitate se ad Christianam pietatem referebant: ita vt non paucorum Brasilicarum, Brasilicique idiomatis bene periti, diuino instinctu permoti, Socie-

tati

tati IESU se addixerint; bonosque, ac strenuos tum ad peregrinationes, Barbarorumque institutiones, tum ad aliarum rerum, linguæ præsertim percipiendæ Patribus adiutores præbuerint.

His supplementis aucta Societas maiore contentione ad Barbarorum conuersionem incumberebat. Itaque & peregrinationes crebriores susceptæ, & in gentis interiores fines penetratum maiore semper cum Religionis propagatione; ita ut etiam inter Barbaros, & vici, & Ecclesiæ Christianorum censerentur; gregesque catechumenorum ad Baptismum instituerentur. Neque interim Christianorum veterum, apud quos omnia penè iam erant in tuto cura neglecta, sed vitæ exemplo Socij, doctrina, concionibus, aliisque Societatis ministeriis omnes ad Christiani hominis officium incitabant.

Anno 1553.
Iosephus Anchieta cum aliis venit in Brasiliã.

Hoc rerum statu, cum Religio maiora caperet in dies incrementa, anno eiusdem sæculi tertio, & quinquagesimo è Lusitania superuenere Sacerdotes tres, Aloysius Grana, qui Conimbricense Collegium Rector administrarat, Blasius Ludouicus, & Ambrosius Pireus, & cum his fratres quatuor, Gregorius Serranus, Ioannes Gonzalus, Antonius Blasquius, & omnium natu minimus, tãquam Isai filius lectissimus, per eam, quam antè dixi occasionem, Iosephus Anchieta. Aucto iam in Brasilia Sociorum numero, expedire visum est,

est, familiam vniuersam in Prouincię formam redigere. Ergo Prouinciale regendi munus Emmanueli Nóbregæ demandatum. Is quo tempore Anchieta cum comitibus Bahyam tenuit, S. Vincentij morabatur: ibi enim per id tempus, nullo adhuc in Brasilia Collegio constituto, Sociorum conuentus versabatur; & cum scholæ adhuc nullæ, nullique magistri haberentur, Præpositi Prouincialis, viri inter eos doctrina, & prudentia insignis, responsa, præscripta, institutaque scholarum, & Collegiorum instar erant. Hunc quoque Anchieta, postquam se ex morbo, & navigatione recreasset, Bahya euocatus, primus omnium è Societate in Brasilia Latinas literas docere cœpit. Schola instituta est Piratiningæ. Auditores habuit è Societate nonnullos, & valdè bonum numerum Lusitanorum adolescentium Quo in munere magno cum discipulorum fructu, & probatione omnium per annos aliquot se exercuit: sed maior opinione fuit labor. Non erat tum ea copia librorum in Brasilia, vt singuli discipuli suos proprios codices, vnde Grammaticæ præcepta discerent, Latinæque linguæ, & rerum aliarum obseruationes haurire possent, haberent. Huic incommodo magister (agnosce miram in adolescente charitatem) suo labore subueniendum ratus, sua manu iis, qui carebant, in libris p pyraceis, quæ discenda forent, descripta dabat. Huic operæ, quoniam

Iosephus Anchieta primus Latinas literas docet in Brasilia.

distributa in horas singulas exercitationes diurnum tempus excludebant, nocturna somni tempora, nondum editis Societatis legibus, descriptaque disciplina, addicebantur, ut bene saepe noctes, quantumvis longae essent, in matutinum, cum diurna repetenda esset opera, insomnes traherentur. Hac suscepta consuetudine, ita deinde corporis naturam obtemperantem habuit, ut, quandiu vixit, in somnia nunquam illi grauis fuerit. Inde tam familiaris illi postea, & usitata per multas horas in preces pernoctatio. Sed haud dubie non sine diuina ope factum est, ut adolescens, recens e morbo, & periculoso, & saeva pertinacia diuturno, tanta cum corporis vexatione, tam laborioso, atque arduo operi par fuerit. Adiecit inde animum ad Brasiliam linguam addiscendam: quo in studio tantum profecit, ut non modo perite, prompteque loqueretur; sed artem etiam Grammaticam eiusdem linguae conscriberet; quae post aliquot annos ab ipso, aliisque idiomatis bene peritis recognita, & aucta in Lusitania typis excusa, magno compendio eorum, qui ad hanc Brasiliam excolendam vineam se conferunt, postea fuerit. Haberi enim coepta sunt in Collegio Bahyensi ad eos, qui eo veniunt, quotidianae scholae: quod fit, ut non magno labore breui omnes ea se lingua commodè exercent. Accedit & illud commodum, quod ita ordinata est, ut paucis obseruatis dialectis,

Brasilia lingua Grammaticam, & alia Brasiliaco idiomate scribit.

ctis, communis ea lingua sit multis aliis nationibus, quæ mare accolunt, ab ostio Maranonis fluminis per omnem maritimam oram usque ad Paraquarios, qui in continenti Hispanici Regni sunt, intra Peruuium. Neque his finibus ingeniosi se continuit industria adolescentis; sed ad vltiora se porrexit: nam & Dictionarium etiam ordinare aggressus est. Christianam doctrinam, pleniorémque Catechismum in eandem linguam transtulit: Dialogos etiam per interrogationes, & respõsa, quibus Religionis mysteria scitu digna explicantur, ad catechumenorum exercitationes eodem idiomate conscripsit. Institutionem etiam ad interrogandos inrer confessionem pœnitentes. Syntagma quoque monitorum, quibus morientium animi extremo illo tempore confirmantur: & hæc omnia dum quotidianarum scholarum occupationibus teneretur. Magnum vtique, presensque Societatis hominibus instrumentum ad sua exercenda ministeria comparauit. Et, vt erat studio ad rem diuinam promouendam indefesso, & studio par ingeniũ, industriaque suppetebat, ad auertendos à lasciuis cantionibus Christianos veteres, Neophytosque, & catechumenos iucundo oblectamento ad pietatem incitandos, contulit se ad pia conscribenda carmina. Erat ille linguarum quatuor, Latinæ, Lusitanicæ, Hispanicæ, & Brasilicæ bene peritus. His omnibus se scribendis ver-

sibus multa cum industria exercuit. Res illi
 successit ad votum: nam & lasciuas cantiun-
 culas, quæ vulgò canebantur, in pia cantica
 conuertit, & novos ipse cantus, à se multa
 cum venustate compositos in vsum induxit.
 Quæ ita omnium magna gratia excipiebantur,
 vt iis interdium, noctûque assiduè plateæ,
 vicique personarent; in Ecclesia etiam inter
 catechistica cantica decantarentur. Quæ res
 omne genus hominum tum nostratium, tum
 indigenarum ad piè Deum venerandum exci-
 tabat. Dramaticum etiam genus, rem omnino
 nouam, neque vnquam his in oris cognitam,
 Deo maximè probante, tentauit. Optabat Nóbrega
 vitia quædam corrigi, quæ in Christianos
 veteres irrepserantne, an inoleuerant?
 quibus diuini cultus reuerentia, etiam apud
 Brasilos minui posse videbatur. Postulauit à
 Iosepho ea de re Drama vt conscriberet, po-
 pulo exhibendum. Conscribitur; theatrum
 legitur sub dio: excitatur scena, actores præstò
 sunt. Et quoniam ita scripta erat fabula, vt in-
 ter Lusitanica diuerbia Brasílico sermone epi-
 sodia multa insererentur, eius rei fama multos
 exciuit ex vniuersa Præfectura tam indigenas,
 quàm Lusitanos ad spectandum. Fabula da-
 batur in oppido S. Vincétio. Cùm maximè ad
 audiendū cōuenissent, ecce tibi horrida tēpe-
 state cœlum obnubitur; atra nubes, dēsaq; su-
 perincūbens raras guttas, grauésque excussit.
 Perturbauit ea res caueã totã; spectatoresq; se
 reci

*Drama scri-
 bit, & populo
 dat.*

recipiebāt. Prodit Iosephus, præsentique animo, magna voce vetat loco moueri quenquā; certò futurum, vt ante absolutam fabulam imber nullus decidat. Nempe hoc est sanctis viris datum, vt, cum rebus trepidis bonæ spei pollicentur aliquid, voce, vultu, spiritu, ipsoque genere verborum, in primis verò diuino Spiritu interiore quadam sympathia hominum animos afficiente, id affequantur, vt persuadeant. Ita, seu perspecta aliis in rebus promissorum veritate, seu Deo spectatorum animos diuino suo Spiritu intus confirmante, ea vox veluti cælo missa excipitur. Nullus mouetur; peragitur fabula, quietè spectante, & plaudente populo. Tenuit actio in horas tres, nubibus pluuiam in singula momenta minitantibus. Diuina tandem bonitate factum est, vt non nisi peracta fabula, dimissoque populo, pluuiæ, quasi tum venia data, ingenti fragore, impetūque ventorum decideret. His, aliisque id genus rebus, & vitæ in quotidiana consuetudine sanctimonia perspecta, omnium in se oculos, animosque conuerterat; vt iam docendi munere leuatus, vnà cum Sacerdotibus Apostolicum in morem Barbarorum vicos, ad fidem propagandam, nondum sacris ordinibus initiatus, obiret.

Leuatus docendi munere, ad Barbaros Religiosa imbuendos peregrinatur

A C C I D I T, vt cum comes, & interpret Sacerdoti cuidam datus esset, inter ambulandum in senem indigenam incideret, vt prodebat ad spectus centenario maiorem (sunt enim iis

Admiranda senis Barbari ad fidem conuersio.

in locis non pauci, longēve admodūm ætatis) sermonem cum eo miscet: multa illi de rerum omnium conditore, deque diuinis rebus, vitæque futura exponit: quarum rerum nullam senex ad id tempus cognitionem habuerat; iis tamen cognoscendis tanta lætitia perfunditur, vt filios, nepotésque, qui non longē aberant, aduocarit, ad boni nunciij lætitiam communicandam, eaque percipiendam, seque iuuandum, ad eorum memoriam domi repetendam. Tantæque ea cognitione animus iucunditate complebatur, vt ne noctu quidem somnum caperet earum rerum cogitatione, colloquutioneque delectatus. Tandem paucis diebus, cum satis videretur instructus, in Ecclesia sacro fonte abluitur, tantoque eo die gaudio completus est, vt graue illi esset à sacris parietibus discedere, nisi vt inde in cœlum euolaret. Sed vnde tanta in sene, & Barbaro, & hebetere repente ex diuinis rebus animi lætitia, tantus cœlestium rerum amor, despectusque terrenarum? Nimirum altitudo illa diuitiarum, sapientiæque diuinæ admiranda, cuius incomprehensibilia iudicia, & viæ sunt inuestigabiles, in illius animum lucis suæ radios infuderat: liberque ille, & vt videbatur, fortuitus Iosephi congressus ad eum temporis articulum diuina sapientia ita attemperatè directus est, vt prædestinatæ senis saluti forti diuinæ prouidentia dispositione inseruierit. Sed haud diu sinceri Neophyti vota distulit diuina

na Bonitas: paucis enim à sua regeneratione diebus vinculis corporis solutus, ad eã, quam præoptauerat, vitam translatus est. Hunc fructum Iosephi labores, & studium in diuina causa semper vigilans protulêre. Denique tantam de se, deq; sua virtute opinionem concitauit, vt ipse Nóbrega Præpositus Prouincialis quocunq; iret, eum sibi comitem adoptaret, sibi nõ interpretem modò, sed etiam consiliarium adhiberet: nihil enim fere maiorum, minorumve rerum, illo inconsulto facere consuevit.

D 4

VITÆ
IOSEPHI ANCHIETÆ
E SOCIETATE IESV
LIBER SECVNDVS.

AM Lusitana, Christianaque res, Dei Bonitate, felici cursu procedebant, cum ecce, vnde minimè timebatur, grauis exorta perturbatio subito tumultu, trepidationeque omnia compleuit. Est in extrema Zona torrida, sub ipso Capricorni tropico ad vicesimum tertium gradum & dimidium, inter S. Vincentium, & Spiritum sanctum colonias, per amplius, & opportunus maris sinus, haud multo minor Bahya. Locum incolæ parum apto vocabulo *Flumen Ianuariense* nominant: flumen tamen non est; sed mare intra terras irrumpens immanem sibi aperit hiatus, in leucas fermè quatuordecim. Nomen idem & mari, & omni circa Regioni. Multi vberes amnes in sinum influunt, quorum maximum, quem *Macicum* nominant, Lusita

Sinus Ianuariensis.

Lusitanico Tago maiorem esse aiunt. Quadraginta circiter intus habet insulas: earum multæ, quæ magnitudine præstant, incoluntur; reliquæ ad ornatum à natura editæ; multæ item, vt in tanto sinus ambitu stationes, sinúsque, alij minores, instar portuum tutam nauigiis sedem præstant. Eius fauces, quæ mare intrat, tam angustum coëunt in spatium, vt quæuis parui, ænei tormenti ictum non excedant. Locus adhuc, quòd nullus externo metus esset ab hoste, & indigenis fere nulli esset vsui; ne Regiæ vires tot tuendis præfidiis distraherentur, incustoditus, & neglectus habebatur; cùm satis custoditus videretur, duabus hinc inde firmis cinctus Præfecturis. Huius opportunitatem loci, vt par est credere, hominis non imperiti, & inter Lusitanos, seu fortè, vt fit, seu per causam mercimonij, aut aliam quamuis, consilio dissimulato, versati, animaduenterunt, & indigenarum à Lusitani alienatione obseruata, posse se, si eius loci potirentur, eadem, quæ Lusitanis emolumenta ex eius terræ fructibus percipere; & locum ad figendam sedem esse opportunum. Inde anno ab humanæ salutis exordio 1556. Nicolaus Villaganonius vir clarus in Gallia, & ordinis fratrum militum S. *Gallica*
Ioannis Cōmendatarius cum Gallorum *classis.*
instructa classe improviso superuentu hunc sinum occupat. Ostium pro re nata munimento claudit, indigenasque ad belli societatem trahit. Gens Tamuyæ nominantur, & multitudi-

D S

Tamuya, &
Tamuyani
belli ini-
tium.

ne abundantes, & bellandi ferocia timendi. Ij antè cum Lusitanis pacem habuerant, societatemque seruarant: sed iniuriis exasperati, ab eorum se amicitia subdlexerant. Hanc Gallus nactus occasionem, comitate, & largitionibus eorum animis sibi adiunctis, fœdus cum illis aduersus communem hostem facit. Gallis loci opportunitas, Zamuyis Gallorum animos addebât. Ergo præter claustrum custodiam, vna intus ex insulis lecta, quam castello ex solido saxo ferro, & arte excuato communire aggrediuntur. Ad eam rem indigenæ operam suam libentibus animis contulerunt. Locus erat ad bellum ducendum aptissimus: ager circa pabulo abundans, pecorum, & largam alimentorum copiâ, orizæ præsertim, & farine eius terre, quam *mandiocam* appellât, suppeditabat: aromatû, maximè piperis, ac zingiberis, quorum exportatio Lusitanis interdicitur, brasili ligni, & saccari ingens vis magnis prouentibus aduenas locupletabat. Apparebantq; indicia metalli fodinarum, quæ omnia ad alendum bellum erant opportuna; præsertim pretiosarum mercium inuitatu, supplementis subinde è Gallia aduenientibus. Hæsit hæc macula imperio in quartum annum, neq; hostes ex eo nido extrudi potuerunt, cum interim Zamuyes se ad bellum compararent, Gallos hospites in effodienda munitione terræ fructibus, comæatûque conuehendo, aliisque opportunitatibus comparandis strenuè adiuuarent; donec tandem anno Domini 1557. Ioannes Lusitaniæ

Rex

Rex, doctus à fide dignis auctoribus, multis grauibúsq; iniuriis Brasílos à Christianis nostratibus vexari; magnóque eam rem impedimento esse ad eos ad Christianorum gregem adducendos, Mendem Salam, virum integerrimum, ac magni animi hominem, multo rerum vsu, prudentiáq; clarum, & multa etiam doctrina ornatū ad Brasíliam regendam summo cum imperio misit. Cui etiá in mádatis dedit, curaret omni ope, vt Brasíla gēs ad Christi fidē adduceretur. Nullū maius officiū ipsi imminere, quàm vt eius oræ homines ad Dei cognitionem, cultúmque traducantur, impedimentáque omnia amoueat, quibus gentis possit libertas impediri. Mendes cū primū in prouinciam venit, nihil prius habuit, quàm vt Regis mandata de re Christiana promouenda exqueretur. Quare missis circum vicos, populósque indigenarum Bahyam accolentium, qui gentis primores ad se accerferent, egit cum illis de conditionibus pacis, in quibus prima lex fuit, ne vlllo vnquam tempore humanis carnibus, ne suorum quidem inimicorum, aut hostium vescerentur: altera, vt Christianæ legis magistros, Societatísque IESV Sacerdotes ad se adeuntes exciperent; ac sanctum inter ipsos Euangelium, diuinámq; Dei legem prædicare permitterent. Vtrique rei libentissimis illi animis assenserunt. Persuasit etiam, vt, minutis, infrequentibúsq; villis, ac vicis relictis, sed maiores, frequentiorésque vnà multi reciperent; in comunésque quasi ciuitates coalescerent; in iisq; Ecclesias excitarent,

Mendes Sala Prator rem Christianam in Brasilia ordinat, gentis libertatem constituit.

tarent, quo statis diebus Christiani ad diuinæ legis præcepta, Christianamque doctrinam addiscendam, in primis verò rerum sacrarum causâ conuenirent; in iisque sedem haberent, qui è Societate IESU Sacerdotes ad ipsos Christianæ vitæ præceptis imbuendos ventitarent. Neque minùs prouidus fuit in eorum libertate constituenda, vetuitque eos in posterum captiuos duci: & qui per iniuriam detinerentur, eos edixit manu mitti, grauitèr in eos animaduertens, qui illorum iura violassent. Regis voluntatem esse, vt nulla in re iis fiat iniuria.

F V I T inter nostrates magnis opibus, magnæque potentia vir, qui misera gentis assuetus iniuriæ, ad Regia edicta contumacem se præbuit in iniuria perseuerans; multosque per iniuriam captos dimittere detrectabat. Aduersus hunc Prætor validam militum manum misit, qui iniuriosi hominis ædes disturbarent: illéque contumacæ pœnas dedisset, nisi, positis spiritibus, animum ad modestiam, & legum obedientiam composuisset. Paraquasurij fluminis accolæ Bahyensibus finitimi, infesti Christianis suis gentilibus erant, qui circa Bahyam Ecclesiam frequentabant: eosque assiduis iniuriis laceſſebant, vsque eò, vt etiam nonnullos interfecerint. Postulauit Prætor, vt iniuriosi illi sibi dederentur: id illi ab insita feritate, sua freti multitudine, & Lusitanorum arma nondum experti, neglexerunt. Eos Prætor ipse in ipsorum finibus bello adortus, magna illo-
rum

rum edita strage, plus centum sexaginta villis exustis, ita attriuit, vt ad pacem petendam adigerentur, quam iisdem legibus, quibus Bahyenses impetrauerunt. In primis verò, vt Ecclesias & ipsi ad Christianorum sacros ritus, conuentusque celebrandos extruerent; Patrèsq; è Societate IESU inter se, ad Ecclesiarum, parœciarumque curam versari paterentur.

REBUS Imperij, Religionisque ac iustitiæ legibus ad Bahyam constitutis, ad rem bellicam, Ianuariensemque sinum vindicandum animum adiecit. Hostes interim quatuor iam annorum spatio faxea in insula munitione absoluta, nouis ex Gallia supplementis, & Tamuyarum multitudine magis, magisque in dies augebantur. Bellum adhuc nullum vltro intulerant, absoluenda munitione occupati, & emolumentis interim mercimoniorum contenti. Sed absoluta iam munitione, domibusque cum cisterna ad aquilegium in saxo excisis, periculum erat, ne, sollicitatis per Tamuyas aliis gentibus, & superuentu quotidie nouæ multitudinis ex Gallia, bellum inferrent, cum magno saltem tum priuatorum, tum etiam Regiorum vectigalium detrimento, & periculo de tota prouincia non contemnendo.

DVM hæc in Brasilia geruntur, in Lusitania magno cum totius rei incommodo Ioannes Rex vita fungitur; & maiore adhuc cum

Bellum Ianuariense suscipitur.

Ioannes Lusitania Rex moritur. Sebastianus nepos illi succedit.

*Catherina
Regina Seba-
stiani auia
Regnum pro
nepote admi-
nistrat.*

*Anno Do-
mini 1560.
Ianuariensis
sinus è Gallis
recipitur.*

incommodo biennio, trienniòve antè Ioan-
nes Ioannis Regis filius è viuis excesserat, vxo-
re grauida relicta, è qua maturo tempore na-
tus Sebastianus, Regni fuit hæres. Eius auia
Catherina Austriaca Caroli V. Augusti soror,
virilis, ac Regiæ indolis fœmina pro nepote
Regni administrationē suscipit. Hæc pericu-
lo cognito, idoneam classē ex Lusitania mi-
serat; qua assumpta Prætor, magno procerum
comitatu, lectā suam cuiusq; manū ducentiū,
adiunctis nauibus aliis, quæ ad oræ Brasiliæ
custodiam dispositæ erant, contractisque co-
piis, tum ex omni Lusitanorum delectu, tum
ex indigenarum auxiliis anno Domini 1560.
venit ad sinum Ianuariensem; ac perruptis
claustris, sinum intrat, arcēque saxeam, rem
humano æstimatu inexpugnabilem machi-
nis, præliòque fortiter oppugnare aggreditur.
Et, cùm maximè intenti essent vtrique in præ-
lium, delecta Lusitanorum manus ab castelli
latere à prælio auerso, prærupto, & confrago-
so, ac propterea hominum iudicio inaccessio,
pertinaci virtute adrepentes, in castellum eua-
dunt; subitòque impetu sulphurei pulueris
apparatu potiuntur. Consternati Galli rei ia-
ctura, & inopinato hostium ausu oppressi, de-
sperata victoria, deditiōnem fecēre; castellòq;
cum machinis, omniq; bellico apparatu reli-
ctis, ad naues se recipiunt. Indèque dila-
psi, partim patriam repetierunt, partim cum
Tamuyis, belli renouandi, & mercimo-
nij

nij exercendi causâ hæserunt. Prætor victo-
ria potitus, castellum disiecit; præsidioque
machinis, bellicoque apparatusi asportan-
do relicto, mense Junio Bahyam se retu-
lit, certiorémque Reginam Sebastiani Regis
auiam de toto bello per literas fecit. Gratia
illi actæ, datúmque negotium, vt Ianuarien-
sem sinum muniret; firmámque idoneis adie-
ctis munitionibus coloniam deduceret; ne ite-
rum maiore cum periculo belli sedem hosti-
bus præberet. Tamuyæ interim maleficio non
abstinebant: quinetiam Vincentianæ colo-
niæ detrimentoso magis, ac molesto, quàm
aut graui, aut continenti bello infesti erant.
Excursionibus, ac direptionibus litora fœde-
bant, Neophytos in opere occupatos, nec opi-
nantes improviso aduentu adorti excipie-
bant: captos viros, mulieres, pueros abduce-
bant. Belli præmia nulla, nisi captiuos hostes,
occisos more patrio genialiter votare. Bien-
nium tenuit molesta illa infestatio; neque vl-
la vi Barbarorum audacia cohiberi potuit.
Emmanuel Nóbrega regendæ prouinciæ mu-
nere in Aloysium Granam translato, S. Vin-
centij præses eius familiæ degebat. Is collo-
quiis, & concione nostros accusare, monere,
ipsorum iniuria fieri, & iusto Dei iudicio, vt
aduersariis iam secundæ, nostris semper ad-
uersæ res procederent; orare, hortari, vt à mi-
seris diuexandis abstinerent: quandiu enim
iustam querelarum causam habeant aduersum

nos

*Tamuyarum
bellum, & in-
festationes.*

*Emmanuel
Nóbrega re-
gendæ prouin-
ciæ onere ce-
dit.*

nos, nostros nunquam bello potiores futuros. Ad has cœlestis iræ denunciationes & minas, domum iam totius familiæ preces, corporisque afflictationes, ad diuinam indignationem auertendam, mentesque hominum ad iniuriarum pœnitudinem permouendas addebantur.

Vincentianorum constantia infide.

Christiani duo, pater, & filius ab hostibus vorati.

INTER tot tantasque turbas, infestationesque Vincentiani Neophyti suæ fidei, pietatisque documenta dedere non obscura: nam quod nullo septi munimento in vicis habitarent, eoque facilius excursionibus hostium paterent, mors in dies singulos impendens eos ad maius quotidie studium pietatis excitabat; ut frequentes conuentibus adessent, culpas diligentius vitarent, sacramenta obirent, Christiano denique homine dignam vitam agerent. Multa in tanta miserorum calamitate contingere, sinceram illorum fidem, & spem in Deum protestantia; quorum vnum, aut alterum referre ad perspicuum diuinæ gratiæ documentum non erit alienum. Captos abducebant miserum hominem cum filio. Rogauit ille ne se comederent, neve interficerent, quod essent ex disciplina eorum Patrum, qui Deum, & res cœlestes homines docerent, ratus huic obtestationi reuerentiam habitum iri; alioqui futurum, ut diuina ira absumerentur omnes. Barbari vera monita risum, iocumque fecere, atque vtrumque suis genialibus ludis comederunt. Neque ita diu diuina ultio dilata; omnes initio à duce facti, lue gentem inuadente, ad vnum cōsumpti,

va-

vastur
die I
Sacra
rumo
dixit
quam
vis inf
nam l
tes do
canoa
ctante
potui
in lito

E A
citię &
iuncta
tatis,
rum
multu
item i
perat
ste Ba
licitat
gitio,
multu
rentia
rum v
T c
colon
reban
enim

vastum vicum illum reliquerunt. Mulier vidua die Dominico pœnitentiæ, Eucharistiæque Sacramento suscepto, domum rediit; & cum rumor increbuisse, periculum esse à Tamuyis, dixit in familiari sermone, passuram se nunquam, ut viua à Tamuyis abduceretur, nec suæ vis inferretur castitati. Quod dixit, præstitit: nam biduo, triduoque Tamuyæ superuenientes domi deprehensam, cum captam in suas canoas (nauigiorum genus id est) viriliter reluctantem, nulla vi, nulloque conatu imponere potuissent, vulneribus confectam exanimem in litore reliquerunt.

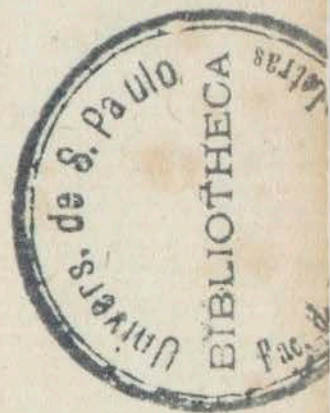
Mulier vidua fortiter mortem ferens pudicitia seruanda causa.

E ANDEM palmam tuendæ causâ pudicitie & altera tulit adolescentula, matrimonio iuncta, quæ præter cæteras studio dedita pietatis, frequentatione concionis, Sacramentorum, aliarumque piarum exercitationum multum profecerat ad studium virtutum. Hęc item ipso Dominico, quo Sacramenta perceperat die intercepta, abductaque cum ab hoste Barbaro, quâ minis, quâ blanditiis sollicitata adduci non posset, ut neque flagitio, neque barbaro connubio assentiretur; multisque diebus varias in partes versata, in sententia tuendæ castitatis persisteret, Barbarorum vetricam esse pollutæ vitæ præoptauit.

Adolescentula nupta eadē causa mortem fert.

TOT malis affectis tum indigenis, tum colonis, de colonia deserenda iam consilia ferrebantur; & erant in metu grauiora. Barbari enim successibus elati, non iam solita inscitia

Tamuyarum apparatus ad bellum.

*Canoe bel-
lica.*

latrociniiis, & infestationibus viscerationem ex hostium corporibus captare, sed aduenarum instinctu, auxiliisque iustum bellum cogitare, seque ad coloniam totam occupandam comparare. In eam rem magnum bellicarum canoarum numerum instruere dicebantur. Sunt canoæ actuarij lintres ex vna continenti trabe excuati: sed quibus vtuntur ad bella; aluei magnitudinis præstant iis, quarum vsus ad quotidianas nauigationes adhibetur. Quæ eo facilius in hac ora parantur, quòd ob aquarum copiam arborum immani trunco magno numero syluæ luxurient; neque vlla quantumuis vetustissima ætate excindantur. Earum latitudo non ita magna à quinque in septem vlnas aperitur, prout maior, minorve trabis est latitudo. Longitudo quæ minimùm in sexaginta, quæ plurimùm in vlnas octoginta extenditur. Forma, alueique conformatione ad agendum faciles, ac leues. Remis, velisque aguntur, celeritate tanta, vt nostratibus biremibus non cedant: quadragenos, quinquagenosque, plus minusve singulæ vehunt remiges. Iidem remiges, iidem bellatores, suo quisque arcu, & sagittarum fasce instructi, quibus præliantur; & cum opus est, suo se quisque remo (stantes enim remigant) tanquam clypeo tegunt: eiusque rei causâ etiam circa manubrium habent palmulas. Alij præterea & à puppi, & à prora, ac nō pauci ex ipso medio alueo fistulis ferreis armati
bella

bellatores adduntur. Videas interdum duas aduersas ipsarum acies, ad militarem artem ostentandam, belli naturam imitantes, tanto impetu inter se concurrere, tanto ardore, contentioneque militari admisto clamore præliaciere, vt horribiliorem pugnae speciem non desideres. Atque hoc prælij simulacro, festaque lætitia persæpe virorum principum, quos in honore habent, aduentus excipiunt. Id genus actuariis alto se committere non audent illi quidem: sed circum litora cum quantalibet naui congregi non verentur. Erat eorum consilium multis in locis eodem tempore coloniam adoriri, colonosque distractis ipsorum viribus, multiplici oppugnatione eò usque fatigare, donec multis præliis accisos, ac debilitatos delerent, totiùsque coloniae tandem potirentur. Apparebat rem consilio geri, non barbara stoliditate pro re nata raptim suscipi: eòque magis formidini erat. Huic malo sui periculo capitis subueniendum censuit Nóbrega; Barbarorumque fidem esse pertèrandam, & aut illorum animos ad pacem inflectendos, aut vitam in communi causa abiciendam. Atque hanc mentem inter preces sensit sibi sapiùs dari diuinitùs, in eaque confirmatus, cogitationes suas cum iis, qui summæ rerum præerant, communicat. Omnes consilium diuinitùs iniectù consentiunt. Is igitur Iosepho Anchieta, & Antonio Aloisio, homine laico, cuius fideli opera utebatur, comitibus assum-

Emmanuel Nóbrega cū Iosepho Anchieta Legati de pace eunt ad Tamuyas.

Iosephus A-
dornus.

ptis, in Tamuyarum fines contendit. Eos sua
 nauis secum vexit vir magnarum opum, ma-
 gnique per ea loca nominis, & multa beneuo-
 lentia cum Patribus coniunctus Iosephus A-
 dornus, ex illustri familia Ienuæ in Italia na-
 tus, Francisci Adorni patruus, viri & doctrine,
 prudentiæque, & vitæ laudibus præstantis: quæ
 Lusitania (nam ibi adolescens literarum stu-
 dia coluit) Societati IESV peperit; qui multis
 animi dotibus instructus, multisq; in ipsa So-
 cietate magna cum laude muneribus perfun-
 ctus, inter primos magni nominis viros in no-
 stra Societate censebatur. Tribus nostræ So-
 cietatis generalibus congregationibus, secun-
 da, tertia, quarta, triumque Præpositorum ge-
 neralium electioni, Borgiæ, Mercuriani, A-
 quauini, qui nunc regit, elector interfuit; Ca-
 rolo Borromæo Cardinali, & Mediolanensi
 Archiepiscopo viro sancto, & iam inter Cæli-
 tes colendo sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ
 iudicio fidelibus proposito in primis charus,
 atque probatus; cuius opera, consilioque san-
 ctus Antistes multis, magnisque in rebus mul-
 tum est usus. Is haud ita multis annis antè,
 quàm hæc scriberentur, diem suum obie-
 rat. Eius patruus Iosephus per hæc tempora
 in Brasilia negotiabatur. Barbari, horum ad-
 uentum cognito, rati Lusitanos ad se bello lace-
 sendos accedere, subito furore, ad eos telis
 obruendos, cum multis, quas paratas canoas
 inuenerunt, se obuiam effundunt. Sed nauis, na-
 uisque

uisque domino, & veneranda Emmanuelis Nóbregæ specie conspecta, irati hostiũ animi defederũt; bláda quoque Anchiétæ oratione deliniti, in primis verò eorum mentes diuina regente prouidentia mutuò sese respicere; illáq; inter se conferre: nempe honore digni hi viri sunt: nullæ híc insidiæ, nullæ suspiciones; fidei plena omnia. Itaque eos, data fide, beneuolè excipiunt. Quare obuius ad pacẽ primus fuit accessus. Exscendunt, hospitióque excipiũtur à sene magnæ apud suam gentem auctoritatis. Cũ de pace agi cœptum est, vnus è principibus asperior cæteris, qui decem canóis magnũ bellatorũ numerũ ductabat, arrogátia barbarica in conditionibus pacis illud ante omnia postulabat; vt tres gentis suæ Principes, qui auxilio antè fuerát Lusitanis, ac Neophytis, cùm Piratiningam bello ipsi attentassent, seque eo tempore ad Lusitanos recepissent, sibi dederẽtur. Huic inique postulationi cũ magno animo abnuisset Nóbrega, sapienti q; oratione multa disputasset, quare id nulla ratione æquũ esset; Barbarus, qui nulla nossèt iura, nisi quæ præsens suggerit libido; graui exarsit iracundiã, ac tantũ non obtruncavit Legatos: sed nõ permisit illũ Deus. Videbatur hic nodũ iniecisse ad dissoluendum difficilem: nam si in sua cõtentione perstitisset, ingens ad conciliandam pacem obex opposeretur. Ea de re Nóbrega ad Præfectum S. Vincentij, Vincentianosque graues literas dedit, ne vlla ratione con-

*Hospitis hu-
manitas in
Legatos.*

*Barbari Pa-
trum admi-
rantur con-
tinentiam.*

ditioni tam iniquæ assentirentur; ne si certò quidem scirent, se, suumque comitem Barbaris escæ futuros. Sed temperavit omnia diuina Bonitas. Barbarus ille iracundus missus sanctum Vincentium cum mandatis, humaniter exceptus, honorificèque habitus, rediit placatus. Ita iniqua postulatio è conditionibus deiecta, & fidelium amicorum salus facta tecta conseruata. Sed hospitem hominem commodis moribus perbenignum Patres nati sunt: videturque diuina prouidentia, vt olim Helix Sareptanam viduam, sic in hoc tempore hunc senem tuendæ Patrum vitæ comparasse. Morum enim grauitate nostrorum, humanitate, animi tranquillitate mirè tenebatur; quanuis enim caliganti mentis acie, virtutum tamen lucem tantam non dispicere non poterat. In primis verò tum ipsi, tum aliis fuit admirationi continentia: nam cum interim, dum de pace ageretur, gentis proceres, vt præ se ferrent sibi Legatos de pace gratos esse, mulierum suarum propinquarum copiam illorum potestati, pro sua consuetudine gratiosè deferrent (nihil enim vitij in ea labe inesse arbitrantur) perindèque est iis ad eam hospitalitatem, atque ad comotationem amicos inuitare; mirati sunt, esse in terris homines, qui integri ab ea contagione vitam agerent: cumque inter sermones de pace multa de Christiana Religione, multa

multa de Patrum genere vitæ , consuetudinibusque interrogarent , cum cætera probarent omnia ; tum nihil æquè sibi nouum, atque ad probandum difficile videri asserebant, quàm vitam eius expertem consuetudinis traducere. Et, cum quibus artibus (flagellis præsertim ostentatis, aliisque vitæ asperitatibus à Nóbrega commemoratis) aduersus prauas cogitationes, obscenâsque species sensus commouentes arx illa custodita teneretur, cognoscerent ; vt qui diuinæ gratiæ vim nunquam sensissent, stupore defixi , quid responderent, non habebant.

HOSPES certè, in cuius pectus diuina gratia sensim influebat, minùs quàm cæteri hebes, aliquid suprâ quàm humanum de admiranda hospitem virtute animo concipiebat. Nam, cum multi eiusdem gentis è remotioribus finibus eò conuenientes de occidendis Patribus consilia inirent (perinde est enim iis hospites, atque altilia ad gulæ sacrificium addicere) eos senex graui oratione, seuerâque interminatione à facinore deterrebat ; homines esse Deo charos, in illius tutela constitutos ; si quis eos violet, iniuriam sua ipsius nece luiturum. His monitis Barbari permoti ab iniuria se continebant. A Patribus quoque identidem hospes ipse contendeat, vt quando illorum patrocinium

suscepisset, se quoque Deo suis precibus commendarent: neque inania, neque sua mercede cassa illius officia precésque Deo oblata fuere; siquidem haud ita multo post ad Christianos se recepit, baptizatusque in Christiana Religione vitam finiit.

*Barbarorum
querela, &
initia dissidiorum.*

INTERIM negotium de pace vrgebatur, à qua cum Barbarorum animi non abhorrent, querebantur tamen per hospitem praetoriorum temporum iniurias, omnem rupti foederis, & malorum, quæ postea euenerunt, culpam in nostros conferentes: se enim initio pacis amatores, & imperio fideles fuisse, & commercium cum Lusitanis amicè, sanctèque seruasse: sed belli, & iniuriarum ab ipsis initia profecta; ipsos quietis amicis bellum intulisse, homines innocentes in seruitutem abduxisse, vexasse, iumentorum loco habuisse: se tot malis pressos, ab eorum, quos antea dilexissent, amicitia recessisse; Deum cœli imbecillio rem partem, ac iustio rem respexisse. Hæc Nóbrega fateri vera esse; seque scire Deum suæ iratum genti ob ea scelera tantam calamitatem immississe: sed suos iam resipuisse, longèque aliam mentem suscepisse: propterea, vt iratum Deum suæ genti faceret propitium, ad iungendam cum ipsis pacem venisse, quam nullo vnquam tempore violaturi sint; & dignam etiam pro damnis satisfactionem reddituri. Quòd si ipsi communia foedera fregeritis, scite

scite vos ob perfidiam à Deo pessundatum iri. Quæ postrema verba tanta animi præsentia, tantoque spiritu pronunciauit, vt appareret id illi diuinitus iniectum. Barbari certè id & in præsens ita acceperunt, & confirmauit postea euentus: siquidem ij, qui vicum illum incolebant, & alij cum iis coniuncti, sancta pace semper manserunt in fide, & bono pacis adhuc perfruuntur: alij postmodum, qui à fide recesserunt, multis postea attriti bellis, ad internecionem deleti sunt, paucis exceptis, qui Christianam fidem susceperunt.

RES interim nihilo minùs trahebatur, hæserantque Patres inter hostes in duos mentes, cum quotidie Nóbrega Missæ offerret sacrificiũ. Sed, cum ad rem conficiendam, & ad priuatas Societatis rationes Nóbregæ præsentia in oppido desideraretur; neq; re infecta Barbari eos abire permissuri videretur, & negotium de pace deserere non oporteret, persuasit Nóbregæ Iosephus, vt tota res diuideretur, seque ibi obside relicto, ipse S. Vincentium rediret. Quo tempore tria sibi nocte vna diuinitus indicata exposuit; turrem Britiocam, quæ faucibus euripi imposita aditum claudit ad S. Vincentium, ea ipsa nocte à paucis Barbaris, porta incensa expugnata esse, custodemque turris cum vxore interfectum, familiamque omnem in seruitutem abductam. Præterea certum hominem

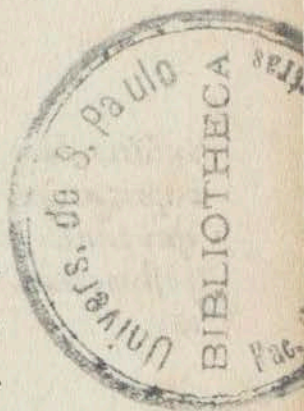
Nóbrega S. Vincentium, redit.

ad S. Vincentium Patri bene notum, aduerso casu, plauastro supergrediente obtritum interiisse. Tertio loco, onerariam è Lusitania ad Sanctum Vincentium breui appulsuram. Rediit Tamuyarum voluntate, Iosepho retento, Nóbrega: nauis quinto ab eo sermone die superuenit, & de Biritioca, & misero homine à plauastro oppresso rem ita se habere Nóbrega comperit; cùm leucis septem & viginti locus sancto Vincentio distaret. Quid ad ipsos hæ prænunciationes pertinerent, non satis apparet; nisi Biritiocæ expugnatio, obex ad impediendam pacem obiectus Emmanuelis prudentia fuit amouendus; eiusdemque prudenti charitate, opportunisque consiliis oppressi hominis fortasse de iis, qui familiæ ministrabant, calamitas alleuanda: nam quid opus esset ad uauis aduentum præsentia eius, qui toti domui præesset, conicere difficile non est. Siue enim Socij, aliæve merces ea nauis uehebantur, siue à prouinciæ Prætoris literæ, quæ ad pacem proderent, siue à Societatis Prouinciali præside literæ; mandataque perferebantur; permagni intererat ipsum, & publicè totius pacis sequestrem, & priuatim suæ familiæ præsidem, in tempore adesse. Neque aberat periculum, ne præfecti aliqui militum turbulento homines ingenio, ac præferoci, cum supplementis ea nauis uenirent, qui quicquid de pace sancitum esset, rescindendum contendere.

rent. Ad omnia hæc amolienda incommo-
da Nóbregæ præsentia momenti erat per-
magni.

PROFECTO Nóbrega, solus in tanta bar-
barie Iosephus relinquitur; & annum agebat
ætatis suæ tricesimum, cum hinc vitæ periculū
hostium feritas, illinc animi integritati labem
fædi incolarum mores intentarent; nudis e-
nim tum virorum, tum fœminarum corpo-
ribus, & obuia ad prauitatem illecebra, cuius
continentiæ fuit, nullo comite, nullo custode,
nullo suarum actionum teste, in tanta rerum
absurditate saltem non pertentari? neq; tamē
Nóbrega reprehendēdus, qui quantam virtu-
tem quantis periculis crederet, optimè nosset.
Sed, vita neglecta, eaque penitūs diuinæ pro-
uidetiæ cōmissa, totum se Iosephus ad animi
tuendam arcem cōtulit. Erant sensus ab ad-
spectu auertendi, erat mens, cogitatioque in
Deū defigenda, ne qua turpi earum rerū spe-
cie, inter quas assiduè versandum esset, cōmo-
ueretur. Quamobrē ad nota sibi, v̄sitatāq; præ-
sidia confugit: erat ei solemne, noctium parte
modica somno cōcessa, reliquam diuinis pre-
cibus, diuinisq; cōmētationibus trāsigere, re-
liquo toto tēpore nunquā à diuina cogitanda
præsentia animum abducere. Id multo inten-
tiūs sibi faciendū indixit in medio periculorū
turbine. Adhæc ieiunia, aliāsque vitæ asperita-
tes, quibus rebellantes animi motus cohiben-
tur, & se liberiūs mens in Deum erigit, adhi-
benda

*Iosephus so-
lus inter ho-
stes pacis ob-
ses relinqui-
tur.*

benda esse censuit; in primis verò diuinam Matrem aduocandam; cuius tutelæ iam pridem se commiserat; cuiusque patrocínio se fore tutum, nequis è camino Babylonis ad animum vapor afflaret, confidebat. His septus munimentis & ipse aduersus ea, quæ circumstabant, tentamenta reddebarur firmior, & insidiatoris hostis artes eludebantur, tela è manibus extorquebantur. Quare, præter negotium de pace, quidquid à precatione, piæque commentatione ei superesset temporis, id totum ad Barbarorum utilitatem conferebat; cum iis de diuinis rebus, deque animi salute sedulò agebat, statos, quotidianosque conuentus Catechismi causâ agebat, audiebantque eum Barbari libenter, quæ diceret, ad animum mittebant, præceptisque illius ex animo obtemperabant; multiq; idonei essent ad Baptismum, nisi pro loci, gentisque natura timenda esset inconstãtia. Infantem tantum à partu semimortuam baptizauit, quæ repente conualuit, paucis tamen post diebus in cælum euolauit; & infantem alterum, quem quòd adulterino patre natus esset, uiuentem crudelis auia terræ infoderat (nam licet illegitimi concubitus apud eos odiosi non sint, mutuò sibi culpam indulgentes, alienam tamen prolem alere illis graue est: ergo culpæ fœditatè in iis puniunt, qui culpa carent) id cum rescisset Anchieta, locum sibi curauit indicandum, humum tollit, & puerum

*Infantes duos
baptizat, qui
qui paulo
post moriun-
tur.*

viuentem adhuc extrahit, cum semihoram ipsam terra opertus iacuisset; baptizat, adhibitis mulieribus, quæ ei lac præberet: paucis tamen & ipse hebdomadis ad suæ prædestinationis brauium hinc abiit. Et quidem iam antea S. Vincentij cum Catechumenos ibi instrueret, cognouit femileuca ab oppido mulierem Ethnicam infantem peperisse; quem, quod mancus esset, & membris deprauatis, illo offensa vitio, humano sensu amisso, vteri sui fructum viuentem sepelierat. Accurrit confestim Iosephus, infantem extrahit: & cum vitæ in eo adhuc reliquias superesse sensisset, baptizauit; baptizatus paulo post inter eius manus expirauit. Sed noti erant quotidiani hominis labores, nota vitæ consuetudo, quæ quanto erat ab illorum consuetudine remotior, tanto maiorem Barbaris admirationem commouebat. Ergo illum tanquam aliquid humano modo maius suspiciebant, amicum Dei nominabant: secretos cum Deo sermones habere dictitabant, & quod in corporis doloribus, morbisque remedia illis indicabat, amabant vehementer.

Iosephum Barbari tanquam virum sanctum suspiciunt.

ACCEDEBANT & alia, quæ Barbaros maiorem in admirationem adducebant. Erat illi vsitatum quotidie, dimisso Catechismo, ad vires animi recreandas in agro aliquantisper ambulare; atque è codice horario, etsi nondum sacris ordinibus initiato solemnem diei psalmodiam percurrere. Obseruatum est per-

sape

sæpe admirandæ speciei auiculam, multis, pulcherrimisq; coloribus distinctâ, ad ipûs solitâ eo tempore aduolare, hilarique tripudio modò illius humeros, modò brachia, modò etiâ ipsum librum insilire. Ea siue naturalis avis ad hominem in pristinæ statum innocentia restitutum adcurreret, siue diuina species, ad vitæ declarandâ innocentiam, à Deo immissa, se obiiceret, non diiudico: colonus certè Piratinganus, qui fortasse vltro, citroque de pace mandata ferens, commeabat, iuratus testis id se vidisse asseueravit. Sed id genus alia sæpius eidem contigisse cognoscemus. Verùm, quærat in sanctam Dei Matrem pietate, adiecit animum ad eius laudes Latino versu celebrandas. Sed quæ pãgendi copia in tanta barbariæ vastitate? non libri, non charta, ne stylus quidè, aut res alia ad exaranda grammata suppetebat: quoniam tamen sanctæ Matri id promiserat, bono memoriæ, quo exellebat, sibi vtèdũ cêsuit, quod in magnis ingeniis, & ad scribendum accuratè exercitatis insolens non est. Exorsus igitur à purissimo eius conceptu, omnem illius vitæ seriẽ, ad eius in cœlum vsq; ascensum, ad vsque diuinitatis concessum, diademâque ei cœlestis regni imposirũ, Elegiaco carmine pertexuit, omnibus vitæ partibus, mysteriisque disertè explicatis; figurisque & oraculis, quæ de sacris literis, sanctiorumq; Petrũ testimonio ei tribuuntur, illustratis. Profuit id illi non modò ad suæ fructum pietatis, verùm

*B. Virginis
vitam Latino
carmine
pangit.*

rùm etiam, vt ipse indicat, ad vitã, & libertatẽ:
 & quod ille in primis optabat, tractatione sa-
 crarũ ipsius laudum purissima Virgo eius mẽ-
 tem ab omni, quę immineret labe, purã, inten-
 tatãmq; seruaui; quod ipse in carmine, quod
 mox subiiciemus, disertè testatur. Et multis
 annis postea, cùm iã & Sacerdos, & multa ef-
 set apud omnes auctoritate, Sacerdoti alteri
 nõ obscure declarauit. Querebatur is cùm Io-
 sepho, multas, fœdãsq; cogitationes sibi mole-
 stas esse, nec posse illas, omni adhibita cõten-
 tione, ex animo eiicere, quin vltro sibi, & inui-
 to, & omni conatu reluctãti obuersarẽtur: pro-
 inde ab ipso petere, Deũ rogaret illã ab se vt
 molestiam abigeret. Non est laudanda, in-
 quit, postulatio hæc, quasi in periculis Deo
 præscribamus, quid ab ipso velimus, & infinitã
 illius prouidentia præuertamus; non æquũ est
 à Deo petere, à nobis vt certamina remoueat:
 est enim id totũ ipsius prouidentia relinque-
 dum, & quantũ cuiq; committendum, ac quæ
 in discrimina quisq; sit coniciendus, ipse solus
 nouit, qui quãtũ in quoq; sit viriũ iustissima
 trutina expedit: quin tu potiùs ab illo petas, vt
 tibi in periculis præstò sit, opemq; ferat, ac fa-
 ciat cum tentatione prouentũ; & cũ Augusti-
 no dicas: *Da quod iubes, & iube quod vis.* Hac ille
 plurimũ petitione delectatur, quæ præter id,
 quod optat, nouo etiam in hanc vitam meri-
 ti præmio cumulatur. Quod scio, subiunxit,
 alteri contigisse, qui longo tempore inter

*Sacerdotem
 fœdis tenta-
 tionibus li-
 berat suis
 precibus.*

ve

vehementes, ac perpetuas occasiones conflictatus, Filij, Matrisque diuinæ auxilio non modò lapsus non est, sed præterea etiam certum ab utroque testimonium accepit fore ut nunquam in eiusmodi periculis laberetur. Non dubium, quin & de se, & de hoc ipso suæ quasi relegationis tempore loqueretur. Accepit consilium Sacerdos, & cum æqua ipsius animi cum Deo coniunctione, tum Iosephi precibus factus est voti compos: triduo enim ab eo sermone Iosephus Sacerdotem eundem ad se accitum certo promisso confirmavit, nullas & in posterum eiusmodi molestias obuersaturas; modò ipsum non pigeat omni cautela suæ ipsius curæ inuigilare. Idque Sacerdos ipse omnino sibi contigisse, ut Iosephus prædixerat, testatus est.

Barbari Iosephum se voraturos minantur.

Et quamuis tantæ esset per hæc tempora Barbaris admirationi, ut diuinum aliquid in eo venerarentur, ab insita tamen feritate; cum viderent negotium de pace duci longius, quasi moræ impatientes, metu, ne altile illis è cauea euolaret, mortem illi minabantur, diemque certam denuntiabant; qua die more suo essent eum festis epulis voraturi. Parate, inquebant, Iosephe (vtar illorum modo loquendi) & satia te luce Solis: nam te in certam diem ad festum conuiuium destinauimus. Quibus ille placidè respondebat: Non me interficietis; nondum enim venit hora mea. Cùmque ex eo postea quæsitum esset;

, qua

qua id fiducia tam constanter sibi polliceretur: Matris, respondit, Dei promisso, non permissuram se mihi vitam eripi antè, quàm ea, quæ de illius vita, & laudibus meditarer, perfecissem.

NE QVE sibi tantùm, sed & aliis etiam liberationem, & incolumitatem prædixit: nam dum inter Barbaros pacis sequester moraretur, pendente adhuc negotio de pace, Tamuyæ, neglecta fide, perseverantes adhuc in iniuria è Vincentianis finibus Lusitanos aliquot captivos asportarant. Accedit ad agendum de illis redimendis Iosephus, cùm iam transacta essent omnia, pretium expectabatur. Et quoniam in rebus transigendis nihil est minùs expeditum, quàm aut pecuniæ, aut pacti pretij representatio, angebantur animo tum captivi, tum Barbari, quòd res duceretur longiùs. Itaque eò venerant, vt captivos iam ventri, & gulæ destinatos occidere pararent. Accurrit, re cognita, Iosephus, breuem vnus dieculæ moram interponi postulat. Postero die manè, cùm Sol ad eum locum venerit (& locum manu indicabat) omnino præstò futuros, qui illis satisfaciant. Homines ipsis notos nominabat; numerum, genùsque vestium, aliarùmque mercium, quas pro captivis commutarent, commemorabat (nam pecuniæ apud eos nullus est vsus) id ni fiat, suam se quoque vitam ipsorum laniens obiecturum. Ea obtestatione Barbari spem promissi expe-

*Captivos
alios Lusitanos
periculo
liberat.*

Arias Fernandus.

riri statuerunt: nec spes eos fefellit. Vt Iosephus promiserat, sigillatim cuncta euenerunt, & commutatione facta, captiui liberati. Verum hos, praeter praedictionem, opera etiam adiuuit: alterum sola praedictione periculo liberauit. Erat hic Arias Fernandus postea colonus Ianuariensis, Iosepho admodum familiaris. Is ad Iosephum venerat, seu cum mandatis, seu quavis alia de causa. Eum Barbari retinere in escam cogitabant: quod cum ille sensisset, Iosephum de suo periculo admonuit. Veruit esse sollicitum Iosephus, certumque in litore locum indicauit: postero die eò nauigium appulsurum; quo consensu, in tutum se reciperet, & ita prorsus euenit.

Confecta pace Iosephus S. Vincentium rediit.

Qui nodi ad expediendam pacem obiicerentur, non inuenio: sed probabile est, Gallis praesertim inter hostes commorantibus, multa cum Lusitanis de Tamuyarum securitate, multa cum Tamuyis de Lusitanorum commodis, quae hic Iosephus, illic Nóbrega conciliaret, fuisse transigenda, ita nunciis vtrò, citròque mittendis, rem in longiorem, quam putabatur, diem extractam esse. Ultra tertium mensem à Nóbregae discessu inter sua pia studia, interque minas Barbarorum, tanquam inter sacrum, & saxum summæ viri innocentiae versatus, feliciter tandem, Dei ope confecta pace, summa cum omnium letitia, deducentibus eum Barbaris, S. Vincentium rediit incolumis. Ibi ex longo exilio, ærūnisque recreatus

con

contulit se ad ea perficienda, poliendaque quæ in hostium potestate cõstitutus de Beata Virgine commentus erat. Carmen totum in bis mille octoginta sex disticha extenditur; quod eidem Virgini matri, adiecta ad calcem eiusdem metri apostrophe, dedicauit: cuius cum fragmentum allatum sit, expedire visum est, ad ingenium duntaxat degustandum, hoc loco adscribere.

*Entibi qua voui Mater sanctissima quondam
Carmina cum sauo cingerer hoste latus.
Dum mea Tamuyas presentia mitigat hostes,
Tractoque tranquillum pacis inermis opus.
Hic tua materno me gratia fouit amore;
Te corpus tutum mensque regente fuit.
Sapius optavi, Domino inspirante, dolores,
Duraque cum sauo funere vincla pati.
At sunt passa tamen merita mea vota repulsam,
Scilicet heroas gloria tanta decet.*

Conciliata pace cum Tamuyis, duo eorũ pagi, seu terrarum tractus, vti paulo antè meminimus, qui Ianuariensis oræ partem, & qui Caput frigidum tenebant, freti Gallorum armis, à cõmuni totius gentis consilio seiuncti, bellũ

*Supplementa
ex Lusitania
mittuntur.*

continuarunt. A Regina interim supplementa ex Lusitania mittebantur.

ANNO inde 1564. Prætor Eustachium Salã, fratris filium, ac summum rei bellicæ Præfectum cum classe ex Lusitania aduecta, & nauibus ex ora Brasiliæ contractis ad res Ianuarienses cognoscendas, bellumque ostentandũ mit-

tit, eique mandat, vt hostium consilia, & apparatus, & quæ belli natura futura videatur, exploret: ac, si se fortuna præbeat, hostem, si possit, in altum ad prælium eliciat. Erat formidolosa rerû facies, nil nisi hostile cernebatur, sinus canois bellicis refertus: litora circûquaque Tamuyarum manipulis ad bellum paratis frequentia; apparebátque Gallorum consilio administrari omnia. Lusitanus, cognito hostiû apparatu, & consilio, & arte geri omnia; cùm sui potestatem hostis nõ faceret, nec se satis instructum ad eos intra sinum laceffendos sentiret, contentus illa ostentatione, cùm aduersus prodiret nemo, ad supplendam classem, canoarumque auxilia accersenda S. Vincentium rediit.

Anno Domini 1565.
Lusitanorû
classis aduersus Ianuarienses seluit

ANNO demum 1565. 13. Kalend. Februarias, qui dies S. Sebastiano Martyri sacer est, quem Regi cognominem totius belli præsidẽ inuocarunt, bene instructa classis è Biritiocæ portu soluit. Erant maioris aluei onerariæ sex, minoris magnitudinis, ad explorandû, aliasq; opportunitates speculatoria nauigia, lèbîq; ad varias expeditiones nonnulli, canoæ non plus nouem. Hac classe Lusitanus mense Martio ineunte in insulas ostio sinus appositas occupat. Ibi dum in ancoris Prætoriam nauem præstolantur, deficiente comœatu, auxilia indigenarum, quæ canois vehabantur, vt sunt Barbarorum ingenia, minima quaque oblata offensione, mobilia, constituerant se clàm subducere, atque in suos fines remeare. Venerant cum

cum classe à sede S. Vincentij Sacerdos è Societate IESU Gundifaluus Oliueria, & Iosephus Anchieta nondū ad sacros ordines admotus. Fortè inuisunt officij causâ, vt fit, auxiliares: ab ipsis certiores fiunt de nuper inito consilio; frustra tempus teri, Prætoria nauī expectanda, quæ nulla venit; lembos tres, qui ad petendum commeatum missi essent, non apparere: diaria malignè suppeditari; nolle se extremam famē opperiri. Hic Iosephus eos bono iubet esse animo, spem in Deum coniiciat, fidem datam seruent; non præteriturū diē posterum, quin largam Dei benignitatem experiantur. Haud multū temporis ab eo sermone præterierat, cū eodē die lembi tres, qui erāt in expectatione, è S. Spiritus Præfectura alimētis onusti comparent, & postero die bene manè Prætoria superuenit. Ita Iosephi opera auxilia retenta, & fides illius prædictionū constituta. Aduentu Prætoriae classis vniuersa sinū intrat, nauibusque commoda in statione collocatis, captoque loco opportuno, munitiones vr̄bis instar, aggeribus, vallo, & fossa cingūt. Ex hoc loco bellum in duos ipsos annos tractum est, Oliueria & Anchieta, dū armis milites dimicāt, auxilia cœlestia implorātibus. Et sanè milites nullo loco suam desiderari pietatem passi sunt. Dixisses eos non magis ad præliandum, quàm ad pietatem exercendam in armis esse. Inde factum, vt ex prælio prospero fere euentu redirent. Et verò plus armis pietatis, quàm ferro, & præliis profectū est: nam cū

Iosephus retinet auxilia sociorum ne secedant.

Classis Lusitanorum sinum intrat: ibi bellum geritur.

longè impares numero Lusitani hostium essent multitudini, & admista essent arma Gallorum, & militaris pro captu gētis disciplina; cœleste tamen auxilium ita luculenter apparuit, vt contrā quā olim Ægyptij aduersus Israëlem, nostri dicere possent; *Adoriamur hostes nostros: Dominus enim pugnat pro nobis contra illos.* Multi enim è nostris lethaliter sagittis vulnerati, leuissima curatione breui tempore conualuerūt Et sanè vehemētes sunt illorū arcuū emissiones, grauésq; sagittarū ictus; vt multi magis illos, quàm scloporū nostratiū glandes reformident. Alij globis earūdem fistularū integro adhuc impetu ex propinquo in pectore percussi, nō secus ac si lorica periculo probata tecti essent, ictum illæsi euaserunt, globo illis ante pedes delabente.

Petrus Leitanius primus Episcopus in Brasiliam venit. Iosephus Bahyam mittitur ad sacros ordines suscipiendos.

INTER has turbas Societatis Patres Iosephū Anchieta à Ianuariēsi bello Bahyā reuocarūt, vt sacris ordinibus initiatus Sacerdos fieret: tunc enim ad Brasiliā ordinandā, regendāq; Ecclesiā Episcopi munere primus venerat Petrus Leitanius, vir in Lusitania & genere, & suis laudibus clarus. Ergo ad rei diuinæ fructū magni interesse omnib. visū est, Iosephū primo quoq; tēpore nulla interposita mora Sacerdotio ornari. Ex itinere eū Nóbrega, qui S. Vincētio, & reliquis circā sedib. præerat, sedē Spiritus sãcti cū vicis, aliisq; maiorib. Ecclesiis ei sedi attributis inspicere iussit; vt siquid opus esset, corrigeret, cōponerētque, tãta in nō grãdi ætate indoles, & in homine nondū Sacerdote

dote perspectæ virtutis, & prudentiæ inerat auctoritas. Quo d munus multa cū omniū pace, & probatione ad ministravit. Gundifalvus Oliueria interim solus in Ianuariē sibus castris rem Christianam Deo precibus commendabat. Hostes iam Gallorū disciplina exercitati, freti multitudine, & aduenarum sclopis, ausi sæpe sunt nostrorum munitiones adoriri. Castra erant exiguæ instar vr̄bis; tabernacula ex paleis raptim compacta: locus altari, templōque, & sacris rebus itē ex paleis excitatus, coniectusque. Contigit vt inter castrorum oppugnationem cū Sacerdos Oliueria ante sacrā aram in genua applicitus Dei imploraret auxilium, sagittę supernè euolantes suo lapsu super sacellum deciderent, perfossisq; tecti paleis, circa orātis corpus humo infixæ hærerēt; illius tamē corpus, quasi diuina manu submotæ non attingerent. Id milites, inter quiescente pervices prælio viderunt, cū & ipsi modico spatio ad preces cōfugerent; admirati solū circa orantem sagittis horrere, Sacerdotem verò telis circumseptū, incolumem persistere in precibus, donec hostis ab oppugnatione pelleretur. Quę res maiore animo milites cœlesti percepto auxilio, ad repetendū præliū reuocabat.

FESSI tandem Tamuyę belli diuturnitate, ac pertęsi toties irriti conatus, cū plerūq; à prælio malè accepti, ac magno cum damno redirent, statuerunt vno prælio de tota belli alea decernere; docti nimirum ab aduenis

Hostes Lusitanorum castra adoritur.

Prælium cænearum.

ad vires ingenium, & artem adhibere. Et sanè prudenti consilio instituta res est: sed diuina prouidentia meliorem partem tuèdam susceperat. Missa castrorū oppugnatione, induciarūq; à prælio interposita tātula quiete, quàm maximum numerū contrahunt canoarum; ad veteres, nouas lōgè à Lusitanorum statione in ipso sinu fabricare adoriuntur: cētum & octoginta toto illo tempore instruxerūt, eāsque spatio leucæ vnus à Lusitanis abdito in recessu in insidiis collocāt. Inde earum non magnus numerus prodit; hostem prouocat ad prælium: nec Lusitanus certamen detrectat. Quinq; canoæ, quæ reliquæ erant (nam Vincentiani auxiliares, pertæsi militiæ, dilapsi quatuor abduxerant) aduersum à Præfecto Sala mittuntur. Prælium committitur: Tamuyæ vix conferta manu, vt inter ipsos conuenerat, simulata fuga nostros audaciùs insequutos in insidias pertrahunt. Inde maior canoarum numerus Barbaris auxilio accurrit. Circunuētus Lusitanus non animum despondet, sed diuino fretus auxilio fortiter resistit. Fortè inter pugnandum vna è nostris canoïs ictum bōbardę explodēs sulphureū puluerē inflāmauit, propugnatoribus aliquot semiuftis in mare eiectis; qui tamē nantes ad suos euaserunt. Ea flāma territa Tamuyarum ducis coniux, quasi ingens incendium aduersus ipsorum classem tortum eos confestim esset absumpturū, clamoribus, euiatūq; omnes perterruit, ipsaq; cum duce fugā con-

*Tamuyæ mō-
stro territi
omnes dif-
fugiunt.*

confestim arripuit. Ducem, & qui instatione erant, & qui præliabatur, relicta pugna, ad vnũ omnes quàm effusissima fuga sequuntur. Tunc apparuit ingens canoarũ numerus, & magnitudo periculi perspecta. Nostri ad speciem aliquandiu fugatos insequuti, se tandem receperunt. Laudes pro magnitudine beneficij Deo redditæ, qui ipsos illo die ex tanto periculo liberavit: neq; enim muliebres solùm clamores hostes in fugam vertê, sed multo magis obiecti diuinitus terrores: ipsi enim hostes postea facti sunt, se admiranda specie bellatorẽ in armis vidisse fortiter præliantem, & de canois in canoas admirabiliter transilientẽ, qui suo terrore vniuersam ipsorum aciem cõpleuit. Eum S. Sebastianũ, in cuius patrociniũ se dederant, Lusitani fuisse interpretati sunt. Et sanè credendum est maiorem etiam nostrarũ canoarũ numerum ipsis apparuisse: quippe illa diuini propugnatoris vmbra non tantam faceret ostentationem tam exiguo canoarum numero; neq; solùm fœminę illi, sed hostibus omnibus terrificum incendium obiectum esse.

ANNO demum 1567. Prætor ipse Mendes Sala ipso die festo S. Sebastiano dicato noua cum classe, & nouo etiam nobilium cum suis copiis comitatu superueniens, hostes è toto sinu exturbauit, eosq; intra ipsorum fines totis viribus persequutus multa clade attriuit: duos eorum vicos, quibus se Galli munierant, excidit; totũq; sinum Ianuariensem hostibus ex-

Anno Domini 1567. Ianuariensis sinus in potestatem venit.

Vrbs S. Sebastianus, & in ea Collegium Societatis Iesu extruitur.

purgatum in potestatem redegit.

PACATIS rebus omnibus, frequentiq; colonia deducta, locum muniendæ vrbi, priore opportuniorem designauit: quatuor castellis, vt Saluatorem ad Bahyam communiri, faucésque sinus hinc inde castellis excitandis claudi iussit. Quo tempore area Collegio Societatis IESV extruendo Sebastiani Regis iussu attributa, vectigal etiam eiusdem Regis liberalitate, ad quinquaginta Socios alendos constitutum. Urbem sanctum Sebastianum nominarunt, non solum religione nominis Regi bene ominati; sed pia etiam grati animi significatione sancto Cœliti grates promodo rependentes, ob felicia euenta, quæ vel eius die festo contigerunt, vel ab eo die eorum initia profecta sunt: nam & hæc ipsa victoria circa eum diem, vt diximus, relata est, & biennio antè Eustachius Sala eiusdem diei auspicio sinum ipsum intrarat; eiusdemque sancti Martyris inuocato patrocínio bellum exorsus erat; præsentemq; opem tum in canoarum, tum aliis in præliis fenserunt. Ita satis firmum munimentum aduersus impietatem constitutum.

Ignatius Azebedius Visitator Societatem circa Ianuariensem sinum ordinat.

VENERAT eadem classe ad Ianuariensem sinum cum Prætoris obeûdæ suæ diœcesis causâ Episcopus Leitanus; & vnâ cū ipso Ignatius Azebedius, Societatis IESV Sacerdos, is, qui paucis inde annis è Lusitania cū magno Sociorum

rum

rum numero Brasiliam repetens, Oceanū claro suo, & comitum martyrio consecrauit. Is per id tempus à Francisco Borgia Societatis I E S V Præposito Generali missus Visitatoris munere in Brasilia Societatem regebat. Eodē quoque comitatu & Iosephus Anchieta nouus Sacerdos: sed hic in Vincentianam sedem se retulit, ibique mansit Azebedius Visitator Prætozem, & Episcopum ad Ianuariensem sinum sequutus; pro suo munere Collegiū Societatis, Collegiique foundationem admisit; & totam regēdi Collegij rationem, disciplinamque ex præscripto Societatis ordinauit. Cæteras circa sedes Societatis, S. Vincentium, Sanctos, Piratiningam, Spiritum sanctum, aliāque loca minū nota Sebastianensi Collegio, cū perfectum esset Collegij, & vrbis opus, & sedes, formāque Collegij constituta, regenda attribuit; vt ad vnum omnes caput, tanquam corporis vnus membra referrentur, & vno omnes regimine, quasi familia vna cōtinerētur.

INTER hæc, vt ratio temporum suadet, iter faciebat Iosephus cū Emmanuele Nóbrega, & cum iis Arias Fernādus iā colonus Ianuariēsis eodē contubernio pernoctabāt; cū Iosephus noctis cōticio Nóbregā interpellat. Vigilāsne? inquit; cū sensisset vigilantem: Grates, inquit, agamus Deo; nostri enim victoriā ex hoste retulerūt. Hęc Arias somnū simulans notauit. Potuit illi nocte, quę cōsequuta est, ea victoria inter cōtēplationē indicari; attamē quæ victo-

Iosephus factus Sacerdos redit S. Vincentium.

ria

ria fuerit, quia notatum nō inuenio, coniectura ducor ad credendum hanc Prætoris de Tamuyis fuisse, cū hostibus ex omnib. Ianuariensibus finibus exturbatis, tota Ianuariensis regio in potestatem venit: nā diuina illa canoarum victoria quo tempore data est diuinitus, Iosephus Bahya factus Sacerdos nondum redierat. Reliqua, quæ postea consequuta sunt bella, non tam periculosa aleæ fuisse videntur, vt sollicitum quēquam habere debuerint.

At Iosephus Sacerdotio auctus, maiore cœpit cum auctoritate, & fructu ministeria Societatis exercere, & in opere iuuandi homines versari, vt ea, quæ proximè narraturi sumus, declarabunt. Iam antè à primo Gallorū in Ianuariensem sinū aduentu, nonnulli inter milites Caluiniano veneno imbuti immisti Catholicis venerant. In iis quidam Ioannes Boullerus homo lingua prōptus, & facetus, Latinarū, & Græcarum literarum, vt sunt Hæretici, nō iners ostentator, Hebraicæ quoq; linguæ nonnihil tinctus rudimentis; in locis verò sacrorū scriptorū cōtrouersis, quibus peruersum Caluini dogma se iactat, audacissimè versatus; quod cōmitones sanos in fide pestifero afflatu perterret, vel quo alio crimine, certè hæreseos, erat à suo duce Nicolao Villaganonio viro Catholico puniendus. Quod ille persentiens, vnā cum tribus comitibus ad Lusitanos S. Vincētium transfugit. Et fortè per id tempus in Gallia pestifera Caluini dogmata satanico flatu

susc-

Ioānes Boullerus in Brasilia Caluini venenum spargere conatur.

succensa tantum seditionum incendium excitarant, vt potentissimos Reges multos annos fatigarint. Cuius nefarij deprauatoris potissimum consilium fuit falsa specie, quam ipse finxit Euangelij, homines ab Ecclesiæ reuerentia primùm, deinde à suorum Regum fide subtrahere; orbemque vniuersum in sui doloris, inustaque turpissimæ ignominia notæ vltionem excitare, atque peruertere: tantùm in animo pietatis vinculis exsoluto impotens potest audacia. His plenus spiritibus Boullerius diu ita inter Lusitanos versatus est, vt pestiferum virus non se proderet. Ad extremum pruritu percitus afflandæ corruptelæ, necdum suo inter suos periculo satis doctus, temerario ausu fortunam tentare non dubitauit inter alienos, ratus vbique eadem hominum ingenia tarda, & hebetia, qualia inter Tamuyas, se reperturum: neque in tam ab humano cultu remotis finibus canes ad custodiam aduersùs lupos aduigilatuos. Erat Hispanorum loquela bene exercitatus, & vt erat non infacundus, & vrbanius, & à natura instructus ad sermonem lepore, & facetiis condiendum, nactus homines armorum, quàm iuris peritiores, iucunditate sermonis se iis insinuauit; sensimque confabulando inter risum, & iocos sensa quædam cœpit adspargere, quibus Sacramentorum vsum, sacrarum imaginum cultum, indulgentiarum vim, & Romani Pontificis potestatem eleuabat. Neque ij,

que ij, quos decipiebat, dolum sentiebant; sed zizaniorum semen conceptum inscij fouebat. Vnde magnum ille sibi apud vulgus imperitū eruditionis nomen compararat: non potuit tamen tanta res tam artificiosa calliditate tractari, vt homines ad Ecclesiæ excubias peruigiles falleret. Aloysius Grana Societatis IESU Sacerdos, rem odoratus, primus insurgit; duobusque in oppidis S. Vincentio, & Sanctis (est vtrumque frequens oppidum, alterum in continenti litori impositum; alterum è regione in insula Vincentiani sinus, vti suprà descripsimus) pro concione populum dedocuit, sapiusque iisdem de rebus, & publicè, & priuatim disputando, eos, qui venenum imbibebant, sanauit, ceteros vt callido ab impostore sibi cauerent, acerrimè admonuit. Acciditq; vt cum in oppido Sanctis concionè alia de re meditatus suggestum conscendisset, ipso conspecto, priore argumento repudiato, totū sermonem ad eius fallacias redarguendas conuerterit, tanta vi, tantaque copia, vt si octiduum rotum ad eam se disputationem comparasset.

SENSIT homo astutus se peti, & vt erat versipellis periculum audacia studuit depellere. Dat operam Aloysium vt sibi conciliet, & cum ipso tanquam homo & ipse eruditus literis amicitiam coniungit; sapius inde cum ipso multa de doctrina communicauit: cum semper se in omnibus cum Catholicis sentire
lingua

lingua tenus profiteretur: attamen ouina pelle ad præsens assumpta, vulpinum ingenium nõ excussit; sed venenum clàm magna dissimulatione propinabat, serpebatque malum fensim, nisi excinderetur; ad quod auertendum tribunal Ecclesiasticum hominem coërcuit; vincitumque Bahyam ad Episcopum misit. Sed siue hunc, vt ibi, vbi fel draconum euomuerat, puniretur, Bahya ad sinum Ianuariensem in vinculis pertractum; siue quemuis alium ex captiuis Gallicis, paris facinoris conuictum, & in hæresi peruicacem, statuit Prætor post victoriam Ianuariensem in oculis hostium extremo supplicio afficere.

Ad eum adiuuandum, quoniam Latine cum illo agendum erat, neque ibi è Societate IESU quisquam erat, præter Azebedium, maioribus curis occupatum, accersitus est sancto Vincentio Iosephus, qui, cum initio difficilem hæreticum experiretur, impetrauit vt res aliquandiu proferretur: nec passa est diuina prædestinatio electam orem sibi eripi è manibus; nam quæ precibus ad Deum, quæ rationibus de eius salute sollicitus nouus Sacerdos, diuina in primis ope ab sua duritia auulsum ad veritatis cognitionem hominem traduxit, & cum Ecclesia reconciliauit; illéq; vniuersa culparum omnium cõfessione animæ suæ statum ad optimi magistri pietatis præscriptum composuit. Et, quo

*Hæreticum
hominem mor-
te multan-
dum ad fi-
dem con-
uertit, & in
extremo vi-
ta adiuuat.*

quoniam quo tempore in eum lege agebatur, carnifex imperitus minùs commodè sua exequabatur ministeria, reus indignè ferebat exacerbari sibi inepti hominis imperitia carnificinam, veritus Iosephus, ne homo iracundus, & recens ad Catholicam pietatem traductus, breui illo temporis momento aeternae mortis veniret in discrimen, castigatum carnificem monet, qua ratione expedite illo munere defungeretur. Ita hominem pronum ad iram, summo in salutis discrimine versantem, in tuto animae suae statu, ne excideret, retinuit. Admonitus deinde, quò non esset veritus canonicum impedimentum, notamque à sacrarum rerum functione amouentem? Quia impedimentum illud, respondit, à diuina offensione seiunctum, suis remediis non caret. Anima illa si extremo illo tempore, quod erat in proclive, à suae salutis statu excidisset, nulla spes supererat illam in omnem aeternitatem reparandi: quam vt in eo retinerem, non me pingeret illa notatum labe vitam omnem agere. Factum prima specie reprehendendum, cognita causa, & sapiens, & admiratione dignum iudicatum est. Nec defuit, vt ille dixerat, ad notam abolendam cum suis remediis potestas; tantum in eius animum diuinæ causae tuendae ardorem succendebat ipsa, qua perpetuò cum Deo fruebatur coniunctio: vt nò modò nunquam à recto tramite exerraret; sed multa etià cognosceret, quae non nisi ex ea luce hauriret.

REBUS

R
tis, Pr
do S
Salæ
Dux
Host
riens
cia ha
illoru
Est ca
tura
non i
Vinc
recto
pten
cesin
tituc
curu
quor
ti, al
gant
ctà S
tofa
mè
nast
loca
E
gen
cen
ora
ferè

REBUS ad sinum Ianuariensem constitu-
 tis, Prætor vrbi ædificandę, sinuique munien-
 do Saluatori Corręa Sala, qui in Eustachij
 Salę demortui locum summus rei bellicę
 Dux successerat, præfecto ad Bahyã se retulit.
 Hostes porrò, quanuis stationibus, & Ianua-
 riensi regione deiecti, in sua tamen pertina-
 cia hærentes, circa Caput frigidum, ad quod
 illorum fines pertinebant, se muniuerunt.
 Est caput frigidum promontorium à loci na-
 tura dictum, à sinu Ianuariensi in Orientem ^{Caput fri-}
 non ita longa nauigatione dissitum: nam à S. ^{gidum.}
 Vincentio ad hoc vsque Caput ora Brasilię
 recto tramite tendit in Orientem, inde in Se-
 pteñtrionem vertitur. In ipso flexu, inter vi-
 cesimum secundum, tertiumque gradum al-
 titudinis duo excelsi montes, Austro auersi
 curuant litora: hi portus duos includunt;
 quorum prior duo habet ostia, aterum Ori-
 ti, alterum Boreę, quem Ernordestem nauig-
 antes nominant, obuersum. Portus alter re-
 ctà Septentrionem spectat. Regio ipsa mon-
 tosa, brasili ligni in primis ferax: cuius maxi-
 mē mercis emolumēto Galli negotiatores, dy-
 nastęque instructis ad bellum nauibus in hæc
 loca nauigant.

Ex hoc promontorio, dum Galli colli-
 gendis mercibus dant operam, Tamuyę Vin-
 centianos, aliósque maritimos fines, maris
 oram adlegentes damnis vltro, citroque in-
 ferēdis, accipiendisque infestabant; subitòq;

Euentus admirabilis Christiana mulieris Iosepho diuinitus indicatus.

sæpe aduentu viros, ac mulieres in seruitutē, aut in escam abducebant. Et res contigit, quæ, quanta luce Iosephi animus diuinitus perfunderetur, declarauit. Christianæ mulieres duæ indigenæ sorores erant, ambæ matrimonio coniunctæ: altera in oppido S. Vincentio, altera in vico extra oppidum degerebat. Venit vicana intra oppidum ad forem in opere iuuandam. Lychnos ceratos faciebant, qui in cylindros, aut commodiorem aliam formam conuoluti ad priuatorum nocturnum lumen adhibentur: his enim industriis operæ, & vitæ cultui assuescunt. Inter opus vicana ex liquata cera candelas duas sibi componit; rogata, cur id faceret: vt has, inquit, ad Patrem Iosephum deferam, quibus vtatur ad Missæ sacrificium, quod mea causa offeret, cum sancta fuero. Id nimirum dicere voluisse videtur; cum pro fide Christiana ab hostibus interfecta martyrium obiero. Quo id acta spiritu loquuta sit, statuere meum non est. Crediderim certè, ad diuinam in Iosepho declarandam gratiam, ipsam insciam de se prophetico afflatu pronunciasse. Defert ad Iosephum, adiecta ea petitione, candelas suas. Haud ita multo post Tamuyæ, excursionem facta in Vincentianos fines, cum captiuos alios, tum hanc inter eos mulierem abduxerunt. Hanc ad ortus vnus è principibus prædonum, vt violaret, adducere nunquam potuit, vt assen-

assentiret : quin virili animo reluctans, contestabatur magna libertate, se Christianam esse, & Christiano coniugio copulatam, nolle diuinam legem violare. Ea constantia offensus Barbarus, ratus se à muliere contemni, magna crudelitate eam interfecit. Illo ipso die Iosephus rem diuinitus edoctus, duabus illis prolatis candelis, ad Missæ sacrificiū preces, sacrasq; lectiones adhibuit, quæ ad cultū vnius Martyris sunt institutæ: & nomen etiā mactatæ fœminæ, tanquam cælo iam donatæ legitimis locis ritè pronunciauit; cùm tamen regio, in qua illa cædes commissa est, plus triginta leucis S. Vincentio distaret. Rogatus à Nóbrega Iosephus, quænam esset sancta illa mulier, cui Missa cultum exhibuisset illo die, nomen prodidit mulieris, inter Vincentianos notæ pietatis, quam illo ipso die causâ diuinæ legis, & pudicitæ seruandæ à barbaro Tamuya occisam esse asseuerauit. Haud multo interiecto tempore, multi ex iis, qui vnà capti erant, redempta libertate, inde redière, qui totius rei seriem enarrauerunt.

NON huic dissimile factum alterum, non incommodum visum est, huic narrationi adiungere. Ipso die festo S. Ioannis Euangelistæ, qui tertius est à Natali Christi Domini, Missa *Requiem*, quasi certo homini parètavit. Id verò absurdum multis visum est. Quare Nóbrega familiæ Præses, licèt sciret nihil temerè in re tanta Iosephum facturum

Sacerdotè è Societate Laureti in Italia obiisse illo die cognoscit.

fuisse; tamen, ut res palam fieret, quasi factum reprehendens, quærit ex eo in conuentu, cur tantæ Religionis die tam enormiter ab Ecclesiæ ritu exerrasset? Respondit, ea nocte in Laurentano Collegio Societatis in Italia Sacerdotem Societatis obiisse, quem Cõnimbriæ in scholis condiscipulum habuisset; multæ iam inde ab eo tempore probitatis adolescentem, eum postmodum Societatem ingressum, Romam post aliquot annos missum, indeque Lauretũ, aliquandiu in eo Collegio Societatis ministeria exercuisse; se illius animæ iuandæ Missæ sacrificium eo die obtulisse. Rogat iterũ Emmanuel, ecquid nosset de illius animæ statu? respondit, cœlum ingressam, cum post sacrificij oblationem ad eum locum venisset; *omnis honor, & gloria.*

MIRABITVR fortasse quispiam, cur tam facile sua proderet arcana: id verò nulla fieri leuitate intelligemus, si re attentius inspiciamus. Primùm, obedientia, & reuerentia erga suum præsidem ista exquirentem; cui nil celandum esse ipse apud animũ suũ statuisset: deinde ex eodẽ fonte, vnde tanta ad eum donorũ copia manabat, prodibãt cuncta Perpetua illa de Deo cogitatio, quã remittebat nunquã; perpetuãq; cũ Deo coniunctio tanto diuinæ lucis fructu occupabat animum, ut in diuinũ lumẽ absorptus nostra hæc non humana ratione, modòq; cogitaret. Inde tam animi candore, tamq; sincera simplicitate, quæ in diuino lumine intuebatur, ad diuinã illustrandam gloriã prodebat foras.

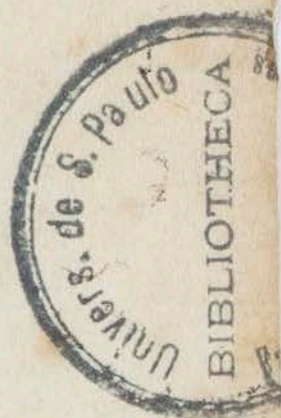
foras. Eadē mētis in diuino lumine occupatio, & cura illa intēta subueniendi primo quoque tempore animæ opem imploranti locum illi cogitationi non reliquit, posse parivirtute, parique, efficacitate cuiuslibet diei oblatum Missæ sacrificium animabus expiatione indigentibus opem ferre.

VRBS interim sanctus Sebastianus strenuè ædificabatur. Nondum confecto opere, nec muniti onibus absolutis, nouus superuenit à Gallis, & Tamuyarum reliquiis tumultus. Onerarias quatuor Galli iam mercibus eius terræ compleuerant, cū eos Tamuyæ rogarunt, vt, antequam discederent, se ad communem hostem bello opprimendum ducerent. Erat hīc homo Brasilus, vir præsentis animo, magnōque, bello strenuus, consilio bonus supra captum gentis, fide in Lusitanos, & Christiana pietate cum quolibet optimorū comparādus. Is superioribus bellis multa pro Lusitanis, & Christiana Religione egregia facinora ediderat; magnūq; sibi apud omnes militaris virtutis nomen cōpararat, & magnū sui nominis terrorē hostibus iniecerat. Patriū illi nomen fuit Ararig Bohya. Sed Christianū nomen in Baptismo Martinū Alfonso Sosa suscepit à magno Sosa, qui primus Regiis auspiciis in Brasilia rem ordinauit, suis meritis consequutus. Eum rerū fama permotus Médes Sala in expeditionem Ianuariensem iam inde ab ipso belli initio ire iusserat, egregiamq;

Bellum Tamuyæ iterum suscipiunt, adiunctis Gallis.

toto eo bello Lusitanorum testimonio operam nauarat; ita vt inter præcipuos duces honestum locum teneret. Confecto bello cum Prætor cum sua cohorte in vico plus minùs leuca vna ab vrbe S. Sebastiano collocarat: ibi eum Tamuyæ Gallorum auxilio adoriri cogitarant; subitòque aduentu captum in suos fines pertrahere; vt more suo festa lætitia eius vorandis carnibus odium exsatiarent. Galli, ne Barbaros, quorum amicitia locupletabantur, ab se alienarent, ipsorum postulatis assensere. Ergo sublatis anchoris, octo minoris aluei nauigiis, canoïsque permultis adiunctis, magna imposita Tamuyarû turba, ad Ianuariensem sinum vela dant, & nondum munitis faucibus, sinum intrant; urbemque tutò, ac nullo impediante prætereunt, nullis adhuc ad hostem remorandum in litore castellis excitatis. Erat omnino res periculi plenissima: aduentus hostium improuisus, apparatus timendus, nec cui paribus viribus obuiam iri posset: ac si Gallis pares virtute Barbari fuissent, magnum illo die ciuitas periculum, si tentaretur, adiiisset. Missi tamen tanquam caduceatores, qui itineris causam exquirerent, à Gallis responsum acceperunt, se ad Martinum Alfonso in potestatem Tamuyarum tradendum proficisci. Præfectus Ianuariensiu Corrèa, veritus si Martinus perfunderetur, ne periculum in urbem verteret, misit ad Vincèntianos petitum auxilium; arma, milites,

militēs, & quàm maximum canoarum numerum, apparatusque reliquum quamprimùm mitterent. Ipse militibus, quos ad subita quęlibet paratos habebat, urbem munit: iubet omnes in armis ad hostium aduentum paratos esse; præsidia, vigilęque disponit: nec minüs de Martino Alfonso sollicitus, eum per celeres nuncios de periculo certiore facit. Ille confestim cum suis vicum totũ vallo cingit, retentisq; tantũ militibus, & Patribus Societatis, qui præliantibus animos adderent, precibus diuinam opem implorarent, imbellem multitudinẽ procul à periculo iussit faceßere, seq; magno animo ad propugnationem cõparauit. Hostes admota ad litus classe, exscensionẽ faciunt, & tanquam certi de victoria reliquum diei otiosẽ traducunt, prælio in diem posterũ dilato. Superuenit ex vrbe, vicinisq; locis per noctem Alfonso non magna, nec tamen contemnẽda Lusitanorum manus, duce Odoardo Martinio Morano; muralęq; tormẽtum enẽũ, quem *falconem* vulgò nominant, ad fundẽdos in hostes lapides, ingenti canõa aduectum noctis silentio, hostibus nihil sentiẽtib; opportuno loco collocat. Exhilaratus Alfonso hoc subsidio, letũsq; ea sibi, quę à tã beneuolis amicis sperasset, cõtigisse, multa grati animi significatione gratias egit Lusitanis: inuocatõque IESV, ac S. Sebast. nomine, suos ad præliũ hortatus, iubet vallum rescindere, & in hostes, antequam aciem instruant, eruptionem facere;

subitòque impetu, & ducis dicto, & Lusitanorum exemplo inflammati imparatos hostes, ac semisopitos adoriuntur. Oneraria propiùs iusto ad litus appulsæ, sub ipsum pugnae tempus, æstu resfluente, grauata mercibus, aquæ breuitate laborantes fluctuabant. In eas falco lapidum procellam euomens, multos è nautica turba, tum intra naues ipsas, tum sparsos in litore partim exanimat, partim grauiter afficit. Barbarorum acies etsi aliquandiu conferta multitudine fortiter restitit, impressionem tamen tum Lusitanorum, tum Alfonsoianorum non ferens, tandem terga dedit. Nostri insequuti magnam eorum stragem ediderunt, non magno suorum damno. Onerariæ inde, æstu stans horis redeunte, iustam aquæ noctæ altitudinem, malè acceptæ, ac multis de suis amissis, in altum se recepère. Barbari malè multati ex fuga agrè suis nauigiis, canoisque conscensis, fractis animis, viribusque accisis, vnà cum onerariis Caput frigidum repetierunt; & qui armati è suis finibus exierant, vt Martini Alfonsi membra deuorarent, ingentem suorum numerum per Martini campos stratorum feris, volucribusque vorandos reliquerunt. Galli, refartis, quas prælium affixerat nauibus, cum suis mercibus in patriam renauigarunt. Ita graui, formidolosòque bello paucis Lusitanis, Alfonsoianisque indigenis perfunctis, regio tota

me

metu liberata est. Vincentiani interim, cognito Ianuariensium periculo, ut in re subita, ea qua par fuit celeritate, satis firmum armorum subsidium, cum apparatu, quem Correa perierat auxilio sociæ civitati misere: quos cum paratos ad iter Iosephus Anchieta vidisset, precatus est Deo bene iuvante proficisci: sed illorum prædixit auxilium fore superuacuum, quod illo ipso die hostes suo discessu liberum sinum reliquissent; quod ita factum esse copiam eò profectæ compererunt. Atque id ille nulla humana via scire potuit, cum sancto Vincentio leucis quadraginta sinus distet Ianuariensis. Hac clade attriti Tamuyæ, priorèq; deturbati in portum alterum Septentrioni obuersum se receperunt, quem Petream domum nominant.

RELIOVA multitudo mediterranea latè incolebat: ibi etiam sæpius è nostris excursionibus, minoribusque bellis eorum accisæ vires: tum ut ne reualescerent, tum ut ne maritimæ oræ, ac finibus infesti essent. Et cum ad eos bello laceffendos, superbiamque infringendam viginti à Vincentianis finibus leucis cum sua cohorte Georgius Ferreria profectus esset, Iosephus in oppido Sanctis palam denunciavit, nostros eo die vicum Barbarorum, nullo de suis desiderato, expugnasse; posteroque die sub noctem venturos eius victoriæ nuncios; idque ita contigit. Alio tempore Vincentianæ colonie Præfectus Hieronymus

Prædicit Iosephus hostes eo die sinum Ianuariensem liberum reliquisse.

Clades Tamuyarum.

Victoriam de Tamuyis absens cognoscit, ac denunciat.

Leitanus cum magna militum manu in eorum fines inuasit, trigintaque leucas progressus bimestri ferme tempore ibi hesit, cum interim nuncij nulli perferrentur. Suspensis omnium animis, Iosephus eodem in oppido Sanctis, inter dicendum ad concionem, repente obticuit; manumque oculis obtenta, post aliquantum silentium, quasi ad se rediens: Pronunciemus, inquit, singuli orationem Dominicam, Angelicamque salutationem, gratias diuinae Bonitati ageres de victoria, quam hodierno die de Tamuyis hostibus, nostris militibus concessit. Atque ita eo die contigisse victores, cum domum redire, testati sunt. Sed his quasi excursionibus hostium vires retusae, nondum fracta contumacia: nam a Ianuariensibus, Christophoro Barrio primum duce, magnis cladibus afflicti, anno tandem 1575. duce Antonio Salema, coloniae Ianuariensium Praefecto, magnis copiis in eorum fines adductis, occisione deleti sunt, paucis seruatis, qui Christiana fide suscepta, (& hi videntur, qui initio Nobrega, & Iosepho interpretibus, pacem cum Vincentianis factam seruarunt) in vicos S. Laurentium, & S. Barnabam, circa sinum Iannariensem translati sunt, & Patrum Societatis I E S V institutioni, ut alij Neophyti, traditi. Atque hic tandem post viginti circiter annos belli Tamuyani finis fuit.

DEGEBAT interim S. Vincentij Iosephus, Societatisque ministeria solito cum fructu exercebat,

*Belli Tamuyani finis
anno Domini 1575*

cebat, cum magnum vitæ periculum adiuit, è quo vix credi possit sine diuino miraculo seruatum esse. Milites duo magnæ in rebus bellicis auctoritatis, ingenio præferoci, ob aliqua commerita, legum pœnam timentes, cum suis familiis in mediterranea secesserant, seq; ab Barbaros hostes communi consilio contulerant; & erat metus, ne hostium instructi multitudine Vincentianam coloniam infestarent; ad id periculum auertendum, statuit Iosephus ad eos se conferre; atque, impetrata delictorum venia, eos ad suos reuocare. Iuit cum eo Vincentius Roterigijs, & pauci præterea comites auxilio: iter flumine faciebant, lintre, seu, vt illi vocant, canóa vehebantur ex cortice trabis vnius confecta. Sunt hæ agiles quidem, & tutæ ad faciles nauigationes, sed quæ leui fluctuatione agitata, mersæ deprimantur; quo carent incommodo, quæ ex solida trabe excauantur: nam eæ si quo casu mergatur, vndarum victrices enatant. Persoluebant inter nauigandum Patres sacram eius diei psalmodiam, neq; ita longè aberant à loco, quem petebant, cum linter in abruptû fluminis alueum aquarum impetu prouectus vnà cum vndarum ruina è cataracta in subiectâ fossâ cadês demergitur. Omnib. nãdo ad ripã appulsis, solus Iosephus imperitus natãdi desiderabatur; & multa erat aquarû altitudo. Venerat in eo comitatu Brasilus homo robustus, & natator egregius. Is dolore & cõmiseratione eius,

*Vt milites
duos transfugas ad
suos reuocet
vita periculum adit demersus in
flumen.*

eius, quem tantopere diligebat, se dimittit in flumen; & cum urinando diu conquisitum non reperisset, emerfit ad respirandum; dolorisque impatiens iterum se demittit; diuinoque Numine eius oculos regente, videt hominem in medio alueo sedentem, quem lacinia apprehensum extrahit incolumem cum propè semihoram hæssisset in aquis, semper suæ mentis compos, trium rerum, ut ipse postea narrauit præcipuè memor, I E S U, M A R I Æ, & ne de flumine biberet. E tanto periculo seruatus, cum ægrè respirasset, madida veste, ut è flumine extractus erat, pedibus iter cum aliis capeffit: neque habuit ne sudarium quidem, quo inter corpus, & indumenta inserto vda vestis humorem, frigusque arceret; quin cælo pluuio eos nox oppressit. Nō ignis, non cibus suppetebat, neque tectum, quò se reciperent, occurrebat: iter inuium, altis dumis, vepribusque obsitum, ut ne semita quidem gressibus locum aperiret; & manibus erant ramusculi ad ingrediendum reflectendi. His difficultatibus præpediti, diuina eorum iter regente prouidentia, in hospitia eorum, quos quærebant, inciderunt. Illi tantæ calamitatis spectaculo permoti, ingemuerunt, statimque mutata mente, ad Patrum pedes abiecti præteritorum erratorum veniam postularunt; dolentes maximè suorum delictorum pœnas homines immerentes tam graui incommodo luisse: eosque exceptos perbenignè ex tantis

ærum-

ærumnis recrearunt. Non difficile fuit peccatum suum vltro profitētes ad sanitatem reuocare, præsertim fide publica commissorū impunitate impetrata. Patres igitur cum suis familiis S. Vincentium sequuti suis ciuibus se reddidēre. Ita diuina ope per Iosephum & illi ab iniuria inexpiabili reuocati, & colonia à periculo grauissimo liberata. Hæc ferme circa illa tempora, quibus Sacerdotij caractere Iosephus est insignitus, cōtigēre. Dicebat præterea, vt Sacerdotes alij ingenio, & doctrina instructi, ad concionem. Eius sermo è pectore prodibat pleno magis pietatis, diuinorumque sensuum, quos ex perpetua cum Deo consuetudine hauriebat, quã doctrinæ librorum lectione comparatæ: etsi hanc in primis studiosè adhibebat, sed quam Spiritus dulcedine, qua plenus erat, condiebat; vt doctrinæ robur, & nerui penetrarent ad mentem. Morata oratio spiritali iucunditate se ad animum infundens, homines ad mentis compunctionem lacrymasque sensim commoueret; & eos ad detestanda vitia, virtutésque amplectendas, in primisque ad Dei cōiunctionem per Sacramentorum vsum expetendam induceret. Sententiæ suo pondere robustæ, & efficaces non in concionibus modò, sed in priuatis etiã ipsius de Deo colloquutionibus, animos quamcunque vellet in partem, permouebant. Licet breue totius generis exemplum ex fragmentis nonnullis eius epistolarum agnoscere, quæ ad

Qualis fuerit dicendo ad concionē.

cal

*Passer dum
dicit ad con-
cionem illius
humero in-
sedit.*

*Episcopus il-
lius sermone
tenebatur.*

*Duo excur-
sionum gene-
ra ad Brasili-
os erudien-
dos.*

cem nostrae narrationis sunt adiecta. Fœmina nobilis, & grauis in concione illius oratione ita afficiebatur, vt diceret, Spiritum sanctum P. Iosepho verba in os inferere, non secus, ac columbam in pullorum suorum guttur alimētum. Gaspar Sampereus Societatis Sacerdos iuratus testis dixit; cum Iosephus in Præfectura Spiritus sancti in templo Societatis ipso Pentecostes die concionem haberet, vidisse se passerem Canarino similem ad dicentem aduolasse: ac sinistro eius humero familiariter insedisse, quem cum blandè inter dicendum ab se repulisset, ipsum tamen iterum redisse. Non est credendū, non ad testimoniū summæ innocentiae homini item innocenti dandum tantæ religionis die, inter eam actionem, quæ potius auem abigeret, quàm inuitaret, hæc signa Deum ostendisse. Ipse Episcopus Petrus Leitanus, tanta auctoritate, & sapiētia vir, ita illius sermone tenebatur, vt dicere solitus sit, facilius se huic vni Canarino, quàm reliquæ doctorum virorum multitudini auscultaturum. Nec tamē ille perpetuò hærebat affixus concioni: sed subinde suscipiebat ad Neophytorum, Barbarorumque vicos excursionses. Quo in genere non erit inutile, vt alia multa vniuersè cognouimus, ita etia quod ad hanc rem pertinet, accuratè nonnulla explicare.

STATAS sedes & fixas Societas IESV habet in Brasilia septem in oppidis, & vicis decem: iis rursus loca alia minora cum suis Ecclesiis

fuis,
diue
sepr
regu
Nec
qu
but
cen
me
riffi
uin
nor
ta c
vllu
nul
ta p
per
da.
tor
hof
Ch
fer
Qu
res
vt
qu
aci
plu
con
pro

his, domiciliisque, quibus pro tempore Patres diuersentur, attribuuntur. Ex his sedibus septemdecim duo ad Brasilos erudiendos peregrinationum genera suscipiuntur: nam aut Neophytorum pagos, vicosque sibi notos, quos diximus suis quemque sedibus attributos peragrant; aut in Barbarorum fines centum, plus etiam interdum leucas intra mediterranea se penetrant. Hæc omnium durissima, & crucis fructibus refertissima provincia est: non labor, non fames, non sitis, non lassitudo, non itinerum asperitas, non vitæ discrimina, non denique ærumnarum genus vllum desideratur. Nullum solatium, leuamè nullum, nisi quod ex re diuina bene administrata proficiscitur. Adhæc incolarum duritia, asperitasque quasi laborum condimentum deuoranda. Per has asperitatum delicias veri Crucis amatores, homines aduenæ, & ignoti ignota & inhospita loca percurrentes, oues errantes ad Christi pascua compellere, & Euangelij proferre fines diuino fulti auxilio contendunt. Quæ omnia incommoda studiosi venatores animarum, tanto animi ardore subeunt, ut minùs auidè expeditiones illæ expetantur, quæ non fuerint harum asperitatum quasi acidi succi acrimonia conditæ.

H O R V M laborum fructus est, quamplurimos ad cognitionem, cultumque sui conditoris adducere: nec culturæ malignè prouentus respondet; siquidem plantationi,

*Peregrinationes ad infideles arum-
nosa.*

Brasili Neophyti quarratione in suis vicis instituantur.

ni, irrigationique incrementum dat ipse Deus. Sunt porro aliae quasi statae, & quotidianae ad Neophytorum vicos, aliosque caeteros Ethnicorum in finitimis pagis excursions, quae & minus arumnosae sunt, & spe fructus certiore suscipiuntur. Iis & Baptismo iam affecti ad maiorem pietatem excoluntur; & qui alieni sunt à fide, ad Christianam pietatem inuitantur. Est in his instituendis certa descripta ratio. Manè cum prima luce signum datur ad salutationem Angelicam; haud ita multo post conueniunt ad Missae sacrum, sub sacrum Christianam doctrinam ipsorum lingua, & inter Catechismum solemnes preces vna omnes edocentur; inde ad suum quisque opus dimittuntur.

HÆC fere omnibus in locis, vbi aut Catechumeni, aut rudiores adhuc Neophyti instituuntur. Quibus autem in locis Societatis Patres residet, & maior est vitae cultus inductus, post salutationem Angelicam ante Missam pueri, puellaeque ad templi fores seorsim in choros distributi, assa voce alternatim rosarium decantant. Initium illo quasi prologo faciunt pueri: *Benedictum, & clarificatum sit sanctissimum nomen I E S V.* Quibus per antistrophen puellae respondent. *Et sanctissima Virginis Mariae matris eius, nunc & semper. Amen.* Inde alternantes chori rosariam modulationem aggrediuntur: absoluta quaque decade, interponunt laudem: *Gloria Patri.* Decursa tota pe-tacontide, ad Missae sacrosanctum sacrificium

se vnà cum aliis componunt. Hæc cum aliis in locis, tum præcipuè in vicis, qui ad coloniam Spiritus sancti pertinent, quotidiana sunt. Missam breuis explicatio sequitur Catechismi ipsorum lingua, communis omnibus: qua breui absoluta discedunt reliqui, pueri ad scholas suas se recipiunt; & pro ætatis gradu, alij legendo, mulicis alij exercentur, tum Gregoriano cantu, tum harmonico. Non pauci etiam maiores, minorésque tibias, quæ *flauta*, & *ceramia* vulgò nominant, ad symphoniam inflare assuescunt. Quo deinde artificio diebus festis Ecclesiæ sacra exequutio, & supplicationes, cum traducuntur, exornantur. Vespere porrò hora quinta pomeridiana, rursus dato signo ad Christianæ doctrinæ concionem euocantur; explicaturque iis pars altera Catechismi. Absoluto Catechismo, pueri supplicatione ab Ecclesia ad Crucem vsque non inde longè consecratam pio cum cantico procedunt, pro animabus noxarum reliquias purgantibus supplicantes. Atque hæ quotidianæ, vsitataque exercitationes in vicis, minoribusque Neophytorum Ecclesiis, vbi Societas sedem habet. Sunt & aliæ præterea, si minùs assiduæ, non minoris tamen momenti, fructusque. Infantes recens nati baptizantur: adulti Catechumeni instruuntur ad Baptismum, Baptismo expiati ad matrimonium Christiano ritu obeundum; illorum patrocinium susci-

H

*Qua ratione
Brasili se
comparent
ad Eucharisti-
am perci-
piendam.*

*Brasilorum
Christiano-
rum consue-
tudines.*

pitur, dantque operam Patres, ne quid de ip-
forum libertate minuatur. In morbo eorum
curationem suscipiunt, sacro oleo, cum ad ex-
trema veniunt, inungunt, defunctorumque
Ecclesiasticam procurant sepulturam. Tum
ex vniuerso cœtu deligunt, quos multis hor-
tationibus, præceptisque ad Eucharistiæ per-
cipiendum Sacramentum præter festum Pa-
schæ diem, instruunt, viros, fœminasque. Et
cum sunt ad communionem admittendi, pri-
die eius diei circa vesperam, quies agitur inter
eos: neque fere quidquam iis maiori curæ est,
aut sermo de re alia, nisi qua se ratione com-
parent ad sacrosanctum percipiendum Christi
corpus. Ipso die vnâ omnes manè communi
conuentu sacram mensam ineunt, dieique
maximâ partem in tēplo precibus traducunt.
Et, vt aliquid de illorum consuetudine
dicamus, terram colere iamdudum qui Chri-
stianam Religionem suscepere, assueuerunt;
& operam etiam varia ad ministeria locare,
mercedem capere, rem cogere, & parta tueri
didicerunt. Vtuntur etiam viri, fœminæque
indumento: fœminæ veste candida supernè
circa collum adstricta, indèque ab humeris
laxa, sinuosaque ad pedes vsque defluente
vtuntur; itaque conformata, vt & decoro ser-
uiat, & elegantia: comam vittis colligatam
circum caput colligunt; manibus sertum glo-
bulorum ad orandum præferunt. Viri quam
quisque nactus est laciniam, ea fortuito cor-
pus

pus aduelant. Diebus verò festis, & quoties ad Ecclesiã conueniunt, vestitu cultiore prodeunt, ornatu fere Lusitanico, & militari. Galeris iis tela holoserica subsutus, calcei, caligæ, manicæque eius quem quisque colorem adamauit; amictus reliquus nobili ex panno Lusitanico, Hispanicove. Et hæc ij præcipuè, qui præter cæteros sunt ad humanitatem proniores. Studiosi etiam sunt colendæ pietatis: multum Christi nece, & doloribus afficiuntur; cuius rei causâ & frequentes conueniunt ad templũ, quibus diebus ea de re sermones explicantur; & multo cum feruore corpori flagella admouent, sacrisque hebdomadæ sanctæ diebus magna cum Lusitanorum admiratione supplicationes flagellantium traducunt. In quibus sæpe videre est etiam teneræ ætatis pueros pro modulo studia parentum æmulari. Hæc in oppidis, vicisque in quibus Societatis Patres resident, & ad quos peregrinantur inter Christianos instituta promouentur. Hoc quoque Apostolicæ vitæ genus, cum à concione vacua illi tempora dabantur, diu exercuit Anchieta: & cum pedibus iter faceret, maximam noctis partem precibus insomnem traducebat. Accidit persæpe inter peregrinandum, vt cum superueniente nocte, nullo per ea itinera diuersorio, tugurium Nomadum more ipse cum comitibus raptim sibi suis manibus coustruerent, obseruato tempore, quo maximè somno consopitos comites

*Studia pietatis Brasili-
lorum.*

*Iosephi peregrinationes
ad Brasilos
erudiendos.*

622

arbitraretur, è tugurio exiret ad orandum; idque sæpe ab ipsis comitibus obseruaretur, & post aliquot horas ad modicam quietem se in tugurium referret; sæpeque antequam alij euigilarent (erant enim illi somni breuissima tempora) iterum prodiret ad orandi cursum repetendum. Et cum loca alia obiret frequens, tum in primis peculiarem terræ tractum sibi legit, quem ob copiosam messem animarum, & meritorum sibi paratam segetem suam Peruium appellare solitus erat. Infra S. Vincentium litus ad octo, decemve leucas in Austrum excurrit. Solum asperum, herbis, virgultisque omnibus prorsus detonsum, aliquibus tantum fluuiis, riuisque in mare tendentibus intercisum, multis etiam balænarum cadaueribus, ossibusque respersum, quæ tumefcente mari, præsertim nouilunio, aquarum multitudine lasciuentes, terras adnatant, sæpeque æstu sæuiente in litus eiectæ, refluyente sale in sicco destituuntur. Tendit tractus ille spatiosam in planiciem, lapideam totam, omni plantarum germine erasam. Hęc gentis vocabulo Itannia nomen habet, quod ipsorum lingua *pratum saxeam* sonat. Vicus ibi est, qui Lusitanis Conceptio nominatur, à nobili conceptæ Virginis templo, quod multa ibi veneratione colitur. Gentile saxei prati nomen, uti loci natura eadem, ita cum litore toto commune factum est. Ea solo durities, & cautibus asperitas est, ut ferratæ plaustrorum rotæ,

Itannia.

pratum saxeam
pratum saxeam
pratum saxeam
pratum saxeam

rotæ,

rotæ, quantouis pondere onusti vestigium non imprimant. Addita etiam occulta inimica vis, vt non magno itinere confecto, incedentium plantas, quanuis soleis firmissimè munitas, lacerare, ac dissoluere videatur: eandemque & boues, & iumenta alia, pecudésq; sentiant asperitatem. Hæc tamen itinera nudis pedibus, quod illi in itineribus solemne erat, Iosephus eius victor incommodi assiduè terebat. Habet hoc asperum litus mare ad læuam, ad dexteram, cum arenosas syluas præterieris, terras introrsus recedentes ad mōtes vsque non longo tractu in Occasum distos: mite ibi solum, & culturæ obtemperans; multa ibi Lusitanorum latifundia, qui cum suis familiis, & indigenarum seruitiis in ipsis prædiis habent domicilia; prouentūque agrorum lucra exercent suo. Hæc Piratiningæ cæpestria esse necesse est, quæ suprâ Europæis terris quàm simillima ab agrestibus ferme Lusitanis culta tam felici prouentu fruges fundere commemorauimus. Et licet vici, conuentūsque per agros nulli sint; sed circa Conceptionem tantum non infrequens vicus, seu oppidulum; est tamen in illis prædiis ingens sparsus animarum numerus ad culturam opportunus. Hos tum Lusitanos, tum Brasilos non minore diligentia, quàm ipsi prædia, Iosephus suscepit excolendos: eandemque curam, diligentiamque in ea excolenda vinea Vincentiani Patres

continuarunt: nec culturæ fructus, quæ Dei Bonitas est, respondet malignè. Ex multis, quæ inde Iosephus animarum lucra retulit, vnum admiratione dignum, & cuius haud facilè simile reperias exemplum, non præteribo, ex quo diuinæ Bonitati laudes reddantur, quæ admiranda planè ratione Ethnicum hominem ad suæ prædestinationis finem adduxit. Obibat Iosephus de more suam hanc prouinciam, cùm à comitibus digressus solus in syluas penitus intrauit, nullo certo consilio, nulla ei subita rei nouæ oborta cogitatione, sed quasi alterius manu duceretur in senem incidit Brasilum, humi abiectum, atque arbori applicitum. Is Patrem ad se adeuntem his vocibus compellat. Perge huc adire, iam diu enim hîc tibi præstolor. Quærit ex eo Pater, quinam sit, quaque ex terra, vicòve eò venerit. Respondit senex, patriam suam mari imminere; aliâque adiecit, ex quibus Pater intellexit, ipsum neque ex Itanniensibus, neque è Vincentianis finibus; neque ex tota ora Brasilæ, in qua versantur Lusitani, sed ex remotioribus terris, fortassè circa flumen argenteum, aliisve Australibus partibus infra tropicum (nam Brasilico loquebatur idiomate) vel ministerio suprâ quàm humano eò translatum, vel diuino aliquo monitore, ac duce suis gressibus venisse; ex quo labore, & ætate fractum ibi quieuisse, diuini promissi fidem expectantem. Quæsiuit rursus Pater, quid

Senem ignotum in sylua reperit, catechizat, baptizat, mortuum sepe-
lit.

eo venisset, & quid sibi quæreret? Respondit, vt rectam vitam percipiam. Hoc loquendi modo diuinam legem, & iter ad salutem intelligunt Brasili. Cùm multa de eo exquisisset; accuratèque vitæ genus per omnes ætatis partes perseruatus, omnia illius facta, cogitatæque excussisset; cognouit ipsum nunquam plus vnã coniugem habuisse, nunquam bellum, aut arma nisi sui defendendi causâ suscepisse; denique omnibus subtiliter, minutatimque perpensis, statuit apud animum suum Pater, hominem illum nulla vnquam lethali culpa naturæ legem violasse; vt verissimum illud esse credamus, quod de id genus hominibus, integerrima vitæ innocentia in infidelitate viuentibus sacræ nos docet interpretes doctrinæ. Cõperit præterea hominem naturæ bono magna præditum cognitione rerum pertinentium ad animum, æqui præsertim & iniqui: tum etiam ipsius naturæ auctoris. Et, cùm multa de veræ Religionis mysteriis illi Pater exponeret, subiiciebat identidem, se intra animum suum ita sensisse, sed expromere nescisse. Ergo satis instructum, labore, & ærumnis itinerum, ætatèque confectum, quoniam solutio instabat, aqua pluuiæ ex carduo collecta (nulla enim alia in arenis illis suppetebat) baptizauit, Adamumq; illi nomen dedit: qui tam diuino affectus beneficio, operante intus virtute Sacramenti, diuinæ in se gratiæ sentiens charismata, oculis,

manibúsq; in cœlum sublatis, læto vultu diuinæ Bonitati primùm, tum etiam Patri gratias agit; &, quasi expetiti voti compos, cum superesset nihil eorum, quorum illuc causâ diuino ductu venerat, omni solutus cura, animam sacro lauacro expiatam, in ipso primo suæ regenerationis vestigio Deo reddidit, Patre abeunte stans precibus de more commendante. Corpus exanime Pater sacris adiunctis precibus sabulo sepeliuit. Illud aliquando fortasse diuina prouidentia, & dies in lucem proferet: neque enim locum in inuia sylua, & arenis indigare facile fuit. Hęc peregrè cum rediisset, ipse postea narravit. Nec mirum certo, & prædestinato diuinæ mentis consilio sancti viri precibus de gentis illius salute solliciti, & innocentis animæ integritati datum, vt res, quæ fortuitò fieri videretur, tam certo, & nec aberranti euento eo temporis articulo transfigeretur.

Senem alterum baptizans lepra mundat.

V I D E T V R eodem prædestinato Dei consilio & alius ad Christi gregem item per Iosephum euocatus. Incidit hæcne, an alia in ora incertum, in Ethnicum hominem indigenam, fœda admodùm lepra maculosum; quem cum diligenter Catechismo instruxisset, baptizauit: baptizatus vtraque lepra, & animi, & corporis mundatus est. At, cum neque quo loco, neque quo id tempore factum sit, liqueat, quoniam cum his excursionibus similitudinem habet nonnullam,

non.

non incommodum visum est hoc loco recensere.

IN hac eadem Itanniensi ora alio tempore dum iter faceret, Stephanum Riberium colonum Piratininganum tunc puerum in comitatu suo habuit; cumq; ex eo quæsisset, ecquid in canistro haberet esculenti? negantem in Deo spem habere iussit; ipsum famulis suis escam præbiturum. Prædixit breui piscem se reperturos in litore, sed minimè edulem, paulo post alterum edulem, quem in canistrum coniectum in cibum vtrique elixabit. Ita prorsus euenit: haud ita multo post in paruum balænae pullum inciderunt, accessu maris illuc eiectum, & in sicco destitutum; quo omisso, paulum progressi mugilem nacti bene gradem in canistrum recondunt, itinerèq; continuato anum indigenam inueniunt magno ahenno marinam aquam, ad sal conficiendum excoquentem; puer demissum piscem cum canistro in ahenum in prandium decoxit. His monitis puerum ad spem in Deum defigendam erigebat. Id iam grandi ætate post Iosephi mortem magno affectu pietatis ipse Riberius narrauit.

*In itinere
Itanniensi
duo illi mira
eueniunt.*

ISDEMITINERIBUS per Itanniam alio tempore aliud non minùs mirum contigit. Proficiscebatur cum fratre vno comite, & Lusitano puero Damiano Acosta, cognomento Fabella; cum iam octo circiter leucas confecissent, petit Pater à fratre comite Breuia-

rium ad horarias preces percurrendas : tum frater suam socordiam reprehendens fatetur se illud sancti Vincentij reliquisse : hoc loco Fabella se rediturum ad illud afferendum profitetur. Pater certus sua in Deum fiducia, eius sibi auxilium non defuturum, puerum redire non permisit, compendio suæ spei tantum redimens incommodum. Confecto itinere Ecclesiam ingressi, persolutaque de more pia Numinis, & sanctorum Cœlitum salutatione, Patrem vident ex altari Breuiarium accipere, ex eoque debitas exoluere preces. Quibus absolutis, Breuiarium comiti reddidit, adiecto monito; posthac ne sis obliuiosus. Quod acceptum frater, agnouit illud ipsum esse, quod ipse sancti Vincentij reliquisset.

Panthera.

SOLITVS est etiam pagos alios obire. In colonia Ianuariensi, montibusque ad Caput frigidum pertinentibus pantheræ versantur, atque ad vsque litora descendunt. Dum hæc loca solito cum comitatu peragraret, nocteque oppressi mapale sibi de more extruxissent, curatisque corporibus cæteri quiescerent, noctis silentio Pater more suo ad agendum cum Deo è tugurio egreditur, longoque interuallo rediens racemos, seu corymbos pomorum eius regionis, quas *bananas* vocant, accipit; easque foras proiicit, Brasílico loquens idiomate: Capite vos, ô meæ, dicebat, portionem vestram. Rogatus à fratre, qui illi co-

mes

mes erat, cuiam bananas id noctis proieci-
fet. Meis, responderet, illis sociabus. Mane facto
duarum pantherarum vestigia huano impressa
apparent, quæ illi noctu oranti assederant;
peractoque spatio orandi ad vsque tugurium
redeuntem prosequutæ erant. Diuino utique
instinctu hominem ab omni humana labe pu-
rum, & diuino charum Numini, pro captu
sentientes, ut animantes aliæ adamabant. Vi-
detur demum è Vincentiana in Spiritus san-
cti coloniam translatus, & in vno è vicis ei Ec-
clesiæ attributo sedem habuisse; nec tamen ab
instructione Brasilorum, eorum vicos pera-
grando vnquam destitisse.

ITER cum indigenarum comitatu facie-
bat, vipera illis obiicitur in itinere (est autem
huic colubrorum generi veneni virus supra
quàm in Europa notum sit, teterrimum) ea
conspecta comites terrore perculsi diffugere.
Reuocat illos Pater, iubetque viperam ad se
venire: paret illa, eamque apprehensam sedes
sibi collocat in gremio; manûque demulcens
occasionem cepit multa de diuina potentia
disputandi, naturam nullam esse demonstras,
quæ non hominis imperio obtemperet, nulla
re diuinam legem violanti. Longo sermone in
hanc sententiam absoluto, multisque moni-
tis indigenas ad Christianæ legis obediētiam
adhortatus, viperam sua benedictione affectâ
placidè ab se dimisit. Aliam item viperam alio
in itinere obuiam habuit, qua exterritus co-

Vipera.

*Vipera al-
tera.*

mes

mes pedem referebat: sed reuocatus à Patre fugam continuit. Pater viperam pede calcaram, veluti subsannans, vt se feriret, & iniurias conditori suo factas vlcisceretur, hortabatur. Illa collum erigens caput huc illuc flectebat innoxia. Ita sua in Deum fiducia comiti prælucens, ad mentem in Deum defigendam, eadem ratione, qua alteram, monito adiecto, ne cui hominum noceret, abire permisit.

VITÆ

IO

ius
ea
ter
fet
ea
Pr
iu
pr
ta
fu
na
m
ci
ru

VITÆ
IOSEPHI ANCHIETÆ
E SOCIETATE IESV
LIBER TERTIVS.

Hoc peregrinationum genere Iosephus Anchiéta Brasílicas oras peragrado excolebat, cum ad domum Spiritus sancti literis Sacerdotis eius, qui ibi præerat, ex itinere reuocatur. Ibat eadem peregrinatione cum ipso Sacerdos alter, cui dixit eò se vocari, ut illi domui præesset, cum eius rei nihil ne per umbram quidem eæ literæ continerent. Eò cum venisset, literæ Præsidis Prouincialis ei redduntur, quibus iuebatur ei familiæ cum adiunctis sedibus præsidere. Suscepto familiæ regimine, & certa illi tandem sede constituta maior copia suppetiit omnibus illius virtutes obseruandi: nam, cum antea peregrinationes huc illuc hominem traherent, vix vnus, aut alter è Societate, paucique præterea indigenæ, itinerum comites assumpti tantarum rerum spectatores

Domui Spiritus sancti præficitur.

*Orandi Deū
assiduitas.*

ctatores esse potuerunt. Nunc verò factus assiduus, vt ita dicam, inquilinus, familiam omnem, multosque præterea ciues eorum, quæ in ipsum Deus contulerat, bonorum oculatos testes habuit. Ac primùm quidē orandi Deū, diuinæque cogitandi assiduitas, quam semper tenuit in priuata vita, multo in eo fuit in regendi munere distento intentior. Nam, præter statuta tempora ei exercitationi attributa, maximam noctis partem, quod illi toto vitæ tempore perenne fuit, cum Deo transigebat, nunc inambulando, semperque detractis calceis, ne strepitu pedum aliorum quietem interturbaret; nunc flexis genibus, aut in templo, aut in aliquo domus recessu. Hæc noctu: interdium, præter quotidianum Missæ sacrificium, quod offerebat ipse, aliis quoque Sacerdotibus sacrificantibus, nixus genibus intererat; idque illi, quandiu sedi huic præfuit, & antea in vico alio, vbi tribus cum Sacerdotibus versabatur, quotidianum fuit. Et quidquid ageret, siue magnum, siue paruum, in rebus omnibus, omnibusque temporibus Deum præsentem intuebatur. Ita enim cum hominibus agebat, vt cum illius æquitas, humanitas, comitas nullo loco desideraretur, sua tamen dicta omnia, cogitataque è Diuinitatis pectore haurire videretur: qui, cum à rebus gerendis, atque ab hominibus se recepisset, nūquam nisi in diuinarum rerū cogita

Perpetua eius de Deo cogitatio.

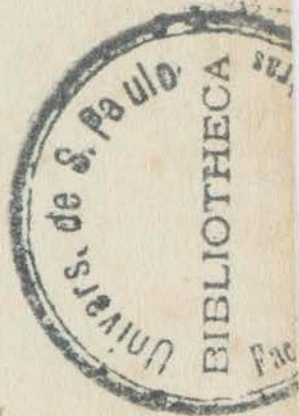
gita

gitari
locus
lum
nim
suqu
penu
batu
tanq
litus
cere
tatio
prou
ne, n
to si
tatio
citat
cūm
mer
nibu
deq
pect
min
tem
cūm
cūm
mir
con
pre
Et
dit
feru

gitatione defixum deprehenderes. Nullus erat locus, nullum tempus, nulla occupatio, nullum otium, quod à cogitando de Deo eius animum auerteret; vt non Dei præsentia, sensuque perpetuò vbique frueretur: in mensa sæpenumero cibi oblitus, aut cum Deo loquebatur, aut ex intimo pectore suspiria in Deum, tanquam hamentata iacula intorquebat. Solitus est id sæpe dicere; nullam rem nos abducere à perpetua, continentique de Deo cogitatione, nisi desidiam nostram, quòd parum prouidi sumus: deque se dixit sapius in sermone, nullas & alienas cogitationes impedimento sibi esse ad perpetuam earum rerum meditationem, quas sibi ad mentis spiritalem exercitationem proponeret. Sæpe eum domestici, cùm pro re nata ipsum adirent, in medio pavemento pronum in genua viderunt; iunctis manibus, inflammato vultu, oculis clausis, subindeque diductis, atque in altum defixis, ex imo pectore suspiria edentem; identidemque nomina cruciatuum Christi Domini pronuntiantem. Quin etiam per noctem inter quietem, cùm præsertim peregrinaretur, auditus est cum quadam pedum suppositione eadem nomina pronuntiare. Genibus ex assidua orandi consuetudine callos obduxerat, eaque longo pressu exasperata, discissa cuti, rimas egerant. Et quando per occasionem regiminis aliis dedit facultatem ipsius virtutes maiore cura obseruandi, cùm de orationis dono dixerimus,

&

*Mortificatio
illius & vi-
ta asperitas.*

& dicenda adhuc alia supersint, quæ reddentur locis suis, antequam ad eius actiones veniamus, nonnulla de vnanimi orationis forore, & indissociabili comite mortificatione dicamus; tum ea, quæ corporis appetitiones, tum ea, quæ animi elationes, motusque prauos refrænat. Asper fuit in seipsum, sui que corporis feuerus domitor: ieiunia, & flagra erant ei familiaria, ad cubitum non linteum, non stragulum vllum adhibebat; sed cum indumentis somnum capiebat, quò ad orandum Deum euigilaret expeditior. Si quis aliquando è domesticis ægrotaret, postquam ad necessaria ei ministeria aduigilarat, eo quieti tradito, nudo alicui asseri ad cubabat, calceis, vno in alterum inserto, capiti pro cervicali suppositis, neq; vnquam, nisi morbo coactus, lecto decubuit. Ferunt eum in Vincentiana sede cum ibi præesset, è Spiritus sancti sede eò translatum, in angulo domus spinosorum virgultorum fascem habuisse, cui caput acclinaret, corpore pauimento porrecto, cum fessus à nocturna precatione somnum repetere cogeretur. Et cum aliorum commodis prouidè, accuratè que prospiceret, sui tamen fuit neglector egregius. Nihil omnino, quò ad cultum attinet, penes se habere voluit, nisi quibus amiciebatur indumentis, iisque detritis, ac totius domesticæ vestis deterrimis. Et quandiu priuatam vitam vixit, non illi scriniũ, non arcula, non cista, immò verò ne pugillaria qui-

Charitas eius erga ægrotos.

Eius paupertas.

quidem nudo in cubiculo fuerunt. Ac si quando opus essent, accepta quasi ad tempus, quandiu illi essent vsui, retinebat, postmodum vnde acceperat, referebat. Quae scribebat, facile aliis largiebatur: siquid verò maioris momenti aut ad vsum, aut ad memoriam seruandum esset, id apud Præsides deponere solebat: quin etiam pia munuscula, quibus Religiosi viri sibi inter se gratificari solent, rosaria, sacras imagines, agnos ex cera consecratos, & id genus alia piacularia ita non habere studuit; vt, si quando ei ab aliquo aliquid eiusmodi offerretur, gratum dantis animum multa humanitate collaudans, gratia tamen remitteret; ne earum rerum cura animus ipsius teneretur. Omnino non alibi facile magis nudam paupertatem triumphantem videris: hæc enim vna virtus mortificationis maximè comitarum cohonestat. Huic domesticæ inopiæ consentaneus externus illius fuit in faciendis itineribus apparatus: nunquam enim neque in peregrinationibus, neque in obeundis negotiis, aut locorum mutationibus, ne tum quidem, cum ratione sui muneris prouinciam cognoscendi causâ obiret, equo, iumento ve alio vectus est, illa causa obtenta, seu vera, seu adumbrata, quòd ad dorsi luxationem, de quo morbo dictum est initio, incommodum sibi esse affirmaret. Sed cum calceatus

*Eius itinera
qualia fuerint.*

aut in quibus, vt supra ad animam dicitur, quibus

Con uitibus
pra euntibus
sej e iter pra-
ertit.

viatorio nixus hastili pedes iter iniret, frequentia loca praetergressus, detractis calcibus, nudis pedibus iter reliquum conficiebat; tantaque celeritate festinabat per maris litora, per cautes, viasque asperas, per montes, per valles, per loca confragosa, ut Brasili ipsi, duri alioqui homines, & victu asperi mirarentur; eumque non festinare, sed volare dictitarent. Quo factum est, ut callis, rugisque exasperati tali, plantaque illi obduruerint. Saepe accidit, ut, comitibus iter continuare iussis, solus in itinere subsisteret, quod expeditius cum Deo loqueretur: & cum eum pone respectantes comites oculis perquirerent, longa iam parte viae peracta, sibi praecurrisse viderent; neque quisquam eorum praecedentem animadvertere potuisset. Si quando iter mari faceret, totas noctes vigilabat, securi ut alij quiescerent. Haecenus de ea, quam diximus, mortificatione, quae ad corpus edomandum pertinet; cui adiunximus amicam comitem paupertatem.

Mortificatio
interior, &
perpetua ani-
mi pax.

QVANTA porro animi pace secum ipse frueretur, compressis omnibus cupiditatibus (ut ad alteram, quae in animo est, mortificationis partem tandem veniamus) ex ipsa eius perpetua constantia, tranquillitateque potest intelligi. Ubicumque esset, quaecumque se offerret occasio, quibuscumque cum hominibus ageret, semper ei fuit
idem

idem vultus, eadem animi constantia, æquitasque, eadem lenitas orationis: quæ signa animi bene constituti, & in se ipsum dominatum tenentis esse solent. Cognita est multis in rebus ipsius animi tranquillitas, & nullo vnquam, ne leuissimo quidem motu agitata mansuetudo. Erga eos, qui ipsum aliquando molestia afficerent, causamque præberent indignationis, comem se præbebat, & humanum, perinde ac si nihil ad ipsum illorum pertinebat importunitas; studio, suisque illos Deo commendabat precibus. Et, cum quidam eum de homine alio, qui in re graui ipsum læserat, alloqueretur, fortasse ut cum iniurioso reconciliaret; respondit, grauius illum in Deum peccasse: & quando eum Deus tolerat, multo esse equius, se illi Dei amore offensionem omnem condonare.

In oppido Victoria, quod est in Spiritus sancti Præfectura, ita ædificabat oppidanus, ut nostræ domus luminibus obstrueret. Eum cum inhiberet Iosephus, illéque durius obsisteret, paulo efficacius loquutus est. Post paulo cum summæ lenitatis modum excessisse sibi visus esset, dixit vni e domesticis: agrè mihi est, tristitia hominem illum affecisse; sed ego illi satisfaciam. Satisfactio illa fuit: qui antea nullo cum Societatis homine commercium vllum habuisset, aliisque ad confessiones Sacerdotibus

*Quidam no-
stra domus
luminibus
obstruebat.*

vsus esset, post illam altercationem magno cum vtriusque animi fructu Iosepho confessione vniuersa omnem vitæ suæ rationem vltro explicauit.

*Eius in omnes officiosa
charitas.*

*Eius in agros
charitas.*

SE D nescio an vlla virtus hominem cum Deo intimè coniunctum magis indicet, quàm charitas in omne genus hominum; eaque non in affectu tantùm abdita, sed in externa etiam officia prolata: cum se talem quisque exhibet in alios, quales esse eos erga se optaret. Quàm officiosum, quàm promptum, ac beneuolum Iosephus se omnibus præstiterit, tum multa eorum, quæ narrata sunt, & plura alia, quæ narranda supersunt, luculenter ostendunt; tum nihil magis, quàm officiosa eius in ægrotos assiduitas: quocunque enim in loco esset, siue cum priuatam vitam ageret, siue alios regendi munus sustineret, vel tum cum prouinciam totam administra- ret, certum erat ægrotorum leuamentum: mira cum animi alacritate, iucunditateque illorum commodis inseruiebat; vt valetudinarij minister nullum ipso certio- rem, opportuniorémque ad ægrotorum ministeria haberet adiutorem. Parandis, ministrandisque cibis, mensa apponenda, sternendis lectis, decumbentes alleuando, eosque strato componendo non vllus ipso accuratior. Tum si quis vigili custode per noctem indigeret, valetudinarij ministro iusso quiescere, ægrotos studiosè ipse aduigilabat: tamque assiduus erat valetudi-

ordinarij administer, vt qui illum suarum rerũ causã conquirent, hominem non ad ipsius cubiculum, sed certo ferme euentu ad valedinarium adirent.

EADEM officia eadem sedulitate, ac studio erga externos indigenas exercebat: illos in suis morbis inuisebat, curationes, quarum solerti vir ingenio magnum vsũ acquisierat, adhibebat; victus rationem præscribebat, missionem sanguinis, aliãque procurabat, quæ tempus, & morbi grauitas postularent. Nam in magna medentium paucitate tum rei necessitas, tum Pontificia indulta earum nationum priuilegio hæc charitatis in tenues præsertim homines, & inopes etiam prudentibus, peritisque Sacerdotibus, amota Ecclesiastica censuræ nota, officia permittunt. Quò fit, vt egentes multi, & ope destituti hoc leuamento recreentur, & conualescant, qui alioqui interirent. Neque opera tantum, & medendi arte, sed precibus etiam erat de illorum commodis sollicitus. In vico quodam Præfecturæ Spiritus sancti ægrotabat indigena Christianus, nomine Iosephus: eoque vsque morbi vis processerat, vt anima eum deficiente, omni sensu destitutus, pro mortuo haberetur, & iam funebri vlulatu eum fœminæ lugerent. Accurrit eò Sacerdos è Societate, qui curionis munus ibi exercebat, cum venas pertentasset, consopitãque reperisset omnia, reliquias ad extremum adhuc superantis vitæ ex cordis

palpitatione persensit. Adhibet illi extremam vunctionem; misitque statim ad oppidum Spiritum sanctum, qui hæc Iosepho nunciaret; rogarétque hominem sibi cognominem, animam agentem Deo commendaret. Id se fecisse Iosephus respondit: neque eum eo morbo moriturum. Ægrotus postmodum recepta valetudine in multos annos vixit; & viuebat adhuc, cum hæc in Brasilia anno 1605. notarentur; & viuat optamus ad maiorem in dies Dei gloriam, & spiritualium fructuum accessionem. Multo etiam maiore alacritate ad eorum iuuandas animas præstò erat, vt ex eius laboriosis peregrinationibus cognouimus, cognoscemusque adhuc sæpius. Sacras vestes in S. Vincentij Ecclesia ad Missæ sacrificium induebat, cum admonitus Brasilum hominẽ in extremo vitæ positum postulare, vt sibi aures daret postremæ suæ confessioni excipienda; positis vestibis accurrit illuc: cumque ea, quæ tempus postularet, ea qua par fuit charitate homini præstitisset, ne definitum tẽpus sacro faciendo laberetur, redit, sacrumq; sacrificium illius offert causâ. Nondum mediã exegerat sacram exequutionẽ, cum sensit in spiritu ægroti animã è corpore exisse: quod pio hominirei totius conscio, sibi ad sacrum altare ministranti inter sacras actiones statim indicauit.

*Moribundũ
hominẽ adiu-
uat. Missæ sa-
crificium pro
illo offert: sen-
tit ipsũ obiis-
se.*

TANTA erat in eo tum humanitas, & commiseratio, tum ardor animi, & studiosa, præptaque ad omne officium celeritas; vt vel non rogatus ad ea se porrigeret, ad quæ opera sua

pro-

prodesse se posse sentiret ; vt non spirituales modò , sed humanas alias indigentias misericorditer subleuaret, fames quauis, frigora, & itinerum asperitas, & omniũ ærumnarum genera essent superanda : nihil enim tam arduum, tam asperum, tamq; insuperabile fuit, quod non excelso illius animo esset inferius. Quod in frequentibus suis ad Barbaros, Neophytosq; erudiendos excursionibus declarauit. Proficilcebatur, cum adhuc priuatus geret, vno cum comite nudis vterque pedibus, aspero itinere, & stagnantibus aquis, lutoque corrupto, cum comitẽ his verbis interpellat. Hieronyme Soari frater, alij è nostris mortem sibi optant in hac, vel illa domo; in alio, atque alio Collegio alij, vt cuique propria est animi propensio, vt officiosa fratrum charitate circũsepti maiore animo extremum illum agonem obeat: ego verò id assero, nullum mortis genus esse melius, quàm per obedientiã iuuantiarum animarum causã in aliqua harum lacunarum cœno, lutoque obrutum vitam relinquere. Sētētia veri æmulatoris, atque imitatoris studiorum, perfectarumq; Xauerij virtutum. Atque hæc non in suo recessu, in ipso cōtemplationis ardore, quod multis difficile non est, vota cōcipiebat ; aut speciosa oratione ad alios per otium disputabat; sed in medio malorum certamine, cōflictationeque, quod pauci nō horrent; fatigatione fractus hoc laborum leuamentum exoptabat: vt nō minore animo existimẽ, ipsũ, si occasio tulisset, cœnum, & lacunas illas

Quale mortis genus illud esset optatissimum.

*St. iudiosè ca-
uit, ne cui re
villa mole-
stus esset.*

*Egentes con-
quisitis elee-
mosynis in-
uabat.*

subiturum, quàm Xauerius mortem in aspera Sinarum rupe, æstu morbi vexatus, solus, ab omnibus desertus in summa omnium rerum inopia excepit. Argumento sit placida eius tranquillitas cùm flumine mersus imminentem mortem non expauit. Tam beneuolo animo, tamque molli erat, delicatòque sensu in alios, vt nihil ei esset grauius, quàm in re vel minima minùs commodum se aliis exhibere, vel iis ipsis, qui ad ministeria illi præstanda adlecti essent: quin eorum ipse inseruire commodis quàm maximè studebat; ita vt etiam in morbis, quibus assiduè conflictabatur, siquãdo fomento aliquo, aliòve ministerio adurgentes dolores leniendos noctu indigeret, quanuis sciret omnes libentissimis animis sibi aduigilaturos, mallet tamen morbi grauitatem, dolorésque languendo sustinere, quàm cuiusquam quietem interturbare. Neque in fratres solùm, domesticósque hac fuit indulgentia, sed in ipsos etiam Brasilos, præsertim quos in peregrinationibus ad itinerum opportunitates comites adducebat: nam, cùm illi sub dio suis porrecti retibus soliti sint pernoctare; excitatis tuguriis, eos communi contubernio excipiebat, cubantibusque ad somnum more suo in retibus, ipse subtus ignem excitabat, alebátque (hoc enim aduersùs frigus remedio ea gens vititur) noctis ferme reliquum, vt aliàs docuimus, in preces insumebat. Egentes, viduas, atque alios ope destitutos

tos modis omnibus subleuare nitebatur, eleemosynis præsertim, quas eius rei causâ homines opulenti, & eius pietatis studiosi è diuersis locis ad eum trans mittebant. In iis præcipuus fuit Christophorus Pætius, qui Pernambuci negotiatur, vir amplissimarum opum, & qui in suo fundo tres habet officinas sacchararias: huic cùm gratias per literas Iosephus egisset de de eleemosynis, quas in egen-tes distribuendas ad se misisset, adiecit; ipsum in eo negotiationis genere accepti sibi plus, quàm expensi ferre oportere: siquidem ea versura inopes Deum ipsi cœlestium diuitiarum prædem darent. Quod ille cùm legeret, ita permotus est, vt in genua procumbens ipsas literas oscularetur, amplecteretur, pectori etiam adprimeret; seque in ipso vestigio Deo voto obligarit, se non modò nunquam pauperibus eleemosynas negaturum, sed duplo etiam maiores, quàm ad eam diem fecisset, largiturum. Id multo etiam præstitit, quàm promisit copiosius: cùm antè semel quaque hebdomada petentibus singulis semidenarium dare consuesset, ex eo tempore sesquidenarium dedit: quadragesima etiam binos denarios. Cuius beneficentiæ meritum etsi totum ipsius dantis est, aliqua tamen ex parte pertinet etiam ad Iosephum.

HÆc de officiosa ipsius in alios sedulitate summatim hoc loco dicta sint. Aliorū vitia se præsentem, aut sermone pertractari, aut attingi non patiebatur: sed aut sermonem auerte-
 bat

*Christophorus Pætius
 benignus in
 pauperes.*

Aliorum vitia commemorari non patiebatur.

aliò; aut ita intererat, vt eius aures peregrinari omnes intelligerent. Ita per tristitiam vultus error corrigebatur delinquentis. Studebat omnes sua lenitate impertire, omnes ad concordiam adducere, omnibus esse leuamento. Ipsos Brasilos, si quando mœsti, grauatique ipsum adirent, ite solabatur, vt lætitiæ plenos se ab ipso recedere faterentur. Harum virtutum omnium radix, & nutrimentum erat illa, quam sæpiùs in ipso laudauimus, perpetua cum Deo coniunctio, & familiaris assiduitas. Inde etiam ardens in diuina causâ laborandi, infidelésque ad diuinum cultum adducendi studium.

Qualis in rebus gerendis fuerit.

ET, ne videamur hominem cœlo tantùm, & diuinis rebus factum describere, deuocemus eum de cœlo, cœlestiùmque rerum cogitatione, atque ad homines, humanâque traducamus. Fuit in rebus agendis vigilans, & intentus; vt quamuis perpetuò cum Deo versaretur, nulli tamen rei, quæ ipsius esset muneris, non præstò esset, omnibusque ea dexteritate, ac comitate, quicquid ille ageret, ita satisfaceret, vt neque ad cœlestia, neque ad humana vllò vnquam tempore illius præsentia, diligentiaque desideraretur. Ita amicabiliter Martham cum Maria coniungebat, vt neque diuinarum rerum cura ipsum redderet in humanis otiosum, neque rerum administratio humanarum perpetuũ cum Deo familiaritatis cursum impediret. Neq; enim ad eius laudem per-

pertinere existimem, si qua solertia, diligentia-
que fuerit in paranda pecunia, in putandis ra-
tionibus accepti, & expensi, in resarcienda do-
mo, in emendis, distrahendisque rebus, aliisque;
id genus curis, quibus occupari necesse est ani-
mos eorum, qui familias regunt, minutatim
prosequar. Qua enim solertia, vigilantiaque
in rebus gerendis vteretur, ex his, quæ non mo-
dò ad spiritalem fructum; sed etiam ad com-
moda cuiusque pertinerent, quanta cura vigi-
lauerit supra gregem suum, licet intelligere: vt
non modò ad domesticos, ac familiares, sed
etiam ad externa, & publica illius curæ, cogi-
tationesque se porrigerent; cœlestiaque dona
ad omnium opportunitates traduceret. Iam
quantopere aliorum commodorum, sui negli-
gens, studiosus fuerit, quantaque æquitate, &
comitate iis satisfaceret, quibuscum aliquid
transigeret, supra demonstraui. Accedit,
quòd ira humanam in eo prouidentiam mul-
tis in rebus cum diuina videas coniunctam,
vt non modò præsens occasionibus, sed mul-
tis etiam periculis absens occurreret in tẽpore.

SACERDOTE M miserat ad ægroti ho-
minis confessionem audiendam, quòd ille
munus dum obit, graue periculum incurrit:
sub ipsum tempus sacris Iosephus operabatur,
& vt erat de suis ouibus sollicitus, vnumquẽ-
que Deo, & sæpiùs, & intẽto affectu precibus
commendans, diuino lumine Sacerdotis peri-
culum cognouit, precibusque diuina ope im-
pe

petrata, discussit: redeuntémque ad se Sacerdotem è tanto discrimine seruatum præuertens illis Christi verbis excepit: *Ego rogavi pro te Petre, ut non deficiat fides tua.*

Hominem à commissa cæde profugū seruat.

ERAT ipse in suo cubiculo rebus intentus, cùm derepentè profiliens, ianitorem inclamat: iubet illum confestim, patefacta ianua, hominem à commissa cæde profugum intrmittere, exclusis sequutoribus, iustitiæ ministris. Paret ille; & vix aperta ianua miser ille pœnas fugiens intrò irrupit. Neque in priuata solùm re, & vnius hominis, sed in publica etiam ciuitatis salute diuina illa, qua ex confortio cum Deo perfundebatur, lux frugifera fuit. Eodem modo alio tempore ianitorem ad se accitum iubet cōscensa turri æris Campani pulsu populum ad arma excitare: mirantibus cunctis, & quid id esset sciscitantibus, in armis sint, atq; urbem custodiant, denūciat, postero die piratas fauces sinus occupaturos; fides habita est prædictioni: postridie adsūt hostes magno numero, exscensionéq; facta, cùm viderēt ciues ad propugnationē paratos, urbē tentare ausi nō sunt; seq; infecta re ad naues receperūt. Ita diuina prouidentia, Iosephi precibus ciuitas eo die magno periculo perfuncta est.

Animi agritudinem vnius è fratribus absens cognoscit.

PEREGRINABATUR ille de more, suę curę vicis obiens, & vnà cum ipso Sacerdos alter è Societate Ioannes Fernandus; cùm interim vnus è domesticis frater grauibus cœpit animi motibus agitari. Sensit id Iosephus absens,

sens, diuino spiritu edoctus, Sacerdotemque comitem alloquutus: vertamus, inquit, iter, omiffaq; peregrinatione, domum reperamus: est enim qui nostra præsentia magnopere indigeat; & fratrem certum nominauit. Cùm ad oppidum veniffent, ingressi domum magna omnium lætitia: magnoque ægri illius leuamento excipiuntur. Deus, inquit ille, huc te traxit hodie: nisi adueneras, quid me fieret, valde incertus eram. Pater, cognita causa ægritudinis, saluberrimis monitis, & plena pietatis oratione illius animum sedauit.

ET cùm alio tempore, eodem Sacerdote comite eadem in peregrinatione versaretur, ex vno ad vicum alterum proficifcebatur, cùm comitem alloquens: properemus; inquit, vicanis enim, & ei, qui ibi refidet Sacerdoti non leue imminet periculum. Haud ita multo antè ad vicum peruenerant, cùm turbulenti homines superuenere eo consilio, vt vicanorum pacem infestarent, & vico toti magnum inferrent detrimentum: sed Iosephi præsentiam reueriti, maleficio abstinuerunt. Sic perpetua cum Deo coniunctio hominem nūquam à suæ stationis custodia abducebat.

ERAT in vico alio eiusdem Præfecturæ homo patratæ cædis reus: sed, seu, quòd crimen latere posse existimaret, seu quo alio errore ductus, plus nimio fortasse sibi confidēs, securus in eo vico, suis intentus rebus cum sua familia versabatur. Erat in vico alio non longè

inde

Occurrit iniuriis quorundam addacium.

Reum parricidij periculo subducit.

inde Iosephus: is, cognito diuinitus miseri hominis periculo, de media nocte misit, qui eius uxori nuntiaret, coniugem ut moneret, in tutum se reciperet; ipsa se ad oppidum Spiritum sanctum transferret; futurum enim, ut apparitor cum lictoribus ad maritum vincendum eò veniāt. Paruere monito: vir se periculo subduxit; ac, ne frustra monitos se esse intelligerent, mulier, dum ad oppidum se refert, obviam habuit manum lictorum, qui ad rem perficiendam incassum properabant. Multa alia consultus ad aliorum utilitatem longè positus vera prædixit.

*Predictiones
varias re-
rum absen-
tium.*

EIVSDEM Præfectura colonus Emma-
nuel Guayanus iter in Lusitaniam susceperat,
annisque aliquot varia fortuna iactatus, lon-
gè à domo peregrinabatur, ut de eo certis nū-
cius, nullus perferretur. Mœsta ea de re uxori
sua mater suavit, ut P. Iosephum adiret; eique
peccata sua confiteretur, diligentèrque illius
verba obseruaret. Adit, confessionem obit;
secundùm confessionem quærit ex ipsa Iose-
phus, eequid de viro suo cognouisset? Tristis
illa certi se habere nihil, respondit: rumorem
tamen esse, captum à piratis Gallis interiisse.
Tum Iosephus metum ponere iussit: ipsum e-
nim viuere, sed aduersa multa pertulisse, ad-
ductum à Gallis ad Rupellam, inde elapsum
grauiter apud fratrem agrotasse; & iam redi-
tum parare: non tamen rectà domum suam
venturū: sed oras ad alias prius iactatū iri, qui
quan

quam aduerso casu spoliabitur, non tamen inanis dimittetur, vt non aliquid reliquum ipsi fiat ad reditū. Hęc omnia, vti Iosephus prædixerat, euenisse ipsa mulier suo testimonio iurata confirmauit. Adiecit præterea, alio tempore eundem virum suum iter in Angólam fecisse, atque in reditu, cū Illæorum portum peteret, vi tempestatis abreptum, vagūmque diu desideratum esse; rumorémque manasse à Barbaris in escam interfectum; Iosephum tamen sua oratione sollicitam, mœrentémq; alleuasse, asseruisséque ipsum adhuc viuere; diéque Kalendarum Ianuariarum post meridiem domum suam reducem intraturum; neque ab ipso die, neque ab ipsa hora prædictionem aberrasse.

EIVSDEM Præfecturæ Antonius Georgius in expeditionem aduersus Guaitacasies, duce Michaële Azebedio profectus erat, nec multis diebus de tora profectioe perferebatur quidquam: & vt quàm incertæ alex bellū cum ea gente, quantéque sollicitudinis, aut timoris causa fuerit, intelligatur, exponā breui, quod genus hominum, quæ regionis, belliq; natura sit. Sunt Guaitacasies inter Caput frigidum, & coloniam Spiritus sancti, homines non syluestres, sed palustres, omni tamen belluarum syluestrium genere propè dicam asperiores; crocodilis, aut lutris, quàm hominibus similiores esse dixeris, in queis, præter corporis truncum, linguæ qualem qualem vsum,

Guaitacasies qua gens sit.

vsum, & barbaram feritatem humani nihil
 agnoscas: non enim, ut Tapuyæ reliqui sylvas,
 montesque incolunt, sed vliginosi in locis sua
 tuguria ex paleis malè componunt. Regio pa-
 lustris non plus quàm in viginti leucas sese a-
 perit: duobus fluminibus clauduntur, perti-
 nentque ad maris sinum, quem accolunt, va-
 rio aquarum concursu nauigantibus infestum;
 ut multa in eo nauigia perierint. In hoc tãtulo
 terræ spatio duæ inter se infensissimæ gentes
 habitant, seseque inuicem vorant, prout alter-
 utri plus viribus possunt. Hi cum nullo mor-
 talium, ne è Brasilorum quidem genere socie-
 ratem habent, nullius commercio, confor-
 tioue vtuntur; non aliarum gentium pati-
 quenquam ad se penetrare; non ipsis suis fini-
 bus, quacuis angustissimis excedere; non me-
 diterranea perterere: quidquid viués aduersa
 nauigatione, aut alio sinistro casu ad eos ap-
 pellit, aut errore via intra illorum fines incur-
 rit, siue humana, siue belluina sint corpora, tã-
 quam altitia vorant omnia; ferunt tamè circa
 litota legumina, & mandiocæ non nihil. Ac si
 quando à Lusitanis bello petuntur, duæ ini-
 micissimæ gentes ita iunctis viribus conspirat,
 ut ex infestis inimicis parum firma repete iun-
 gatur amicitia: Et cum ad arma veniendum est,
 tum verò paludibus, palustribusque locis, tã-
 quam amphibia animalia se continent, ut ne-
 que pedestribus copiis, neque equestribus ad
 eos sit accessus. Nauigationem prorsus igno-
 rant:

rant: mari nonnisi nantes vtuntur, qua in exercitatione tantum valent, vt tuberones (ingentium piscium nomen id est) nando assequantur, & capiant, infixisque in eorum oculos acuminatis rudiculis, eorum dorso insiliant; &, iumentorum instar circumagendo per vndas, minores pisces in escam venentur. Erat Principum prouinciæ his proximis annis consilium omni conatu adhibito hanc strumam Imperij, & insanabilem humanæ speciei noxam prorsus excindere, hoc enim carcinomate exsecto, expeditum terrestre iter à Ianuariensi ora ad Bahyam vsque; & nauigationes legentes litora opportuniore, tutioresque reddentur. Et quamuis sæpius restentata sit, nunquam tamen seriò, nec iusto bello susceptam haud mirum est confici non potuisse.

IN vnã ex iis expeditionibus, cum superioribus annis bello id genus hominum tentaretur, profecto, vti dicere institueram, Antonio Georgio, eius vxor euentorum pauida suspensio angebatur animo; eam Iosephus inuisit, iussitque sollicitudinem ponere: breui enim inde nuncios venturos; & Antonium quidem ipsius coniugem leui, nec periculoso sagittæ vulnere in sinistro latere percussum, quod tamen extima tantum affecerit, intus non penetrarit, iam à castris curationis causâ recessisse, octiduòq; ad Villã veterẽ peruerturum; illòq; ipso die cõiux eò profecta virũ suũ recepit.

PARI consolatione Vincentianæ fœminæ mœrorem leuare minimè potuit: querebatur hæc cum Iosepho, quo tempore S. Vincentij morabatur, virum suum in fines hostium plus cētum leucas profectum, neque ex eo tēpore, cū iam dudum abiisset, de ipso quidquā inaudisse; magno cum suo, fœminæque mœrore Iosephus respondit, an nondum ipsum obiisse cognouisti? Id postmodū ita esse cognitū est.

*Pluuiam in
longa siccitate
predicit*

NON omittam quod eodē contigit in oppido Spiritu sancto, Iosepho ibi commorante. Æstate tota ab ineunte Quadragesima ad vsque finem mensis Augusti in ea Præfectura nunquam pluerat. Suasit Iosephus, vt eius rei causâ per oppidum supplicatio institueretur: & ad rem ornandam nouum vexillum, quod colonus Vincentianus ad oppidum S. Vincētium deferebat in vsum Sodalitatis Misericordiæ, quæ est in illo oppido, commodatò acceperant. Quod ille ipse, penes quē eius cura erat, in tam diuturna siccitate, tamque firma, vt rebatur, serenitate, nihil suspicās adhuc incōmodi, libens cōmodauit. Id cū vidisset expansum Iosephus, quasi subridēs prædixit: væ quàm bellè habitū referetur? Erat dies ante 5. Kal. Septembres, S. Augustino dicatus, serenitas tanta, quantam sex mensium spatium à pluuiâ inaniū facere potuerat, nulla nubium suspicione. Traducebatur supplicatio à tēplo nostræ domus per oppidi plateas ad Ecclesiā matricē, indeq; eodē reditura erat. Quò cū venissent,

venissent, cōtractæ subitò nubes imbrē leniter primò, mox tanta copia effudēre, vt viæ aquarum torrentibus exundantes reditū ad nostrā ædem impedierint. Ita & diu arens tempestas emollita, & terræ optato imbre lætæ, hominibus ad diuinā laudandā Bonitatem hortamēto fuēre. Tū, quod in præsens populus adnotauit, ex Iosephi prædictione vexillum imbre madefactum relatum est.

ITER pedibus faciebat aliquādo cum Iosepho, aliisque comitibus Antonius Loufada colonus Ianuariensis, cū confecto diei vnus itinere sensit sibi cultellum excidisse, quē ipse ob pretium magni faciebat. Dāni iactura permotus statuit illius perquirendi causā totum iter denuò remetiri. Id cū sensisset Iosephus, ne locum ipsum, vt fieri poterat, imprudens præteriret, & repetiti itineris spe frustraretur, quā longè, & qua parte itineris eum inueniret, illi indicauit. Rediit, locóq; à Iosepho descritto inuenit. Id ipse Loufada, cū S. Sebastianum rediisset, cum admiratione narrauit: virum esse sanctum, hæcque illi à Deo indicari: non enim qui toto itinere agmini longè antecessisset, humana vi, quid homini extremi agminis contigisset, scire potuisse.

Hoc, alióve tēpore matrona grauis, & honesta in oppido Sanctis nauiganti Iosepho S. Sebastianū quatuor cotonitis pyxides, quas ad filiū deferret, in eius ciuitatis Collegio degēti dabat. Est cotonitis, seu cydonitis ex malis cotoneis, saccaro decoctis bellariorum genus

*Alia prano-
scit absens.*

secundis mensis grati admodum usus. Excusabat Iosephus posse illam superuacuo officio supersedere; postero enim die filium ipsam apud se habituram. Rata illa sibi verba dari, contendit eo magis à Iosepho illa ut deferret: acquieuit Iosephus. Emmanuel, inquit, Oliueria (is erat eius filius) nostrum viaticum augebit. Filius postridie ad matris congressum venit, matris munusculum in Iosephi, comitumque usum concessit, neque hic legi repetundarum locus fuit. Hæc etsi antequam domui S. Spiritus Iosephus præesset, videtur contigisse, ob similitudinem visum est cum reb. huius temporis coniungere.

*Predictiones
alia.*

ADDAM & alias quasi syntagmate quodam eius prædictiones, quas ad sua tempora reuocandi cura supersedendum esse duxi. Eodem in oppido Sanctis Emmanuel Oliueria Gagus filiam graui morbo oppressam unam cum vxore deplorabant: eam Iosephus inuisit, atque utrumque parentem lugere prohibuit; quod illa ægritudine puella moritura non esset; sed ad nuptias suo tempore peruentura: ipsi tamen se parentes pararent; utrumque enim eorum filiarum funus præuenturum; & patrem quidem non diutius anno victurum: ægrotæ verò puellæ vini haustum dari, & venam ad sanguinis emissionem aperiri præcepit; seu quod ita expediret, seu quod iis remediis dicis causam adhibitis, valetudinis beneficio, quod ipse fortasse suis precibus impetrarat, velamentum quærebat; ut existimaretur pullam iis artis adiumentis, non precibus melius habere cepisse. Quod
ipsum

ipsum alias fecisse in ægrotis aliis iam depositis cognoscemus. Iis tamen remediis puella ita respiravit, ut tandem Dei beneficio penitus convaluerit; illaq; omnia, quæ Iosephus prædixerat, postea evenire. Porro puellæ ægro-
rantis mater Philippa de Mota multis annis antè alteram Iosephi prædictionem veram fuisse experta erat. Degebat ipsa in parentum domo adhuc virgo, & iam de ipsa in matrimonium cum viro honorato iungenda parentes egerant, erantq; transacta omnia, cum antequam sponsalia fierent, quo casu ignoratur, conuenta omnia magno utriusque parentis mœrore rescissa sunt. Accessit ad eos solandus Iosephus: nil esse, cur id ægrè ferrent; non enim ipsorum filiam eius futuram fuisse, cui illam tradere cogitarant: sed illius virum Olyssippone venturum; qui indumenti, quod circa se habebit, liber dominus sit, illo ænigmate non obscure innuens, Olyssipponensem, quem ille promitteret, in suis numis esse; alterum verò in ære alieno. Atque ea fortasse eius dissidij causa fuit, quòd cum creditoribus ille soluendo non esset, bonis suis exturbatus sit. Prolem verò tantam, tamque copiosam ex Olyssipponensi suscepturam, ut lintea indusia quod cuiusque filiorum esset ab ipsa parente non dignoscerentur.

MAGDALENAM Aluaram in Spiritus sancti colonia graui morbo afflictã, à parētibus apud

quos degebat adhuc, propè deploratam, prædixit ex eo morbo reualituram. Reualuit, & cum hæc in Brasilia scribebantur, viuebat adhuc; & post Iosephi mortem per id tempus vidua hæc Societatis Patribus narrauit.

ARIÆ Fernando colono Ianuariensi, Iosepho familiari, cuius supra mentio facta est, superioribus bellis sclopeti globus in tibia inhæserat; ei Iosephus prædixit, in æstuariis circa fauces Ianuariensis sinus globum elapsurum. Cùm aliquot post annis canóa circa eum locū nihil minùs cogitās animi causā vagaretur, decumanus à mari impetu coortus canóā magna vi in estuaria impegit, eaq; concussione cōmoto crure globū, aperta sibi via sensit excusū. Quo euētū nō magis suo cōmodo, quā, quòd amici sui prædictio vera fuerit, lætatus est.

Angli pira-
ta.

CIRCA oppidum Spiritum sanctum propugnaculum extruebatur: fortè illac transit Iosephus, colonos, qui in opere versabantur, hortatus est, vt operis laborē forti animo ferrent; breui enim Anglos illuc appuluros. Superuenēre non multo interiecto tēpore Angli, cū minimè expectarētur; egressique in terrā dāni non nihil agris intulerunt; cōcursu tamē colonorum, indigenarūmque ex vicinis villis, & oppidanorum eruptione inanes ad sua nauigia reiecti sunt, cū in fuga eorum multi arma reliquissent, nonnullis etiam occisis.

IOANNES Fernandus Societatis Sacerdos in vico degebat colonix Spiritus sancti;
eum

eū totius familiæ Præses ad oppidum accerserat, tantum vt ei mādara daret, & rediret; quod eodē, aut summū die postero cōmodè fieri poterat. Prædixit ei Iosephus non nisi post quatuor mēses rediturū: quod ita cōrigit, cū eius moræ causam, quæ subitò interuenit, neq; ipsi Præsidi, neque eorum alterutri in mentē venire potuerit. Videtur id extremis vitæ annis, quibus, posito regēdi munere, fractus ætate, & laboribus exercitam tamē senectutem in ea colonia traduxit, contigisse.

PERSEQVAMVR reliqua, quæ ad eandē pertinent administrationem, diuinam in Iosepho virtutē declarantia. In vico, cui à Victoria est nomen, & est in Spiritus sancti colonia, Lusitana fœmina vidua Camilla Pereria tam graui dolore capitis torquebatur, vt propè de potestate mentis eiiceretur: & ei iam tanquam depositæ extrema parabantur. Iosephū in eo discrimine Spiritu sancto curant accersendū, qui cū venisset, ægrotæ capiti, manu imposita, prædicit eo morbo nequaquam morituram; promittitque se in diem posterum, diuinā hostiā de illius incolumitate oblaturum. Postero die, peracto sacrificio, redit ad ægrotam, iubet securo esse animo, morbum quidem comitiale esse, cui malo cœlum illud sit salubre: sed tamen ita eo liberandam, vt non in posterum tentetur amplius. Vt prædixit, Dei beneficio prorsus euenit. Sed ego nullam puto cœli salubritatem cele-

Ægroti san-
nantur.

Morbis co-
mitialis.

sti gratia veriore Iosephi precibus impetrata. Sed ille huiusmodi tegumenta curationibus aegrotorum quaerere solitus erat.

*Pedibus a-
ger.*

FRANCISCUS Dominicus Ianuariensis colonus morbo occupatus ita pedum officio impediabatur, ut ne vno quidem gradu sine furculis, alis sustinendo corpori subiectis promouere se posset. Inuisit aliquando Iosephum iisdem fulcris sustentatus; iubet illum Iosephus illa serperastra abiicere. excusanti se aliter ingredi non posse, tradit peregrinatum hastile, quo ipse fortasse in suis peregrinationibus, itineribusque usus esset. Eo nixus, relictis sustentaculis, pedibus aeger melius habere coepit, donec Dei beneficio omni penitus impedimento liberatus est. Hastile tamen viatorium tanquam suae praedem valetudinis sibi retinuit. Quod etiam protulit, cum publice coram Administratore Ecclesiastico Matthæo Acoستا iuratus testis accessit.

MAGENE vico Ianuariensis coloniae bouem difficilem, & asperum nulla vis hominum trapeto saccharario admouere poterat: venerat eò Iosephus cum Sacerdote altero de Societate Vincentio Roterigio excipiendis confessionibus operarum. Is, re cognita, accedit ad bubile, pecudemque sua signat benedictione, quam statim ita cicurem, mitemque reddidit, ut seruuulus Aethiopicus solus iuga subiecerit.

DVM ibi moratur prope eadem saccharariam officinam adit hominem Balthasar Martinius

Floren

Florentia colonus Ianuariensis, homo asth-
maticus, multis iam annis malè eo morbo af-
fectus; quærit opem aliquam à Iosepho. Is
hominem iubet de fonte, qui trapeto proxi-
mus est, bibere, pronūciatis antè in honorem
vulnerū Christi Domini quinquies, *Pater noster,*
& *Aue Maria.* Paruit ille, & ex eo tempore nul-
lam passus est respirationis difficultatem.

*Homo asth-
maticus.*

IOANNES Soarius ciuis Piratininganus, cuius
sepe facta mentio est, Spiritum sanctum venit,
cū adhuc in ea sede Iosephus familię præf-
set. Ibi tanta eū dysenteria cum sanguinis pro-
fluuiο corripuit, vt iam de illius vitā cōclama-
tum esset. Crebrę fluxiones hominē ad egeren-
dū perpetuò penè è strato exilire ita cogebant,
vt nullum ad quietem, ne modicum quidē spa-
tium relinquerēt. Accedebat & stomachi lan-
guor omne cibi genus aspernantis; ita vena-
rum exinanitione, & insomnia vita sensim
omnis exhauriebatur. Inuisit laborantem Io-
sephus, amicēq; alloquutus: Fili, inquit, ne am-
plius alui causā è lecto te eiicias (ea enim no-
cte propè centies exisse aiebant) confido in
Deum, te bene habiturum; manūq; illi imposi-
ta, ac per totū corpus adacta diuina ope & san-
guinis stetere fluxiones, & vigor stomachi re-
uiruit; cœpītq; munuscula, quę ad ipsum cum
vini rubri lagenula Iosephus miserat, grato cū
sensu degustare: ex eōq; tempore ita cœpit cō-
ualescere, vt tantum à Deo beneficium per
Iosephum se accepisse fateretur.

*Sanguinis
profluuium.*

*Puero muto
loquendi fa-
cultas con-
fertur.*

EST in eadem Præfectura vicus alius, cui à S. Ioanne nomen est. Erat in eo puer quinquennis ita mutus, vt ne ad vnum quidem verbum linguam vnquam enodauerit, cum interim sensu aurium integer, quæ ab aliis dicerentur, optimè perciperet. Contigit vt in magna celebritate ex circumiectis locis, & ex ipso oppido Spiritu sancto nobiles ad ludos, qui dabantur, plurimi eò confluerent. Inter cætera ludicrum quoque fuit, non rarò in eiusmodi conuentibus vsitatum. Anseruiens è transuersò fune suspensus pedibus, demisso collo, medio in stadio pendebat. Certamen erat, quis ex omnibus, incitato equo, ex cursu manu caput auis apprehensum auelleret. In eo certamine orta lis est duos inter equites, vtri eorum anser esset adiudicandus, cum sibi deberi contenderet vterque. Erat tum fortè Iosephus in eodem vico; communi consilio cōtrouersiam omnem statuunt ad eius arbitrium deferri. Ille mutum puerum ad se vocatum iubet pronunciare, cuius anser esse debeat. Suspensi omnium animi, quò tandem id euaderet, cum res ambigua ex pueri, & muti iudicio penderet, expectabant; cum mutus puer ad Iosephi iussum, ruptis linguæ vinculis, expeditè pronunciauit, Meus est: proinde mihi dandus, quem ad matrem feram. Exhilarauit omnium animos tum pueri festiuitas, & inexpectatus exitus iudicij, tum multo magis rei nouitas, & diuinum beneficium puero
colla

collatum. Ita summa omnium lætitia contro-
uerfia sedata, & loquendi facultate, & adiudi-
cato antere auctus puer domum rediit. Neque
fere quidquam iis ludis populi maiore volu-
ptate spectatum est. Enimuerò, quod in aliis
vim doloris linguæ impedimentum per-
pisse legimus, ad Iosephi vota diuinam Boni-
tatem id puero præstitisse credendum est.

ET quoniam id in puero contigit, addam
& alterum, quod item in puero habuit admi-
rationem. Ioanni Baptistæ Mallio, qui in op-
pido Sanctis moratur, infans erat menses na-
tus vndecim, hic graui, ignotòque morbo ita
languebat, vt biduum totum ne lac quidem
suxerit: opem petiit à Iosephi precibus parens.
Is vetat hominem esse sollicitum; puerum
beatæ Virgini à Conceptione, cuius tem-
plum Itanniæ colebatur, iubet commenda-
ri, ab ipsa haud dubiè salutem filium conse-
quuturum. Quod ille cùm fecisset, illo ipso
die infans mammis os admouit, breuìq; post-
ea conualuit. Quod idem à purissima Dei Ma-
tre Iosephi precibus impetratum infantis pa-
ter agnouit.

*Infans agro-
tus sanatur.*

MANARAT de Iosepho in vulgus fama,
ipsum solitum, cùm iter faceret, porrecto
brachio auiculas accersere, iuberèque sibi di-
gito insistere, ac Deum laudare, auésque illi
obtemperare solitas, & cùm diu cecinissent,
quasi ipsarum penso persoluto, eas verbis il-
lis dimittere. Quando sat Deum laudasti, abi-
cum

*Aues illi
obediunt.*

cum pace. Idem fecisse & arundines, cum in domo Spiritus sancti è fenestra sui cubiculi foras prospectaret. Hæc, aliâque dum in Præfectura Spiritus sancti Societati I E S V præfuit, à Patribus, fratribusque in ipso fere obseruata sunt.

Præst domui S. Vincētij. Aues illi obediunt.

PRÆFUIT postmodum domui S. Vincentij: quo tempore non his absimilia narrat contigisse. Turtures domi alebantur; hæ mensæ Iosepho semel extra tempus assidente, per triclinij pauimentum micæ in escam sectabatur: quas cum triclinij ministri abegissent, Iosephus redire iussit, & cibum sibi quæritare. Eæ, tanquam imperium percepissent, statim obtemperarunt.

REFEREBAT Gaspar Sampereus Societatis Sacerdos, cum ipsum de harum rerum fama, quæ ad se permanasset, compellaret, hunc secum sermonem habuisse. Dicam, inquit, Gaspar, quod res est. Iter mari faciebam; fortè marinus passer circum nauim volitabat, brachium porrexi, passer aduolans confedit, puta, ut si extentæ hastæ, aut antenæ insiderit. Ita, dum excusatione nititur rem totam eleuare, confirmauit magis: rem enim candida simplicitate patefecit, quæ latebat. Dicunt etiam, subiecit, me miracula facere, & orantem à solo sublatum esse visum. Hæc quemadmodum excusarit, Sampereus ipse, qui hæc referebat, fatebatur è memoria sibi excidisse. Sed vel ex hoc licet intelligere, ea & frequetia fuisse

fuisse, & in oculis, & in ore omnium versari solita.

SE D alia adhuc maiora contigere, admirabilem ipsius in Deum fiduciam protestantia. Defecerant prorsus cibaria omnia domi; admonetur Iosephus tempestiuè à triclinij, cellæque penariæ ministro, annonæ nihil esse domi in cibum eo die, præter mala Medica nonnulla, & farinam militarem; quam etiam mandiocam vulgò nominant: ea ex certæ plantæ radice pinsitur, ex qua panis vtcunque conficitur, & cruda etiam panis loco in cibum mânditur. Quæ, quoniam firma, & diuturnæ est integritatis, eius multus vsus est in bello, ob eamque rem farinam bellicam seu militarem dicunt. Hoc nobili ferculo Vincentiana familia fuit ea die sustentanda. Iubet Iosephus, cum horavenerit, signum dari ad se vnumquemque de more colligendum, suæque conscientia rationes expendendas, quod horæ quadrante ante prandium in Societate I E S V ubique est quotidianum. Ipse interim sua spe certus ad inexhaustum immensæ potentia penu pertentandum totum se confert; interuallo deinde quadrantis horæ redit idem minister, reuocatæque domesticæ inopia memoria, consulit, quid facto opus sit. Iubet iterum Iosephus signum dari, ac mensam iniri. Datur signum, conueniunt; statas preces præmittunt, mensæ assident; vix dum religiosa lectio de more instituitur, cum fores pulsantur; eò se confert

Deficiente domi annonæ cibaria submittuntur in tempore.

ianitor: cista epularum plena adhuc ex coquina recentium illi offertur, à Iosepho Adorno nobili Ienuensi, cuius supra mentio facta est, eleemosyna missa, quibus in singula capita distributis, abundè suppeditauit omnibus in prandium. Quæ res maiore affectu ad agēdas Deo grates omnium animos excitauit.

NON ignotum est, & superioribus temporibus aliis sanctorū virorum familiis in summa eorum omnium inopia, aut Angelorum ministerio, aut piorum virorum commiseratione abundè diuinam prouidentiam escas ex insperato suppeditasse: & proximè primis Societatis temporibus in Hispania, haud multis annis antequam hæc Iosepho contigerunt, subitis eiusmodi necessitatibus eadem diuina benignitate subuentum esse. Anno ab ortu Dei hominis quinquagesimo secundo supra millesimum & quingentesimū Societatis 13. oriens tum primū Salmanticense Collegium in tantam rerum omnium difficultatem deuenit, vt nihil omnino ad victum domi esset, & crumena penitus exhausta. Matutina communi familiæ supplicatione iussu Præsidis omnibus indicitur, vt presentē diuinæ Bonitati necessitatem commendarent. Expleto precationis tempore subitò ad ianuam pecuniæ tantum est allatum, quantum ad egestatē subleuandam fatis fuit. Anno inde eius sæculi quinquagesimo quarto, Societatis decimo quinto, Francisco Borgia in Hispania Com-

missa

missarij munere Societatem regente, Hispali neque alimenta in penu, neque in arca pecunia vlla erat; & fortè illo ipso die Sacerdotes è Societate ex itinere ad eos diuerterant: aduentante hora cibi capiendi, adit Collegij Rector Borgiam difficultatis non ignarum. Quid sit agendum, incertus, Borgia coniecta subito in Deum mente, hæere tantisper visus est, moxq; conuersus ad Rectorem: Vestram, inquit, cum tempus est, campanulam pulsate; & in Deo spem reponite. Datur signum, Socij conueniunt ad mensam, cum subito ad ianuam præstò est puer ab Isabella Galindia inclytæ nobilitatis, & eximiæ pietatis, fœmina cum fiscina epularum plena, quæ toti familiæ abundè, & in escam etiam pauperum superfuère. Neque Hispali tantùm, sed & Septimanae, & Vallisoleti, cum domi nihil esset, unde fames leuaretur, & Socij mensæ iam accumberent, in ipso temporis articulo, incertum à quibus copiosa prandia submissa; iis, qui ea tulerant, beneficorum amicorum prodere nomina recusantibus.

VERVM hæc in ipsa prima Societatis ætate, ac planè pueritia, familiis nondum certo vectigali constitutis, domibus omni apparatu inanibus, incensis omnium animis amore incommoda præsertim paupertatis patiendi, & quibus rerum inopia esset in deliciis, non mirum est euenisse. At in familia iam haud paucis annis fundata, & idoneo dotata vectigali,

Præsi

Præsidem in tanta egestate sedere otiosum possit aliquis mirari, & hominis prouidentiam desiderare. Sed qui superiore lumine, quàm humana prudentia regitur, est iure optimo hæc hominum censura eximendus: non ille temere certam de diuina prouidentia fiduciam conceperat, qua duce certiore via, quàm humanæ industriæ ratione ad exitus consiliorum peruenitur. Quæ causa tam subitæ fuerit penuriæ assequi coniectura quis contendat? non tamẽ illum, quod sui muneris esset, neglexisse credendum est, neque vias illi ad omnem expediendam difficultatem defuisse: sed noluisse humano consilio impedire, quod in diuino lumine diuina prouidentia cernebat expeditum iri. Et fortasse huius inopiæ exemplo dignum iudicauit senescentem sensim nostram in Deum fiduciam renouare. Voluit certè Deus torporem nostrum, si minùs ad hæc miracula, ad viam saltem, qua ille ad tam excelsum virtutum gradum ascendisset, capeffendam excitare: nempe ad amorem in Deum, perpetuamque de Deo cogitationem.

Oleum in magna charitate domi nunquam deficit.

LABORATUR tota S. Vincentij Præfectura olei inopia. Patres Vincentiani cadum unum olei domi habebant, è quo ad domesticos vsus, & ad perpetuum alendum lumẽ ante sanctam Eucharistiam duabus in Ecclesiis Vincentiana, & Piratiningana, quæ eidem tum Præsidi parebant, & ad elemosynam indigentium hauriebatur: cumque oleum in dies minue-

nueretur, exiguoque, ac tenui fonticulo distillaret, quod in huiusmodi inopia fieri solet, subfulta sæpiùs posteriore vasis parte, liquidoque in anteriorem acclinatam coacto, oleum tamen cœpit guttatim defluere. Denique eò ventum est, vt ne vna quidẽ gutta extillaret. Antonius Riberius è Societate frater, cellæ custodię præpositus Iosephum admonet, cadum non modò exhaustum; sed iam planè exsiccatum posse inde ad vsum alium transferri. Vertit Iosephus, iussitque ad domesticas omnes opportunitates, & ad inopum egestatem eodẽ vti confugio; Deum patrem esse miserationum, facturum, vt intra ipsum vas oleum non deficiat. Paruit ille monito, & vt arens fonticulus in summa æstatis siccitate, quanuis tenuiter labens noctu deficiat, redeunte tamen die rursus extillat; sic expleta præsentis necessitate, vas fluxum retinebat quasi omni liquore exhaustum, noua oblata necessitate, rursus tenuiter fluere, donec præses leuaretur inopia, incipiebat. Biennio propè toto, quo regio inopia laborauit olei, cadus, quatum ab eo postulatũ est, etsi tenui riuulo, tantum fideliter reddidit; ita vt miraculi fama percrebuerit, oleum in Patrum domo Iosephi precibus nunquam deficere.

IN summa igitur inopia Erasmodorum nauis (negotiatores Belgæ hi sunt, ampla in iis locis negotia habentes) in portum inuecta, olei dolium eleemosyna missum Patribus detulit;

quo in penariam cellam illato, vt illius viduæ ab Elisæo edoctæ, deficientibus vasis, modica viduæ mensura, ita olei fonticulus statim exaruit. Et id quoque magna cum omnium admiratione, & Dei laude in vulgus emanauit. Iam quanta cura diuinitus admonitus ad eas subleuandas necessitates in sede Spiritus sancti accurrerit in tempore non ita multo antè exposuimus.

Duorū fratrum incommodis occurrit in tēpore.

GRAVIOR adhuc causa è domo S. Vincentij ad domum alteram suæ ditionis attraxit. Fratrem quendam eius loci Præses iusserat se cubiculo continere; neque inde iniussu suo efferre pedem. Huius rei Iosephus diuina inspiratione factus conscius, accurrit ad miseriam subleuandum. Ita homo imbecillus, & malè affectus, solus, nudis pedibus iter leucarum quindecim ante meridiem confecit. Domum intrat, adit mœsti hominis cubiculum, apertoque ostio, iubet miserum exire, & sibi prandium parare in triclinio. Sumpto cibo, cum Præsede colloquutus, vtrumque opportunis monitis instructum inter se reconciliauit. Domesticis salutatis, suâque benedictione cōfirmatis, amicis etiâ externis, qui ipsū adierant, officiosè dimissis, eodem die, vnde venerat, rediit; cùm ne ibi quidem illo die ipsum desiderari quisquam animaduertisset. Commissæ sibi charitatis ouiculæ hominē tātum incommodum adire iussit: quòd fortasse non tam commodè ei malo alterius manu medicina admo

admoueri posset; multum enim interest, dum in tumore est animus, cuius auctoritate, beneuolentiâque subleuemur.

FRATER alius è Societate prædia Societatis curabat. Erat ea loci natura, vt nonnisi maritimo itinere illuc adire, indéque redire liceret. Hûc siue loci solitudo, siue quid aliud illius animum inceserat, ægritudines variæ, tristésque curæ sollicitum habebant; neque erat, qui mœstum animum leuaret, nec quicum ille suæ ægritudinis causas conferret. Tertium iam diem miser illo angore tenebatur, cum domo egressus ambulans in agro videt non longè Iosephum cum uictoria virga solum ad se adeuntem. Occurrit lætus, hominem venerabundus salutatur, aduentum gratulatur. Tua vnus causa, inquit Iosephus, hîc adsum. Ille expositis omnibus, quæ se sollicitum haberent, in prudenti, charitatisque plena Patris oratione acquiescens, piis eiusdem monitis confirmatus se recepit. Neque qua ratione eò se Iosephus contulerit, aut inde in suam sedem redierit, ne cogitatione quidem assequi potuit. Nec mirum eundem Spiritum, qui hæc illi nota faciebat, vt ex itinere Æthiopici Eunuchi Philippum Diaconum restituit in Azotum, ita hunc, vnde eum asportarat, in eundem locum retulisse. Licet in his rebus diuina in homine dona cum ueneratione admirari: charitatem verò erga suos, curam, vigilantiamque in eorum præuertendis lapsibus,

afflictis erigendis, mœstis consolandis benevolentiam, & erga omnes comitatem possunt omnes, ij præsertim, qui aliorum curæ præfunt, imitari.

*Eodem die
duobus di-
stantibus in
locis agit cū
hominibus
vtriusque
loci.*

*Quidam ne
arborū ruina
opprimatur,
cauet.*

SE D pergamus ea, quæ de ipso referuntur, dum Vincentianæ domui præfuit, enarrare. Testatur Stephanus Riberius ciuis Piratiniganus, eodem die diuersos homines & S. Vincentij, & Piratiningæ cum Iosepho colloquutos de suis rebus transegisse, cū inter oppidum vtrumque tanta interiaceat distantia, quantam sæpius commemorauimus. Alia huius generis aliis temporibus contigisse suis locis ostendemus: at texam tantū quod huius loci propriū est. Proficiscebatur cum Sacerdote altero Vincentio Roterigio, quem per sæpe comitē in suis peregrinationib. habere cōsueuit, Piratiningā. In medio itinere, imminente nocte, hospitio sibi tugurium de more extruunt. Eadem via aduerso itinere Piratininga S. Vincentium Lusitani aliqui petebant: nondum ad eum locum, quem Patres sibi delegerant, venerunt, cū citra semileucæ spatium, & ipsi sibi tugurium ad pernoctandum excitarunt. Misit ad eos Iosephus vnum ex indigenis comitibus, qui iis denunciaret, ne illo in hospitio pernoctarent; sed ad Patrū hospitium se conferrēt; ne arborum, quæ procerissimæ tugurio imminerent, ruina opprimerentur. Mirati illi vnde se eò venisse re-
scisset Pater, fidem tamē habuerunt monitis,

non

non dubij quin, qui illorum iter, & com-
 morationem nosset, futuræ quoque calami-
 tatis euentum præuideret. Itaque, eodem
 puero duce, ad Parrum hospitium processere:
 quos ea conditione Iosephus intra contuber-
 nium admisit, vt ante apud Roterigium con-
 fessione peccata expiarent: quin etiam vnum
 ex iis, qui id neglexerat, & vnà cum cæteris se
 insinuabat, redire iussit, vt confiteretur, adie-
 citque quasi admisto ioco: nemo inconfessus
 infortunium, quod vobiscum trahebatis, huc
 inferat, ne vnà vobiscum eadem calamitate
 inuoluamur. Ea nocte ingens ventorum ra-
 bies magnam excitauit tempestatem; manè
 vtrique suum iter tenuerunt. Patres, vbi ad
 locum, quem Piratiningani pridie delegerant,
 venerunt, prostratas magnas arbores, & tu-
 gurium oppressum, obtritumque, gratias ager-
 tes diuinæ Bonitati perspexerunt.

ALIO tempore iter idem cum eodem
 Roterigio, aliisque Societatis Sacerdotibus
 Piratiningam habebat: cum septem leucas
 emensi essent, montesque Piratininganos iã
 conscenderent, ad locum venere sacro Missæ
 faciendæ destinatum; & cum reliquis adesset
 apparatus, sentiunt Missalem codicem deesse;
 & festus erat dies. Suscipit negotiũ Iosephus
 illum S. Vincentio accersendi: post semihor-
 ram adest cum Missali sub axilla inde defum-
 ptum; cum tamen neque ipse S. Vincentij vi-
 sus esset, neque liber ipse, quem tulerat, illuc

*Ad Missæ sa-
 crum Missæ
 le septē leu-
 carum iti-
 nere semihor-
 ra affert.*

desideratus. Ergo aut Spiritu Domini obte-
ctus illuc Iosephus delatus est, & breui illo in-
teruallo in suum comitatum restitutus; aut
Angeli ei manu liber allatus, quemadmodum
suprà in Breuiario factum esse cognouimus
comitibus nihil sentientibus. Sed ut hæc no-
ua non erant in Iosepho, ita sermo de re po-
stea nullus habitus. Iter deinde persequuti,
Piratingam tandem, conscenso monte, te-
nuerunt. Hæc utrum illo familiam regen-
te facta sint, an antè, cum priuatus illic
degeret, mihi in obscuro est: sunt enim quæ
suspicionem moueant in utramque par-
tem. Præfagit tamen animus, tum hæc, tum
illa quæ sequuntur, hoc potius tempore eue-
nisse, quo non minùs iucundè, quàm admira-
biliter puerile furtum detexit. Quod ut pla-
nè intelligatur, ac ne in parum noto nomine
impingamus, est aliquantum non longa, &
nec multum aliena egressione de cursu nar-
rationis excedendum.

*Poma, quæ
ab acore no-
minantur.*

*Mala Medi-
ca, limonia,
& citrea.*

Aurancia.

I N T E R peregrina poma, quæ ex alienis
terris superiora sæcula in Italiam primùm, in-
dèque in occiduas oras asportarunt, omniùm
nobilissima, ac præstantissima sunt, quibus
ab acore in Italia est nomen. Eorum tria ge-
nera præcipuè familiam ducunt: mala Medi-
ca, limonia, & citrea. Medica, quorum est
maxima copia, & vsus frequentissimus, aurei
coloris sunt, magnitudine, & forma malis co-
toneis similia: aurancia in Hetruria nominan-
tur;

tur; & hoc nomen omnium maximè nobilitatum: vt festiuo etiam colori nomen accesserit; cortex ab interiore pomo facilè auellitur, qui ex melle decoctus grati admodùm saporis est, aliàs inutilis, carne admodùm tenui, & gratissimi, succi aliàs acidi, alias dulcis vix instar grauida. Citreis, ac limoniis color idem, flauus vergens ad albedinem. Sed limonia ouali forma: cortice, carnèque non multùm ab auranciis dissimilia, sed cortex non auellitur; longè etiam nobiliore sapore, odoreque citrea forma multo maiore, rotundiorèque cortex, extimus iis, non vt limoniis æquus, & læuis, sed aliquanto callosior, & tuberculis, quasi verrucis non nihil inæqualis: verùm vt limoniis corpus vnà cum cortice grato admodùm sapore totum edule. Auranciorum, limoniorumque magna copia: citrea rariora, neque vbique æquè proueniunt. His odor non modò ab auranciis, & limoniis dissimilis, sed etiam ita gratus, ac nobilis, vt ea tantùm causa integra seruentur, vt cubicula grato odore redoleant. Intus à cognatorum natura dissimilia, peponibus similia; caro etiam peponum carne solidior: ab extimo cortice ad intimum sibi similis, nullo putamine. Et vt pepones angustum cōtinendo femini in media aluo sinum aperiunt, ita citrea succum omnium pretiosissimum cum semine concipiunt, aluntque; qui conditus ex saccharo antidotum est aduersus pestilētes morbos

Citrea.

*Poncilia, seu
limonia Hi-
spanica.*

*Adami po-
ma.*

*Lima Hispa-
nica.*

efficacissimum. Ad hæc tria genera, siue illa regionum natura discreuit, siue agricolarum solertia naturam mutauit, miscuitque alia tria genera referuntur. Limonia Hispanica vnum genus nominat Italia, poncilia Hispania: à citreis non nisi mensura dissimilia; sunt enim fere duplo maiore, sed breuiore longitudine, humani penè instar capitis, colore etiam paulo tristiore. Cæterum vix à citreis distare noueris; estque eorum copia angustior, vsque edifficiles educatu arbores sunt, & pomorum moles minuit fecunditatem. Sunt & alia mala media inter aurancia, & limonia; Adami poma vulgò nominant: edulia tota, vt limonia; magnitudine, & figura aurantiis similia, cæteris rebus esse dixeris limonia, sed succo sine acido suauiore; etsi non in omni cælo suauia proueniunt: nam in plerisque Italiae locis quæ nascuntur, gustatui aduersantur. Omnium suauissimi, & scitissimi saporis, quas limas vocat Hispanicas, Adameis pomis non parum minora: & nisi succi præstent bonitate, cætera similia; & horum quoque rara copia. Hæ omnes arbores è Lusitania in Brasiliam translatae felici prouentu propagantur. Hæc eo explicanda duxi curiosius, quod, quib. in locis frigorum asperitas has plantasadolescere non sinit (neque. n. ne in Italiae quidem regionibus omnibus hæ notæ arbores) peregrinum, & ignotum nomen iis, quæ subiicitur, obscuritatem offunderet: quis. n. cui hæc nota non sint, limas dari puero xeniorum loco cum audierit, non struthiocameli concipiat naturam?

Dum

Dum Piratiningæ Iosephus moraretur, assidebat aliquando vnà cum Vincentio Roterigio in schola puerorum: iubet vnum de pueris è Patrum viridario sex limas ex arbore decerpas ad se afferre, quas fortasse pueris è proposito certamine victoribus præmio daret. Paret puer lubens; & astutus sex alias sibi legit, quas certum in locum abdidit, vnde commodè, dimissa schola, eas repeteret: sex priores, vt iussus erat, Patri detulit. Non fefellit Iosephum puerile furtum; accersitòque puero altero, vbi furtiuæ limæ abditæ essent, indicauit, easque ad se afferri iussit: quas cum attulisset, iubet eum, qui furtum fecerat ad se acciri; eique sex priores limas dat. Cape, inquit, hæc, neque posthac furtim surripere quidquam adsuescas. Miser ille, pudore affectus, fletu & lacrymis suam ingenuitatem tutatus est. Peccauerat, sed puerile peccatum puerili satisfactione compensatum est. Multa alia, vt in toto eius vitæ decursu licet animaduertere, diuino Spiritu cognouit.

Puerile furtum detegit.

PER idem tempus, quo Vincentianæ præfuit familiæ, sensit Domino inspirante graui periculo occurrendum esse Piratiningæ; maturatòque opus esse. Itaque puero vno comite ex indigenis alumnis, dedit se in viam, & cum per forum oppidi transfiret, viderunt festinantem Georgius Ferreria, quatuorque, quinqueve alij ciues, qui in circulo colloquebantur. Quærent, quò tanta cum festinatione

Piratiningæ accurrit ad duos dissidentes reconciliandos.

contendat? Piratiningam, respondet, ad compescendum diabolum, qui vinclis emissus, furens duos inter viros primarios bacchatur, eos acerbis inter se odiis succendens. Quærit iterum Georgius, ecquem rei nuncium, seu cuiuspiam sermone, seu literis acceperit? cum abnuisset, iterque suum persequeretur, intellexerunt, id illi, Deo manifestante, indicatum. Cognitum est postea duabus circiter ante Solis occasum horis, eò peruenisse, & eos, quos inter diffidium illud exarsisset, diuina ope, per Iosephum potestate Tartarea compressa, ad concordiam rediisse. Nec minùs mirum fuit, hominem imbecillo corpore, nec satis firma valetudine, cum tenera ætate adolescentulo tantum iter tam breui tempore conficere potuisse, quàm periculi grauitatem tam longè positum cognouisse. Sed cuius virtute prius, potuit etiam & alterum noua nulla admiratione. Maius adhuc periculum, & vt videtur item Piratiningæ depulit, cum duorum constitutam cædem prohibuit. Sed id opportuniore loco mox videbimus.

Homini vino indigenti inuuit die postero ei alatum iri.

EODEM in oppido S. Vincentio in re leui prædictionem tamen veram euentus declarauit. Vnus è procuratoribus Erasmodorum, quos sæpe cõmemorauimus, qui faccarario opificio præerat, vini dolium penè iam exhaustum domi habebat, neque anno toto eius mercis nauis vlla venerat. Querebatur homo Belga cù Iosepho hanc inopiam, vitam sibi defuturam, deficientem

deficiente vino, nouum fortasse ab ipso in vi-
no miraculum expectans; quod antè in oleo
contigisse euulgatum erat. Blandè hanc que-
rimoniam Iosephus accepit; hominèmq; se-
curo esse iussit animo: nondum, inquit, præ-
terit sacra S. Francisci dies, & erat pridie eius
diei. Ecce tibi festo S. Francisci die nauis onu-
sta vino, ad ipsum missa procuratorem magna
cum omnium admiratione, qui ei sermoni
interfuerunt, portum intrat. Quis hîc audeat
diuinam suo iudicio prouidentiam metiri? tã-
tine fuit operarium hominem in metu rei le-
uissimæ spe diuini promissi confirmari, vt di-
uino Spiritu mens hominis cum Deo perpe-
tuò coniuncta propterea fuerit illustranda?
an, quòd illius commiseratione commotus,
vt illo exemplo ad spem in Deum defigendam
erigeret, Iosephus eam prænotionem à Deo
impetrauit? an, quòd ex illa admiratione boni
aliquid ad eos permanauit, qui rem totã ob-
seruarunt? sæpe enim accidit, vt, cognita insi-
gnis alicuius viri sanctimonia, homines ad me-
liora vitæ consilia conuertat. Magni refert,
quo affectu, quãue reuerentia sanctorum vi-
rorum verba, monitãque accipiantur.

MIRVM est, quanto diuinitus occulta co-
gnoscendi dono præditus fuerit: vt non quæ
fierent modò, sed etiam quæ intra animum
suum agitarent, tanquam in tabula depicta
perspiceret. Graui mentis æstu angebatur qui-
dam, neque adhuc animi sui perturbationem

*Occulta, et-
iam qua la-
tent in ani-
mis cogno-
scit.*

cui

cuiquam detexerat; commodum fit illi obviam Iosephus, & his tantum verbis usus; Apage, apage ista, quae ad rem non pertinent: suaque benedictione impertitum hominem ita tranquillavit, serenatoque reddidit animo, ut si nulla unquam tristis cogitatio illius animum subiisset. Ita fere nihil eum fallebat, ne eorum quidem, quae vel remotis arbitris à quopiam gerebantur, eratque id ita omnium cognitione euulgatum, ut multi vererentur in ea esse familia, cui ille praesesset. Testimonium post eius mortem de ipso dixit unus è domesticis: sibi quaedam à Iosepho esse patefacta, quae inter ipsum, domesticosque intercesserant, quae non nisi diuino lumine scire potuisset. Quae res efficiebat, ut ponerent omnes corda sua super vias suas, multoque attentius vitarent offensiones, cum scirent nihil domi geri, quod Praesidis effugeret cognitionem. Qua tamen ille cognitione non nisi ad eorum, quorum intererat, utilitatem utebatur; vel ut eorum commodis prospiceret, vel ut eos errati admone- ret, aut conscientiam ipsorum tranquillaret.

*Fesso cui-
dam fratri
dari iubet
ientaculum,
cum opsonio.*

FRATER è familia multa affectus lassitudine ad vires recreandas à ministro cellae penariae ientaculum, & ad panem opsonij aliquid petierat; negavit id se posse iniussu Praesidis cellarius, cum moveri domi nihil posset praeter ordinem, quin id Praeses, vel nullo referente, rescisceret. Acquieuit aeger aequo animo: vix dum ille discesserat, cum adit ipse cellarium

tium Iosephus, monetque fratri illi daret quod petierat; valde enim eo leuamento indigere.

DE se in suo testimonio testatur alius ex-
tra familiam, se, cum puer esset, Patrique Iosepho confiteretur, ab ipso certi peccati admonitum, quod puerili metu sciens præterierat, statuissequè ex ea, quæ de ipso passim habebatur opinione, id Patrem diuina reuelatione cognouisse; propterea à Deo veniam petita, integrè confessum esse.

Puero confitenti peccatum aperit, quod celauerat.

DIXI de iis, quæ terrori essent: addam non nihil de iis, quæ ad leuandum animum pertinent. Sacerdos è Societate Iosepho confiteri solitus, sacrificaturus, eum confessionis causâ adibat; iubet illum Iosephus securo esse animo, & sacrificium offerre. Cùm instaret Sacerdos, esse, quæ confessione indigerent; iubet iterum Pater bono esse animo, & peccati genus prodens, nullam penes ipsum esse culpam, quin potius multùm ipsi ad meritum accessisse, declarauit; cùm tamen res esset eiusmodi, vt nisi diuinitus edoctus, & genus ipsum nosse, & iudiciũ de merito ferre non potuisset. Sacerdotem alterum, antequam verbum proferret, ab se dimisit, nullam eius rei, quæ conscientiam vrgeret, apud ipsum affirmans culpam residere.

Conscientiã se aduentiũ confessionis causa videt.

AT TEXAM huic loco graue, publicumque quod Iosepho vita functo testimonium dedit rogatus Ioannes Soarius ciuis Piratininganus;

nus ; se ante annos circiter triginta quinque P. Iosephum Anchieta in ora Brasiliae nosse coepisse, eique populos circa positos obeunti saepius comitem fuisse ; seque illius propè lacte, halituque educatum, ipsum semper, tanquam virum sanctum veneratum esse : & cum factus iam grandior saepius certo consilio patrandi aliquid contra ius, fasque, ut iniurias, rixas, aliaque id genus, quibus diuina lex violaretur, iter suscepisset; neque eius rei vllus esset conscius, in Iosephum incidisse, qui, tanquam ipsius animi arcana introspiceret, paterno amore se ab ea mente amoueret. Caue, fili, inquit, eò tēdas, quò coepisti : caue istud animo retineas, quod concepisti, muta mentem, alioqui puniet te Deus; ita eius monitionum vi sententiam mutasse. Adiecit praeterea hominē multa familiaritate sibi coniunctissimum, propriam coniugem, quòd ab ipso recessisset (subita, ut videtur, muliebrique indignatione, magis, quàm grauioris culpæ suspitione) interficere decreuisse, & alterum praeterea, à quo iniuriam profectam esse suspicaretur : ad hoc patrandum facinus, se amici precibus, & contentione victum vnà cum ipso conspirasse : & cum remotis arbitris, nullo conscio, hæc maximè agerent inter se, superuenisse Iosephum, grauique oratione vtrumque ab eo consilio deterruisse; se tam inexpectata re perculsos, atq; admiratione defixos, qua ratione tam occultum consilium ad eum permanasset, victos

mo

Duos à decreta cade duorum reuocat.

momentis rationum, quid responderent, non habuisse non tamen à praua illa mente destituisse. Iosephum iterum maiore contentione rem adortum, & quà rationibus, quà minis diuinæ vltionis vsque eò disputando processisse, vt victus alter manus dederit, promiseritq; se vxorem in gratiam recepturum, remque totam Iosephi arbitrio permissurum. Ita Deo bene iuuante, & duæ immeritæ cædes prohibet, & duo coniuges reconciliati summa concordia, & cum diuino cultu vitam deinde duxerunt. Ita cœlestem suam, perpetuamque cum Deo consuetudinem, ad suorum vtilitatem traducebat.

PORRO inter multas, variâsque regendę familiæ occupationes, non omisit curam infidèles ad Christi gregem conuocandi, tum per eos, quos regebat, tum ipse quoque, cùm vacabat, præsens adiens. Sunt intra Brasiliæ mediterranea, vti suprâ demonstrauius, alię, atque aliæ nationesne dicam, an syluestrium hominum greges? In iis Tapuyarum naturam, seu potius naturæ noxas suprâ ostendimus. Tapuyis, si vagam vitam, inconstantésq; mores spectes, non admodum absimiles sunt *Maramosij.* *Maramosij.* immò verò passim Tapuyarum numero censentur: homines item, asperi & vagi, nullo cultu, nullis artibus, nulla certa sede: nulla iis altilia, apparatus ad victum nullus; cibus, quem in diem sagittis sibi parant. Syluas habitant, rupésque, pertinentque eorum citi-
mi

*Maramo-
sios studet ad
Christum
adducere.*

mi fines ad colonias quâ S. Vincentij, quâ Spi-
ritus sancti. Hi tamen quàm cæteri Tapuyæ
minùs feri; interlucéntque in iis inter altam
barbariem nonnulla naturæ lumina: nam &
Lusitanorum amant consuetudinem, amici-
tiam colunt, & vno fere coniugio contenti vi-
uunt; humanèq; carnis esu abstinent: quin hac
vna præcipuè virtute Brasiliis cæteris se præfe-
runt, quòd ne suorū quidem hostiū, quos oc-
cidunt, carne vescuntur. Hos ad Christum ad-
ducere Iosephus iam tum ex eo tempore con-
tendit, cum adhuc in Vincentiana sede priua-
tus degeret: nunc autem, ipso familiam regen-
te, eorum non magna manus, relictis monti-
bus, & solitudine, se ad frequentia receperunt,
& circa aream Biritiocam in Vincentianis fi-
nibus confedère. Ad eos amicè, humanitérque;
excipiendos, & sedes, agròsque iis assignandos
coloniæ Præfectus se contulit; vnàque cum il-
lo venit etiam Iosephus, adiuncto sibi comite
Emmanuele Viega, Societatis item Sacerdote:
mansit inter eos Iosephus cum Viega dies
quindecim; quo tempore, dum res inter eos
componit, Ecclesiam ordinat, vitæ ciuilis pro
captu gentis rationem præscribit, aliàque ad
communem societatem seruandam consti-
tuit, vt erat eiusmodi industriæ multum vsum
adeptus; ipsoꝝ linguæ Dictionarium, & ar-
tem Grâmaticam ordinare aggressus est, vsus
ad id opera seruæ mulieris ex ea gente, quæ
communem linguam in seruitute didicerat:

nam

nam sermone illi vtuntur, à communi Brasili-
 orum dialecto, qui maris oram accolunt, nō
 parū diuerso; & qui nō sine labore ab aliis in-
 telligatur. Sed reuocatus Iosephus ad regimē
 suorum, inchoatum opus, & recentem Neo-
 phytorum curam Viegæ persequendam tra-
 dere necesse habuit. Viegas porrò rem totam
 ita strenuè suscepit, tantaque cura, sollicitudi-
 neque nouas Ecclesiæ plantas excolere insti-
 tuit, vt nulla re alia quiescere videretur. Ne-
 que his contentus, qui primi venerunt, alios
 per syluas, campos, montes, eorum adiens la-
 tibula, non minore studio, quàm ipsi feras ve-
 nabatur: contendebat eos in cœtum cogere,
 ac tantisper saltem continere, dum vnà mul-
 tos Christianæ fidei rudimentis imbueret: il-
 lorum paruos filios parentum voluntate se-
 cum adducebat; vt cum pueris aliis Neophy-
 tis educatis, & communem Brasilicam lin-
 guam edoctis, postea ad ipsorum parentes,
 gentilésque interpretibus vteretur. Quo in
 opere multos labores exsudauit, multasque
 difficultates exorsit, multorum reprehēsi-
 ones, irrisionésque deuorauit, ipsum frustra la-
 borare dictantium, operámque certam, at-
 que vtilem ab iis, qui in manibus essent ad
 eos, quos nullis vinculis tenere possis, auerte-
 re, præsentiaque, & certa lucra animarū omit-
 tere, incerta, & fugacia consectari; gentem esse
 leuem, vagam, inconstantem, societatis inimi-
 cam, non vna vnquam certa in sede, non vno

*Viega studiū
 in Maramo-
 sis ad Chri-
 stum addu-
 cendis.*

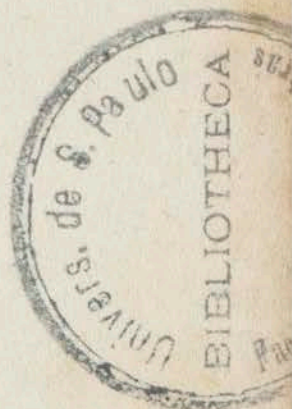
M

in consilio persistere: sed repentina quaque ob-
 orta cupidine, cum consilio sedes etiam, & fidem
 commutare, & omnem susceptae vitae rationem sub-
 bito impetu pervertere. Sed amor Christi, &
 saluandarum studium animarum superabat
 omnia. Interim, dum minus se praebent ad au-
 dita contumaces, si fructum nullum alium, illum
 certe non leuiter percepit, quod infantes aliquos,
 adultosque sub ipsum mortis articulum ba-
 ptizatos praemisit ad caelum. Credere est ipso-
 rum precibus ad diuinam misericordiam suae genti
 propitiandam non parum valuisse; ut dura sen-
 sim ingenia, quae nondum prorsus se dabant,
 mitescerent, & ad diuinos concipiendos in-
 stinctus se compararent: & cum subinde noui
 greges ad priores se adiungerent, vicissimque
 amore veteris consuetudinis ad vilitates soli-
 tudines se referrent, rursusque ad nouum vi-
 tae genus Viegae inuitatu, contentioneque re-
 dirent, post multos tandem exhaustos labo-
 res, multamque gentis toleratam inconstan-
 tiam, pertinaci tandem charitate expressit, ut
 eorum multi greges in Vincentianis finibus
 considerent. Locum sibi legere in campestri-
 bus Piratiningae, vicisque sibi, & tuguria ex-
 truxerunt: obstinata deinde perseuerantia,
 nunquam in illis quaerendis, ad fidemque,
 & societatem cohortandis fatigatus, aliquot
 annorum interuallo greges alios in Ianuari-
 enses fines non longe a vico S. Barnaba de-
 duxit: & nunc eo vitae genere contenti, terram
 colant,

*Maramosio-
 rum greges
 se conserunt
 ad Christia-
 nos, & ad
 Christiano-
 rum institutio-
 nem.*

colunt, sementes faciunt, & laborum suorum fructu victitant; eademque cura, diligentiaque qua indigenæ reliqui Christiana pietate excoluntur. Ergo Viegas tot annis cū illis versatus, eorum linguæ facultatē nactus, Catechismum, reliquasque institutiones è cōmuni lingua in eam transtulit. Dictionarium valde copiosum, vnāque cū Iosepho eius linguæ Grammaticā absoluit. Petrus Goueanus frater è Societate, natione Germanus, vir ad peregrina percipienda idiomata magno ingenio præditus, multa cum ipsorum vtilitate illis instituendis, regendisque præest. Hæc etsi Viegæ labores omnia peperere, initium tamē, & progressionum bona pars ad Iosephum referenda sunt: siquidē studio, institutionēque eius omnia suscepta, promotaque sunt; ad eosque subinde inuisendos, promouendosque ipse se referebat.

DVM in sede S. Vincētij degeret (seu familiæ Præses, seu in priuata vita, non explico) res cōtigit summæ admirationis, & rari admodum exēpli. In oppido Sanctis homo Brasilius nomine Didacus, iam pridē Christiana Religione suscepta, & inter Christianos, tanquā Christianus diu versatus in domo Lusitani ciuis diē suū obierat; diūq; cadauer exanime iacuerat: & cū maturū visum est, illud regionis more funebri adsuta veste obuoluerant, foueaque ad sepulturam aperta iam erat, cū, his rebus omnibus paratis, duarum circiter horarum

*Hominem,
qui sine Ba-
ptismo obie-
rat, rediuiuū
baptizat.*

interuallo materfamilias Gratia Roterigia videt illud commoueri. Accedit prompta magno animo, vt quid id sit, cognoscat: eam is qui antea cadauer fuerat, rogat, se illo funebri amictu dissuat; iubet illa dissui, eique assidet, vt, quò res progressura sit, obseruet. Is rursus Dominam rogat, P. Iosephū Anchieta accersi iubeat. Negat illa Patrē in oppido esse, sed duabus inde leucis in oppido S. Vincetio. Subiicit Didacus, ipsum iam in oppidum Sanctos venisse; seque cum ipso ad riuulū vsque, qui proximus est oppido, iter fecisse, inde ab ipso iussum esse ipsi præcedere: à quo digressū, domum rediisse, & quod exuerat, iterum corpus induisse. Misere statim ad Societatis domum, qui hæc Didaci nomine, in vitam restituti Iosepho nunciarent, quem, cū venisset, statim rediuius interrogauit, an secum ferret sacrarum Reliquiarum thecam, quā sibi ostendisset in itinere? eā cū protulisset moribū dus lætatus est, tū de suæ animæ salute sermonem ingressus, narrauit illi, se seiunctū à corpore in vitam alteram egressum, monitum esse, non recto itinere in ea loca venisse, quod per Baptismi ostium Ecclesiam non intrasset. Idque ille fatebatur esse verum, neque vnquam antea errorem suum agnouisse, memorem tantum homines albos (sic enim appellant Europæos) cū in patriam suā venissent, Christianamque doctrinā populares suos docuissent, Didacū sibi nomē indidisse: ex eo tēpore ratū se

se pe
curā
ab e
men
proi
Bap
luc,
phu
accu
mor
pati
anir
uit,
quò
suur
nes a
stim
mat
bus
cura
faltē
sibi
den
fus a
anir
emi
pos
piis
redo
clesi
Lau

se perfectè Christianū factū esse, nullam aliā curā nisi præceptorum seruandorū suscepisse: ab ea inscitia, & imprudentia, nunquā sibi in mentem venisse Baptismum esse suscipiendū; proinde Iosephū rogauit, se quāprimū sacro Baptismate in Ecclesiā induceret; se enim illuc, vnde regressus esset, properare. Tum Iosephus hominē, etsi Christianæ legis non rudē, accuratè tamen summa fidei capita illi in memoriam redigens, quantū extremi tēporis patiebantur angustia, instructū magno cum animi sui fructu, multis cū lacrymis baptizauit, testatus se, si nullo alio fructu, hoc certè, quòd vnā hanc animā in cœlū præmiserit, suum in Brasiliam aduentū, laboresque omnes antè susceptos præclarè impensos esse existimare. Baptizatus Didacus, ab eundi venia à matrefamilias petita, eā rogauit, vt vilia, quibus vsus esset, indumenta, egenti alicui daret, curarētque duo Missæ sacrificia offerenda, vt saltē ille Deo cultus suo nomine adhiberetur, sibi que in præsens sanctificatā in Ecclesia ardentē candelā in manū traderet. Inde cōuersus ad Iosephū, rogauit sibi vt adesset, donec animam in Domini manus, cuius ipsa esset, emitteret. Quarum omnium petitionum cōpos factus, Iosepho, aliisque præsentibus, ac piis precibus abeūtē adiuuātibus, spiritū Deo reddidit. Hęc ipsa Gratia Roterigia corā Ecclesiastico oppidivicario iurata testis deposuit. Laudanda diuina Bonitas, cuius miserationes

sunt super omnia opera eius. Et sanè diuinæ miserationis excessus fuit, & qui omnè superet admirationem, hominè sine Baptismo è vita egressū èternis suppliciis subduci, eiusq; spiritū certū adire Sacerdotè, venire ad oppidū cū ipso, sanctas, quas ille secū ferret sanctorū virorū reliquias venerari, eiusdemq; Sacerdotis præcepto obtèperare, relictū corpus reperere, recepto Baptismi cōpotem fieri; ac deniq; militanti Ecclesiæ membrū annexū, momento in triūphantè transferri. Admirādū, euidensque diuinæ prædestinationis argumentum, vt in duobus exactæ iam ætatis senibus, à Iosepho edoctis, baptizatisq; vidimus, & in multis in ipso mortis articulo lustrali Baptismi aqua purificatis animaduertimus.

Leuatur regendi munere.

PERFVNCTVS regèdi munere Iosephus hæsit aliquādiu in Vincentiana sede: sed variæ occasiones, seu Præsidium iussū modò huc, modò illuc hominè trahebāt. Venit aliquando ad dilectum sibi Maramosiorum gregem, qui circa Biritiocam cōfederant; de quibus videtur præcipua cura sollicitus fuisse, biduóque apud eos commoratus est: quo tempore petiit ab hospite, qui arcem tenebat, vt se noctu ex arce mitteret, cupere se noctem illam in Oratorio B. Virginis iuxta arcem sito transigere. Libenter arcis præfectus ei permisit, ipseque vnà cum Alfonso Gonzalo genero suo hominem eò deduxerunt, inde se in arcem receperunt, facem, qua ad
noctur

nocturnum lumen vñ essent, referentes, Iose-
pho ibi nocturnis in tenebris relicto. Intem-
pesta nocte, cunctis quiescentibus, vna Gon-
zuli coniux vigilabat. Hæc admirabili viso
permota, maritum ad eandem rem spectan-
dum magno studio à somno excitat. Prospe-
cunt ambo per fenestram; sacellum vident
admirabili splendore circumfusum: splendor
è regulis, valuis, culmine, fastigio, totaq; por-
ticu emicabat: concentū præterea admirabili
sono vocum non admodum longè audiebāt.
Quæ res magnam eos in admirationem, ac
propè extasim abripuit. Voluit Gõzalus ex ar-
ce exscendere, vt, quid id esset, cognosceret;
raus, quoniam harmoniam sibi à lōgè exau-
diere videbatur, nauem aliquam id noctis in
portum inuehi. Verùm cum descendere cœ-
pisset, capillus ei præ horrore obriguit; sensit-
que se quasi inuisibili manu retineri. Itaque
eo spectaculo vnà cum coniuge diu potiti,
mira ambo dulcedine perfusi sunt; cuius etiã
memoriæ iucundo sensu in multos postea
dies recreabantur. Postero die, cum dilu-
xisset, domesticos, reliquosque arcis vici-
nos, seruitiãque percunctati, an aliquid lu-
minis eorum aliquis in Oratorium per no-
ctem intulisset, comperiunt nihil quidquam
horum factum esse. Ipsum denique Iose-
phum interrogant, vnde tantum lumen
ea nocte è sacello effulisset. Is initio
contemptim tergiuersari, rem totam dis-

*Noctu in
sacello ipso
orante, splē-
dor effulget,
cantus au-
diuntur.*

simulando obscurare : sed cum perspecta,
 & probata veritate teneretur, graui contesta-
 tione, pro ea, quam spiritali Patri obedi-
 tiam deberent, illis præcepit, ne quandiu vi-
 uerent, cum vlllo mortalium ea de re verbum
 vllum facerent. Aliud nihil ex eius sermone
 expresserunt: quod illi pro ea reuerentia, qua
 Patrem prosequabantur, sanctè seruarunt,
 donec illo vita functo anno salutis millesimo
 sexcentesimo tertio, 5. Non. Octobres Gon-
 zalus in vrbe S. Sebastiano ad sinum Ianua-
 riensem à Vicario generali eius ciuitatis pro-
 ferre iussus est, siquid memoria dignum de
 Iosepho sciter, iuratus totam eius rei te-
 riem narrauit, adiecitque se Musicam illam,
 harmoniam, splendorémque cœlestem fuisse
 pro certo habere; tum ex eo, quo perusus
 est horrore, iucunditatéque, tum ex vi, qua
 se impediri sensit, quominus ad rem expo-
 randam proficisceretur. Nec dubium, quin
 ad Iosephi contemplationem totum se illud
 miraculum effuderit : nempe ad has spiri-
 tuales epulas se vocari, atque hæc cœlestia
 sibi conuiuia parari sentiebat, cum ab ho-
 minum societate seiunctus noctem illam tra-
 ducere peroptauit. Et quidem splendorem
 inter eius preces effulsiſſe nouum non fuit:
 nam cum S. Vincentij familiam regeret, adi-
 rétque eum, vt sit, cum literis, aut nunciis
 ianitor, deprehenderétque orantem, sæpe ac-
 cidit, vt ingētiè cubiculo splendore emicāte,
 percel

*Splendor in-
 ter eius pre-
 ces fulget.*

perc
 genc
 cen
 fene
 Gor
 cum
 oran
 spex
 dign
 dice
 me.
 Bar
 nio
 ata
 ciet
 gio
 bi f
 viso
 qui
 nat
 Eu
 no
 Bar
 qu
 cor
 ali
 nu
 fet
 to
 ph
 nu

percelleretur. Sed per idem tempus, dum à re-
gendi munere vacaret, anno 1576. Sancto Vin-
centio Piratiningam venit. Eam sedem tum
senex regebat Societatis Sacerdos Adamus
Gonzalus. Hic quodam die circa auroram,
cùm intentis in cœlum oculis è specula domus
oraret, agmen per cœlum ambulantium pro-
spexit: quinam essent, corpora, vmbrae non
dignouit; tantùm ad eius aures vox allabatur
dicentis. Pater, pater, ego sum, ora Deum pro
me. Erat huic filius in Societate adolescens
Bartolomæus nomine, quem ipse matrimo-
nio antè coniunctus susceperat, & grandi iam
ætate coniugio solutus secum duxerat ad So-
cietatem. Is per id tempus in Bahyensi Colle-
gio doctrinæ studiis occupabatur. Visus est si-
bi senex filij vocem agnoscere: perturbatus eo
viso, cùm diluxit penitus Iosephum conuenit;
qui, diuina prouidentia ad senis in ea conster-
natione animi solatium videtur eò venisse.
Eum vti hominem rerum absentium in diu-
no Spiritu consciuum rogat, ecquid bene sit
Bartolomæo? Bene, respondet Iosephus: ne-
que esse, cur de eo sit sollicitus: sermonéque
commutato, hominem ab ea cogitatione ad
aliam traducit. Præterierat ab eo sermone an-
nus, cùm vterque in Ianuariensi Collegio es-
set, naus è Bahya eò venit, quæ certum de Bar-
tolomæi morte nuncium attulit. Petiit à Iose-
pho Adamus, vt ad legitimum sacrificiorum
numerum, quæ pro defunctorum Sociorum

*Piratininga
Bartolomæi
Gonzali
mortem præ-
scit.*

animabus à Sacerdotibus singulis in Societate offeruntur, aliquid adderet: respondit, se cum vita excessisset adolescens, quinquies pro illo hostiam salutarem immolasse, neque pluribus sanctam illius animam indigere, idque se fecisse, quo tempore Adamo ipsi visum illud Piratiningæ obiectum est: quod Iosephus non potuit nisi diuinitus cognoscere, cum ob distantiam locorum (distat enim Bahya S. Vincentius plus ducentis leucis) & infrequentiam itinerum non antea die eius rei nuncij peruenerint. Ita & animæ illi consuluit in tempore, & nuncij acerbitatem præuere deuitauit.

Fratrè è Societate graui vlcere sanant.

IN eodem Ianuariensi Collegio Gonzalus Aloysius Societatis frater affectus decumbebat, cui acerbum vlcus infra sinistrum brachium intumuerat, neque, remediis multis adhibitis ad suppurationem veniebat; quin etiam exasperabatur magis, sæuo cum cruciatu ægrotantis. Accedit Iosephus, manum admouet tumori, signum crucis imprimit, confestim rupta cuti, vnà cum cruciatu coacta sanies effluxit.

Venit Bahyã, vnus è fratribus cogitationem notauit.

VENIT postmodum Bahyam, quo tempore abditam alterius cogitationem se penetrasse declarauit. Frater quidam, qui hominem nunquam viderat, ratus, quod corporis habitudo parum firma, & humilis eius indicabat apparatus, inutilem hospitem, & contemptibilem aduenisse, hanc de illo cogitationem concepit. Quid huc venit iste? neque verbum vllum protulit: non fefellit

Iose

Iosephum illa cogitatio: & cum ad eius amplexum venisset, maiore, quam cæteros lætitiæ, ac benevolentia significatione illum excepit. Ita est, inquit, charissime frater, ut cogitasti: vnus tu omnium de me optime iudicasti; quid ego nullius pretij homuncio huc veni? Percussus ille mirari desuit, cum qualem virum contempisset, intellexit.

IN Bahyensi Collegio is, qui coquinariam exercebat, patella pisces in cœnam Collegij elixabat, cumque decoctis piscibus, patellam adhuc bullientem ab igne remoueret, sinistro casu ius exæstuans, effluensq; in retrahentem, sinistram ei manum ambulit. In illa doloris acerbitate fortè Iosephus per coquinam transit; fratris videt manum concrematam, quam sinistra manu apprehensam, dextera signo crucis signauit, illis subiectis verbis: Sat est; ne doleat amplius: admouitq; ad ignem, quæ tēperato cōcepto calore, statim perfanata est.

Fratris vnus è Societate ambulat manum sanat.

IBIDEM maioris aliud contigit admirationis. Cum longè ab vrbe ad ægroti excipientem confessionem excurrisset, in reditu nox illū oppressit inter Tapagipā (locus est oblōga cuspide in mare procurrēs) & Bahyā: ea cum iter facerēt secus stagnū, ingentē ranarū coaxationē, & inter eum strepitū eiulatus ingentes audierūt, quasi hominū acerbos cruciatus tolerantū; vsq; eò, ut Patris comiti capillus inhoruerit. Metū ponere Pater iubet, substirnitq; aliquantisper, ac sublatis in cœlū oculis; Æterne

Animas purgatorias pœnas dolentes audit, adiuuat quo.

Deus,

Deus, inquit, quàm magna tua potentia est: propiùsque ad stagnum accedens, comitem vnà secum genua ponere, & quinquies orationem Dominicam, Angelicamque salutationem pro animabus purgatorias pœnas sustentibus pronunciare iubet. Qua persoluta prece, cessauit eiulatus, neque inde amplius, cum sæpiùs illac frater idem pertrāsisset, eiusmodi clamores exauditi. Videtur diuina misericordia profundo suæ diuinitatis iudicio animas illas selegisse, quæ ad id tempus sancti viri precibus pœnis illis eximerentur.

Ægrotos in ipso mortis limine prædicit eo morbo non morituros.

IDEM ad ægrotæ mulieris, ac propè iam depositæ confessionem audiendam extra urbem accersitus, eius maritum, qui ad se excipiendum prodierat, obuium habuit lacrymabundum; cuius permotus dolore, antequam ad ægrotam perueniret, blandè eum consolatus, prædixit periculum præsens euasuram, vixitq; postea in annos multos.

PER idem tempus, aut fortè ipso prouinciam regente (non enim nisi hoc tempore, aut prouinciæ Præses Bahyæ degere solitus est) Didaci Morini coloni Bahyensis coniux Andresia Diazia septimum iam mensem vterum gestabat, cum sinistro casu lapsa abortu infantem fœminam emisit. Eo casu malè affecta vtraque, mater quidem diu malè habuit; infans verò vitæ discrimen adiit. Ipsam, totamque familiam inuisit Iosephus; parentes tenellulæ infantis periculo permoti, cum iam iam

exha-

exhalatura animam videretur, eum rogarunt, ut antequam expiraret, eam Baptismi beneficio afficeret; honestius fore respondit, ipsam in Ecclesia matrice, solemni apparatu, sacrisq; adhibitis cerimoniis baptizari: non enim eo tempore morituram; neque graue illis esset Mariæ illi nomen imponere, siquidem ipso Assumptionis Virginis die sacro nata erat; proinde probè illam, pièque educarent, futuram enim familiæ toti non iniucundæ hilaritati: vndecimum tamen tantum annum exacturam, eodèmq; quo in lucem edita est Virginis die sacro ex hac vita exituram, etsi non in qua vrbe nata est. Parentes postmodum S. Sebastianum se transfulerunt, ibique puella vndecimo ætatis anno eodem, quo nata est die decessit. Totum id matris testimonio postea cognitum est.

VITÆ

VITÆ
IOSEPHI ANCHIETÆ
E SOCIETATE IESV
LIBER QVARTVS.

A.D. 1578.

*Præscit se
Præpositum
Prouincia-
lem futurū.*

VSTRABAT suis excursionibus Iosephus, pro re nata, loca circa Bahyam, cum anno à partu sacro millesimo quingentesimo septuagesimo octauo insulam Taparicam, omnium quæ in sinu Bahyensi sunt, & maximam, & frequentissimam obiens ad confessionem ægrotantis anus indigenæ accersitur. Hæc gentis more extento in reti decumbebat propter focum. Pater illi aures dans parum commodè in ligno ad ignem appposito sedebat. Voluit paterfamilias, pro ea quæ suppetebat copia, ei sedile paulo commodius præbere; recusauit Pater: sessio, inquit, mihi paratur, ad quam, antequam operam hanc persoluero, vocabor, multo mihi iniucundiolem. Nondum planè suam confessionem mulier peregerat, cum ad eum Præpositi

siti P
iubeb
itiner
labor
bipa
venit
lis, co
cietat
que I
fo, I
tis in
singl
rùm
oscu
subit
con
pose
singl
cit.
te, q
rent
Nar
effe
gam
ne c
res
cula
uine
hab
mo
dor

siti Prouincialis perferuntur literæ, quibus iubebatur ad urbem repedare. Ille statim se itineri commisit: etsi optimè sciebat quos ad labores vocaretur: nempe ad eam, quam sibi parari prædixerat sessionem; nam statim ut venit ad Collegium, Præpositus Prouincialis, conuocata familia, domesticam, ut in Societate mos est, concionem habuit; recitatioque Præpositi generalis diplomate Roma misso, Iosephum Anchiétam Præsidentem Societatis in Brasiliæ prouincia renunciauit. Mox ad singulorum pedes accidens, multis suis, aliorumque dulci sensu pietatis, cum lacrymis oscultatus est. Ægro animo Iosephus onus subiit; posteròque die & ipse domestica item concione singulorum sibi preces auxilio poposcit; parique humilitatis significatione ad singulorum pedes osculabundus se abiecit. Et quidem eam rem Deo illi indicante, quasi rebus, quæ in consilio Romæ agerentur, interesset, multo antè prænouerat. Nam cum adhuc Vincentianæ domui præesset, inspiciundæ familiæ causâ Piratinin-gam venerat, dixeratque in familiari sermone quasi per iocum, cum tres alij Sacerdotes, fratresque duo interessent. Videte aniculæ quid garriant, me fore Præpositum Prouincialem, & quàm forte dorsum ad id onus habeo. Et sanè erat, uti suprâ vidimus, ex morbo, quo nouitius laborauerat, luxato dorso. Dixerat etiam multo ante se Bahyensis

*Fit Præses
Prouincialis
anno Domini
1578.*

Col

Collegij Rectorem lectum esse, sed electionem irritam futuram. Quæ cuncta euenerunt: nam Roma literæ postea venerunt, quibus ipse Bahyensis Collegij Rector dicebatur: sed nodus obiectus rem totam impediuit. Superuenere deinde eæ, de quibus facta mentio est. Ita qui impeditum aditum ad Rectoris munus inuenit, expeditum ad Prouinciale natus est.

Qualis in munere regenda prouincia fuerit.

Anno, uti dicebam, eius sæculi septuagesimo octauo prouinciæ regimen suscepit; eamque septem circiter annis administrauit ea prudentia, integritatēque, quæ à tanto viro expectabatur. Ac primùm, quod ad ipsum attinet, eadem vitæ integritas, idem erga se rigor, eadem cum Deo coniunctio, familiaritasque quæ fuit semper: neque cum honor à sui despectione, neque rerum occupatio à continenti cum Deo familiaritate vñquam retardauit. Ita multarum, magnarumque exemplo virtutum, vel tacens Pauli illud referre videbatur. *Quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me, hæc agite.* Ad integritatem tamen, & rectam legum normam, ad quam cæteros exigebat, infitam sibi à natura lenitatem, comitatēque adhibebat: quò fiebat, ut disciplinæ rigor molliretur. Sic charus omnibus, nulli grauis, omnium animos ita sibi deuinxerat; ut, quod mirum videri possit, domestici omnes ei suas confessione conscientias optatiùs, quàm quo utebantur ad confessiones Sacerdoti, aperirent.

rent. Omnino peculiari Dei dono præditus erat, ad quemcunque animi morbum dulci medicamine sanandum, mœrore afflictos allevandos, nubésque ex animo eorum depellendas, qui vel suspicione, vel indignatione aliqua, perturbationeve agerentur. Sed in ipso maximè perpetua animi tranquillitas, & singularis mansuetudo elucebat: & sanè, quod in Præsidi Religiosorum virorum maximè laudatur, & in quo summa charitas, summumque illius officium versatur, ut vigili cura in id semper incumbat, suos ut ad perfectam instruat virtutem, modis que omnibus viam ad eum finem illis expediat, impedimenta amolendo, & lapsus, si qui imminet, prævertendo, quanta in eo laude Iosephus excelluerit, quamque paterno amore suis in discrimine constitutis præstò fuerit, eosque ne laberentur, sustentaverit, multa eorum, quæ narrauimus, declararunt; cuius rei subinde documenta dabat: nihil æquè cordi Præsidibus esse debere, atque amorem erga suos, studiumque processus eorum ad virtutem.

AVDIVIT aliquando Sacerdotem in familiari sermone disputantem, non debere eum, qui aliis præest, culpam cuiusquam suæ familiæ præterire, quam non animadversione aliqua, aut reprehensione, aut saltem monitione corrigere nitatur. Adiecit Iosephus; quin etiam nulla in privato homine Religioso culpa inesse debet, quam non eius Præses, antequam

Qua cura erga suos esse oportet, qui aliis præsunt.

*Ministrum
cuiusdā Col-
legij dulci
monito corri-
git.*

de ea reū alloquatur, bis, tēve corā Deo mul-
tis cum lacrymis deploret. Nēpe hoc est oues
tibi à Christo cōmissas saluas velle. In vno ex
eius prouinciæ Collegiis Sacerdos, qui mini-
strū agebat (est autē in Societate IESV minister
à summo totius familiæ Præsidi secūdus) aspe-
riorem aliquādo erga eius familiæ hominē se
præbuit. Id cū vidisset Iosephus, quippe to-
tius familiæ Præsides, cur id ita faceret, quæsi-
uit. Ille, qua id totū animi sinceritate fecerat,
eadē suo Præsidi respondit. Qui mihi, inquit,
ministri munus demādauit, idē hoc præcepto
me instruxit, nullā occasionē vt prætermittē
priuatorū quēque ad omnē patientiā exercē-
di. Atqui ego in nomine Domini, inquit Iose-
phus, istā personā te iubeo exuere, & nouam
induere mansuetudinis, ac lenitatis; &, quan-
tū in te est, nulli anīam præbeas offensionis,
aut tristitiæ: sed te beneuolū, comēmque om-
nibus exhibeas. Crediderim tamen monitū
non modò nō reprehendendū, sed ad præse-
ntem occasionē accommodatū etiā religiosæ
prudētię plenū fuisse. Sed nihil prauius in arti-
bus vitæ præsertim, quàm bona multa præce-
pta tenere, & illa, cū ad vsū venias, incōmodè
interpretari: at verò sanctū senē magno lumi-
ne præditū, cognita animi trepidatione, intel-
lexisse homini dilatandū esse cor. Tū ille, qua-
si discussa caligine, corde dilatato, ita cōsiliū
probauit, vt, nouo percepto lumine, totum se
studuerit ad eam normā conformare. Ita non
priua

priuos tantum homines, sed eos etiam, qui aliis
 preerat, sui officij admonebat: sed & priuatorum
 etiam quæ partes essent, edocebat; nam cum paulo
 post in Collegio Sebastianensi una cum aliis
 patribus, fratribusque Societatis in eum sermo-
 nem venissent, ut diceret unus e Patribus, debe-
 re priuatum hominem in religione, ad perfectam
 animi sui quietem minimè de se, deque statu suo
 esse sollicitum; sed totum in Præsidiu suorum potesta-
 te, eo munere, graduque acquiescere, in quo
 eum sui Præsides collocarunt (sententiam illis
 temporibus firmam, ac robustam, utinam cursu
 temporum lapsi mores, nostri amor, & nostra
 de nobis opinio non aliquando couellat, aut
 in obliquum inflectant) id adeo verum esse Iose-
 phus affirmavit, ut, nisi id fiat, non possit mul-
 tis, ac magnis perturbationibus animus vacare.
 De se ita dicebat, nunquam in futurum pro-
 spexisse, antequam fieret Sacerdos, nunquam
 sibi in mentem venisse, posse se fieri Sacerdotem;
 Sacerdotio auctum nunquam neque de pro-
 fessione, neque de regendi munere cogitasse;
 neque se ad tantam rem ullis instructum do-
 tibus sensisse. Quo tempore ad professionem
 admissus fuerit, non reperio, sed ex proximo
 sermone Ianuarensi licet odorari, antequam
 ad regimen adhiberetur, id factum esse; ad
 quam cum solus ab aliorum conuictu semo-
 tus se diebus aliquot more Societatis com-
 pararet, fideli amico narrauit, se in medita-
 tione Christi dolorum defixum magnam eo-
 rum partem in suo corpore per eos dies cum

*Priuos ho-
 mines in Re-
 ligione omni
 de se cura so-
 lutos esse de-
 bere.*

*In meditatio-
 ne dolorum
 Christi partem
 sensit.*

acerbissimo cruciatu expertum esse.

*Sæpe hominū
ad spectui se
subducit.*

V I D I M V S cum sæpius in peregrinationibus, cœtu comitantium præmissis, in itinere substitisse: inde magna confecta viæ parte, nullo sentiente, ipsorum tamen iter antevertisse. Hæc autem non cum indigenis tantum, hominibus tenuibus, nec magna solertia præditis, qui cum ista viderent, qua ratione fieret, non magnopere solliciti erant; sed maiore adhuc cum admiratione, in cœtibus etiam, comitatūque clarorum virorum sæpe contigerunt. Antonius Barrius Episcopus, qui Leitano successit, vicos circa Bahyam lustrabat, ut sacro chrismate vicanos confirmaret: ibant eodem in itinere, præter Episcopi comitatum Georgius Serranus Bahyensis Collegij Rector, alique Sacerdotes è Societate, & ipse Prouincialis Præses Iosephus; & cum è vico S. Antonio, peractis rebus omnibus, ad vicum S. Ioannem in equis omnes proficiscerentur, solus Prouincialis Præsul more suo pedes, & nudipes illis præeuntibus, se subsequiturum prædixit. Sex leucas confecerant, cum ipsum inter eundem neque subsequente, neque prætereuntem vidisset quisquã: ad vicum cum venerunt, Petrus Acoſta Societatis Sacerdos, qui in eo vico curionem agebat, instructa de more supplicatione, prælata cruce fit obuiã Episcopo; & quem venturum ad vesperam existimabant, cum Acoſta eodem in agmine, maxime admirante Episcopo, apparuit etiã Iosephus. Sed cum hæc in ipso essent iã quotidiana,

na, vt admiratio nulla fuit apud domesticos, ita nullus ea de re sermo emanauit latius.

CONTIGIT aliis tēporibus, vt cœtu, colloquiisque nullo sentiēte se subduceret, nimirū, vt ad Dei colloquiū, quò se vocari sentiret, se reciperet; sed postmodum ita se redderet eorundē numero; vt, cum absentia, presentiaque nosceret, discessus, reditusque non notaretur. Michaël Azeredius colonix Spiritus sancti Præfectus testis est, Iosephū vnà cū aliis è Societate, & indigenis multis ad aperiendū alueū aquæ deducēdæ ad molā faccharariam rogatu hominis amici, ac de Societate bene meriti venisse; & cū ibi vnà cū aliis versaretur, improuisò è cœtu ad agendū cū Deo secessisse, eius discessum nemine aduertēte; cūq; eum desiderari animaduertent, statim inter ipsos itē ex improuiso apparuisse, quasi in eius esset potestate, & se ad spectui subducere, & se visendū exhibere. Nauigabat vnà cū aliis in triremi Melchioris Azeredij: sæpe accidit, vt, cū ad cœnā quæreretur, accuratissimè triremi tota perlustrata, nullo loco appareret, paulo post ipsū viderēt in iis ipsis locis, vbi paulo antè sūma cura eū perquisierant, rogatus, vbi latuisset, respōderet, se circa prorā preces horarias percurrisse. Credēdū est, aut diuino Spiritu asportatū aliquò, aut etiā diuino nutu inuisibili nube tantisper obductum, ne illius inter orandum ardores, excessusque spectarentur; nec potuisse ipsum diuini amoris impetus, quin erumperent, cohibere.

A.D. 1578.
*Lusitanorum
 cladem in
 Africa a-
 misso Rege
 diuinitus co-
 gnoscit.*

ANN O eodem à Domini ortu millesimo quingentesimo septuagesimo octauo , quo ipse prouinciæ regendæ munus iniuit , ordinatis rebus ad Bahyam , apparet ipsum ob eundæ prouinciæ causâ , ad inferiora Brasiliæ cognoscenda in Ianuariensem sinum descendisse. Inde ad dilectum sibi Maramosiorum gregem , qui circa Biritiocam iam antè sedes posuerant, reuisendum se contulit ; arcæque Biritioca exceptus , nequaquam illa animi tranquillitate,quâ priùs inter eos versatus est,quin alta mœstitia oppressus , lugenti similis magna curarum grauitate fatigatus , alto silentio insidentem penitùs in animo ægritudinem abdere cùm conaretur,prodebat magis ; vsque eò, vt biduum totum nihil omnino degustarit. Attonitus rei nouitate,qui ipsum exceperat,arcis custos;& de homine,quem tanta reuerentia coleret , sollicitus,sæpiùs quæsiuit, quænam tanta tam subitæ mœroris esset causa,cùm ille grauatè id ferre videretur,destitit ei molestiam augere. Illa tantùm pauca ab ipso verba expressa sunt; *hodie in mundo calamitates ingentes apparantur.* Rem totam hospes , Iosephi responsum , & diem ipsum literis adnotauit;is fuit prid. Nonas August. anni 1578. postea cognitum est, illo ipso die in Africa funesta ad omnem memoriam clade, cæso exercitu, Sebastianum Regem desideratum esse. Damnum , vt omnium maximum,& irreparabile , ita etiam tristi-

stissimam apocalypsim non mirum est virum alioqui ingentis animi, magnæque fortitudinis, ac semper cum Deo coniunctissimum tanta tristitia affecisse. Sed diuinæ tandem prouidentia decreto acquiescendum est; & quis est, qui audeat dicere, quare sic fecerit? Recepit deinde se ad munus suum obeundæ, administrandæq; prouinciæ, cùm circa annum millesimum quingentesimum octogesimum primum iterum urbem S. Sebastianum, inferiorésq; Brasiliæ oras reuisit, cùmque è Bahya egressus ad Villam veterem ex itinere diuertisset, templum S. Mariæ Virginis à Victoria ut inuiseret, adiuit hominem Irene Barbosa fœmina illius oppidi primaria; postulat illius precibus vteri fructum aliquem sibi à Deo impetrari. Respondet illi Pater, iter sibi esse ad inferiora Brasiliæ, sedes illas inspecturo: inde cùm redierit, Deo bene iuuante, auditurum se ipsius partum (marem, an fœminam? sed fœminam fore videri sibi euidentius) ferri ad Baptismum; & nomen illi Anna imponendum: sed eius lætitiæ fructum haud fore diuturnum, diuinam tamen Bonitatem secundùm hunc primum alios ei deinde fructus largituram. Hac in spe relicta fœmina nauigauit; anno vertente cùm rediret, nauisque ad portum Villæ veteris appelleret, in nauiculam incidit è portu exeuntem, qui, cùm se mutuò consalutassent, quæsierunt illi, vnde aduenæ soluissent,

Irena Barbosa prolema prædicat.

vicissimque Iosephus, quisnam esset ille comitatus, rogavit, quem in acta è mari collem ascendere viderent? responderunt, Isabellam esse ab Auila, Garciæ ab Auila, viri primarij filiam, quæ eum comitatum secum traheret, infantem filiam Irenes Barbosæ, ad Baptismum de sacro fonte suscepturam. Reuocate, inquit Iosephus, Irenæ in memoriam, me id et totum prædixisse. Puella ad annum duodecimum tantum vixit, cum interim fecunditatem, quæ Iosephus prædixerat, mater à Deo consequuta esset. Qua in re admiratione digna est, & suspicienda diuina prouidentia, cum occulto suo iudicio iis, quos suo diuino Spiritu illustrat, quædam nota facit, quædam celat, ut olim Elisæus Sunamitidem fœminam in magna esse amaritudine cognouit, se tamen rem totam à Deo celatum professus est. Et Paulus per omnes ciuitates Spiritum sanctum ait sibi protestari, vincula, & tribulationes Ierosolymis se manere: quæ autem euentura sibi sint, ignorare; sic hoc loco Iosepho multa sigillatim nota facta sunt, quæ cuncta euenerunt: sexum primi fœtus, qualis futurus esset, nequiuit expedire; sed ex nomine tantum facta coniectura potuit aliquid innuere, disertè asserere non potuit. Et in hoc quoque magnis Prophetis fuit non dissimilis. Id an hoc, aut superiore, aliòve itinere factum sit, non distinguo: ad Ianuariensem certè sinum, se-

sedes
git. A
tigeri
conie
visum
quo e
situs
di cau
Præfe
ituri
uim
tauit:
quis
naui
habe
ctæ E
è ve
lem l
Sofæ
rum
ptum
sent.
volun
totan
libro
statim
portu
sequ
bem
C

sedes illas vt viferet , nauiganti illi contigit. Addam & aliud, quod quo tempore contigerit, quia diuinare non potui, incertam coniecturam incertæ adiungere coniecturæ visum est, quippe consentaneum est, id aliquo eorum itinerum accidisse, cum Præpositus Prouincialis Australia Brasiliæ inspiciendi causâ obiret. Venerat ad Spiritus sancti Præfecturam, & cum portum iam essent in- ituri, repentè aduersa vis venti coorta nauim ab ipsis faucibus portus longè asportauit: tum Iosephus magna voce edixit. Aliquis ab Ecclesiæ communionē seclusus hac naui vehitur. Is ad me adeat: potestatem habeo ipsum à censura absoluendi, & sanctæ Ecclesiæ Sacramentis restituendi. Tunc è vectoribus vnus ad ipsum accessit; missilem librum protulit è supellectili Francisci Sosæ Prætoris acceptum; interdictaque piorum communionē iis, qui aliquid inde acceptum intra certam diem non repræsentassent. Is, seu aliquo impedimento, seu mora voluntaria eam diem non obiuit, nunc rem totam apud Iosephum confessus, exhibito libro, censuræ impedimento liberatus est; statimque sedata tempestate, secundo vento portum ingressi sunt. Inde cursum suum persequutus, in Ianuariensem sinum inuectus urbem S. Sebastianum tenuit.

Cum ibi versaretur anno ipso 1581. Dida-

N 5

Quendam è vectoribus eadem nauim excommunicatum absoluit.

*Classem, quã
timebant, a-
micam esse,
& alia præ-
dicit.*

cus Floresius cum firma aliquot nauium clas-
se ad fauces Magellanici freti muniendas
missus Brasiliæ oram cum adlegeret, spa-
tio leucæ vnus contra sinus ostium stetit in
anchoris, speciẽmque præbuit inimicæ clas-
sis, & fortè per id tempus erat ex rumore,
& nunciis aduentus hostium in metu. Per-
turbauit ea res vehementer ciuitatem, ci-
uẽsque ad arma exciuit; & iam Societatis
Patres de toto rerum statu solliciti, cum re-
bus aliis, tum sacro in primis apparatus la-
tebras quærebant: eos admonuit Iosephus
inanem suscipere sollicitudinem, classẽ a-
micam esse: oculisque tanquam aliquid cer-
tum inspecturus, in eam coniectis, fabrum
lignarium, sui opificij bene peritum illa ve-
hi edixit, quem Deus trahit ad Societa-
tem, sua opera Societati profuturum, at-
que bonos in ipsa processus habiturum.
Quod ille nullo modo, nisi Dei Spiritu in-
dicante scire potuit. Is fuit Franciscus Esca-
lantius, cuius infra mentio sæpius erit. Is
cum è nauì exisset, rectà ad Collegiũ Societa-
tis venit, petiitque ad colloquium admit-
ti Præsidis Prouincialis. Accersitus Iosephus,
se, & quis esset, à quo accerferetur, & cu-
ius rei causâ, antequã ianitor planè loquere-
tur, scire significauit, cum eum nunquã antea
vidisset: quẽ de more legitimis interrogatio-
nibus examinatũ, & probatũ admisit demũ in

*Vocatus ad
ianuam, à
quo, & cuius
rei causa vo-
catur præ-
dicit.*

Socie-

Societa
votatio
seuerat
suæ salu
mi sui f
quio So
onerari
erat, cõ
gidum
nuarien
æstunc
runt, er
gio: tre
ses per
riculo
rit, De
auerten
termise
nunciu
culum
nus Gr
Ioseph
tiat; a
suspens
orante
præuen
nans, n
adiunx
lum pr
rum ta

Societatem; eique prædixit futurum, vt in sua vocatione constans ad vsque vitæ finem perseveraret. Qua ille prædictione lætus, quasi suæ salutis accepto pignore, magno cum animi sui fructu, & omnium probatione in obsequio Societatis vitã agit. Classem sequebatur onerariæ quatuor, quibus Didacus Arias præerat, cõmeatum supportantes; hæc Caput frigidum præteruectæ, antequã fauces sinus Ianuariensis tenerent, in stationem malè tutam, æstûne maris, an loci ignoratione, se receperunt, eratque periculum ab omnium naufragio: trepidus ea de re nuncius Sebastianenses perturbavit. Iosephus sociæ classis periculo permotus, ad vlitata confugia recurrit, Deum orans, vt imminens periculum auerteret: nondum suam precationem intermiserat, cùm ecce tibi paulo post priorem nuncius alter superuenit, naues iã extra periculum se recipere. Lætus hoc nũcio Stephanus Grana Sacerdos è Societate accurrit ad Iosephum, vt eum primus ea lætitia imperiat; apertoque ostio, hominem videt in aëre suspensum, iunctis manibus, incensa facie orantem. Eum statim Iosephus, ad se rediens, præuertit; nihil mali esse: nihil mali ingemians, nullum nisi lembi vnus, qui se onerariis adiunxerat, iacturã esse factam, & ex eo nullum profus hominem interiisse. Quarum rerum tam distinctam præsertim cognitionem, cum

*Onerariis
quatuor in
magno peri-
culo precibus
auxilio est.*

*Sapius inter
orandum in
aërem subla-
tus apparet.*

cùm ad ipsum nuncius nullus penetrasset, nemo non videt, ex quo lumine hauserit. Atque ita prorsus contigisse, receptis nauibus postea cognitum est; & credere est illam ipsam Dei Bonitatem, quæ hæc absenti, & oranti nota fecit, eandem Iosephi precibus salutem, incolumitatémque nauibus præstitisse.

NEQVE solùm hoc tempore, sed aliàs præterea inter orandum à solo sublatus apparuit, eiúsque rei fama in vulgus emanarat: sed testes oculati nōnulli proferuntur. Gaspar Lopesius colonus Vincentianus iurat se eum vidisse in sacello S. Georgio dicato extra oppidum ad Erasmorum sacchararia inter sacrificandum sublatum ab altaris scabello instar palmi vnitis. In templo S. Matris in Portu securo octo, decémve homines magna cum ipsorum admiratione per non modicum temporis spatium, item inter Missæ sacrificia auulsum à terra viderunt. Isabella Nogheria narrat, se cum fœmina altera, in templo alio B. Virginis à Schala prope Bahyam fuisse, vidisseque Iosephum, cùm à sacro Missæ agendis de more gratiis intentus esset, suspensum solo aëre inniti, seque strepitum dedita opera fecisse, si fortè ea re permotus in statum suum se reponeret; cùmque ipsum nihil moueri vidissent, se ipsas reprehedentes, muliebrem leuitatem in admirationem, & reuerentiam vertisse.

CL
de dign
Præf
oblata
fermor
spectu
est, vt
piùs ho
uibus
eum su
quid a
perdu
Sacer
phus in
missio
Præf
non d
crimen
de Iose
phi no
tatur,
enim,
fragar
hil pr
ptius
ne, pe
maies
consp
senser
ER
sephu

CLASSE igitur sinum ingressa (vt eò vn-
 de digressi sumus, reuertamur) occasio classis *Quanta asti-*
 Præfecto dum ibi in statione commoratur, est *matione*
 oblata familiariter cū Iosepho agēdi. Is illius *apud Regia*
 sermone, & virtutum odore, qui ex eius ad- *classis Præfe-*
 spectu, colloquutioneq; emanabat, ita captus *ctum fuerit.*
 est, vt magno cum animi sui fructu vltro sæ-
 pius hominem adiret. Attrinebatur in eius na-
 uibus homo Anglus, quem circa ea loca, quò
 eum sua traxerat fortuna, oberrantem, aut
 quid aliud agentem Hispani milites tanquam
 perduellem exceperant. Adiuit Præfectum
 Sacerdos è Collegio alia de causa; cui Iose-
 phus in mandatis dederat, vt miseri aduenæ
 missionem peteret. Grauatè id ferre visus est
 Præfectus, multisque verbis, quare id facere
 non deberet, ostendit; tum Sacerdos, vt à se
 crimen amoueret insolentiæ, id se à suo Præsi-
 de Iosepho iussum esse significauit. Ad Iose-
 phi nomen Præfectus repenti mutatus. Mit-
 tatur, inquit, & Iosepho concedatur: absit
 enim, vt illius vnquam audeam præceptis re-
 fragari; nam cùm primùm vidi hominem, ni-
 hil primo adspectu abiectius, nihil contem-
 ptius mihi videre visus sum: ac postquam be-
 ne, penitusque introspexi, nunquam tanta
 maiestate virum meadiisse memini, ad cuius
 conspectum tantopere ego me parui esse
 senserim.

ERAT, dum in Sebastianēsi Collegio Io-
 sephus moraretur, vnus è familia Pernambu-
 cum

*Proficiscenti
Pernambucū
iubet cōmea-
tū duplica-
ri, quòd iter
illi duplo lō-
gius immine-
ret.*

*Impedit ne
matrimonium
cōtrahat, qui
se cōiugio vi-
duarū simu-
labat.*

cum petiturus; huic cum in discessu, quod nautici commeatus ad illud iter satis esset, daretur, iussit Iosephus annonā duplicari, quòd iter illi immineret duplo lōgius: nam vi tempestatis à Pernambuco abreptus, ac latus Septentrionale flectere coactus, ad insulas oræ Peruuianæ insulis adiacentes, quas anteinsulas vocant, delatus est. Ita homini à suis sedibus longè asportato profuit diuina sui Præsidis futuri incommodi prænotio.

VENERAT ad urbem S. Sebastianum, dū ibi Iosephus moraretur, hoc, aliòve tempore, hospes è Lusitania, qui se cōiugio orbaturum simulabat, nouūque coniugium cum muliere Sebastianensis coloni filia ambiebat; eratque in proximo, vt vtrinque sponsiones fierent. Cognouit id Iosephus, egitque cum magistratibus, vt per causam alienam ille simulator in Angólam ablegaretur. Questus est mulieris pater cum Iosepho, quòd filia suæ matrimonium impediisset; tum ei Iosephus hominis fallaciam detexit: ipsum vxorem habere in patria adhuc viuentem, & antequam ipse Angólam perueniat, eodem ipsius quoque vxorem peruenturam. Idque ita euenit; misera enim mulier iam diu deserta à marito, nauim cum honesto scæminarum comitatu in Brasiliam euntium conscenderat, coniugem suum vt quæreret, sed vi ventorum

ventorum in aduersam oram delata Angólam tenuit triduo antè vt postea cognitum est, quàm eò maritus appulit. Opportunè igitur Iosephus Angolanum illud iter suasit, congressumque duorum coniugum in iis locis futurum præuidit. Ita scelus ingens prohibitum, grauia duo incommoda sublata, & qui antea Iosephi iniuriam accusabat, Deo grates egit, se, filiámque magna fraude, ac simul ignominia liberatos.

VIDETUR adhuc in prouinciæ administratione Iosephus fuisse, cùm Sebastianensis Collegij Rector fratrem rerum gerendarum peritum ad res domesticas obeundas ex vrbe dimiserat, eique alterum è fratribus comitem addiderat. Hi venerunt ad vicum, in quo tum Iosephus morabatur; iubet Iosephus fratrem procuratorem ad Collegium redire, comitem alterum vt inde peteret, priore comite in Collegio relicto, quòd satis, superque laborum, incommodorumque in Collegio illi immineret. Is, fratre procuratore cum comite altero profecto, biduo, triduo ve post tam graui prostratus est morbo, vt propè venerit ad extrema; ex quo intellectum est, quanta incommoda vtrique sua prædictione Iosephus redemerit; & morbo in alieno hospicio longè à suis ægrotandi, & valido ex cura ægroto inseruiendi, moraque ob id impedimentum rebus gerendis iniecta.

Fratrè è Societate grauem in morbum lapsurum præuidet.

ERAT

Infelix mortis genus cui-dā prædicit.

ERAT adhuc in Sebastianensi Collegio Iosephus, & rebus illius oræ ordinatis reditū ad superiora parabat, cū, vxore defuncta, vir primarius in vrbe S. Sebastiano ab ipso petierat, vt se in Societatem admitteret. Id se facturum Iosephus promisit, cū negotia quædā, quibus vir ille tenebatur implicitus transfegisset, quorum causā erat Bahyam profecturus, eoque se quoque venturum. Venit ille Bahyam, transegitque negotia sanè ex sententia; interim amor humanæ prosperitatis omnem de religiosa vita illi diuinitus iniectam cogitationem penitus adussit. Venit haud ita multo post Iosephus, fit illi obuiam mutata mente inconstans Societatis candidatus. Rogat Iosephus, ecquid se ex humanis tricis expedierit? ille solito honorificentius, & honestioribus titulis, quàm familiarem hominem, & Societatis conuictum iam præsentem deceret, Patrem compellans, se quidem impedimentis ait esse liberum; sed statuisse in Lusitaniam redire: ibi petiturū denuò Societatem in patria, & in Societate moriturum. Intellexit Iosephus mentis inconstantiam, vultūque ad seueritatem composito, manu ei leuiter humerū pulsans: Sodes, inquit, quod de profectioe ais, venies quidem in Lusitaniam, tamen neque in patria, neque in Societate, sed hīc in Brasilia morieris, & eo mortis genere, quo dignus est, qui Dei inuitamenta aspernatur. Si habuisset fidem monitis, nā ille sibi optimè

optin
aliis d
ille in
filiam
color
Cui fe
facit,
su ab
euolu
ctum
agnit
D
tione
Ferna
tus lo
cūm
diem
Kal. I
ad ei
causā
scerer
erat e
lis, cu
religi
brem
Pater
ampli
inuasi
que a
ab eiu
iussu

optimè consuluisset; sed debebatur, opinor, aliis documentum leuis inconstantia. Rediit ille in Lusitaniam, ac post aliquot annos Brasiliam repetiit publica cum potestate nouam coloniam circa Caput frigidum condendi. Cui rei dum dat operam, ac per montes iter facit, à comitibus seu destitutus, seu quo casu abiunctus, nusquam amplius comparuit: euoluto demum anno, eius cadauer arefactum ad ingentis rupis radicem repertum, & agnitum est.

DVM post reditum à Ianuariensi lustratione in Bahyensi Collegio ageret, Franciscus Fernandus è Societate nondum sacris initiatus longo tempore quartana laborauerat, & cum die festo praesentationis Virginis, quem diem S. Matris à Schala vulgò nominant, 11. Kal. Decembres multi è Bahyensi Collegio, ad eiusdè Collegij templū eius inuocationis causâ, duabus leucis Bahya dissitum, proficiscerentur, harebat quartanarius in Collegio; erat enim dies parocysmi. Rogat Prouincialis, cur non vnâ cum aliis communem diei religionem obeat? eo die responder ille se febrim expectare. Vade nihilominus, inquit Pater, atque ita eam illuc relinque, vt non amplius te adoriatur. Iuit, sæuâque ibi eum inuasit febris: confert ille se ad templum; atque ante Altare Virginis abiectus, supplex ab eius clementia opem petit, eò se Iosephi iussu venisse; ab ipso sibi mandatum esse

Quartanarius impetrat sanitatem.

contestans, ne febrim inde referret ad Collegium. Favit Iosephi præcepto, & iuuenis obedientiæ S. Mater, ratamque habuit Patris auctoritatem, ægrotusque molestissimo in posterum morbo leuatus reuertit ad Collegium.

Ioanni Fernando fabro in Societate moriturum, & alia prædicat.

PER idem tēpus Ioannes quidam Fernandus Lusitanus cemētarius faber, vir integritate vitæ, & pietatis studio in primis probandus Bahyensis Collegij fabricæ operas locauerat. Hic cū in sacra templi turri æra Campana suspenderet, venit eò Iosephus, & magna voce inclamans; Ioannes Fernande, inquit, accuratè apta æra ista: tu enim primus è nostra Societate futurus es, in cuius funere ipsa pulsabuntur; & huic erat coniux in Lusitania. Præteriēre ab eo monito pauci menses, & tempus appetebat, quo Pernambucense Collegium sui muneris obeundi causâ Iosephus inuiseret. Suadebant ei Patres, vt, antequam idonea tempestas efflueret, nauigationi se committeret. Ille interim per dissimulationem procrastinabat: vni tamen Patrum dixit. Vrgent hanc meam Pernambucensem profectionem, neque sciunt diuinæ esse voluntatis, vt festo die conceptionis Virginis hîc siem: certa enim in illum diem hîc me manet occupatio; & hoc quoque loco futuram necessitatem in diuina voluntate perspexit; quæ se in eum diem maneret occupatio, cū rediit, tum demum intellexit.

Victus

Victus tandem Sociorum monitis profectio-
nem parat; & cum in discessu Patres, fratres-
que paterna de more charitate amplectere-
tur, cum ad Aloysium Fonsecam Sacerdotem
venisset. Bene vale, inquit, chare comes, me-
que interim hic expecta: es enim mecum
iturus Pernambuco; & ego de nauigatione
huc te accersitum redibo. Conscendit tandè;
ac, cum plus triginta dies nauigasset, aduersa
tempestate in eundem, vnde discesserat, por-
tum reiectus est. Collegium ingressum Patres
ad eius cubiculum deducebant, cum ille se
vocari aliò significans, ad hospitium se con-
fert, in quo fabri, qui Collegium extruebant,
hospitabantur. Ibi Ioannes Fernandus iam
diu graui morbo pressus decumbebat, & non
multo antè certum de vxoris morte nuncium
acceperat; idque totum Iosephus diuinitus
rescierat. Accedit ad eius cubiculum, amicá-
que oratione, ac piis monitis hominem salu-
tat, incoerentem duplici malo consolatur; mox
subiicit. Beata Virgo mater nostra me mittit
ad te, vt te in Societatem nostram admittam,
vnáque nobiscum communi in fraternitate
perseueres, tibi que id oneris impono ob gra-
tiam tanti beneficij, quo te hodie illius amore
afficio, vt mei memor sis, cum ad conspectum
sanctissimæ Matris perueneris septimo ab hoc
die; indeque eum tanquam vnú è fratribus in
Collegiú trasportari, curariq; iussit. Tertio in-
de die hominem inuisit, eique magna lætitiæ

*Ioannē Fer-
nandū fabriẽ
in Societatẽ
moribundũ
excipit.*

significatione, Ioannes frater, inquit, lætum, optatumque nuncium ad te perfero: Bona tua coniux ante conspectum Dei tibi præstolatur; indèque digressus dixit multis audientibus: tam boni viri vxor, fieri non potuit, vt periret. Septimo demum die, vt ipse prædixerat, à suo in Societatem ingressu ægrotus, præsentè Iosepho, Sacerdotibus reliquis, aliisque multis è Collegij fratribus, qui suis precibus abeuntem animam iuuarent, excessit è viuis. Tunc Iosephus exurgens, magno cum animi sensu, cunctis audientibus, in has voces erupit. Viri fratres, huic homini, quem nunc ipsi ex hoc loco spiritum ante oculos nostros in Dei manus reddidisse spectauimus, cum tota vita fabrilem artem exercuerit, maximamque eius partem matrimonio coniunctus, Deus septem dierum spatio religionis, religiosæque vitæ præmium repræsentauit, quoniam penitus se toto cordis affectu Deo permisit, vt postremo vniuersi iudicij die existat in iudicium, & damnationem multorum in suæ studio religionis torpentium, quorum nonnulli adsunt in hoc cœtu; qui, cum annis multis in religione versati sint, nunquam tamen Deo se totos crediderunt; hi meritò, iurèque optimo religionis præmio frustrabuntur. His dictis è cubiculo excessit, attonitis cunctis, pallentique vultu relictis.

NON putem quemquam absurdè Iosephum fecisse iudicaturum, qui grandævum hominem, morti proximum ad Societatem admiserit, tantùm vt in ea non sine familiæ incommodo paucis diebus ægrotus decumberet, ac moreretur, cùm id ita factò opus esse in diuina voluntate perspexisset. Neque absonum à ratione fuit hominis multa, & fideli opera de eo Collegio benemeriti præmia hoc religionis auctoramento quasi quodam auctario cumulari. Et certè videtur diuina prouidentia hunc delegisse, vt homo rudis, & operarius multis parum de sua religione sollicitis, multorum annorum laboribus perfunctis, aliisq; multa doctrina instructis, multisq; annis in sui æstimatione consumptis, ad brauium suæ vocationis, vt ipse Iosephus testatur, paucorum dierum, seu potius horarum cursu anteiret. Consilium enim Dei ad nostri iudicij trutinam expendere fas non est: possumus tamen miserationes eius super omnia opera eius collaudare, & nostræ desideria culpam impetus, ardorésq; ad virtutem sensim quo longiùs à primis temporibus progredimur, minuētis in nos conferre; palmamque meritorum in stadio bene sæpe post multa tempora tyronibus concedere vel inuiti. Fateamur igitur diuinæ misericordiæ fuisse, animam illam, non vndecima, sed extrema duodecima hora ad vineam vocasse; vt pro mensura votorum

multa Dei causâ patiendi, cœlestium bonorum copia sub ipsum duntaxat vitæ exitum compleret; multisque votorum meritis ornatam, in cœlestium numerum adscitam beatis in sedibus collocaret. Tritum est enim, non quantum ipsi facimus, sed quantum ipsius causâ volumus, Deum spectare. Latronem quoque ob maleficia in crucem actum, cum breuissimo illo tempore se Christo penitus dedisset, cœlestis cum ipso beatitudinis illo ipso die consortem factum esse; ut mirari desinamus, & diuina reuereri consilia discamus, si quando videmus egregia spe, & clara virtute adolescentes, paucis multa cum laude annis in religione actis, præmaturo exitu vitam finire; &, cum ex ipso ætatis flore primi fructus erumperent, repente subscisos, palmam, quam alij post multos annos, multosque labores consequuntur, statim in primo stadio, ac vix è carceribus emissos præripere. Hos nimirum ad ipsorum augendam virtutem, & cumulanda merita, reliquosque claro exemplo excitandos diuina prouidentia vocationis beneficio dignatur. Ita alij ad operam religioni præstandam, alij ad virtutem augendam; omnes demum ad merita cumulanda, beatissimosque ex ea fructus percipiendos ad religionem vocamur. Beati de
 de

demum Christi ipsius testimonio, qui ad finem vsque contendent ad brauium.

S E D redeamus ad Iosephum. Est in hac narratione propheticum in ipso Spiritum multis in rebus deprehendere. Primùm enim nouus ille Christi miles in Societatem à sæculari statu, vti multo antè ipse prædixerat, adscitus est: deinde septimo die, quem illi terminum Iosephus definierat, vitæ cursum confecit; tum primùm funebre signum, quod è sacro illo ære auditum est, iuxta ipsius prædictionem, fabri ipsius in Societatem iam adsciti funus indicauit. Bahyæ præterea festo die Virginis conceptæ, sicuti monuerat, præsens fuit, negotiùmque feliciter confecit: & cum vi tempestatis Bahyam repetere coactus esset, literas Præpositi generalis Roma ad se missas accepit, quibus ei Fonseca comes, vt ipsi antea significarat, datur; ex eodémque vaticinio cum ipso, idonea redeunte tempestate, Pernambuco nauigauit. Nec nisi prophético Spiritu nosse potuit, mulierem fabri vxorem ante Deum de mariti salute diuinam misericordiam implorare. Sed, cum quinque in re vna prædictionum veritatem perspexerimus, possumus & hanc veram fuisse pro certo habere; multoque magis quæ de viri cum ipsa æternæ gloriæ consortione pronunciauit; præsertim cognita postremæ prædictionis veritate, quã ta

meti non statim, haud tamen ita multis post annis non inanem fuisse constitit, cum vnus, aut alter eorum, quos suo sermone perstrinxerat, quique rei tum interfuerunt, à sua postmodum vocatione defecerint. Atque ita probo illi viro & verus, & felix, aliis verus quidem, sed infelix vates fuit.

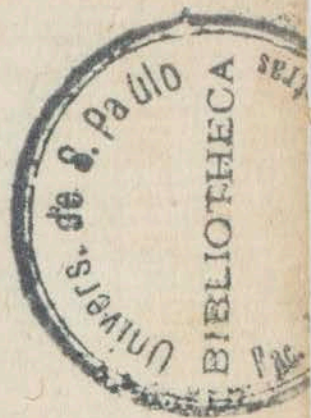
Pernambucū profecturus Frācisco Pinto multos vitæ annos, & mortē in diuina causa obiturum pradicat.

ADORNATA iterum post Ioannis Fernandi obitum Pernambucensi profectioe, antequam discederet, Franciscum Pintū Societatis Sacerdotem salutandi causâ inuisit. Grauius hic in eo Collegio ægrotabat, vt exigua admodum spes de eius salute superesset. Hominem igitur de suo exitu cogitabundum iubet se ad multos in diuina causa labores perferendos comparare, interim de cœlesti missione curam ponere: non enim leui (inquit) manuum ablutione cœlestem mensam inbis; neque te tranquillum manet mortis genus, longa tibi adhuc restat via; & ego Pernambuco ad parentem tuam, fratresq; lætus nuncius de tua reparata valetudine veniam. Surge proinde, sumptisque indumentis, templum adi, atque ante sacrosanctam Eucharistiam Deo dignas gratias de reddita tibi ab ipso valetudine persolue; iussitque illi indumenta exhiberi. Paruit ille dicto; illicoque sedata vi morbi, tanta exhausto corpori virium accessio facta est, tantoque vigore cœpit reualefcere, vt ex eo tempore ad valetudinarium non redierit.

INDE digressus Iosephus, assumpto Aloy-
sio Fonseca, vt iubebatur, comite, Pernam-
bucum nauigauit. Pintus interim versatus
inter religiosa Societatis studia, labores,
exercitationesque magno cum Ethnico-
rum, ac Neophytorum bono, multarum
virtutum exemplo non modò ipsi Iosepho
superuixit, sed vitam etiam multis laudibus
ornatam post id tempus traxit in sextum & vi-
cesimum annum. Tot enim ab anno 1582.
quo eo morbo liberatus est, ad annum 1608.
intercedunt, quo in Christiana causa sangui-
nem, & vitam profudit. Et quando in tanti vi-
ri mentionem incidimus, non fuerit inutile
ad nostram pietatem strenui Christianæ mili-
tiæ ducis, memoriam non longa digressio-
ne à silentio duntaxat præsentis temporis vin-
dicare; siquidem narratio à Iosephi rebus non
abhorret.

IN eo, quem supra demonstrauius ter-
ræ tractu inter Pernambucum, & flumen
magnum ad Lusitanici Regni iura pertine-
re, interiora tenent amplis terrarum spa-
tiis aliæ, atque aliæ gentes, partim Chri-
stiano lumine illustratæ, partim intracta-
tæ, ac fama subobscura tantùm notæ, ad
quas nondum Euangelij vox vnquam ad-
flarat. Optarunt diu Societatis Patres hoc
quoque ad Brasiliam pertinens proscinde-
re nouale, multis interfusis gentibus, ter-
tisque notis, ignotisque à nostris finibus se-

*Narratio de
P. Francisci
Pinti pere-
grinatione
& martyrio.*

motum. Consilium diu, multumque agitatatum, ac de more per multas preces Deo commendatum, aliquot tandem post Iosephi mortem annis ad maturitatem venit: statutumque est, gentium animos esse perentandos, ac ferramentorum, aliarumque supellectilium donariis, quae apud ipsos in pretio habentur, dandam esse operam, ut ad amicitiam allicerentur: nam pecunia, aurum, atque argentum apud Barbaros nullius est usus. Duo, praeter caeteros eorum, qui eam sibi prouinciam depoposcerant, Pernambucensis Collegij lecti sunt Sacerdotes, Franciscus Pintus, cuius modò meminimus, & Aloysius Figheria.

PINTVS annos natus quatuor, & quinquaginta, magnae vir religionis, & prudentiae assiduus in precibus, & diuina cum Deo agendi consuetudine bene, multumque exercitatus, Brasiliarum rerum, & idiomatum abundè peritus; atque ad Barbarorum sibi conciliandos animos adprimè factus: tanto praeterea studio propagandae fidei, hominesque ad sui conditoris cognitionem adducendi, tantoque ardore pectus periculis quibusque obiiciendi, ut Brasilia vniuersa angustis illius animi magnitudini finibus esset. Figheria aetate quidem iunior, multis tamen & ipse à natura, & diuina gratia dotibus instructus, multa etiam doctrina ornatus; & qui pari animi ardore, ut in eam
expe

expeditionē Pinto comes adderetur, contenderat, scilicet vt tali duce Apostolicæ militiæ rudimenta poneret. Siquidem Pintus quater, quinquiesve in mediterranea eiusmodi difficiles, durasque expeditiones susceperat, multis adductis ad Ecclesiam gregibus Barbarorum.

SED erit illud quoque operæpretium, qualis harum peregrinationum ratio sit, pernoscere. Adhibito Christianorum indigenarum, ad id à Societate educatorum comitatu, quâ maiore, quâ minore, prout fert occasio, qui laborum adiutores sint, iter in mediterranea per ignotas plerumque sylvas, asperasque solitudines capessunt impigri venatores animarum. Commeatus siquid portant, non aliud, quàm farinam militarem, quam diximus, ex mandioca; qua deficiente, gentis more venatu, piscatûve, quâ occurrunt flumina, stagnaque, victitant. Sylvæ enim, campique in magna hominum infrequentia, vario ferarum genere abundant ad esum vtilium, & comites indigenæ sagittarij sunt bene periti, & configendis feris exercitati: piscationi verò ita affueti, vt nullam artem meliùs tenere videantur. Hic victus Barbarorum more in diem partus, & ea culinæ opportunitate, quam sylvæ, rupesque subministrant, apparatus, panis instar, & opsonij itinerum compensat lassitudinem; ac sæpe accidit, vt quadrage

Ratio itinerũ ad ignotas gentes.

dragenarium, aliáque ieiunia piscibus, ac non rarò minutis, pauculísque pro natura locorũ, fluminũque eadem ratione traducantur.

Ex arboribus etiam, si quando copia est, oppiparum, ac delicatũ opsoniũ lecta suppeditant mella, quæ apibus liberè vagantibus, atque in scissuris petrarũ, arborũq; aluearia sibi parantibus, neminẽque ea colligente, è fauis arboribúsq; copiosè defluunt. Cũ ad cœtus veniunt, mapaliáque infidelium, indigenæ comites in suorum gentilium colloquiũ se insinuant, facilẽque inter eiusdem naturæ homines conuenit, muneribus ipsorum animos demerentur: deinde Patres sese inferunt, sermonẽque de Deo rerum omnium conditore, deque æterna vita, æternísque præmiis, suppliciisq; adoriuntur; consuetudinẽque inducta, ad explicanda Christianæ vitæ rudimenta descendunt, sensimq; rudes animos ad amorem æternorum, & conditoris sui venerationem inuitant. Cui vt cultum adhibeant, animæ suæ saluti, & præsentis vitæ commodis consulant, eos à syluestri vita, & vaga abducere, & ad vitæ societatem, victũque leniorem sibi tutis in sedibus parandum pertrahere conantur. Quam ad rem Patrum comites multũ profunt, Patrum dicta excipientes, & ipsi, pro ea, quam rudibus ingeniis natura, assidua cum Patribus consuetudo, & frequens Catechismi vsus dicendi copiã suggerit, de rebus iisdem multa persequũtur; tum
de

de socialis vitæ commodis; de copia rerum incultis, maritimisque locis, pro captu gentis alia subiiciunt; quò fit, vt multorum mentes diuina Bonitas permoueat, qui se ad audita præbent obsequentes.

AT QVE hac ratione Franciscus Pintus multa animarum millia suis excursionibus ad Christianorum cœtus, & ad frequentia, cultaque loca pertraxerat. Eodem studio vnà cum Figheria ad hunc, quem sibi lætissimum, optimaque frugis campum proposuerat, quemq; sui Apostolatus extremum habuit actum, se compararat. Missu igitur Præsidis Prouincialis Ferdinandi Cardinij, & potestate facta, opèque Brasiliæ Prætoris Didaci Botellij duo aduersus Tartareas potestates coniurati fratres Pernambuco anno post partum Virginis 1607. Ianuario mense discedunt; mari iter faciunt Septentrionalem oram adlegentes: leucas centum viginti emensi ad locum, què *Jagaribam* nominant, excursionem faciunt; pedibus inde iter in mediterranea capiunt viatorio hastili nixi, modicum indigenarum comitatum secum trahentes, & erant eorum aliqui ex ea gente, ad quam iuquirendam mittebantur. Non vsquam difficiliora itinera humanis vestigiis calcata: loca omnia circum aquis, ac luto latè stagnantia; vt nudis pedibus, frigida hyeme, per saltus, & nemora incederent. Syluæ inuiæ, montes asperi, horridique dumis, nulli aditus, semitæ nullæ; omnia

omnia densis arboribus obsepta: neque progredi, ne pedem quidē vnū licebat, nisi quatenus ferro, & lacertis, adiuuante comitatu, via aperiretur in diē. Tanta cibi penuria; vt herbis persæpe spōte natis famē tolerarint. Cum his difficultatibus annū integrum obluētati, tandem plus centum leucas aperti sibi, ac propēdicam perfossi itineris emensī, perrupēre demum ad montes Ibiapanæ. Estis locus leucis plus minūs centum cis Maranonem non longē à finibus Ethnicorum, quos quærebāt; ad quos vt penetrarent, tres tātūm aditus, per quorum vnum intrandū erat, sese offerebant; sed ij à Barbaris, ferisq̄ue hominibus tenebantur, non modò Christiano, ac Lusitano, sed planè etiam non secus ac si feræ syluestres essent, humano nomini infestis; qui non modò externis hominibus, eò aduenis, sed ipsi etiam inter se vicini vicinis inimici sint; nec fidem, sanctāque societatem vllam norint: non alios his Tapuyas immaniores esse dixeris. Misere Patres ad eos, qui proximi erāt, semel & iterum, qui eos muneribus ad amicitiam pellicerent, transitūque ad vltiores populos impetrarent; nihil pacatum ab iis expressum est. Venēre ad eos, qui claustrum alterum tenerent, parīque ratione illorū animos tentarunt; nihilo plus profectum est: irriti igitur ab vtrisque nunciij rediēre. Contulēre se ad tertios, si fortē minūs asperitatis inuenirent, ij omnium teterrimi, nunciis ad se

ad se munera ferentibus, responsi loco cædem reddiderunt, vno seruato adolescente octodecim annorum, quo vterentur indice ad Patres ad necem perquirendos; atque ij felices hanc beatam sortem suis ducibus, ac magistris præripuerunt. Haud multo interiecto tempore, dum quid agendum, aut quâ iter intendendum, incerti Patres inter se deliberabundi hærent, ecce tibi ad 3. Idus Ianuarias anni 1608. magna è montibus Barbarorum manus exscendit, propioresque facti Patrum comitatum sagittis laceffunt, eodémque impetu mapale, quo interim dum horarias preces persolueret, Pintus se continebat, adoriuntur. *Frãcisçi Pintus martyrũ.*
Prodit Sacerdos, & quàm maxima potest amica oratione furentes illorum animos sedare contendit. Christiani comites pro se quisque Barbarorum furori se opponere, magnis vocibus clamare, hunc Patrem illum sanctum esse, qui ad ipsos res cœlestes docendos, itérque ad animæ salutem aperiendum venisset, vt eius vitæ parcerent, rogare: illi furore inflammati respondere, nihil sibi cum illo; esse omnino ipsorum manibus neci dandum. Vnum è comitibus, qui validiùs cæteris obluçtando Patrem multo conatu defendebat, interimunt, atque hunc quoque Pater ad æterna præmia præmisit: pauci denique inermes, ac mites homines inflammatæ multi

multitudini, & armatæ diu obsistere haud potuere. Patrem tãdem barbara feritate a dorsi vecte ligneo in caput adacto proste rñt, multisque repetitis ictibus exanimant; maxillæ cõfractæ, excussi oculi, cranium totum comminutum. Non longè inde aberat Sacerdos alter, cùm puerulus è comitatu inter eas turbas ad eum Lusitanicis vocibus inclamat; Pater, Pater consule vitæ, consule vitæ, ille confestim in intimas sylvas se recipiens, quamuis illum quoque ad necem Barbari diu quæsisset, illorum tamen oculos diuina seruatus ope effugit. Barbari Sacerdote omisso, quod reliquum iis furoris supererat, in mapale effundunt, tenuemque illam supellectilem, quã ad sacrum apparatus, & munera in Barbaros distribuenda comportarant, hostiliter diripiunt. Hac tetra victoria, exiguaq; præda contenti, ad suos se retulerunt. Inde locus datus Figheriæ cogendi dissipatos comites, & cædis locũ ad eundi. Iacebat exanime cadauer quassato, ac deformato capite, facie cruore, tabo, lutóque fœdata; absterfa inde sordes, abluta facies, corpusque in reti gentis more compositum ad sepulturam ad radicem montis, pro ea, quæ in rerum omnium difficultate copia superiit, delatum est. Vnus è fustibus, quibus illi sacrum caput contusum est, à Barbaris relictus, cruore ad indiciũ crudelitatis infectus, ad nonnullum nostrorum solatium Bahyam vsque perlatus, magna veneratione in eius
urbis

urbis Collegio seruetur. Ita vir fortis, & athleta inuictus, cuius palmam cœlestes acies diuinis laudibus honorant, in ignota barbarie nulli fidelium notum, sine honore, sine nomine, Deo, & Cœlitibus testem suæ fidei nudum tumulum spectandum triumphator reliquit. Sperandum tamen ex hac solitudine, & locorum asperitate magnam aliquando ad homines quoque diuinæ lucis copiam peruerturam; fortissimique ducis, paucorumque comitum sanguinem in diuina causa fufum, diuinis imbribus irrigatum in copiosam animarum segetem surrecturum. Atque hic fuit Iosephi de præstantis athletæ triumpho prædictionis exitus.

SED nos ad reliquam de Iosephi rebus narrationem redeamus. Is post Pernambucensem profectionem anno millesimo quingentesimo octogesimo quarto rediit ad sinum Ianuariensem, urbemque S. Sebastianum, ut statum Societatis in oris illis de more cognosceret. Cōtigit ut in aduersum urbi litus traiceret, vicos, parœciasque illius oræ inspecturus. In reditu cum canoam ascendisset, ut urbem repeteret, Petrus Leitanus è Societate ipsum comitabatur: erat malacia summa, æstus grauis, ac molestus, traiectio aliquot leucarū, neq; vlla aura afflabat; agrè eam cœli grauitatē ferebat Leitanus: videt in arbore Iosephus tres, quatuorve quaracies insidentes (eæ sunt aues gallinarum magnitudine purpureo colore in flauum

Auibus imperat, ut sibi nauiganti umbram faciant.

vergente specie pulcherrima) eas Iosephus Brasilico sermone alloquens; Ite, inquit, cognatas, consanguineasque vestras accersite, nostrumque iter volatu vestro inumbrate. Illæ extento collo vocem, quasi accepti imperij signum misere; indeque auolantes paulo post magno grege redierunt, densataque in nubem tandiu canoam superuolantes umbrâ fecere, donec spatio leucæ vnius decurso, lenis afflare cœpit aura Fauonij: tunc Pater auium dimisit comitatum. Illæ quasi imperio perfunctæ, officiosa crocitate, & multis lætitiæ signis auolarunt. Hoc idem Leitanus Sacerdos factus post Iosephi mortem multis grauibus viris præsentibus iureiurâdo interposito publicè affirmavit; nec mirum ad hominis voluntatem cum Dei voluntate coniunctissimi naturas omnes se adtemperare.

Longa multorum dierum piscatio, & multa, quæ in ea contigerunt.

DUM in Sebastianensi Collegio moraretur, vnus è Collegij fratribus, vt de piscatu in annonam Collegij prouideret, in piscationem cum piscatorum familia exierat. Piscatio longè fiebat ab vrbe in sinu quodam, ac propè æstuario, ad insulam, quam Maricanam nominant. Iuit cum illis etiam Iosephus, tum vt ne per eos dies, quibus duratura piscatio erat, Missæ sacrificio carerent; tum vt tempus illud ab interpellatoribus vacuum, cum Deo in ea solitudine traduceret. Incredibilis piscium copia omnes rapuit in admirationem,

nem, quos cum ad salem legissent, ingens
 marinorum coruorum, aliarumque aqua-
 tilium auium numerus ad expositam escam
 aduolantium magno erat operi impedi-
 mento, ut operam crebro interrumpere ad
 eas abigendas necesse esset. Iosephus eas
 iussit inde facessere, Brasilico sermone allo-
 quutus. Vos, inquit, hinc secedite tantisper
 dum hi sunt in opere, neque iis molestæ sitis,
 cum hinc discesserimus, tunc redibitis ad dia-
 riu vestrum capessendū. Quasi verba illa vim
 habuerint humanos sensus in auibus impri-
 mendi, seorsim quietæ finem operis expecta-
 runt; profectis inde cum Iosepho, fratreque
 piscatoribus, gregatim ad vorandas reliquias
 accurrerunt. Verum inter saliendo operam,
 eodemne, an alio die, cum maximè operi
 essent intenti, in aduerso litore Pantheræ duę
 intentis oculis in piscatores apparuere. Signi-
 ficauit frater Iosephi comes, optare se eas è
 propinquo spectare; respondit Pater, absolu-
 to opere fore eius rei potestatem. Interim
 Pantheræ se recipiunt; admonitus ea de re Pa-
 ter, magna voce iis inclamat, paulo post ut
 redeant; esse qui ipsas velint cominùs adspi-
 cere. Confecto opere, duabus conscensis
 canoïs, Pater cū toto comitatu sinū traiciunt,
 ad litusque accedunt; illæ tū in litore placidè
 se spectandas præbent, ut eas per otium
 adspicere omnes ad satietatem potuerint.

*Panthera illæ
 obediunt.*

*Maris aestus
in litore orā-
tem non at-
tingit.*

*illi avobis
ambado*

Satiatis iam omnium oculis, Pater acceptam solitorum piscium partem iis proiiecit: illæ, quasi suo demenso contentæ, abierunt. Eodem in litore die alio piscandi, saliendique operi intentis aliis, cum se à cœtu, diuina liberiùs contemplandi causâ subduxisset, spatio trium, quatuorve horarum plus minus desideratus est: eum, vestigia sequutus tandem in litore sedentem frater illi comes inuenit; & illo ipso tempore maris aestus accedebat, qui, quasi diuino imperio accepto, cum præter eum finem, vbi Iosephus sedebat, longè fluctus eiecisset, ab eius tamen corpore ita vndas cohibuit; vt aquæ illi & à fronte, & vtroque ab latere, quasi in sinum diductæ, ac veluti in parietes erectæ, nulla contactum alluione, ac ne aspergine quidem circunsepirent. Diceres rubri maris miraculum in transitu Hebræorum renouatum esse: non audebat frater intra vndarum hiatum se insinuare, sed extra vltimos fluctus quanta maxima poterat vocis contetione Patrem cōpellabat; ad vocis clamores, strepitum etiam, fragorémque asserum addebat. Cumq; ne sic quidē fremitum maris superaret, neque alto contemplationis somno consopitum Iosephi animum excitaret, fretus & ipse diuino patrocinio, diductum intrat aquarum septum, Patremque admonet, tempus esse hospitium repetendi, abeuntes vndæ sequebantur; præeunteque Patre, talos subsequens fratris allue

alluebant; ille territus periculo Patrem antecessit. Eum Pater leniter verbis increpans: nescis, inquit, quia venti, & mare obediunt ei? timere prohibuit. Prætergressis tãdem extremã alluuiõnem, tũ mare litore toto coæquatum.

VERSABATUR adhuc ibidem piscationis eiusdem causã, cũ sub noctem inter cœnam piscis frustum iussit asseruari. Ignarus eius cõfilij comes, cuius rei causã id faceret, quæsiuit; hominis, respondet, eo leuamento indigentis. Mox conuersus ad orandum: commendemus, inquit, Deo miserum hominem, quĩ magno in discrimine versatur. Vir etenim nobilis Sebastianensis colonus Iosepho perfamiliaris ad ipsum literas scripserat, quibus eum rogabat, vt ad Ariam Fernandum ipsius perbeneuolum graui morbo prostratum inuisendum veniret; eas seruulo Maurico perferendas dederat. Erat huic iter per loca Pantheris infesta; cui nisi Iosephi precibus, hæc omnia diuinitus noscentis, diuinum præstò fuisset auxilium, iuuat credere incolumem peruenturum non fuisse. Duabus horis ab eo sermone transactis, noctis tenebris, cœlo pluuio, frigida hyeme, puer cum literis madidus, & lassitudine semianimis aduenit; quem humaniter exceptum curauit Iosephus recreandum, eiq; partem piscis, quam seponi iusserat, in cœnam dedit: & antequam aut literas resignaret, aut de puero quidquam ei renunciaretur, & à quo missus, & quid esset in literis, prædixit. Ergo ad

*Seruulum
per infestã
Pantheris
locã iter ha-
bentem pre-
cibus adiu-
uat.*

Collegiũ redeundũ est, subiecit illi comes. Magis se posse ægroto ex eo loco opem ferre respondit, quàm si eò veniat. Postero die pro illius salute Missæ sacrificium obtulit: post sacrificium à fratre comite rogatus; victurúsne esset ægrotus: malè, inquit, eum morbus est habiturus, sed tamen periculum euadet, vixitque postea in multos annos.

Reditus illius à piscatione.

ABSOLUTA piscatione, iussit Pater apparari reditum in crastinum. Erat tempestas turbida, dẽsus imber, grauisque ortus sub vesperã nunquã cessauerat, & duraturus noctẽ totã videbatur. Obiecit ei comes: opportunã sanè Pater tempestatem ad iter elegisti. Cui Iosephus: vtinã tam simus ipsi viri boni, quàm de nobis Deo curæ est; non enim tantũ die crastino imber molestus nobis nullus erit; sed ne nunc quidem, tempestate tanta, vllus est, qui sumus cras iter facturi. Postero die iter manè ingressi, ad vicum S. Barnabam, qui tribus inde distat leucis, quacunque iuerunt via tota ad latitudinem triginta passuum solum siccũ, ac nullo tentatum imbri ad vicum vsque inuenerunt, cùm circa loca omnia nocturna pluuiã maderent.

Pluuiã illi parci in itinere.

NEQUE verò hoc solũ; sed alio etiam tẽpore eandem in eum benignitatem Deus declarauit: nam cùm eadẽ in ora Ianuariensi vnã cum Alfonso Gonzalo Sebastianensi colono, & altero eius propinquo per montes iter faceret, in magna pluuiã, & alij madidis vestibibus

ad

ad finem itineris venirent, mirabantur ipsum unum siccis vestibus apparere. Quibus ille responderebat; suis vestibus, quoniam per bonæ essent, aquam non adhærere, cum re vera valde essent detritæ.

SED in reditu à piscatione cum iter facerent ad S. Barnabam, simium prægrandem barbatum (quod iis in locis novum non est) in arbore insidentem sagitta unus è piscatoribus confixit, ad cuius casum, stridorémque ingens simiorum grex quasi ad funus patrisfamilias accurrit magna consternatione: tum piscatores eos quoque interficere in cibum adoriuntur; tam grato enim gustu Brasili illis vescuntur, quàm aliæ gentes hædiculis, suillis, ac leporibus: nec mirum homines, qui in summa lautitia humanas carnes habeant, à pecude corpore humanam speciem referente non abhorre-
re. Ab ipsorum tamen cæde Pater piscatores prohibuit; monitos tantùm ut è ridiculo pecore ludum captarent, & quò maiorem piscatoribus oblectationem adderet, simiis lingua Brasilica præcepit, funus suorum civium ut prosequerentur: tum pro se quisque multo stridore, & belluino planctu obtemperare contendunt; cum alij per plana quadrupedarent, alij per arbores ex ramo in ramum, & ex arbore in arborem trãsilientes, exequias & ipsi sublimes prosequerentur: horridisque vocibus, ridiculisq; sannis utriusque, ut poterant, in suum gregem grassatoribus iniustas cædes exprobatæ,

*Simiorum
ludus.*

Hac funebri pompa miseræ bestiolæ cùm ad duarum ferme leucarum spatium sui gregis hostibus ludibrio, & oblectationi fuissent, ad vicum iam accesserant, ac ne rursus à vicanis violarentur, iussit eas Pater in suas sedes redire: illæ, com meatu accepto, in sylvas se receperunt. Hæc non commiseratione solùm illarum pecudum, aut quòd illarum lusibus delectaretur, Pater faciebat; sed vt diuinam legem in honorem adduceret, tardasq; indigenarum mentes ad sui conditoris cultum, venerationemq; excitaret: quippe docebat eos omnia conditori vniuersi parere; &, qui diuinis præceptis integrè obtemperant, omnia illis inservire. Quod in vipera etiam, vti suprâ retulimus, alio tempore aliis ostenderat.

Alia, qua in piscationibus admirationem habere.

ET, quando cum piscatoribus, piscationibusq; versamur, subiiciamus alia eiusdem generis, quæ diuersis locis, temporibusq; euenire. Homo Lusitanus, cùm ad piscationem se conferret, obuium Iosephum habuit in itinere, à quo cùm venerabundus benedictionem petiisset, iacto reti ingentem piscium numerum ad admirationem vsque excepit; quod totum Iosephi tribuit precatiõni. Et quidem piscatoribus indicare, quæ copiosam piscationem facerent, erat vsu quotidianum: nam, cùm in Bahyensi Collegio esset magna piscium penuria, piscatores, qui in vsu Collegij piscabantur, die quodam bene manè inanes redière, quòd piscibus mare vacuum videretur, ita nulli usquam

quam apparebant. Eorum ad se magistrum Iosephus accersit, eiq; è Collegij specula locum indicat spatio leucæ vnus distitum, Piraiæ finem appellant, ibi prædam copiosam reperiturum. Paret ille dicto; & cum focis eò profectus, ingentem magnorum mugilū numerum domum retulerūt. Solitus est ipse per sepe è piscatoribus sciscitari, quod genus maximè piscium optarent; & vt quisq; proprium piscium genus nominaret, ita cuiq; alias, atq; alias regiones, quibus piscarentur, assignare. Et quauis nunquā ea loca piscator vllus pertentasset, imò verò persæpe ne nota quidē essent, tamen & quod volebāt, & quantum volebant, capiebāt, ita vt interdum retia remittere cogerētur, ne multitudine piscium damni aliquid pateretur. Diuersabatur interdū in vico, cui à Spiritu S. est nomen Bahyę suburbano: erat iā solēnis eius loci piscatoribus cōsuetudo, quo die piscatū exirēt, Iosephū antè cōsulere, quo in loco piscatio iis esset fructuosa; neq; vnquam votis frustabātur, quāuis & sterilibus in locis, & intēpestiuè, modò à Iosepho indicatis piscarētur.

TANTAM apud illos auctoritatem per illā, quam referam occasionē, aut primū est adeptus, aut certè partā multū auxit: nam cū ibidē, vt solebat, versaretur, animaduertit die quadam magnum silentiū in vico, vicinōsq; magno mœrore, solito quietiores sedere otiosos. Percunctanti causam responderūt, cibaria sibi deesse; iubet ille omnes ad mare secū ire, cibos haud dubiè reperiuros. Negāt idoneam

ad piscandum esse tempestatē; quòd tum cœlum, tū mare ipsum aduersetur. Instat nihilominus Pater, omnes vt eant, neminem voto frustratū rediturum. Iuēre omnes: mare seuum altiùs semper intumescebat. Dicunt vicani: vides præsens tuis oculis mare esse intractabile: quærit nihilominus ex iis Pater; quos pisces optatis? Respondent contemptim: xareos minutos. Est id genus pisciculorum palmi vnus fere magnitudinē, quorum illo anni tempore nulli solent apparere, sed post aliquot menses affluere. Tum Pater locum iis circa litus minus mille inde passibus indicat; ibi fore eorū piscium quantam velint copiam. Eò se conferunt, & paruis reticulis iniectis, atque adeò nudis manibus, quantum quisque voluit ad fatietatem exceperunt. Itaque admiratione læti, Deo gratias agentes multa cum gratulatione domum rediēre.

Quanta estimatione fuerit apud Brafilos.

His, aliisque eiusmodi beneficiis per Iosephum affecti indigenæ hominem magna veneratione prosequiebantur: de eo, tanquam de homine supra naturam potestatem habente & sentiebant, & loquebantur. Cùm eum post mortem significare vellent, Patrem illum dicebant, qui nobis pisces, quos vellemus, præbebat; qui, cùm ab ipso opem peteremus, nos ab omni periculorum genere, atque adeò à morte ipsa eruebat. Tantam enim de ipso estimationem conceperant; vt cùm apud eos versaretur, quocunque ituri essent, aut ad venationem, aut ad res suas transigendas,

non

non antè itineri se committerent , quàm ipsum adirent. Pater; inquiebant, iter est mihi in hanc, illamve oram, dic (sic enim illi loquuntur) ne illîc moriar; & vt id cõsequar, quod opto: nec malus coluber me feriat: &, saluis rebus, incolumis domum redeam? Ita Patris promisso, quasi certo salutis accepto pignore, læti proficiscebantur, læta omnia sibi pollicentes. Neque in hoc vico tantùm, sed in omnib. etiã circà locis hæc de illo apud omniũ ordinũ homines fama percrebuerat; ipsũ, quidquid vellet, à Deo impetrare, Deũque ipsum illius petitionibus semper annuere.

IN vico alio indigenæ aliqui canoam in mare deducere nitebantur, sed propter hominũ paucitatem ægrè illam submouebant; fortè præteriit illac Iosephus: illi à concepta de homine opinione petunt, vt ipsorum conatibus sua benedictione aspiret. Non modò se iis benedicturum respondet, sed opem etiam manu allaturum; ita iis bene precatus, cùm manum operi & ipse admouisset, statim multa facilitate lignum in vndas impulerunt.

SED nos ad filũ tẽporis persequẽdum redeamus. Erat adhuc Iosephus in Sebastianensi ciuitate cùm anno 1515. Christophorus Goueanus Societatis Sacerdos iussus est Visitatoris munere eam prouinciã inspicere: &, siue superiore anno vnã cũ Iosepho eò venerat, siue, quod verosimilius est, in Ianuariensi oratorium versabatur, & obita fortasse ea prouincię parte, ad reliquã sui muneris iurisdictionẽ cõficien

Anno Domini 1585.
Christophorus Goueanus sic prouincia Visitator.

*Sauam ma-
ris tempesta-
rem precibus
sedat.*

ficiendam cum Iosepho, aliisque de Societate Bahyam nauigabat; cum sæua coorta tempestas eò vsque increbuit, vt nauis, domito iam gubernaculo in sinus, & æstuaria, quibus subinde litora scinduntur, cum certo naufragij periculo impelleretur, itavt vi nulla posset retineri. Naturæ arti diffisi, omissa nauis regimine, se totos vi tempestatis permisere, vnâ spe salutis in votis tantùm relicta. Patres infra nauis tabulara se receperât, atque ad naufragium, mortemque excipiendam per cõfessionem, mutuamq; hortationẽ, & preces se comparabant. Solus Iosephus supra tabulara apprehensis rudentibus, oculis in cœlum fixis, aduersùs maris, tempestatisque sæuitiam precibus pugnabat. Interim vnus è fratribus, vt suam excipiat confessionem, orantem interpellat. Negat Iosephus id necesse esse: quid, inquit ille, nõne perimus omnes? negat iterum Iosephus. In spem alter erectus instat nihilominus aliquanto importunius, vt certius aliquod exprimat responsum. An non sumus hîc omnes mari absorbendi? castigauit importunam contentionem Iosephus non sine aliquo reprehensionis acculeo, idemque iam tertio negauit. Ergo, subiicit molestus interpellator, descendam, idque Patribus metu consternatis nunciabo. Vetuit id Iosephus: quid enim obesse potest illos esse in precibus? Ille Iosephi promisso fretus acquieuit, rei exitum securus expectans. Post paulo, vi tempestatis remittent.

remittente, sedato tandem mari periculum
discussum.

E O D E M in itinere Ignatius Tolosa So-
cietatis Sacerdos in morbum incidit; cùmque
Caput frigidum tenuissent, eùmque è naui in
hospitium exposuissent, in intestinorum tor-
mina versa morbi vis est, & eò vsque se inten-
dens sæuiit, vt spes vitæ nulla superesset; &
iam deliberarent Patres, illícne eum sepultu-
ræ traderent, an ad Sebastianense Collegium
corpus exanime reportarent? Interim Iose-
phus consilium dissimulans, fratrem curatio-
num peritũ, qui illius curæ præerat, quanuis
desperantem monet, ægroto remedium ali-
quod, saltem ad speciem adhibeat; futurum
omnino, vt non moriatur eo morbo, non ta-
men remedia abiiciat; neque quemquam de
re ipsa alloquatur. Paruit consilio frater, &
hora circiter elapsa æger alleuatus est, pristi-
námque tandem Dei beneficio recepit vale-
tudinem, atque vtinam eius ætas frugifera ad
multorum fructum quamdiutissimè proro-
getur. Id totum Iosephi precibus impetra-
tum, magis quàm medicinæ virtute partum-
fenserunt omnes.

*Ignatiũ To-
losam graui
morbo preci-
bus sanat.*

E T multo iam antea Franciscum Diazium
comitẽ suum graui, periculosóque morbo li-
berarat. Ignis sacri genus est supercutaneæ
inflammationis acerbæ, ac periculosæ, quem
scriptores nobiles *Zosterem* nominant. Is in
extima cute circa lumbos, dextro è latere na-
scens

*Zostere mor-
bo periculoso
laborantem
ope B. Virgi-
nis sanat.*

Templum B.
Virginis ab
Aditorio.

scens cum acerbissimo cruciatu, quasi perpetuo cinctu in orbem serpit: cuius ea natura est, ut, si extrema coeant capita; exigua admodum spes vitae superit. Hic morbus Diazium inuasit, cum Portus securi sedem Iosephus cognoscendi rerum causam inuiseret. Quare intendentibus se doloribus in dies, cum qui medicam manum admoueret nullus esset, ad diuinam aeger implorandam opem se conuertit. Est in eo portu templum Virgini matri dicatum, cui ab Aditorio est nomen. Hunc locum Societatis Patres, qui primi in Brasiliam traiecerunt, sibi deligere, caeli salubritatem, & situs amenitatem sequuti, sed aliquantum longe a frequentia; quod fiebat saepe, ut, orto repetente bello inter indigenas, gentem barbaram, & ad subitam iracundiam furentem, Patres locum deserere, & ad frequentiam confugere cogerentur. Re igitur deliberata, inde se intra oppidum transtulerunt: mansit tamen loco religio, & reuerentia, iam inde a primis temporibus nata, cum primum Patres in ea loca venerunt; nam cum templum vna cum sede edificarent, & alia opportunitates ad victum suppeterent, vna aquae potabilis copia desiderabatur: eam suppeditauit casus admiratione dignus. Arborem ingentem secus fabricam vnus ex operariis ligandi causa conscenderat; cumque maxime ligna caederet, repetente couulsa arbor ad terram cadens hominem innoxia molliter humi deposuit, suaque ruina montis partem, cui adhaerebat, secum traxit. Ex illo hiatu limpidissima

simæ aquæ fons erupit ad potādum adprimè
gratæ; è qua cū variis morbis ægroti bibissent,
sanati sunt: cuius rei fama diffusa multos ad eā
regionem vndiq; exciuit, quorū aliqui religio-
sam ad eam sacram ædē peregrinationē obire-
re: alij inde accersitā aquā ad varia morborum
genera certo reparatę valetudinis fructu adhi-
buere; ita vt tum Christianorū, tū Ethnicorū
sermone celebrata aqua sanctæ Dei Matris
vocaretur. Hanc sedē vna cū templo, & aquæ
custodiam nunquā post suum inde discessum
Patres deseruere: sed ad religionē, piūmque
Christianorum cultū conseruandū, ac confo-
uendū, Oratorij, seu Heremitorij nomine lo-
cum retinuerunt. Ad hoc B. Virginis templū,
quasi se voto obligans, petiit ægrotus à Iose-
pho, vt pro se Missæ die postero offerret sacri-
ficium: id se facturum promisit Pater; interim
tamen inquit, vnge morbi locū oleo ex lam-
pade, quæ ardet ante sacrosanctā Eucharistiā;
non ægrè erit Matri, nos prius ad opem à filio
petendā confugisse. Ea inunctio dolorē miti-
gavit, & quasi quidā præs futuræ valetudinis
fuit. Postero die Pater ad templum Virginis se
cōtulit; promissique fidē liberavit. Eodē die,
post Missam, cū se aqua ex eo fonte ægrotus,
qui vnā venerat, abluisset, & dolore, & morbo
prorsus liberatus est; vnāq; Bahyā Dei, diuinę-
que Mattis laudes deprædicātes peruenere.

ALIO tēpore (& videtur cū adhuc regeret pro-
uinciā) è Ianuariēsi sinu superiora repetebat, cū

præter

pretergressis insulas, quæ sinu s ostio obiacēt è suo cubiculo prodiēs Iosephus gubernatorē admonet, altū vt teneat; futurū alioqui, vt illo die Caput frigidum sine naufragij periculo flectere nō possint. Gubernator, etsi satis prosperam nauigationem esse sentiebat, Patris tamen monito in præsens obtemperauit, in flectendo tamen ad ipsum Caput accesserunt, & cum leucas ferme sex præteriissent, quòd aspera esset nauigatio, anchoram ad insulam, quòd venerant, iecerunt. Tum Iosephus iterum prodiens, monet quamprimū anchoram tollant: non sanè faciles aures præbere gubernator, nauæque quòd quieta statione se vti existimarēt: Iosephus tamen acrius contendere, quamprimū id faciant; qui si tantulam moram interposuerint, non fore inde potestatem munia illa commodè exercēdi: tum repentè tanta ventorum vis ab Austro coortitur, vt contrahendis subitò velis omni nautica turba occupata, anchoram vix cautibus auulsam aliquandiu arantem trahere necesse fuerit. Quod incommodum Iosephus nō arte nautica, aut cœli obseruatione, quarū rerum erant illi doctiores, præsertim suo gurgustio cōclusus providere potuit, sed diuino monitu illi cognitum fuisse omnes vno consensu professi sunt. Id Lupus Fernandus colonus Ianuariensis, qui vnà nauigabat, iuratus testis asseuerauit.

I A M è Ianuariensi ora Bahyam redierat,
cūm

cùm Emmanuelem Contium nondum Sacerdotem ad Sebastianense Collegium è Bahyensi mittebat. Quæsiuit ille ex Iosepho, quandiu ibi futurus esset; tum Iosephus coniectis oculis in alterum, qui inde tum redierat, rogauit quan diu ibi fuisset, respondit ille, triennium totum cum semestri: tantundem Contium ibi futurum Iosephus respondit; atque ita factum est: quod totum Iosephus humanitùs scire non potuit; cùm suæ potestatis rem futuram non esse optimè sciret: siquidem haud multo post adolescentis profectioem munus regendæ prouinciæ alteri cõcessit. Verùm antequam planè prouinciam deposuit, in Bahyensi Collegio graui prostratus morbo iacebat Petrus Andreas Societatis Sacerdos. Ingressus ad eũ manè valetudinarij minister sensit ægrotum solito grauiùs laborare, & esse periculum in mora. Accurrit ad Præsidiẽ Prouincialem admonendum, vt ad vltimã egroti confessionem excipiendam se conferret: distinebatur tunc temporis Iosephus negotio, quo maturè se expedire minimè poterat; & antequã ad ipsum valetudinarius planè peruenit, Pater illius nuncium præuertit, magna voce Ignatium Tolosam suo loco acciri iubet; qui ea, cui dabat operam, tantisper confessione supersedeat, dum ad ægroti, & morti proximi confessionem accurrit. Quo facto, confessionéque absoluta, ægrotus à mète abalienatus est; neque inde amplius rediit ad se.

Ægroti graue periculum absens nouit.

Q

Hoc etsi neque ad prædictiones, neque ad miracula referri posse videtur, cognitio tamen rei absentis, tanquam præsentis, præterquam quod habet & ipsa admirationem, ex eodem hausta fonte est, è quo & futurorum prædictiones, & curationum miracula manabant.

Ægroti languore stomachi sanat.

ET, quoniam in ægrotto homine id contigit, non incommodè videtur hoc loco aliud posse referri. Decumbebat frater alius eodem in Collegio, qui ex langore stomachi cibi genus omne aspernabatur. Hunc inuisit Iosephus, rogatque ecquem cibum sentiret sibi fore gratum? Respondet æger: salitè suillæ, aut pernae frustum stomacho arridere. Iubet Pater id à penariæ cellæ custode postulari. Negat penarius tale genus edulij domi esse: confert se Pater ad cellam, & ex pendula cista, in qua assati pisces asseruabantur, piscis frustum exsecat; quod cum ad ægrotum attulisset, in pernam optimam conuersum erat. Id ægrotus magno cum voluptatis sensu mansum cum deglutisset, stomachus auidè retinuit. Ægrotus postea cum cellario eius duritiã questus, quæsiuit, cur id initio negarit, quod postea Iosephus sua manu attulit? Ille se purgans, vt videas, inquit, quàm verè responderim, & quam pernam ad te Pater attulerit, afferam & ipse ex eodem loco. Vadit, frustum alterum ex eodem abscissum pisce ad ægrotum affert; quod statim, vt prius, ipso mirante cellario, perna, qualem ipse optabat ægrotus, facta est, diuina

diuina clementia Iosephi votis vel absentis obsequente. Laceret in tenebris miraculum prius, nisi hoc alterum nouo euentu in lucem illud protulisset.

ADDAM & aliud huic non absimile. Decumbebat ipse, vt sæpe extrema ætate solebat, ex morbo; eodémque tempore vnus è fratribus inualetudinario eodem, quo prior stomachi fastidio, nauséaque ægrôtabat. Parauerant Iosepho in prandium pullum gallinaceum, quem acceptum, vt erat opertum in lance tradidit ad ægrotum fratrem afferendû suo nomine; eique iussit nunciari, vt comederet; & neque in posterum nauseam vllam, aut fastidium haberet. Æger pio affectu obediendi, sancti senis virtute fretus comedere ausus, confestim meliùs habere cœpit; paucisque diebus diuina adiutus ope conualuit omnino. Hæc porrò hocne, an alio tempore acciderint, incertum.

*Ægrotum
alterum eodē
morbo sanat.*

Q²

VITÆ
IOSEPHI ANCHIETÆ
E SOCIETATE IESV
LIBER QVINTVS.

*Eius inuale-
tudo, & fre-
quentes mor-
bi.*

INTER has curas tum regendæ
prouinciæ, fratrumque oppor-
tunitatibus inseruendi, tum Lu-
sitanos, Brasilosque iuuandi per-
petua inualetudo, morbique
assidui hominem toto penè tempore, quo
fuit in Brasilia, exercitum habuerunt. Initium
autem habuere morbi ab ea dorsi luxatione,
quæ à primo ipsius tyrocinio per totum vitæ
cursum illi molesta fuit. Accessere deinde va-
ria incommoda frigorum, famis, itinerum, fa-
tigationum, ærumnarumque aliarum, penè
quotidianarum, quas incurrat necesse est, qui
in eiusmodi vinea Domini versatur, quæ est
crucis fructuum feracissima. Ac si nihil aliud
accederet, quantam morborum, ac dolorum
sementem in neruis, artubus, compagibus,
totoque corpore fecerat aduersus ille casus,
cùm

cùm homo tãta imbecillitate propè semiho-
ram altis aquis coopertus hæsit in fundo flu-
minis, indè que extractus, madida veste, cælo
pluuio iter persequi multas horas in no-
ctem multam necesse habuit? Tum per-
petua, cui ætatem penè omnem assueue-
rat insomnia, etsi illi quodam modo natu-
ralis, corpus tamen, & spiritus eo leuamento
fraudauerat, quod ex somni beneficio perci-
perèt. Accedebat multa corporis imbecillitas
morborum, & nouarũ tentationũ illecebra,
& perene nutrimentum: quæ etsi valida ætas,
fortiter sustinens, minùs molesta sentiebat,
iis tamen homini iam seni, & inualido haud
facile erat reluctari. Itaque, quantum de ætate
viribùsque in dies deterebatur, tantum ad
morbos, dolorésque accedebat. Inde & fre-
quens decubere, & pharmaca, curationésque
adhibere cogebatur.

In his languoribus adiuit aliquãdo valetu-
dinarij ministrũ; querit ex eo, quid in cubiculo
operã insumat frustra? respondet se literas ad
sororẽ scribere Olyssiponẽ. Ad cælũ, subridẽs
Iosephus ait, ei literas dato; præstat in præseti
mihi prandiũ parari: languebat .n. ex morbo.
Cognouit postea certis nũciis frater, ipsã illo
ipso tempore, quo ea loquutus Iosephus erat,
diẽ suũ obiisse. Petiit à Iosepho, ad illius ani-
mã iuuandã, vt Missæ semel sacrificiũ offerret.
Id tũ se fecisse respõdit, cùm à Deo ex hac vita
educta est. Sed ex his, & superiorib. Iosephi
verbis licet conuicere, vtrãque rẽ illi diuinitus

*Absens, quæ
longè evenẽ-
re, cognoscit.*

indicatam esse, & mulieris mortem, & fratrem in cubiculo frustra scribēdis litetis occupatū.

ΑΤΤΕΧΑΜ aliud nō absimile, quod circa extrema illius tempora videtur contigisse. Literæ ad ipsum ex patria venerant à sorore, quibus nondum resignatis, & vnde essent, & quid iis scriptum esset, præmonuit; multaque cum lætitiæ significatione sororem suam dixit graui, perpetuòque corporis dolore affectam, cū diuina omni voluntate coniunctam, incommodum illud magna cum animi tranquillitate tolerare.

IN morbis porrò, quibus assiduè afflictabatur, curationibúsque talem se præbebat, qualem ipsius animi inuicta magnitudo, perpetuaque cum Deo communicatio, & toto illius vitæ decursu perspecta virtus non imperito cuiuslibet suadeat; vt pigeat de eo valetudinarij ministri testimonium referre, tanquam rem leuem, & minimè parem tantæ virtutis magnitudini: nullum vnquam ægrotum hominem se expertum esse minùs languentem in corporis doloribus, æquè fortem in patiēdo, atque ad curationes, diatásque obedientem, vel per ea ipsa tempora, quibus prouinciam regebat.

*Amarum
prandium æ-
grotus com-
edit silentio.*

PHARMACHVM sumpserat, cū eo ipso die carnes illi ferunt in prandium cum amara cucurbita elixatas, quod per imprudentiam non animaduertat is, qui illas coxerat. Sensit igitur, cū gustasset, amaritiam; itaq; egrè comedit.

debat. Ratus valetudinarius ex pharmaco, & nausea lassatas vires esse stomachi, ad eum excitandum, Patrem hortatur strenuè vt comedit; stomacho enim vires redituras. Tum ille sibi vim faciens, quasi multa cum iucunditate manderet, valetudinario obediuit; hausit etiã ex amara illa decoctione iustum iusculi demensum: quæsiuit deinde, an aliquid ex eo superesset aliis dandum; negante valetudinario, obticuit. Paulo post sensit valetudinarius erratum, redit ad Patrem consternatus: me cæcum, ignosce, inquit, Pater, mea imprudentia te perdidisti. Cui subridens Iosephus: non me, ait, perdidisti frater, sed recreasti potius; cum me voluerit Dominus tantulum suarum acerbitatum degustare, cum è cruce pendentem fel, & acetum in potum sunt oblata.

SED crescentibus in dies exerciti senis morbis, doloribusque, fuit onere leuandus alios regendi, cum se ipsa natura iam regere non posset. Id fuit haud ita multo post eius è Ianuariensi ora cum Visitatore Goueano reditum, anno eius sæculi octogesimo quinto, aut sexto ineunte, septimo eius Prouincialis administrationis: tot enim annis prouinciam tenuit, cum septuagesimo octauo suscepisset. Successor est illi datus Martialis Belliartes.

POSITO regendi munere, & leuatus vtcunq; ex morbo, ad inferiora Brasiliæ, vbi maximam vitæ partem egerat, tedire iussus est: hæsit que

Leuatur regendi munere.

Eius vix priuata.

aliquandiu in Sebastianensi Collegio: in multa tamen imbecillitate valetudinis, & variorum morborum conflictatione nunquam curam posuit totum se in aliorum utilitatem impendendi, studio, atque ardore animi naturæ imbecillitatem superante. Discant hinc labores non timere, qui nimia indulgentia sui, ætati, & meritis plus nimio concedendum putant. Scribit ipse de se hoc tempore, cum in opere Brasilos iuuandi versaretur ad Ignatium Tolosam. Corporis valetudo est quidē imbecilla, sed ea tamen quæ gratiæ viribus adiuta se sustentet: neque enim Deus ipse deest, nisi ego ipse mihi desim. Itaque & peregrinationes suscipere, & Brasilorum vicos obire, debileque corpus ad indigenas Catechismo erudiendos utcumque trahere ei solemne erat: ac si quando, quod necesse fuit sæpius contingere, inter ambulandum ipsum lassitudo progredi prohiberet, subsistebat tantisper; ac regionis more in reti interquiescebat, quod itineris comites indigenæ duobus affixum hastilibus suspendebant. Inde, recreatis modica quiete viribus, iter persequabatur, & ut fortis Christi miles, nullam amabiliorem quietē ardentius optabat, quàm in animarum salute procuranda nunquam defatigari.

PRÆERAT per id tempus Sebastiani Collegio Ferdinandus Cardinius: cuius obedientiam Iosephus ipse summa cum animi sui iucunditate, tum cæteræ circà sedes S. Vincentij, Spiri

Spiritus sancti, Sanctorum, & Piratiningæ regebantur. Et vt intelligatur quantopere non modò diuini Spiritus illius sermones pleni erant, sed ingenij etiam lumine, & sententiarum pondere efficaces, non me pigebit, etiam hæc, quæ cuiquam videri possint leuia, consecrari. Optabat vnus è fratribus Antonius Riberius cum ipso viuere, eique familiariter ministrare; ad eum rescripsit è sinu Ianuariensi in hæc verba.

EPISTOLA AD ANTONIUM
RIBERIUM SOCIETATIS FR.

FRATER in Christo mihi charissime pax Christi. Satis scio te intelligere, quàm mihi gratum esset, pro meo in te amore, studioque tuæ progressionis ad virtutem, te mecum habere: sed, quando Deo D.N. aliter visum est, demus operam, vt cum illo coniuncti viuamus, eum nobis socium adhibeamus, qui in locis omnibus, omnibusque temporibus nobiscum est: quem si quando à nobis nostris malis moribus repellimus, semper tamen ad cordis nostri fores adstans pulsât; vt, aperto ostio intret ad nos, ac diuersetur nobiscum, vnâque cum ipso Pater, ac Spiritus sanctus adueniunt. Curandum igitur, ne quis in nobis locus illius vacet præsentia; neque

Q 5

res vlla alia vllam ne minimam quidem animi partem occupet. Est præclara illius Patris, & Patriarchæ S. Francisci sententia: nolle de nobis diabolum plus quàm vel tenuissimum capillum; ex illo enim cogitat chamum ingentem, validumque ad nostras constringendas animas, sibi que vendicandas conficere. Si modò semel nos in re aliqua, vel minima, ad nostram sequendam voluntatem impellit, inde ad alias, atque alias adigit eò vsque, quoad obedientiam posthabeamus, quæ non in nostra, sed in Dei facienda voluntate sita est, Præsidium voce nobis explicata. Si semel vel leuissimam turpem cogitationem excutere cunctemur, id ipsum arripit; eoque contentus ei longum agmen fœdiorum specierum consequentium adnectit. Si semel modicum in studio orandi in te pescimus, & contentionem humiliter cum Deo communicandi tantulum modo remittimus, sensim tantum nobis algorem iniicit in animum, vt non modò internarum cogitationum gustum nullum sentiamus, sed pias etiam omnes exercitationes, & ipsam quoque religiosam vitam penitus fastidiamus; nosque ipsos ad libertatem, & humanas voluptates conuertamus. Atque ita prorsus fit, frater charissime. Contende igitur frater ad brauium; magnum iter diuina adiutus ope adhuc fecisti: quantum iam superfit, Deus scit. Id breuissimum fortasse erit: ipse tibi opem feret, ipse te comitabitur.

Caue

Caue ab eo te abiūgas: nam, quanuis peregrinus tibi videatur in itinere, vt olim Discipulis Emmauntem proficiscentibus, tamen ad illius sermones cor tuum inardescet, spiritalique solatio in via redundabit. Scio enim te persæpe, quæ illius bonitas est, spiritalibus hisce deliciis abundare, præsertim porrigente illo tibi inter preces panem cœlestium charismatum, & diuinam carnem suam in Angelorum conuiuio. Quòd si quando mentem diuino solatio destitutam, rædióque affectam languere senseris, illud tibi remedio sit, eius laciniam apprehendere, atque eum ad te verbis illis inuitare: *Mane nobiscum Domine, quoniam aduersperascit, inclinata est iam dies; nóxque irruit tentationum; & solito crebrius, impetrata facultate, ad sacram mensam accedere Cōfido enim diuini eius pabuli virrute, te ab ea mensa cūm recesseris, lætitiæ plenum iter magna alacritate persequuturum, donec cœlestē teneas Ierusalē. Has literas velim cum fratre altero N. communices: illius enim quoque causâ hæc scripsi; cūm vtrumq; vestrūm, omnesque fratres nostros, quotquot in Societate viuimus, eius sancti Spiritus plenos esse velim, qui tanto cū rei miraculo hodierno die cœlitus illapsus Apostolorū animos compleuit: vt illius diuinis donis cōfirmati, nihil vnquā, quo illius impediatur in nobis gratia, cōmittamus; sed potius tãto aucti amico, tãmq; digno hospite intra nostræ animæ domicilium*

lium excepto, ad finem vsque vitæ eius dulci amore, consuetudinèque perfruamur. Iesus Christus vnà cum B. Virgine nobiscum semper hæreant. Amen. E flumine Ianuario, prid. Non. Iunias, ipso Dominico die Pentecostes 1587.

Tuus in Christo Frater

IOSEPHVS ANCHIETA.

LICET, cùm alia, tum illud maximè ex hac epistola, tanquam ex paruo, contractòq; exemplo, quanta in eius verbis vis inesset, intelligere ad hominum animos amore in Deum, studiòq; pietatis inflammandos. Hæsit in vrbe S. Sebastiano ad annum eius sæculi octogesium septimum, vt ex eius vidimus epistola; eodémq; anno transtulit se ad sedem Spiritus sancti. Et, quoniam semel cœpimus eius spirituales doctrinam delibare, ne id quidem præterire æquum visum est, quod ex ipsa Spiritus sancti sede hoc ipso anno ad Franciscum Escalantium scripsit; quem in ipso Ianuariensi sinu ex Hispanica classe ab ipso admissum in Societatem scripsimus.

EPISTO-

EPISTOLA AD FRANCISCVM

ESCALANTIVM.

I E S V S.

CHARRISIME in Christo frater pax Christi. Quoniam nostra nauis, qua ad te literas dare constitueram, non ita breui iter factura erat, statui nihilominus has ad te literas fortunę committere: bonā illis, nobisque, & verē bonam à Deo fortunam comprecatus; quæ est in Dei gratia, & amore semper viuere, & in eo ad finem vsque vitæ perseuerare. Huius rei causâ Deus te ab humanis rebus auellit; religioniq; inseuit; teque in ea tot annos aluit, conseruauitque. Caue diligenter, ne vel modicum quidem diffidentia cor tuum subeat: nam etsi in te, tuisque rebus nihil nisi miserias, culpas, & magnā aduersus hostium impugnationes imbecillitatem inuenias; à Deo tamen firmum tibi est auxilium, & omnia diuinæ gratiæ bona; quibus fultus præsidiiis, certamina superare, ac de hostibus triumphare tibi dabitur. Scio quidem te isto genere vitæ esse cōtentum, deque eo persæpe Deo grates agere: tamen intelligo, fiduciam tibi, ut dixi, opus esse, tum in Deo, tum in Præsidum tuorum charitate defixam, quos Dei loco habeas necesse est: iis enim studio illud est in primis, ut esse debet, perfectam ut virtutem assequaris,

quaris, atque ad eam rem omnia tibi adiumenta comparare. Caue, ne ad hūc ex animo tibi sensum euellēdum, vlla ne tenuis quidem suspicio subrepat. Quicquid alij seu sentiant, seu suggerāt, illud tibi persuade, te in isto esse Collegio tantūm vti tuam salutē à Deo consequare. Da operam, vt ipse saluus fias, & hoc contentus esto, ita tamen vt, cūm intra animum tuum fratres omnes interno amore; ac reuerentia prosequaris, eōsque virorum sanctorum numero habendos esse sentias, tua tamen consuetudo, & colloquia cum iis præcipuè sint, quorum tibi vitam, morēsque ad fructum pietatis prodesse senties. Beatam in primis Virginem, Reginam nostram, perpetuam tota vita adiutricem fac habeas, eique de me interdum preces offer. E sede Spiritus sancti, in qua frequens tui memor sum. 14. Kal. Ianuarias 1587.

Tuus in Christo Frater

IOSEPHVS ANCHIETA.

PAREM planè pietatem, diuinique Spiritus virtutem duæ aliæ ad eundem epistolæ continent; quæ, quia prodesse possunt, statui eas non omittere: tum ob eum, qui percipi ex iis fructus potest, tum vt iis satisfaciam, qui aduersus hunc virum aliquam reuerentiam conceperunt; vt his legendis, ipsum sibi præsentem, & loquentem audire videantur.

IDEM

IDEM AD EVNDEM.

I E S V S.

FRATER in Christo charissime pax Christi. Magnum fructum cupio, cum mecum ipse cogito, quibus bonis Deus adhuc te auxerit, augeatque in dies, & qui largè in te suam manum effudit, effundet adhuc largiùs dehinc: etenim illi insitum est benignè facere, cum sit ipse summum bonum, infinitaque bonitas; quæ quanto latiùs emanat, tanto ampliore ipse gloria dignus est. Decet igitur te cordis spatia proferre, quò possis id totum; quod Diuina Maestas paratum tibi habet, quod certè multum est, excipere: sed necesse est, omnem inde amorem, qui aut Dei non sit, aut in Deum non tendat, eiicias. Cõfide multum illius diuinæ gratiæ; nam qui prima tibi mediâque tam secunda, secundiora etiam vltima in Societate largietur; quæ non ita longè iam abesse cogita: nam, vt quamdiutissimè viuas, plurimùmque in diuina causa labores, id totum breue, & modicum est, prout tam bonus & Pater, & Dominus dignus est. Propitiam valde, & strenuam habes adiutricem sanctissimam Virginem Reginam nostram Dei Matrem: ne te ab illa abiungas; ipsamque perpetuò roga, ne nos deserat: ipsius enim ope omnia poteris. Peto vt huius miseri fratris

tui

tui Iosephi in tuis ad ipsam precibus memineris.

ERAT hic, ad quem scribit, vti supra demonstrauimus, faber lignarius, natione Cantaber, artis suae operarius valde bonus; magnamque sua opera utilitatem praestiterat Societati; ad ipsum iam tertio ex eadem Praefectura Spiritus sancti literas dedit.

EIVSDEM AD EVNDEM.

I E S V S.

Prescripserat enim Lusitanicè Charissimo in Christo Irimao pro Hispanico Hermanno.

FRATER in Christo charissime pax Christi. Iam penè me fugerat ad te Castellanicò idiomate scribere, sed haud multum in loquela est. Is verò totius rei cardo est, nō loqui, sed operari, & boni esse studiosos; neque aliā loquutionem nosse, quā quae sapit obedientiam. Hæc enim omnium maximè à Deo intelligitur; hæc propria ipsius loquutio est, & vnde abest obedientia, frustra ibi cum Deo proluxa colloquia miscentur: non enim exaudit sermonē, qui aut sine, aut præter obedientiam ab ore funditur. Hinc satis intelliges, si quando te obedientia ita in opere habeat occupatum, vt ad orandum tempora nō suppetant, ipsam pro te obedientiam orare; eamque ille audit, qui factus est obediens vsque ad mortem. Spero, quæ Dei in te bonitas est, te hanc

hanc rationem optimè tenere, & obediendi operam in orandi vsum conuere re; cùm inter aggrèdiendum opus, & continuandũ, mēte in Deum coniecta, operã subinde illi offeras in sacrificium; absolutóque opere, illi gratias agas, qui te dignum fecerit, vt in eius obsequio occuparèris, atque in re, quã certò scires ipsius esse voluntatis. Tũ, ad elapsa tēpora recuperanda, scis, cùm subinde datur, Dominicos, festosque dies reliquos tibi assumere, Missæ sacrificio sæpius assistere, orandi spatia proferre: quo tempore Deus transactos obedientiæ labores diuinis solatiis cōpensat. Verũ illud hoc loco te monitũ volo: te per hæc tempora magnũ æs alienũ contrahere. Quæres, quodnã? nēpe vt Deũ pro me deprecèris, atque hoc æs alienũ debetur charitati: cui cū maximè debitũ redditur, nunquã tamen reddendi, nec debendi finis inuenitur, nam, quod debitum soluimus, id ipsum ei debemus: itaq; quãto plura soluuntur, tanto plura supersunt, quæ debentur. Neque ea res mediocri mihi voptati est, te mihi talẽ debitorẽ obuènisse, quẽ scio multo meliorẽ, pleniorẽ inq; mercedẽ rependere, quàm quantũ mihi debeatur. Atque hac ratione tibi multo plus, quã impendis ad tua lucra accedit; euadísque in dies hac ratione insumendo, ditior. Deus, pro sua liberalitate te semper suis immèsis augeat diuitiis; quibus & tibi, & tuis fratribus egentibus fructui

R

esse possis. Fratribus Aloysio, Hernando, Tinocio, & quibuscunque volueris, poterisque peto à me multam in Domino salutem dicas.
E Præfectura Spiritus sancti Non. Iul. 1591.

Tuus in Christo Frater

IOSEPHVS ANCHIETA.

Eius occupaciones, & studia extrema etate.

Aqua in vinum sapius conuersa.

INTERIM in eadē Præfectura Spiritus sancti cōsuetis exercitationibus, laboribusque in opere iuuandi proximos summus laborū cōtempтор versabatur. Quod verò vacui tēporis ab opere, & quietis à valetudine dabatur, id totū ad scribendū, & memoriā rerū consignādam conferebat: scribebat autem iussu Præsidentum rerū historiam à Societate IESV in Brasilia gestarum. Cuius partem anno ante, quàm mortuus est, se iā confecisse, & paratū habere exemplū, quod Romam mittere iubebatur, scripsit ad Emmanuelem Viegam, quem Maramomisii Apostolum, vti supra demonstraui, reliquerat. Circa hæc ipsa tēpora, cū adhuc inter varias tentationes reliquæ nonnullæ pristini vigoris superessent, accisæ illæ quidem, & imminutæ sed tamē per interualla repullulantes videtur id contigisse, quod Antonij Sequeris testimonio cognitū est. Is enim publicus ad ciuitatis tribunal scriba, & Cancellarius cameræ in oppido Sanctis post Iosephi mortē testimonium sua manu scriptū, & sui

fui officij sigillo signatum dedit in hæc verba. Testis sum, me cum Patre Iosepho Anchieta superioribus annis Piratingam iter habuisse, vnâque nobiscum tres, quatuorve comites iuisse: eo itinere nullum aliud vinum habuisse, nisi vinum factitium ex melle, quod Iosepho dederat vir pius illi familiaris Nicolaus Grilius. Id Iosephus intra cucurbitam in lagenulæ modum conformatam gerebat; ea quadantal minusculum (mensura eius regionis est) capere poterat. Eo in itinere tres, quatuorve dies insumpsimus; & cum ter diebus singulis, vt viatores solent, cibum caperemus, ad potum ex eadē cucurbita hauriebamus omnes: & cum suâ quisque sitim extinguere contēderet, nūquam tamen colocynthinū œnophorum desuit cuiquam abundè suppeditare: quin etiam quantum vini in singulis comestationibus detraheretur, tantundē aquæ superinfundi Pater præciperet; & tamē quoties cibum repeteremus, semper fidele vasculum eandē copiam lecti, & probati vini, & omniū iudicio melioris quàm primi benignè reddidit: neque quisquā è toto comitatu dubitauit, quin id miraculo adscribendum fuerit, eratq; omnium fama euulgatum alia multa cū diuino miraculo coniuncta ab eodem Patre facta esse; omniūque iudicio Præfectura tota vir sanctus habebatur.

Hoc testimonium etsi in oppido Sanctis

multis post annis à Sequeria datum est, non tamē iter inde, neque ex oppido S. Vincētio, vbi aliquādiu Iosephus versatus est, susceptū videtur: nam neque S. Vincentio, neque Sanctis tam longè distat Piratininga, vt triduum, quatríduūve iter illud exegerit, quod sepius vno die Iosephus, aliique confecerint. Quòd si ex oppido Spiritu sancto mari discesserunt, fuit Caput frigidum flectendū, & aut Ianuariensis sinus nauigandus, aut S. Vincentium appellendum, indēque terrestre iter capessendū: sin terrestri itinere, obitis finibus Tamuyarū, perrexerunt; potuit alterutrum iter triduum, quatríduūque absumere.

Anno Domini 1590. potestas illi fit quācunque sibi sedē eligendi.

ANNO porrò nonagesimo Præses Prouincialis ei liberū fecit, quæcūque sedes eius maximè animo colliberet, eā sibi extreme quietē senectutis adoptare. Sed homo nullius rei æquè atque obediendi, & in diuina causa laborandi studiosus, ea vti facultate sibi religioni duxit. Et libet hoc loco ipsa eius verba ex epistola ad Ignatium Tolosam adscribere. P. Prouincialis optionem mihi dedit, quamcunque vellem mihi sedem eligendi: non me libertas tanta delectat: est enim sæpe cum cæcitate coniuncta, & periculo à recto itinere aberrandi; cūm, quid sibi maximè cōueniat, dispiciat nemo: valdeque esset absurdum, cūm duobus & quadraginta abhinc annis omnem de me, deque vitæ meæ rationibus potestatem libero

libero Præsidium arbitrio permiserim, nunc
extrema hac ætate velle de me quidquam ar-
bitratu meo statuere. Me totum Patri Ferdinandi
Cardinij, cum ad sinum Ianuariensem
Rector Sebastianensis Collegij proficiscere-
tur, potestati dedi: nunc diuinæ voluntatis
fuit, vt comes P. Didaco Ferdinando ad hunc
vicum Reritibam in Spiritus sancti Præfetu-
ram, Brasilos iuuandi, doctrinæque confirmã-
di causâ venirem. Cum his libentiùs operam
pono, quàm cû Lusitanis: illos enim quæsitû
in Brasiliam missus sum: & fortassè diuina pro-
uidentia constituit, vt comes eidem adiungar
Sacerdoti, ad interiora gentis penetranda,
aliâsque errantes oues ad Ecclesiæ caulas co-
gendas; vt, quando non alia ratione coronæ
Martyrû compos esse possim, contingat mihi
saltem inter itinerû asperitates, summamque
rerû omniû inopiã ab omnibus deserto, atque
omni humano solamine destituto, in aliqua
horû montiû rupe pro fratribus meis vitã re-
linquere. Hæc erant admirãdi senis, & athletæ
fortissimi vltimæ quietis vota optatissima.

CIRCA annum 1592. venit ad Prouincialẽ
Patrum conuentum Bahyam. In eo conuentu
lectus est Aloysius Fonseca, qui de Prouinciæ
rebus Romam procurator mitteretur, homo
exiguus viribus, & imbecilla valetudine. At-
tulit vni è Patribus Pernambucensis Collegij,
qui conuentui non interfuerat, pro eo, quo

*Anno Domini
1592. ad
Prouincialẽ
Patrum cõ-
uentum Ba-
hyam venit.*

erat in Fonseca amore, ea electio sollicitudinem; eaque de re ad Iosephum admirationis plenas literas dedit; quâ fieri potuerit, ut in eam electionem consenserit, tanto cum periculo hominis iuualidi, & infirma corporis constitutione? Et, quando ita constitutum erat, petiit ab ipso, ad se saltem ut scriberet, an esset rediturus. Ad eum ita rescripsit Iosephus; ut, cum de se nihil diceret, electionis tamen dignitatem integra fide his verbis tueretur. P. Aloysius Fonseca eò tendit, quò eum Deus mittit, & iubet proficisci: & quanuis infirma valetudine nauim conscenderit, tamen cum oram istam ad Pernambuci conspectum adnauigaret, meliùs habebat; magna que ei ad valetudinem accessio facta erat; qui, etsi magno suo cum incommodo, tamen incolumis perueniet, quò mittitur, negotia que ex sententia, multa cum omnium probatione transiget; inde que eò redibit, ubi ipsi à Deo itinerum finis constitutus est. Nunc, quando ita Deo visum est, nos ad illius sanctissimam voluntatem adtemperemus, necesse est. Hæc omnia, uti Iosephus præmonuerat, contigerunt. Fonseca enim satis bene confirmatus in Lusitaniam, inde que Romam venit; transactisque feliciter rebus omnibus, in reditu, cum in Hispaniam peruenisset, Matridij & itineris, & vitæ finem inuenit

inuenit anno eiusdem sæculi nonagesimo quarto.

REDIERAT Bahya ad suas excolendas segetes Iosephus in Præfecturam Spiritus sancti, versabatúrque in vicis Brasilorú occupatus in opere indigenas iuuandi. Anno autem nonagesimo sexto, aut non ita multo antè ob illius inualetudinem, & frequentes morborum accessiones Præsidis literis reuocatus est ad oppidum Spiritum sanctum; ibi maiorem fore copiam curationum, & opportunitatum aliarum ad imbecillitatem sustentandam. Ipse rem cum Patribus, qui in eodem vico versabantur, deliberat, videatúrne esse ea morbi conditio, vt possit se itinere periculo committere (est enim leucarum quatuordecim) an verò satius sit Præsidi periculo proposito, per literas satisfacere. Negantibus cunctis profectioem esse tentandam, visus est acquiescere; paulò post, re meliùs considerata, statuit omnino discedere; quòd si se mori contigerit, leuem fore iacturam; multòque id præstare, quàm tanta iam ætate minùs obedientis exemplum iuuenibus relinquere. Et videtur Deus illius obedientiam ratam habuisse: nam profectus præsentì incommodo leuatus vitam traxit adhuc anno diutiùs.

REPARATA vtcumque inter assiduos languores valetudine, cum satis virium esse

Redit in Præfecturam Spiritus sancti.

Reuocatur ad oppidum Spiritu sanctum.

Reuocatur ad oppidum Spiritu sanctum.

visum est, rediit ad suos labores repetēdos Reritibam. Ibi, cū iterum tentatiuncula redeūte, decumberet, nocte quadā, qua erat in omnes charitate, & studio rebus in omnibus iuuandi, surrexit è cubili ad pharmacū ægroto alteri temperandum; nam hanc quoq; peritiā tenebat: &, vt erat languidus ex morbo, & ætate, diuturnisq; incommodis confectus, inter operam, rigore superueniente, humi concidit. Eo casu morbus auctus in sextum vsque mensem hominem lecto affixum tenuit, variantibus morbi vicissitudinibus, modò lenioribus, modò grauioribus, & semper cum aliquo virium decremento, momentoque ad morbi vim accedente; natura tandem morbi diuturnitate, & ætatis grauitate afflictæ artis ope cū releuari amplius non posset, & reualescendi spes quotidie decresceret, iussit Præses hominem ad oppidum Spiritum sanctum deportari. Verū, cū ibi quoque morbus ingrauesceret, vnam in prioris cœli repetitione spem superesse arbitrati, rursus Reritibam curarunt reportandum: sed nimirum stamina ad telam longiùs texendam non sufficiebant; nec morbi, dolorisque vitæ finem, sed vita deficiens morbos, dolorisque accersebat, & hora illi iam aduenerat præmiorum. Videtur vtique à Deo impetrasse vt saltem inter Christianos Brasilos vitam finiret, quos tantopere dilexerat,

Rursus Spiritum sanctum, indeque Reritibam reportatur.

xerat, quibúsq; instruendis, & Christiana virtute informandis, tanto cum ardore animi, & sincera charitate desudauerat.

UT rediit Reritibam, nouis doloribus superuenientibus, veteribúsq; acriús recrudescentibus, grauiús cœpit habere, donec euoluta tertia hebdomade, sacrosanctum ad æternum iter Viaticum, & extremam postulauit inunctionem. Vtriusque compos factus Sacramenti, non longo interuallo interiecto, eodem die postremum deuenit in agonem. Is fuit 5. Idus Iunias anno 1597. præsentibúsq; è Societate quinque, qui in eo vico residebant Sacerdotibus, semihoræ spatio, quam cœpit agere, purgatam animam suo conditori reddidit; cum inter agendam tanta animi, corporisq; tranquillitate fruetur; vt non morte dissolui, sed intentis precibus, vt solebat, cum Deo coniungi spiritu viuens videretur, qui moriens animam, spiritúmque in ipsum penitus transfundebat; oculis subinde significans, grata sibi esse monita, quæ ad memoriam æternorum à præsentibus suggererantur. Annum agebat ætis quartum & sexagesimum, in Societate septimum & quadragesimum, è quibus tres in Lusitania, quatuor & quadraginta in Brasilia transegerat.

*Illius mors
anno D. 1597.
die 9. Iunij.*

Illius ætas.

AUDITA eius morte, magna animorum in omnium ordinum hominibus commotio

137

facta est, tum è Societate, tum è reliquis, omnibus communis Patris amissionem lugentibus. Sed indigenæ maximè iacturam senserunt: intelligebant videlicet, quantum de ipsorum commodis in illius desiderio deperisset. Eius corpus sacerdotali indutum ornatu, arca lignea inclusum, post biduum funebri pompa, indigenarum subcollatione ad oppidum Spiritum sanctum deportatū, prosequēte de Societate Ioannes Ferdinando cum sacerdotali stola linteato, & Reritibanorum magna multitudine cum funebri lamentatione, & precatione. Et cū quatuordecim leucarū iter confecissent, subcollatores tantū ab eo abfuerunt, vt fatigatione vexati flacerent, vt vegetiores potius, validiorésq; iter cōfecerint, quā cœperant: quod idem de se Sacerdos Ferdinā-
 dus testabatur, cū tātū iter pedes cōfecisset.

*Eius corpus
 Spiritū san-
 ctum ad se-
 pulchram de-
 fertur.*

*Funus, &
 exequia.*

CUM venissent ad portum, qui est sub ipsum oppidum, confestim occurrere Michaël Azeredius coloniæ Præfectus, Bartolomæus Simonius Pereria Episcopi Vicarius, qui Administratoris titulo ornatur, cum clero, Religiosi Franciscani, qui ibi sedem habent, Sodales à Misericordia cum feretro splendide ornato, & reliquæ confraternitates cum lænis, & funalibus, oppidanique reliqui. Interfuit sub ipsum tempus antiquus Iosephi familiaris Ioannes Soarius colonus Piratinganus: is pro ea, qua semper Iosephum
 beneuo

beneuolentia , reuerentiâque prosequutus est , ab Administratore petiit, vt sibi potestas fieret defuncti corpus videndi , à quo vi- uente tam salutaria monita , vitæque præce- pta tam diu hauisset. Et quidem is non ita multo antè , cùm postremis hisce , qui ipsum confecerunt , languoribus afflictare- tur , Spiritum sanctum venerat , ægrotan- tèmque inuiserat ; cui digredienti : vale , inquit , fili ; non enim posthac , nisi in vita altera congrediemur ; tu quidem hîc me vide- bis iterum , ita tamen , vt ipse te alloqui non possim. Impetrauit Soarius id quod petierat ; ac dum pompæ processio ordinatur , ac præ- mittitur , antequam in feretrum Misericordiæ inferretur , aperta est arca , spectante Soario , cum magno virorum aliorum numero ; qui omnes testes fuerunt , nihil inde graueolentiæ efflari , cùm triduo antè animam emisisset ; & nullo aduersùs putredinem condimèto cada- uer curatum esset ; & nec sine multa succussa- tione itinere tanto translatum. Tum vera Io- sephum Soario prædixisse cognitum est , futu- rum vt se ibi videret iterum , nec tamen loqui possent inter se. Inde è portu in oppidum instituta supplicatio , defunctique corpus à Sodalibus Misericordiæ ad fores vsque tem- pli Societatis delatum , inde à Patribus in tem- plum illatum. Ab Administratore , clero , & Franciscanis exequiæ trium nocturnorum of- ficio ,

*Arca, qua
eius cadaver
ferebatur,
aperitur.*

ficio, adhibita etiam symphonicorum harmonia, celebrata. Postero die solemni Missæ sacro illi parentatû: inter sacra audita est Administratoris cõcio; multaque quæ per suum famulum Deus admiranda ediderat, enarrata: neque veritus est vir tanta auctoritate illum inter dicendum Brasiliæ Apostolum nominare, multaque alia adiuicere Dei D.N. gloriam, & defuncti laudes augentia. Ingens tum pridie inter supplicationem traducendam, tum eo die inter concionem audiendam lacrymarum vis effusa: omnes enim ingenti amore, reuerentiâque viuentem, nunc vita functum mœrore, lacrymisque prosequiebantur, tantaque de illius sanctimonia opinio manarat, ut multi de eius salute preces ad Deum facere obliti, illius sanctæ animæ, tanquam cœlesti iam beatitudine donatæ, de se preces offerrent. Sepultum est in ipso Societatis templo, in capella S. Iacobo dicata. Eius tumulus iuxta tumulum Gregorij Serrani, de quo sæpe facta mentio, situs est; & in hoc quoque altera Iosephi prædictio vera declarata est. Huic Serrano aliquot annis antè mandarat Iosephus, cum adhuc prouinciam administraret; ut è Bahyensi ad Sebastianense Collegium se transferret. Obiecit illi Serranus: ergone me Pater eiicis à te? istud verò, inquit Iosephus, nullo modo; quin etiã verba S. Basilisci ad S. Chrysoptomum Latinè subiecit. Vade frater, non longa enim dies nos loco con-

iunget. Iuit S. Sebastianum Serranus, indéque postea ad Spiritum sanctum missus, ibi diem suum nō multo antè obierat, & cum eius tumulo Iosephi tumulus coniunctus est.

HACTENVS existimo, quibus, quantisque laudibus excelluerit; quantoque diuinæ gratiæ gradu communem hominum mensuram hic admirandus vir excefferit, ex iis, quæ narrata sunt, fatis esse explicatū. Sed illud maiore admiratione, imitationeque dignum, quòd tam excellentes virtutes arte admiranda humilitatis velo ita obtegebat, vt ipsam etiam virtutem humilitatem deprimeret: non enim ille sua facta eleuando humilitatem præferbat, sed splendorem, qui ex ipsis erumpebat, ne emanaret, per multam dissimulationē obscurabat. Quiricius Caxa Societatis Sacerdos, multæ doctrinæ vir, cū post eius mortem in Bahyēsi Collegio in communi Sociorum conuentu de Iosephi virtutibus quæreretur, hoc illi testimonium dedit: nihil se in Iosepho tam admirari, atque suspicere, neque vllius rei magis exēplo cōmoueri, quàm quanta efficacitate dona, quibus, & à natura, & à Deo ad omnia summa esset instructus, obtereret, ac pro nihilo duceret. Qua ex re factum est, vt, quamuis omnibus, quandiu vixit, esset admirādus, multo tamē post mortem illius magis aucta sit existimatio: multi enim illo vita functo, ita de eo, déque eius virtutibus loquebantur; vt non modò eius per-

tra

tractandis laudibus satiari non possent, sed etiam à colloquiis eo ardore animi discederent; vt, nouis conceptis votis, maiore festudio excitari sentirēt ad virtutem. Quod de se ipse quoque Petrus Roterigijs, qui Prouincialis Præsides in Brasilia quatuor de rebus eius quasi testis oculatus scripsit libros, testatur: id tamen, quandiu vixit, non ita passim fiebat: quin etiam quæ admirationi essent, silentio potiùs obtegebantur, nec mirum: Deus enim illo ex oculis sublato, hominum mentibus velamen amouerat, quod viuents humilitas obducebat. Sed non postremum obtinet locum in eius laudibus ingens ardor animi in opera præstanda indigentibus: quamuis enim aduersante valetudine, languorēque corpus retardante, nunquam tamen sibi parsit, aut labori se subduxit, quæcunque res difficilis, aut ardua se offerret, quin, quod de sanctis Gregorio, Hieronymo, aliisque scriptum legimus, contra vim dolorum, morborūque contenderet; magnōque animo ad id, quod se offerret, quasi sua incommoda non sentiens aggrediretur, omnique cura, contentioneque perficeret.

NE QVE est in minimis ponenda ea laus, index animi de se humillimè sentientis, sanctamque religionem adprimè venerantis: nam, cum more, institutōque Societatis singuli iubeantur quotānis sæpiùs postulare à Præside,

vt pœna aliqua sibi irrogetur, ob ea, quæ in-
terdum, vt sunt humani lapsus, aut à Socie-
tatis legibus, aut à recto religiosi studij tra-
mite exerrarunt; id ille, positus humi genibus
magna cum animi submissione supplicabun-
dus exposceret. Quo fuerit ad humana om-
nia ingenio, quâtaque facultate ad amœniora
studia præsertim excolenda, etsi id ille in mi-
nimis habuit, & non nisi ad communem vti-
litem est vsus, non tamen est æquum nos si-
lento præterire. Nam, præter Quiricij Caxæ
testimonium, potuimus ex iis, quæ suprâ nar-
rauimus, leonem ex vngulis agnoscere. Mul-
ta præterea Latino carmine, Lusitanico, Hi-
spanico, Brasiliçoque conscripsit; quæ verus
contemptor sui, vti suprâ docuimus, ita aliis
distribuit, vt ne vnâ quidẽ literã sibi retinue-
rit. Illa tamẽ vt multæ frugis, ad consequentiũ
temporũ vsum Patres cõseruanda esse iudica-
runt; Drama, quod ille nõdũ Sacerdos S. Vin-
centij dedit, poëma de B. Virginis vita versu
Elegiaco; Brasiliçã Societatis historiã, & vitas
clariorũ Patrum, qui in Brasilia vixerunt. Sed
primæ eius lucubrationes maximè frugiferæ
fuerunt, ars Grammatica, aliæque ad linguæ
Brasiliçæ vsum obseruationes: aditum enim
aliis aperuit, & viam tum ad eam linguam fa-
cili negotio percipiendã, tum ad varias eiusdem
notandas dialectos expediuit. Ad hæc Cate-
chismum, aliãsq; institutiones, ad gentem
Christia

*Cum pœna
ob quotidiana
nos lapsus
exposceret ad
Præsidis pe-
des genua po-
nebat.*

Christiana religione imbuendam, puerosque rudimentis variis exercendos, Brasílico idiomate conscripsit: cuius fructus operæ quantus sit, Brasílica natio & iam inde ad hanc usque diem sentit, & sensura videtur in annos consequentes. Clarum item præstantis illius virtutis testimonium citari potest opinio, quæ de illius passim habebatur sanctimonia. Multi frustra ex illius veste adhuc viventis resecta, loco sacrarum reliquiarum sibi adoptarunt; eaque in morbis, doloribusque capitis præsertim certo cum salutis fructu adhibuerunt; eiusque rei multi testes sunt, & qui rei miraculum in aliis præsentibus perspexerunt, & qui ipsi de se testati sunt. Graui lateris dolore angebatur quidam: inuisit Iosephus ægrotantem, petit æger ut sibi liceat manicam ex eius veste dependentem dolori admouere; eaque admota, omni prorsus morbo leuatus est.

TOTA denique illius vita magna fuit apud omnes veneratione; ut non modò eius consilia, sed dicta etiam plurimi fierent. Nam, ut omittam Ignatium Azebedium, Emmanuelemque Nóbregam solitos ipsum, vel eo ipso tempore, antequam Sacerdos factus est, magnis in rebus & consiliarium, & socium, ac quasi collegam adhibere, viri primarij multi ita illum suspiciebant, ut non auderent in rebus præsertim magnis illius dicto aduersari.

Hiero

Hieronymus Leitanus, qui Vincentianā Præ-
fecturā annos circiter viginti rexit, magna se-
per in æstimatione illius in rebus omnib. ha-
buit sententiam. Petrum Leitanum primum
Brasilie Episcopum dicere solitum supra re-
tulimus; se vni huic Canarino plus, quam re-
liquis omnibus tribuere, eum magnum Dei
famulum vt in minimis nominabar: magnitudo
esse dicebat Societatis luminare. Societatem
in Brasilia aureum esse annulum, eius gem-
mam esse Iosephum Anchieta. Proximè
etiā dictum est ab Administratore Ecclesiasti-
co in funebri, quem de eius laudibus habuit,
sermone, Brasilia Apostolū fuisse nominatū.
Mitto hoc loco Didaci Floresij Regiæ classis
Præfecti, aliorūque, quos antè commemo-
rauimus, de ipso iudicium. Ab eadem, quæ
fuit apud omnes auctoritate multis in eorum
periculis saluti fuit. Certi cuiusdam oppidi
colonus grauer aduersus colonie Præfectū
deliquerat, eratque crimen capitale: statuerat
Præfectus, in eoque magna iracundia animū
seuerè obfirmarat, reum extremo supplicio
afficere: Iosephi tamen victus precibus iniu-
riam delinquenti condonauit, eūque in
pristinam gratiam recepit, cum alioquin
negotium insuperabile videretur. Pari acer-
bitate animi regij cuiusdam præsidij Præ-
fectus irritatus præsidarios duos ob ipsorum
commerita capitali sententia punire con-

stituerat: cumque multorum preces de miserorum salute repudiasset, accedente ad illorum causam Iosepho, tantus Praefectum paucor, ut ipse postea factus est, occupavit, ut ei liberum permiserit, quidquid vellet de vinculis constituere. Ioannes Fernandus Brunus, vir honoratus, & locuples, Lusitanos duos sibi infestos grauium iniuriarum reos fecerat; eratque illorum caput in discrimine. Ad hominis placandum animum, veniamque iniuriosis impetrandam, multi honesti viri, in iisque etiam Patres aliqui de Societate accedentes nihil profecerunt: adit hominem aegrotantem multa prece, & fiducia in Deum confirmatus Iosephus; eiusque aduentu egrotus diuinitus mens iniicitur, Iosepho concedendum quidquid peteret. Ita nullo negotio duorum calamitosorum aduersus immobilem animi duritiam diuina ope salus impetrata.

Hæc de viro omnium iudicio virtutis admirandæ habui dicere; digno illo quidem meliore praconio: sed clara celebri fama virtus non tam scriptorum lumen desiderat, quam ipsius splendore scripta ipsa illustratur. Meum certè consilium in hac qualicumque scriptione non fuit lucem, aut fumum dare; neque virum summis dignum laudibus exornare, sed eorum imperio parere, qui pro suo iure mihi id oneris imposuerunt; & quantum pro mea tenuitate possem, effigiem perfectæ virtutis,
& ex-

& excellens religiosæ vitæ exemplum in eo viro proponere, qui hæc in se, suâque vita tam ad viuum expressit. In quo cùm admiratione, tum in primis imitatione digna multa perspexerimus, torporem nostrum ad perfectam religionis mensuram possemus, qui in hoc studio languemus, excitare: quod si assequutus sum, est quod diuinæ Bonitati gratias agam: sin minùs, in sanctis hisce cogitationibus curas meas occupasse non me pœnitebit.

*Laus Deo, Beataque Virgini Matri,
& Sanctis eius.*

142 15

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

